

COI Focus

GEORGIE

Algemene situatie

16 januari 2023 (update)

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Inhoudstafel	2
Lijst van afkortingen	4
Inleiding	6
1. Democratie	8
1.1. Algemeen	8
1.2. Politieke situatie	9
1.2.1. Voorgeschiedenis.....	9
1.2.2. Politieke ontwikkelingen in 2019-2022	10
1.2.3. Verkiezingsklimaat.....	17
1.3. De strijd tegen corruptie.....	20
1.4. Toetredingsproces tot de EU.....	21
1.5. Politieke vervolging	24
1.5.1. Hooggeplaatste oppositieleden	24
1.5.2. Lager geplaatste oppositieleden en activisten.....	27
2. Rechtstoestand/rechtsbescherming	33
2.1. Algemene juridische situatie.....	33
2.1.1. Hervorming van justitie na 2012	33
2.1.2. Onafhankelijkheid van de rechterlijke macht	34
2.2. Veiligheidsdiensten	36
2.2.1. Algemene werking	36
2.2.2. Klachten in verband met leden van de ordediensten	38
2.3. Toegang tot rechtsmiddelen tegen schendingen van rechten en vrijheden.....	41
2.3.1. Recht op een eerlijk en openbaar proces	43
2.3.2. Wetboek inzake administratieve overtredingen.....	43
2.3.3. Rechtspraak tijdens de pandemie	44
2.3.4. Juridische bijstand in de gewone rechtsgang	45
2.4. Bijkomende toegangsmogelijkheden tot bescherming	45
2.5. Goedkeuring van de wet voor de eliminatie van elke vorm van discriminatie	47
2.6. Nationale strategie voor de bescherming van de mensenrechten	48
2.7. Detentieomstandigheden	49
2.7.1. Algemene omstandigheden	49
2.7.2. Geweld tussen gedetineerden en informeel management.....	49
2.7.3. Machtsmisbruik en geweld door leden van de ordehandhaving	50
2.7.4. Geweld tijdens arrestaties	51
3. Specifieke situaties	53
3.1. Huiselijk geweld	53
3.1.1. Wettelijk kader.....	53
3.1.2. Bevoegde instanties en beschikbare diensten	54
3.1.3. Rapportering	55
3.1.4. Beschermingsmaatregelen en rechtspraak	57
3.1.5. Femicide	59
3.2. LGBTI+	60
3.2.1. Wettelijk kader.....	60
3.2.2. Homo/transfobie	61
3.2.3. Discriminatie.....	62
3.2.4. Geweld en haatmisdrijven	64
3.2.5. Toegankelijkheid ordediensten	67
3.2.6. Beschermingsmaatregelen tijdens LGBTI+-evenementen	70
3.3. Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid.....	72
3.3.1. Inmenging in het werk van journalisten.....	73
3.3.2. Rechtszaken tegen journalisten en kritische perskanalen	74
3.3.3. Geweld tegen journalisten	76
3.4. Vrijheid van vergadering en betoging	77

3.4.1. Restrictieve maatregelen en nalatigheid van de politie	78
3.4.2. Administratieve detenties	79
3.4.3. Politiegeweld tegen betogers.....	80
3.5. Etnische minderheden	82
3.6. Religieuze minderheden en religieuze haat.....	84
3.6.1. De getuigen van Jehova	87
3.6.2. De moslimgemeenschap.....	88
4. De separatistische regio's Zuid-Ossetië en Abchazië	89
4.1. Voorgeschiedenis.....	89
4.2. Zuid-Ossetië	90
4.3. Abchazië.....	93
Samenvatting	97
Bibliografie.....	102

Lijst van afkortingen

ABL	Administrative Boundary Line
AI	Amnesty International
APG	Alliance of Patriots of Georgia
CEC	Central Election Commission of Georgia
CERD	Committee for the Elimination of Racial Discrimination
CPJ	Committee to Protect Journalists
CPT	European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
CITJ	Coalition for an Independent and Transparent Judiciary
CUG	Citizens' Union of Georgia
CRRC	Caucasus Resource Research Center
DFWatch	Democracy and Freedom Watch
DIOLP	Department to Investigate Offenses Committed in the Course of Legal Proceedings
ECRI	European Commission against Racism and Intolerance
EEAS	European External Action Service
EG	Movement for Liberty - European Georgia
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EMC	Human Rights Education and Monitoring Center
EU	European Union
EUMM	European Union Monitoring Mission
FDP	Free Democrats Party
GD	Georgian Dream
GD-DG	Georgian Dream - Democratic Georgia
GDI	Georgian Democracy Initiative
GOK	Georgisch Orthodoxe Kerk
GREVIO	Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence
GYLA	Georgian Young Lawyers' Association
HCoJ	High Council of Justice
HRC	Human Rights Center (vroeger: HRIDC)
HRIDC	Human Rights Information and Development Center (nu: HRC)
HRW	Human Rights Watch
ICG	International Crisis Group
ICRC	International Committee of the Red Cross
IDFI	Institute for Development of Freedom of Information

ISFED	International Society for Fair Elections and Democracy
IPAP	International Prosecution Advisory Panel
Landinfo	Norwegian Country of Origin Information Center
LAS	Legal Aid Service
LGBTI+	Lesbian Gay Bisexual Transgender Intersex
MDF	Media Development Foundation
OC-Media	Open Caucasus Media
ODIHR	Office for Democratic Institutions and Human Rights
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
OSEPI	Open Society European Policy Institute
OSGF	Open Society Georgia Foundation
PACE	Parliamentary Assembly of the Council of Europe
RSF	Reporters Sans Frontières
RvE	Raad van Europa (Council of Europe)
SJC	Social Justice Center
TI	Transparency International
TIG	Transparency International Georgia
TSCMJ	Temporary State Commission on Miscarriages of Justice
UNDP	United Nations Development Programme
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNM	United National Movement
USAID	United States Agency for International Development
USDOS	United States Department of State (ministerie van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten)
WISG	Women's Initiatives Supporting Group

Inleiding

Deze COI Focus *Algemene situatie* biedt een overzicht en analyse van de actuele situatie in Georgië (2019-2022). De aandacht gaat hierbij specifiek uit naar de politieke situatie, het rechtssysteem, de implementatie van wetten, eventuele vervolging of mishandeling van personen met specifieke profielen (o.a. etnische en religieuze minderheden, LGBTI+, journalisten, activisten, politieke oppositie, gedetineerden...) en de mate waarin hiertegen bescherming geboden wordt. De situatie in de twee de facto onafhankelijke regio's Zuid-Ossetië en Abchazië, die zich aan het gezag van de centrale Georgische autoriteiten onttrekken, wordt afzonderlijk besproken in hoofdstuk vier.

Het eerste hoofdstuk geeft een zicht op de politieke situatie in Georgië en schetst de voorgeschiedenis van het land, gevolgd door een overzicht van de voornaamste politieke ontwikkelingen tussen 2019 en 2022. De aandacht gaat hierbij eveneens naar het verkiezingsklimaat en de strijd tegen corruptie. De impact van de Russische invasie in Oekraïne op Georgië wordt hier ook besproken. Rechtszaken tegen hooggeplaatste figuren uit het voormalige regime (voor 2012 onder het presidentschap van Mikheil Saakashvili) die vooraanstaande internationale organisaties en lokale mensenrechtenorganisaties beschouwen als politiek gemotiveerd komen hier ook aan bod. Tot slot gaat er aandacht naar eventuele problemen waarmee lager geplaatste oppositieleden, sympathisanten of politiek activisten geconfronteerd kunnen worden.

In het tweede hoofdstuk gaat de aandacht naar het functioneren van het gerecht en politieke inmenging in het rechtswezen. Het hoofdstuk geeft een overzicht van de mogelijke rechtsmiddelen waarop burgers zich kunnen beroepen in het geval van een eventuele schending van bepaalde rechten en vrijheden. Dit hoofdstuk vermeldt ook de wetgeving in verband met de bescherming van burgers (inclusief de toepassing ervan) tegen eventuele schendingen van mensenrechten. Dit hoofdstuk bespreekt tot slot de detentieomstandigheden, alsook de reactie van de autoriteiten op eventuele misdragingen door ordehandhavers in gevangenissen.

In hoofdstuk drie wordt de situatie van personen met uiteenlopende profielen in kaart gebracht en geanalyseerd: slachtoffers van huiselijk geweld, LGBTI+-personen, etnische en religieuze minderheden. Dit hoofdstuk schetst eveneens de mate waarin journalisten vrij kunnen werken en de vrijheid van meningsuiting.

Het vierde hoofdstuk gaat over de separatistische regio's Zuid-Ossetië en Abchazië. Dit hoofdstuk geeft een zicht op de voorgeschiedenis, demografische gegevens, beschikbare verblijfsdocumenten, de situatie voor etnische Georgiërs, verplaatsingen van en naar deze regio's en de invloed van Rusland in beide separatistische gebieden.

Cedoca volgt de situatie in Georgië voortdurend op. De meeste informatie in deze COI Focus is afkomstig uit rapporten van internationale organisaties en Europese instellingen die de situatie in Georgië opvolgen en hierover rapporteren zoals de Raad van Europa (RvE), VN-organisaties, Amnesty International, Human Rights Watch (HRW), Freedom House, het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (USDOS) en Transparency International. Daarnaast raadpleegde Cedoca rapporten van lokale mensenrechtenorganisaties waaronder Transparency International Georgia (TIG), Human Rights Center (HRC¹), Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), Social Justice Center (SJC) en de Georgische Public Defender of ombudsdienst. Verder consulteerde Cedoca berichtgeving van internationale en lokale persagentschappen zoals Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), Eurasianet, Civil Georgia, Open Caucasus Media (OC-Media), Democracy and Freedom Watch (DFWatch) en Agenda.ge.

¹ Deze organisatie heette voordien Human Rights Information and Documentation Center (HRIDC). Beide namen worden in 2020 door elkaar gebruikt.

Deze COI Focus wordt verder aangevuld met informatie verkregen tijdens een *fact finding* missie (FFM) in Georgië. Cedoca organiseerde deze missie van 24 tot en met 28 oktober 2022 om een beter zicht te krijgen op de asielmotieven van Georgiërs en de toegankelijkheid en effectiviteit van nationale veiligheidsdiensten en rechtsmiddelen. Cedoca sprak met verschillende actoren die actief zijn op het gebied van mensenrechten in Georgië en/of die de mensenrechtensituatie in Georgië monitoren: de EU-delegatie en vertegenwoordigers van andere internationale organisaties, de Public Defender, GYLA, TIG, HRC, SJC en Georgian Democracy Initiative (GDI). Tijdens de missie heeft Cedoca ook vertegenwoordigers van twee organisaties die zich inzetten voor LGBTI+-rechten ontmoet: Tbilisi Pride en Equality Movement, alsook een organisatie die zich bezighoudt met vrouwenrechten. Tijdens de missie ontmoette Cedoca vertegenwoordigers van het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department in het ministerie van Binnenlandse Zaken, dat instaat voor monitoring van de kwaliteit van het onderzoek naar haatmisdrijven en misdrijven op grond van discriminatie. Verder sprak Cedoca met enkele oprichters van de grootste burgerbeweging in het land, de Shame Movement.

Deze COI Focus *Algemene situatie* is een actualisering van een overzicht van de situatie in Georgië van 24 februari 2022. Deze COI Focus geeft een zicht op de situatie tot en met 14 december 2022.

1. Democratie

1.1. Algemeen

De organisatie Freedom House stelt verschillende jaren op rij vast dat er een “backslide of democracy” is in Georgië.² In 2022 beschrijft Freedom House Georgië als een land met overgangsregering of hybride regime waarin elementen van een democratie en een autocratie samenvallen.³

In het Freedom House-rapport *Nations in Transit 2022* krijgt Georgië een lagere score dan het jaar voordien op het gebied van democratie. De aanhoudende politieke crisis draagt hiertoe bij.⁴ Sinds 2019 spreken internationale organisaties en Georgische ngo’s van een zeer gespannen politieke situatie in het land. De oorsprong van deze politieke spanningen ligt onder andere bij een reeks verbroken beloftes van de Georgian Dream (GD) partij over een hervorming van het kiessysteem in 2019, ophef over de benoeming van rechters in het Hooggerechtshof in 2019-2021,⁵ en het niet-nageleefde akkoord bemiddeld door de EU in april 2021.⁶ In 2022 blijven politieke spanningen aanhouden. Het perspectief om kandidaat-lid van de EU te kunnen worden in de herfst van 2023 zet de Georgische autoriteiten in de tweede helft van 2022 aan om enkele langgevraagde hervormingen uit te werken.⁷

Volgens Transparency International (TI) beantwoordt het land aan de definitie van een “state capture” omwille van een machtsconcentratie bij één politieke partij, de GD, die het rechtswezen en de wethandhavinginstanties in zijn greep heeft. TI wijst hierbij ook op de blijvende invloed van biljonair en GD-oprichter Bidzina Ivanishvili op de belangrijkste instanties in het land, ook al bekleedt hij officieel geen politieke functies.⁸

Tijdens de *fact finding* missie (FFM) van Cedoca in Georgië van 24 tot en met 28 oktober 2022 wijzen verschillende organisaties, waaronder Georgian Democracy Initiative (GDI) en Georgian Young Lawyers’ Association (GYLA), erop dat de GD-partij alle overheidsdiensten controleert.⁹ Dat doet de partij volgens GYLA door in alle overheidsinstanties op nationaal en lokaal niveau diensthoofden aan te stellen die loyaal zijn aan de GD-partij.¹⁰ De Public Defender of ombudsdienst is de enige overheidsinstantie die beschouwd wordt als een onafhankelijke dienst.¹¹ GDI spreekt van toegenomen autoritaire praktijken. Deze organisatie noemt Georgië een semi-democratisch land aangezien het maatschappelijk middenveld en de media kunnen opereren en veranderingen kunnen teweegbrengen. GDI merkt hierbij wel op dat de Georgische autoriteiten sinds 2019 steeds meer druk uitoefenen op kritische media waardoor hun werking in het gedrang komt. Ook ngo’s worden volgens GDI nauwlettend in de gaten gehouden.¹²

² Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#)

³ Freedom House, 20/04/2022, [url](#); Civil Georgia, 21/04/2022, [url](#)

⁴ Freedom House, [url](#)

⁵ TIG, 28/01/2020, [url](#)

⁶ Freedom House, 20/04/2022, [url](#); Civil Georgia, 21/04/2022, [url](#)

⁷ European Parliament, 14/12/2022, [url](#)

⁸ Civil Georgia, 25/01/2022, [url](#)

⁹ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview Tbilisi, 24/10/2022

¹⁰ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

¹¹ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview Tbilisi, 24/10/2022

¹² Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview Tbilisi, 24/10/2022

1.2. Politieke situatie

1.2.1. Voorgeschiedenis

Met het uiteenvallen van de Sovjet-Unie wordt de republiek Georgië onafhankelijk in 1991. Georgië kent een meerpartijstelsel sinds zijn onafhankelijkheid, maar in de praktijk bekleedt één politieke partij een machtspositie sinds het begin van de jaren 2000. Hierdoor is de oppositie in Georgië zwak.¹³

Georgië bevindt zich na de inwerkingtreding van een nieuwe Grondwet in november 2013 tot de presidentsverkiezingen in 2018 in een overgangsfase van een presidentiële naar een parlementaire republiek. In dit systeem ligt de werkelijke macht bij de eerste minister en het parlement en is de rol van de president symbolisch.¹⁴

Sinds zijn onafhankelijkheid kent Georgië drie machtswissels. De eerste machtswissel vindt plaats in het begin van 1992 wanneer de toenmalige president Zviad Gamsakhurdia wordt afgezet. Edouard Shevardnadze, de laatste minister van Buitenlandse Zaken van de Sovjet-Unie, wordt de nieuwe president van Georgië in februari 1993. Hij krijgt van het Georgische parlement de volmacht om het land te leiden dat geplaagd wordt door onderlinge strubbelingen en een grote politieke instabiliteit.¹⁵

De tweede machtswissel vindt plaats naar aanleiding van de zogenaamde vreedzame Rozenrevolutie in november 2003 onder leiding van Mikheil Saakashvili, Zurab Zhvania en Nino Burjanadze. Na wekenlange manifestaties treedt Shevardnadze op 23 november 2003 af als president. Saakashvili wordt op 4 januari 2004 tijdens vervroegde presidentsverkiezingen met 96 % van de stemmen verkozen tot president.¹⁶ Op 28 maart 2004 wint zijn partij, de United National Movement (UNM), de parlamentsverkiezingen. Vanaf dat moment is de UNM jarenlang de grootste partij in Georgië. Saakashvili voert tal van modernisering door in Georgië en slaagt erin om kleinschalige corruptie aan te pakken. Westerse leiders prijzen Saakashvili voor zijn inspanningen in de overgang naar een democratie na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie. Zijn bewind wordt in de loop der jaren steeds autoritairder waardoor hij zijn imago als democraat verliest. Een belangrijk kantelmoment is 7 november 2007. Die dag gebruikt de oproerpolitie buitensporig geweld tegen betogers tijdens een antiregeringsbetoging in Tbilisi.¹⁷ De jaren die volgen krijgt Saakashvili af te rekenen met verschillende crisissen: een oorlog met Rusland in augustus 2008 en nog meer antiregeringsbetogingen in april-juli 2009 en mei 2011. In deze periode onderdrukt en intimideert de regering haar politieke tegenstanders. Daarnaast voert de regering wetswijzigingen door die vrijheid van vergadering en vereniging beperken, de politie meer bevoegdheden geven en zwaardere straffen opleggen aan wetsovertreders.¹⁸

Op 1 oktober 2012 vindt de derde machtswissel plaats wanneer de GD-coalitie de parlamentsverkiezingen wint. Deze overwinning betekent meteen het einde van de hegemonie van de UNM van Saakashvili. Het is de miljardair en zakenman Bidzina Ivanishvili die in oktober 2011 de oppositiebeweging GD opricht. De GD-coalitie bestaat uit voormalige bondgenoten van Saakashvili. De GD-coalitie en de UNM zijn de enige partijen die de kiesdrempel halen en in het parlement mogen zetelen.¹⁹

¹³ Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

¹⁴ European Commission – High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 09/11/2017, [url](#)

¹⁵ Britannica, 03/07/2020, [url](#)

¹⁶ RFE/RL, 24/10/2013, [url](#)

¹⁷ HRW, 19/12/2007, [url](#); ICG, 19/12/2007, [url](#)

¹⁸ HRIDC, 15/02/2011, [url](#); USDOS, 24/05/2012, [url](#); HRW, 04/01/2012, [url](#)

¹⁹ CEC, s.d., [url](#); ICG, 18/12/2012, [url](#); Open Society European Policy Institute (Hale J., Chkhikvadze I.), 05/2013

Het politieke landschap wordt grondig hertekend na de overwinning van de GD-coalitie. De voormalige oppositie regeert Georgië sinds oktober 2012. Er ontstaat een ware polarisatie in de Georgische samenleving²⁰ tussen de aanhangers en de tegenstanders van de UNM. Sommige parlementaire en extraparlamentaire bewegingen zoals de Alliance of Patriots of Georgia (APG) starten een radicaal verzet tegen de UNM en eisen dat de nieuwe regering zeer streng optreedt tegen voormalige ambtenaren van de UNM die misdrijven pleegden. Zij eisen verder het verbod van deze partij en de arrestatie van haar leden.²¹

Op 23 oktober 2013 wint Giorgi Margvelashvili van de GD-coalitie de presidentsverkiezingen. Hiermee eindigt het presidentschap van Saakashvili na twee ambtstermijnen. Saakashvili verlaat Georgië na het einde van zijn ambtstermijn. In Georgië wordt hij jarenlang gezocht door het gerecht. In juni 2018 wordt Saakashvili bij verstek veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf wegens machtsmisbruik omdat hij de opdracht zou hebben gegeven voor een fysieke aanval op voormalig parlamentslid Valery Gelashvili.²²

In 2016 behaalt de GD-partij 115 van de 150 zetels in het parlement. Hiermee beschikt de GD-partij over de grondwettelijke meerderheid die nodig is om de Grondwet te wijzigen. De UNM verovert 27 zetels en belandt in de oppositie. Zes zetels zijn voor de APG, één voor Industry Will Save Georgia en een laatste voor een onafhankelijke kandidaat.²³ Begin 2017 zorgen interne strubbelingen in de UNM ervoor dat 21 invloedrijke parlamentsleden, onder wie Davit Bakradze, Gigi Ugulava en Giga Bokeria, beslissen de UNM te verlaten. Ze richten een nieuwe partij op, Movement for Liberty-European Georgia (EG), voorgezeten door Davit Bakradze.²⁴ Zes parlamentsleden in het Georgische parlement blijven lid van de UNM.²⁵

De GD-partij van Ivanishvili blijft in de jaren die volgen haar machtspositie behouden in Georgië. Op 28 november 2018 wint Salome Zurbishvili, een onafhankelijke kandidate gesteund door de GD-partij, tijdens een tweede ronde de presidentsverkiezingen.²⁶ Het is de laatste keer dat de Georgiërs zelf hun president kiezen. Vanaf 2024 zal de president worden verkozen door een college van 300 leden, bestaande uit parlamentsleden en vertegenwoordigers van lokale en regionale entiteiten.²⁷

1.2.2. Politieke ontwikkelingen in 2019-2022

2019

2019 is een turbulent jaar voor de GD-partij. Omwille van interne strubbelingen verlaten doorheen het jaar verschillende parlamentsleden de meerderheidspartij.²⁸ In februari 2019 raakt de GD-partij haar constitutionele meerderheid kwijt. In november 2019 verlaten nog eens twaalf parlamentsleden de regerende partij waardoor de partij nog 93 zetels van de 115 die ze oorspronkelijk had, overhoudt in het parlement.²⁹ De meesten zetelen nadien als onafhankelijk parlamentslid.³⁰

In juni 2019 doen er zich massale antiregeringsprotesten voor in Tbilisi die enkele weken blijven duren. Het protest ontstaat naar aanleiding van een bezoek van een delegatie van de Russische Doema in

²⁰ Hammarberg T. (EU Special Adviser on Constitutional and Legal Reform and Human Rights in Georgia), 23/09/2013, [url](#)

²¹ Bertelsmann Stiftung, 2018, [url](#)

²² RFE/RL, 29/06/2018, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 5, [url](#)

²³ Channel 1 TV, 31/10/2016, [url](#)

²⁴ DFWatch, 15/01/2017, [url](#); Civil Georgia, 12/01/2017, [url](#)

²⁵ Tabula, 10/10/2017, [url](#)

²⁶ Agenda.ge, 17/12/2018, [url](#)

²⁷ Freedom House, 11/04/2018, [url](#)

²⁸ TIG, 03/08/2020, p. 20, [url](#)

²⁹ OC-Media, 04/03/2019, [url](#); OC-Media, 15/11/2019, [url](#)

³⁰ TIG, 03/08/2020, p. 13, [url](#)

het parlamentsgebouw.³¹ Het is de grootste politieke storm tijdens het zevenjarig bewind van de GD-partij. De politie zet op 20 juni 2019 zonder waarschuwing traangas en rubberkogels in tegen de massa. Betogers eisen het aftreden van de minister van Binnenlandse Zaken, Giorgi Gakharia, de parlamentsvoorzitter, Irakli Kobakhidze, en de eerste minister, Mamuka Bakhtadze.³² Kobakhidze kondigt op 21 juni 2019 zijn ontslag aan. In een poging om de onrust te bedaren belooft de GD-partij het kiessysteem in 2020 om te vormen in plaats van in 2024. Deze beslissing wordt positief onthaald door verkiezingswaarnemers. Toch blijven mensen ook na deze toegevingen op straat komen om het ontslag van Gakharia te eisen omwille van het politiegeweld tegen betogers op 20 juni 2019.³³ Activisten van de burgerbeweging Shame (*Sirtskhvilia*) organiseren na 20 juni 2019 dagelijks protestacties voor het parlement en kunnen op hun hoogtepunt enkele duizenden mensen mobiliseren. De woede bij de opposanten neemt toe begin september 2019 wanneer Gakharia benoemd wordt tot eerste minister. De actievoerders willen dat Ivanishvili, de zakenman die achter de schermen Georgië bestuurt, aftreedt als voorzitter van de GD-partij.³⁴

Op 14 november 2019 komt de regering terug op haar belofte om het kiessysteem te veranderen tegen de parlamentsverkiezingen van oktober 2020. Er ontstaat opnieuw een grote golf aan vreedzame protestacties voor het Georgische parlement. Het is de burgerbeweging Shame die achter de organisatie van de protestacties zit. Op deze manier onderscheiden de protestacties van 2019 zich van manifestaties in het verleden die plaatsvonden onder leiding van oppositiepartijen. Aan de betogingen in 2019 nemen naast burgers ook leiders en aanhangers van de oppositiepartijen deel. In november 2019 zet de politie waterkanonnen in tegen de betogers aan het parlement.³⁵

Op 12 december 2019 ontstaan er opnieuw betogingen wanneer het parlement samenkomt om te beslissen over de levenslange aanstelling van een groep rechters in het Hooggerechtshof. De politie arresteert twaalf mensen, onder wie activisten en de leider van oppositiepartij New Georgia, Giorgi Vashadze. De meesten worden vastgehouden op basis van beschuldigingen van hooliganisme en ongehoorzaamheid aan de politie.³⁶

Op sommige plaatsen ontstaan er ook tegenprotesten. Eind november, begin december 2019 verzetten groepen jongeren, aanhangers van de regerende partij, zich met geweld tegen de protestacties van de oppositie in verschillende steden: Kutaisi, Tbilisi, Zugdidi en Mtskheta. Er zijn geruchten dat die groepen jongeren zijn opgetrommeld door de GD-partij om tegenbetogingen te organiseren.³⁷

2020

In februari 2020 organiseert de parlementaire oppositie een boycot om druk uit te oefenen op de regerende partij om het kiesstelsel te hervormen.³⁸ Op 8 maart 2020 is er na maandenlange onderhandelingen een akkoord over een hervorming³⁹ van het kiessysteem.⁴⁰ Een van de voorwaarden

³¹ HRW, 21/06/2019, [url](#)

³² HRW, 21/06/2019, [url](#)

³³ Eurasianet (Lomsadze G.), 24/06/2019, [url](#); Eurasianet (Lomsadze G.), 27/06/2019, [url](#); OC-Media (Gogokhia V.), 14/08/2019, [url](#)

³⁴ RFE/RL, 20/09/2019, [url](#); RFE/RL, 03/09/2019, [url](#); Reuters, 20/09/2019, [url](#); Eurasianet (Lomsadze G.), 23/09/2019, [url](#)

³⁵ OC-Media, 26/11/2019, [url](#)

³⁶ RFE/RL, 12/12/2019, [url](#)

³⁷ OC-Media, 03/12/2019, [url](#)

³⁸ OC-Media, 07/02/2020, [url](#)

³⁹ Het akkoord houdt in dat 120 van de 150 zetels proportioneel verkozen worden tijdens de verkiezingen van oktober 2020. De overige 30 zetels volgens een meerderheidssysteem. In het oude systeem werden 77 zetels proportioneel verkozen en de overige 73 volgens een meerderheidssysteem per kiesdistrict. De kiesdrempel wordt verlaagd naar één procent en geen enkele partij die minder dan 40 procent van de stemmen behaalt, kan een meerderheid hebben in het parlement. Cf. RFE/RL, 09/03/2020, [url](#); TIG, 10/03/2020, [url](#)

⁴⁰ RFE/RL, 09/03/2020, [url](#); TIG, 10/03/2020, [url](#)

van de oppositie om de hervormingen te ondertekenen, is de vrijlating van enkele oppositiefiguren die de voorgaande maanden werden gearresteerd. Het gaat over Gigi Ugulava, Irakli Okruashvili, Giorgi Rurua en Besik Tamliani (zie [1.5. Politieke vervolging](#)). Volgens de GD-partij maakt de vrijlating van deze personen geen deel uit van het akkoord.⁴¹ Tamliani⁴² wordt vrijgelaten in maart 2020 en Ugulava en Okruashvili krijgen in mei 2020 amnestie.⁴³

Op 29 juni 2020 keurt het parlement de hervorming van het kiesstelsel uiteindelijk goed zoals overeengekomen in maart 2020. Enkel Rurua wordt op dat moment nog steeds gevangen gehouden.⁴⁴ Op 30 juli 2020 veroordeelt de rechtbank van Tbilisi Rurua tot een gevangenisstraf van vier jaar voor illegaal wapenbezit en wapendracht.⁴⁵ Verschillende Europese parlementsleden hebben de Georgische autoriteiten de maanden daarvoor opgeroepen om Rurua vrij te laten.⁴⁶

Internationale organisaties zoals de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en Freedom House beschouwen het jaar 2020 als een beslissend jaar voor de democratie in Georgië met de parlementsverkiezingen van 31 oktober 2020 in het vooruitzicht.⁴⁷ Op 31 oktober 2020 wint de regerende GD-partij de parlementsverkiezingen met 48,15 % van de stemmen. Het blok Strength in Unity onder leiding van de UNM eindigt op de tweede plaats met 27,14 % van de stemmen. Op de derde plaats belandt European Georgia met 3,78 % van de stemmen. Zes andere partijen behalen de kiesdrempel: Strategy Aghmashenebeli (3,15 %), Lelo for Georgia (3,15 %), Alliance of Patriots (3,14 %), Girchi (2,89 %), Elisashvili – The Citizens (1,33 %) en Labor Party (1 %).⁴⁸ Volgens het meerderheidsstelsel winnen GD-kandidaten na een tweede ronde in alle dertig kiesdistricten. Hiermee verzekert de GD-partij 90 zetels in het 150-koppige parlement en is een coalitieregering uitgesloten.⁴⁹

De dag na de verkiezingen komen honderden oppositieleiden en hun aanhangers samen voor het parlement om te protesteren tegen de uitslag. De oppositie erkent wel dat de GD-partij de meeste stemmen kreeg, maar is het er niet mee eens dat de partij op zichzelf een regering kan vormen. De acht verkozen oppositiepartijen ondertekenen begin november 2020 een akkoord waarin zij verklaren geen plaats te zullen nemen in het parlement.⁵⁰

Onder begeleiding van de EU en VS-ambassadeurs starten op 12 november 2020 gesprekken tussen de GD-partij en de acht oppositiepartijen om een uitweg te vinden uit de politieke crisis. In tussentijd komen de oppositiepartijen meermaals op straat om nieuwe verkiezingen te eisen.⁵¹

2021

De politieke impasse blijft in 2021 voortduren. Ondanks een reeks overlegmomenten tussen de GD-partij en oppositiepartijen met tussenkomst van EU- en VS-vertegenwoordigers, blijven de grootste oppositiepartijen maandenlang weigeren plaats te nemen in het parlement. Enkel twee kleine partijen,

⁴¹ OC-Media, 13/05/2020, [url](#)

⁴² Tamliani is de laatste die begin maart 2020 nog vastzit van de zestien niet-politieke personen die worden aangeklaagd in het kader van de protestacties van juni 2019. Hij wordt twee weken na het akkoord van 8 maart 2020 op borgtocht vrijgelaten cf. OC-Media, 13/05/2020, [url](#)

⁴³ OC-Media, 29/06/2020, [url](#)

⁴⁴ Eurasianet (Lomsadze G.), 29/06/2020, [url](#)

⁴⁵ RFE/RL, 30/07/2020, [url](#)

⁴⁶ OC-Media, 29/06/2020, [url](#)

⁴⁷ Freedom House, 06/05/2020, [url](#); OSCE/ODIHR, 28/08/2020, [url](#)

⁴⁸ Civil Georgia, 01/11/2020, [url](#)

⁴⁹ RFE/RL, 21/11/2020, [url](#)

⁵⁰ Civil Georgia, 04/11/2020, [url](#); RFE/RL, 02/11/2020, [url](#)

⁵¹ RFE/RL, 14/11/2020, [url](#); Civil Georgia, [1] 14/11/2020, [url](#); Civil Georgia, [2] 14/11/2020, [url](#)

waaronder de nieuwe partij European Socialists⁵² en de partij Citizens, laten hun verkozen parlementsleden in de loop van januari 2021 wel toetreden.⁵³

Het jaar 2021 start met enkele belangrijke politieke verschuivingen. Bidzina Ivanishvili kondigt op 11 januari 2021 zijn ontslag als hoofd van de GD-partij aan en het einde van zijn politieke carrière. Medeoprichter van de partij en voormalig parlementsvoorzitter, Irakli Kobakhidze, vervangt hem.⁵⁴

Op 18 februari 2021 treedt Gakharia af als eerste minister naar aanleiding van de bekendmaking van de geplande arrestatie van UNM-voorzitter Nika Melia.⁵⁵ Melia, die sinds eind december 2020 de plaats van Grigol Vashadze inneemt als voorzitter van de UNM, krijgt de dag voordien te horen dat hij in voorlopige hechtenis moet omdat hij weigerde zijn borgsom te betalen. Melia wordt vervolgd omdat hij zou hebben aangestuurd op geweld tijdens de protestacties van juni 2019. Op zijn vervolging komen veel reacties uit binnen- en buitenland.⁵⁶ Gakharia treedt naar eigen zeggen af omdat hij niet akkoord is met de beslissing van zijn partij om de oppositieleider te arresteren. Dergelijke uitspraak bevestigt volgens opposante Ana Dolidze niet alleen dat de arrestatie een politieke beslissing is, maar doet ook vermoeden dat Ivanishvili de bevelen uitdeelt en dat Gakharia weigert opnieuw zijn nek voor hem uit te steken.⁵⁷

Enkele dagen na het ontslag van Gakharia wordt Irakli Garibashvili aangesteld als eerste minister. Rond Garibashvili bestaat er veel controverse.⁵⁸ Garibashvili is een oude bekende en is vermoedelijk een van de dichtste bondgenoten van Ivanishvili. Critici, onder wie Giorgi Gogia van Human Rights Watch (HRW), verwachten niet dat Garibashvili de gemoederen kan bedaren. Hij staat erom bekend zeer kritisch uit te halen naar de oppositie.⁵⁹

Het vertrek van Gakharia kan de aanhouding van Melia niet tegenhouden. Op 23 februari 2021 valt de politie met geweld het partijkantoor van de UNM binnen om Melia te arresteren. Naast Melia arresteert de politie nog 21 anderen. Na de arrestatie komen duizenden mensen op straat om hiertegen te betogen.⁶⁰ De Public Defender van Georgië, de ombudsvrouw die toezicht houdt op de bescherming van de mensenrechten, veroordeelt de arrestatie van de oppositieleider, net zoals de Britse en VS-ambassade.⁶¹ De EU roept alle partijen op om er alles aan te doen om de situatie te de-escaleren.⁶²

Begin maart 2021 start de politieke dialoog tussen de regeringspartij en oppositiepartijen opnieuw met tussenkomst van de EU.⁶³ Het duurt tot 19 april 2021 voordat de politieke partijen een overeenkomst bereiken. Het akkoord omvat vijf thema's: een einde van gepolitiseerde rechtspraak, hervormingen van het kiesstelsel en het rechtswezen, verdeling van de macht in het parlement en vervroegde parlementsverkiezingen laten afhangen van de resultaten van de lokale verkiezingen in oktober 2021. Concreet betekent het laatste dat er nieuwe parlementsverkiezingen worden georganiseerd indien de GD-partij minder dan 43 % van de stemmen krijgt in oktober 2021.⁶⁴ De

⁵² Deze partij wordt in januari 2021 gevormd met vier verkozen parlementsleden van de Alliance of Patriots partij cf. Civil Georgia, 10/01/2021, [url](#)

⁵³ DFWatch, 29/01/2021, [url](#)

⁵⁴ Civil Georgia, 11/01/2021, [url](#)

⁵⁵ Civil Georgia, 18/02/2021, [url](#)

⁵⁶ Civil Georgia, 17/02/2021, [url](#)

⁵⁷ Eurasianet (Lomsadze G.), 18/02/2021, [url](#)

⁵⁸ Civil Georgia, [2] 19/02/2021, [url](#)

⁵⁹ Giorgi Gogia, *If u expected deep soul searching within #Georgia's ruling party, u'll be disappointed. Irakli Garibashvili, ex-PM 2013-15 & probably closest ally to Ivanishvili is making a 2nd comeback. Known for his scathing criticism of opposition, he is unlikely to defuse political tensions* [Twitter post], 18/02/2021, [url](#)

⁶⁰ Civil Georgia, 23/02/2021, [url](#)

⁶¹ RFE/RL, 23/02/2021, [url](#)

⁶² Civil Georgia, 25/02/2021, [url](#)

⁶³ Civil Georgia, 01/03/2021, [url](#)

⁶⁴ Jam News, 20/04/2021, [url](#)

UNM, European Georgia, Alliance of Patriots en de Labour Party ondertekenen het akkoord niet. De GD-partij en de overige oppositiepartijen doen dat wel.⁶⁵

Wanneer twaalf oppositieleiden de eerste parlementaire zitting bijwonen eind april 2021, gaat Zurabishvili akkoord om Rurua een presidentieel pardon te verlenen. Deze voorwaarde is net zoals de vrijlating van Melia opgenomen in het akkoord.⁶⁶ Eind mei 2021, enkele weken nadat Melia vrijkomt op borgtocht, gaat de UNM akkoord om toe te treden tot het parlement.⁶⁷

In juli 2021 laait de politieke crisis opnieuw op. In het parlement ontstaat er ophef tijdens een bevraging van de minister van Binnenlandse Zaken over geweldadige incidenten tijdens een homofobe protestmars op 5 juli 2021 (zie [3.2. LGBTI+](#)). De oppositie eist dat de minister van Binnenlandse Zaken aftreedt, net zoals de eerste minister.⁶⁸ De regering geeft hieraan geen gehoor waarop de UNM opnieuw maandenlang weigert deel te nemen aan zittingen in het parlement.⁶⁹ Eind juli 2021 kondigt GD-leider Kobakhidze aan dat de partij uit het akkoord van 19 april 2021 stapt. De GD-partij vindt dat zij het akkoord eenzijdig ondertekenden en inmiddels verschillende clausules van het akkoord hebben uitgevoerd.⁷⁰ Deze beslissing stuit op veel kritiek bij de oppositiepartijen die het akkoord wel ondertekenden, alsook bij de EU, de VS, de Georgische *civil society* en bij president Zurabishvili.⁷¹ Op 1 september 2021 kondigt de UNM aan het akkoord toch te zullen ondertekenen.⁷²

De zender Formula TV, een kritische zender gelinkt aan de oppositie, brengt in september 2021 in de aanloop naar de verkiezingen duizenden documenten naar buiten waaruit blijkt dat de nationale veiligheidsdienst personen met uiteenlopende profielen afluisterde: voornamelijk geestelijken, maar ook leden van de oppositie, buitenlandse diplomaten en ambtenaren.⁷³ Agenten van de veiligheidsdienst trachtten bijvoorbeeld te achterhalen welke politieke opinie schooldirecteuren en - personeel hebben. Minstens vijf personen werden ontslagen omdat zij de oppositie steunen.⁷⁴

Op 1 oktober 2021, op de vooravond van de verkiezingen, keert Saakashvili terug naar Georgië. De ex-president wordt bij aankomst onmiddellijk gearresteerd. Hij werd nog steeds gezocht door het gerecht na een veroordeling in 2018.⁷⁵ Zurabishvili is niet van plan om hem amnestie te verlenen en meent dat hij het land tracht te destabiliseren in de aanloop naar de lokale verkiezingen.⁷⁶ Kort na zijn arrestatie gaat Saakashvili in hongerstaking.⁷⁷ Op 8 oktober 2021 arresteert de politie verschillende aanhangers van Saakashvili die waren samengekomen voor de gevangenis in Rustavi waar hij op dat moment wordt vastgehouden.⁷⁸ Op 14 oktober 2021 komen duizenden mensen in Tbilisi op straat om te protesteren tegen de arrestatie van Saakashvili. De betoging verloopt zonder incidenten.⁷⁹ Zowel lokale als internationale politici noemen de detentie van Saakashvili politiek gemotiveerd.⁸⁰

⁶⁵ Civil Georgia, [1] 28/07/2021, [url](#)

⁶⁶ Civil Georgia, 27/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 18/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 19/04/2021, [url](#)

⁶⁷ Civil Georgia, [1] 10/05/2021, [url](#); RFE/RL, 30/05/2021, [url](#)

⁶⁸ Civil Georgia, 20/07/2021, [url](#)

⁶⁹ Civil Georgia, 31/01/2022, [url](#)

⁷⁰ Civil Georgia, [1] 28/07/2021, [url](#)

⁷¹ Civil Georgia, [2] 28/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 30/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 29/07/2021, [url](#); Civil Georgia, [3] 28/07/2021, [url](#); Civil Georgia, 03/08/2021, [url](#)

⁷² Civil Georgia, [2] 01/09/2021, [url](#)

⁷³ Civil Georgia, 15/09/2021, [url](#); Civil Georgia, [2] 13/09/2021, [url](#); Civil Georgia, 18/09/2021, [url](#)

⁷⁴ Civil Georgia, [1] 13/09/2021, [url](#)

⁷⁵ Civil Georgia, 01/10/2021, [url](#)

⁷⁶ Civil Georgia, [1] 02/10/2021, [url](#)

⁷⁷ RFE/RL, 20/10/2021, [url](#)

⁷⁸ RFE/RL, 08/10/2021, [url](#)

⁷⁹ RFE/RL, 14/10/2021, [url](#)

⁸⁰ RFE/RL, 18/10/2021, [url](#); Civil Georgia, 12/10/2021, [url](#)

De GD-partij krijgt op 2 oktober 2021 meer dan 46 % van alle stemmen. Hiermee zijn vervroegde verkiezingen, zoals overeengekomen in het akkoord van 17 april 2021, uitgesloten. De UNM eindigt tweede met meer dan 30 %. De partij For Georgia, opgericht door ex-premier Gakharia, behaalt net geen 8 %. Alle andere partijen krijgen minder dan 3 % van de stemmen. In de steden waar geen enkele kandidaat-burgemeester meer dan de helft van de stemmen heeft, vindt een tweede ronde plaats op 30 oktober 2021.⁸¹ De GD-partij kan tijdens die ronde de post van burgemeester bemachtigen in op één na alle steden en gemeentes. Enkel in de gemeente Tsalenjikha krijgt een UNM-kandidaat de meeste stemmen.⁸²

2022

De beslissing van de UNM om de boycot van het parlement eind januari 2022 na zes maanden stop te zetten, brengt geen einde aan de gespannen politieke situatie.⁸³ De reactie van Georgische politici op de invasie van Rusland in Oekraïne op 24 februari 2022 maakt de politieke verdeeldheid in het land aanschouwelijk. Zowel oppositiepartijen als middenveldorganisaties uiten meermaals hun ongenoegen over de houding van de Georgische autoriteiten tegenover de Russische invasie in Oekraïne. Een groep lokale ngo's reageert eind maart 2022 in een gemeenschappelijke verklaring dat het Georgische leiderschap te weinig zijn steun uit voor Oekraïne. Zij verlangen dat Georgië net zoals het Westen sancties oplegt aan Rusland. Deze organisaties bekritisieren eveneens het feit dat de GD demoraliserende boodschappen verspreidt over een mogelijke oorlog van Rusland tegen Georgië.⁸⁴

De oorlog in Oekraïne brengt grootschalige betogingen in Georgië op gang. Duizenden mensen komen na de inval van Rusland in Oekraïne dagenlang op straat omdat ze vinden dat Georgië te weinig steun betuigt aan Oekraïne. De betogers eisen het aftreden van eerste minister Garibashvili, omdat ze menen dat hij Kremlinpropaganda nazegt. Enkele oppositiepartijen, waaronder Droa en Girchi-More Freedom, zijn in het bijzonder actief tijdens deze betogingen. Ook de oppositiepartijen UNM en Lelo vragen het ontslag van de regering.⁸⁵ De afwachtende houding van Georgië heeft volgens International Crisis Group analist Olesya Vartanyan te maken met verschillende factoren: de militaire aanwezigheid van Rusland in Zuid-Ossetië en Abchazië en de economische afhankelijkheid van Rusland. Dat zijn volgens Vartanyan de voornaamste redenen waarom het Georgische leiderschap in tegenstelling tot het Westen geen economische sancties oplegt en geen militaire steun geeft aan Oekraïne. Rusland kan Georgië namelijk gemakkelijk destabiliseren.⁸⁶

De Georgische president Zurabishvili is, in tegenstelling tot de GD-partij, openlijk gekant tegen de oorlog in Oekraïne en deelt regelmatig haar uitgesproken mening, tot ongenoegen van de GD-partij.⁸⁷ De spanningen tussen Zurabishvili en het GD-leiderschap lopen op in maart 2022 wanneer de regering plannen bekendmaakt om de president voor het Grondwettelijk Hof te dagen omdat zij geen gehoor heeft gegeven aan het verbod van de regering om internationale bijeenkomsten bij te wonen.⁸⁸ Een wettelijke basis om Zurabishvili te vervolgen is er niet volgens grondwetspecialisten, maar deze beslissing kan wel worden gezien als een politieke zet om de president het zwijgen op te leggen, zo niet af te zetten.⁸⁹ Wanneer GD de wet inzake het Grondwettelijk Hof in april 2022 aanpast door "actie of inactie" toe te voegen aan de lijst met wettelijke redenen om een staatsorgaan aan te klagen, stuit dit op kritiek. De Georgische organisatie GYLA noemt de aanpassingen een poging tot politieke wraak

⁸¹ Civil Georgia, 06/10/2021, [url](#); Agenda.ge, 03/10/2021, [url](#)

⁸² Civil Georgia, 31/10/2021, [url](#)

⁸³ Civil Georgia, 31/01/2022, [url](#)

⁸⁴ Civil Georgia, [1] 04/03/2022, [url](#); Civil Georgia, 23/03/2022, [url](#)

⁸⁵ OC-Media (Kinch S.), 01/03/2022, [url](#); Civil Georgia, 28/02/2022, [url](#)

⁸⁶ ICG (Vartanyan O.), 04/03/2022, [url](#)

⁸⁷ Civil Georgia, 24/03/2022, [url](#); Civil Georgia, 14/03/2022, [url](#); Civil Georgia, 01/03/2022, [url](#)

⁸⁸ Civil Georgia, [1] 15/03/2022, [url](#)

⁸⁹ Eurasianet (Lomsadze G.), 24/03/2022, [url](#); Civil Georgia, [3] 15/03/2022, [url](#)

op de president.⁹⁰ In juni 2022 spant de GD effectief een rechtszaak aan tegen de president omdat de partij meent dat de beslissing van Zurabishvili om bepaalde ambassadeurs (niet) te benoemen indruist tegen de scheiding der machten.⁹¹

Op 18 mei 2022 komen duizenden mensen op straat in Tbilisi om te betogen tegen de veroordeling van Nika Gvaramia, de oprichter van Mtavari Arkhi TV, een kritische zender die gelinkt wordt aan de oppositie. Gvaramia krijgt drieënhalf jaar gevangenisstraf wegens machtsmisbruik in 2019 toen hij aan het hoofd stond van de zender Rustavi2. Tijdens het bewind van de UNM heeft Gvaramia verschillende overheidsfuncties bekleed. Hij is een prominente regeringscriticus en wordt gezien als een van de dichtste bondgenoten van Saakashvili (die tijdens het schrijven van deze COI Focus nog steeds in de gevangenis zit). Daarnaast is Gvaramia ook een van Saakashvili's advocaten. Zowel internationale als lokale mensenrechtenorganisaties bekritisieren zijn veroordeling.⁹²

Een andere factor die in 2022 bijdraagt tot politieke spanningen, is de aanvraag van Georgië om kandidaat-lid van de EU te worden (zie [1.4. Toetredingsproces tot de EU](#)).⁹³ In afwachting van de beslissing van de Europese Commissie over het kandidaat-lidmaatschap van Georgië, stelt het Europese Parlement (EP) in mei 2022 een niet-bindende resolutie op waarin het de Georgische regering oproept om Saakashvili vrij te laten en het vonnis van Gvaramia te herzien. Daarnaast adviseert het EP om GD-oprichter Ivanishvili te straffen "voor zijn destructieve rol in de Georgische politiek en economie".⁹⁴ De GD-partij is niet gediend met deze resolutie. Zurabishvili vreest dat de heftige reactie van de GD een toetreding tot de EU in de weg kan staan.⁹⁵

Op 20 en 24 juni 2022 en op 3 juli 2022 vinden er in Tbilisi enkele massale demonstraties plaats naar aanleiding van het Georgische toetredingsverzoek tot de EU. De burgerbeweging Shame en andere actoren van het Georgische middenveld, zoals GYLA en TIG, organiseren deze acties onder de slogans "We are Europe" en "Going Home to Europe". De organisatoren noemen Ivanishvili de voornaamste hindernis voor de toetreding tot de EU.⁹⁶ Tijdens de betogingen op 24 juni en 3 juli 2022 roepen de betogers Garibashvili en zijn regering op om af te treden en een interim-regering aan te stellen die zich zal ontfemen over de twaalf aanbevelingen van de EU. De GD-partij geeft hieraan geen gehoor en besluit dat het zich zal inzetten om de EU-aanbevelingen waar te maken.⁹⁷

Wanneer de GD-partij in augustus 2022 een werkgroep opricht om het kiessysteem te hervormen zonder de organisatie International Society for Fair Elections and Democracy (ISFED), de meest vertrouwde en ervaren Georgische organisatie inzake verkiezingen, uiten andere Georgische ngo's en de EU hierover hun bezorgdheid. De GD beschouwt ISFED naar eigen zeggen niet als een neutrale organisatie aangezien deze de legitimiteit van de regering in vraag stelt. De oppositie is van mening dat de GD geen deelnemers met een ander standpunt wil betrekken in de werkgroepen.⁹⁸ Tijdens de EU-Georgia Association Council begin september 2022 roept de EU de Georgische regering op om met de oppositie en het middenveld samen te werken aan de hervormingen.⁹⁹ Toch blijft GD-voorzitter Kobakhidze volhouden dat er in de werkgroepen geen ruimte is voor organisaties zoals TIG en ISFED. Kobakhidze doet, net zoals andere GD-vertegenwoordigers, tal van kritische uitspraken over enkele gevestigde Georgische organisaties en trekt hun geloofwaardigheid in twijfel. Hierdoor ontstaat bij het Georgische middenveld de indruk dat de GD een gecoördineerde campagne voert tegen Georgische

⁹⁰ Civil Georgia, 14/04/2022, [url](#)

⁹¹ Civil Georgia, 06/06/2022, [url](#)

⁹² OC-Media (Kincha S.), 19/05/2022, [url](#); Civil Georgia, 18/05/2022, [url](#); Civil Georgia, 17/05/2022, [url](#)

⁹³ Civil Georgia, 03/03/2022, [url](#)

⁹⁴ Civil Georgia, 09/06/2022, [url](#)

⁹⁵ Civil Georgia, 10/06/2022, [url](#)

⁹⁶ Civil Georgia, [2] 21/06/2022, [url](#); RFE/RL, 20/06/2022, [url](#); RFE/RL, 24/06/2022, [url](#); RFE/RL, 03/07/2022, [url](#)

⁹⁷ Civil Georgia, 24/06/2022, [url](#)

⁹⁸ Civil Georgia, 19/08/2022, [url](#); Civil Georgia, 25/08/2022, [url](#)

⁹⁹ Civil Georgia, [1] 07/09/2022, [url](#)

ngo's.¹⁰⁰ De Amerikaanse ambassadeur in Tbilisi benadrukt de belangrijke rol van het maatschappelijke middenveld in een gezonde democratie en noemt de (verbale) aanvallen op enkele middenveldorganisaties bijzonder verrassend.¹⁰¹

In juli en augustus 2022 doen de Georgische president en een groep parlementsleden van de oppositie hun beklag over enkele antiwesterse uitspraken van GD-afgevaardigden, alsook over de toon waarop zij communiceren met en over enkele westerse diplomaten. Zo beweren enkele GD-afgevaardigden, onder wie Ivanishvili, dat er een samenzwering bestaat om Georgië te betrekken in de oorlog tegen Rusland.¹⁰² Omgekeerd beschuldigt de GD-partij de oppositie, de Public Defender en actoren van het Georgische middenveld ervan een xenofobe campagne te voeren tegen Russische burgers, waarmee zij in Georgië een tweede front trachten te creëren.¹⁰³

Verschillende parlementsleden van de GD-partij stappen in de zomer van 2022 uit de partij, omdat zij er niet in geloven dat Georgië de status van kandidaat-lid van de EU zal krijgen tenzij het land betrokken raakt in de oorlog tegen Rusland of sancties oplegt aan Rusland.¹⁰⁴ Vier voormalige GD-parlementsleden richten eind juli 2022 een nieuwe politieke beweging op, genaamd People Power. Met deze beweging willen zij naar eigen zeggen "de waarheid aan het licht brengen" en voorkomen dat Georgië in een oorlog verzeilt. Civil Georgia beschrijft de retoriek van deze beweging als antiwesters.¹⁰⁵ Begin oktober 2022 sluiten nog eens vijf parlementsleden (GD) zich aan bij People Power. Hierdoor verliest de GD-partij officieel haar meerderheidspositie in het parlement, maar People Power laat weten dat zij, ondanks een verschillende visie, de meerderheid blijven steunen.¹⁰⁶

De grote migratiegolf van Russen in Georgië sinds het begin van de oorlog in Oekraïne leidt tot ongerustheid bij de Georgische bevolking. Het is maandenlang een belangrijk discussiepunt in politieke kringen.¹⁰⁷ Wanneer Poetin op 21 september 2022 een gedeeltelijke mobilisatie afkondigt en dagelijks duizenden Russen de grens naar Georgië oversteken, neemt de bezorgdheid van burgers en politici over de toenemende Russische aanwezigheid in het land toe. Vanuit de Georgische oppositie zijn er bezorgdheden dat Georgië een toevluchtsoord wordt voor Russische deserteurs, alsook dat Rusland zijn inlichtingennetwerk in Georgië hierdoor kan uitbreiden.¹⁰⁸ De Georgische minister van Binnenlandse Zaken Vakhtang Gomelauri ziet geen probleem in de migratiestroom vanuit Rusland. Vanaf 30 september 2022 normaliseert het aantal Russen dat aankomt in Georgië opnieuw.¹⁰⁹

1.2.3. Verkiezingsklimaat

2020

Het jaar 2020 staat in het teken van de parlementsverkiezingen van oktober 2020, maar ten gevolge van maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, ligt het politieke leven in Georgië een tijdlang stil.¹¹⁰ Enkele Georgische ngo's kunnen in augustus 2020 een netwerk van valse websites, Facebook- en YouTube-accounts blootleggen die politieke boodschappen verspreiden en de

¹⁰⁰ Civil Georgia, 19/09/2022, [url](#)

¹⁰¹ Civil Georgia, 05/10/2022, [url](#)

¹⁰² Civil Georgia, 22/07/2022, [url](#); RFE/RL, 21/07/2022, [url](#); Civil Georgia, 04/08/2022, [url](#); Civil Georgia, 27/07/2022, [url](#)

¹⁰³ Civil Georgia, 05/08/2022, [url](#)

¹⁰⁴ Civil Georgia, 29/06/2022, [url](#)

¹⁰⁵ Civil Georgia, 28/07/2022, [url](#); Civil Georgia, [1] 04/10/2022, [url](#)

¹⁰⁶ Civil Georgia, [1] 04/10/2022, [url](#); Civil Georgia, [2] 04/10/2022, [url](#)

¹⁰⁷ Civil Georgia, [2] 04/03/2022, [url](#); Civil Georgia, [2] 17/03/2022, [url](#); Eurasianet (Kucera J.), 07/03/2022, [url](#); Global Voices (Geybullayeva A.), 12/08/2022, [url](#)

¹⁰⁸ Civil Georgia, 23/09/2022, [url](#)

¹⁰⁹ Eurasianet (Gabritchidze N.), 04/10/2022, [url](#)

¹¹⁰ Eurasianet, 9/06/2020, [url](#)

publieke opinie trachten te manipuleren. Het gaat voornamelijk over boodschappen in het voordeel van de regerende partij, gekant tegen oppositiepartijen.¹¹¹

De OVSE monitorde de verkiezingen met een beperkt aantal observatoren omwille van het coronavirus en spreekt van competitieve verkiezingen waarbij de fundamentele vrijheden over het algemeen gehandhaafd werden. Tegelijkertijd wijst de OVSE op verschillende onregelmatigheden, waaronder wijdverspreide beschuldigingen van kiezers die onder druk werden gezet. Het hoofd van de observatiemissie noemt de talloze meldingen van politieke partijen en burgers die kiezers buiten en in de stemkantoren intimideerden verontrustend.¹¹² Hij stelt tevens dat Georgische media partijdig waren, waardoor het voor kiezers moeilijk was om een goed geïnformeerde en afgewogen keuze te maken.¹¹³

Een groep van 25 Georgische *civil society* organisaties, waaronder GYLA, TIG en ISFED, noemt de verkiezingen de minst democratische en minst vrije van alle verkiezingen sinds de GD-partij aan de macht is. Op de verkiezingsdag rapporteren verschillende ngo's enkele verbale en fysieke geweldincidenten, alsook overtredingen van de geheimhouding van de stemming en omkoping van kiezers. Deze organisaties eisen een onpartijdig onderzoek naar de door hen ingediende klachten en een hertelling in de kiesdistricten waar hun observatoren hebben vastgesteld dat er meer getelde stemmen zijn dan handtekeningen in de kieslijsten.¹¹⁴ De Georgische Central Election Commission (CEC) laat weten dat het klachten over het kiesproces onderzoekt en de stemmen van verschillende kiesdistricten opnieuw heeft geteld. De CEC besluit dat het niet nodig is om de resultaten aan te passen.¹¹⁵

2021

De verkiezingscampagne voor de lokale verkiezingen van 2 oktober 2021 wordt volgens de OVSE gekenmerkt door wederzijdse beschuldigingen van desinformatie en overtredingen. Diepgewortelde politieke polarisatie is eveneens zeer kenmerkend.¹¹⁶

Kort nadat Melia zijn kandidatuur voor de post van burgemeester in Tbilisi bekendmaakt, verschijnen er in de hoofdstad homofobe politieke posters, gekant tegen de UNM, burgeractivisten en LGBTI+-activisten. Verkiezingswaarnemers noemen dit zeer alarmerend aangezien deze posters oproepen tot geweld en de personen die worden afgebeeld in gevaar kunnen brengen.¹¹⁷

Tijdens toespraken in het kader van de naderende verkiezingen in verschillende steden in Zuid-Georgië wijst premier Garibashvili met een beschuldigende vinger naar de UNM wanneer hij de oorlog in 2008 tussen Rusland en Georgië ter sprake brengt. Hij stelt dat deze politieke partij er niet in is geslaagd de oorlog te voorkomen en dat de partij geen moreel recht heeft om in de politiek te blijven. Hij verwijt de voormalige UNM dat ze het land niet hebben beschermd tegen onherstelbare gevolgen (de bezetting van de gebieden) en de verdrijving van duizenden burgers. Een van de leiders van de UNM noemt het beschamend dat de GD de oorlog gebruikt om politieke tegenstanders te schaden.¹¹⁸ De eerste minister blijft deze retoriek aanhouden in september 2021 en beschuldigt de oude UNM-administratie van onderdrukking, marteling en verkrachting.¹¹⁹

In de aanloop naar de tweede ronde van de verkiezingen op 30 oktober 2021 blijven verschillende GD-leiders harde en beledigende retoriek gebruiken tijdens hun campagne. De GD-partij verspreidt

¹¹¹ NDI, 19/08/2020, p. 1, 4-5, 10, [url](#)

¹¹² Civil Georgia, 04/11/2020, [url](#)

¹¹³ OSCE/ODIHR, 31/10/2020, [url](#)

¹¹⁴ TIG, 04/11/2020, [url](#); TIG, 01/11/2020, [url](#)

¹¹⁵ CEC, 04/11/2020, [url](#); CEC, 05/11/2020, [url](#)

¹¹⁶ Civil Georgia, 17/09/2021, [url](#)

¹¹⁷ Civil Georgia, 26/07/2021, [url](#)

¹¹⁸ Civil Georgia, 11/08/2021, [url](#)

¹¹⁹ Civil Georgia, 14/09/2021, [url](#)

onder andere beeldmateriaal van Saakashvili om hem in diskrediet te brengen.¹²⁰ De UNM heeft een andere tactiek in Tbilisi en verspreidt inhoudelijke beleidsplannen.¹²¹ Op 27 oktober 2021 komen duizenden mensen vanuit het hele land naar Tbilisi om de GD-partij te steunen.¹²² Volgens de overheidskritische, aan de oppositie gelinkte, Georgische zender Formula TV zijn er bewijzen dat de GD-partij bussen inlegde en mensen vergoedde om deel te nemen aan de betoging.¹²³

Zowel de Public Defender als ISFED uiten in de aanloop naar de verkiezingen hun bezorgdheden over een reeks politiek gemotiveerde ontslagen. Volgens de Public Defender zijn de meeste personen gelinkt aan de voormalige eerste minister Giorgi Gakharia. De Public Defender vernam van 62 werknemers dat zij op verschillende manieren onder druk werden gezet. De meerderheid werd ontslagen of werd gedwongen om ontslag te nemen omwille van hun verwantschap, vriendschap of goede banden met leden van de partij For Georgia. De betrokkenen werden ontslagen bij verschillende overheidsdiensten op alle niveaus.¹²⁴ ISFED noteert in een interim-rapport over de situatie voor de verkiezingen dat het vijftien ontslagen vaststelde omwille van politieke redenen. ISFED is eveneens op de hoogte van mogelijk misbruik van administratieve middelen, beschuldigingen van politieke druk, bedreigingen en stemmenkoperij.¹²⁵

Na de verkiezingen geven verschillende lokale monitoringorganisaties, waaronder ISFED, GYLA en TIG, een samenvatting van hun observaties op 2 oktober 2021. Zij stelden tal van onregelmatigheden vast in en buiten de stembureaus die het stemgedrag beïnvloedden. Stemmenkoperij en meermaals stemmen vallen onder de vastgestelde inbreuken. Waarnemers ondervonden in verschillende kieskantoren hindernissen om het kiesproces te observeren.¹²⁶ ISFED deed gelijkaardige vaststellingen tijdens de tweede ronde op 30 oktober 2021. In het eindrapport over beide rondes van de verkiezingen concludeert ISFED dat de lokale verkiezingen min of meer competitief waren, maar dat de GD-partij over aanzienlijk meer financiële en administratieve middelen beschikte. ISFED vermeldt eveneens dat er veel situaties waren van politieke druk, bedreigingen, ontslagen en chantage.¹²⁷

De conclusies van internationale waarnemers van de Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), een afdeling binnen de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), en de Raad van Europa (RvE) liggen in dezelfde lijn als die van lokale monitoringorganisaties. De internationale monitoringmissie concludeert dat de verkiezingen op 2 oktober 2021 competitief waren en technisch goed geregeld, maar dat ze ontsierd werden door wijdverbreide aantijgingen van schendingen van de verkiezingsgang, stemmenkoperij en ongelijke concurrentie. Daarnaast maken zij hun ongerustheid kenbaar over de mogelijkheid voor kiezers om te stemmen zonder angst voor vergeldingen, gelet op meldingen over misbruik van administratieve middelen, intimidatie en druk.¹²⁸ Freedom House vermeldt nog dat kandidaten van de partij Girchi en andere politieke partijen werden geïntimideerd door de ordediensten om ervoor te zorgen dat zij hun kandidatuur intrekken.¹²⁹

Volgens de internationale delegatie vonden er enkele geïsoleerde gewelddadige incidenten plaats op 2 oktober 2021.¹³⁰ Een lid van de Labour Party is bijvoorbeeld neergestoken in Marneuli.¹³¹

¹²⁰ Civil Georgia, 19/10/2021, [url](#); Civil Georgia, 22/10/2021, [url](#)

¹²¹ Civil Georgia, 25/10/2021, [url](#)

¹²² Civil Georgia, 27/10/2021, [url](#)

¹²³ Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: While GD denies mobilizing people through public servants, [...], 27/10/2021, [url](#); Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: Approximately 50 GEL for attending GD rallies. [...], 27/10/2021, [url](#)

¹²⁴ Public Defender of Georgia, 01/09/2021, [url](#); Civil Georgia, 02/09/2021, [url](#)

¹²⁵ Civil Georgia, [1] 01/09/2021, [url](#)

¹²⁶ Civil Georgia, 04/10/2021, [url](#)

¹²⁷ Civil Georgia, 21/12/2021, [url](#)

¹²⁸ Civil Georgia, 03/10/2021, [url](#)

¹²⁹ Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

¹³⁰ Civil Georgia, 03/10/2021, [url](#)

¹³¹ Civil Georgia, [2] 02/10/2021, [url](#)

In het observatierapport over de tweede verkiezingsronde op 30 oktober 2021 zijn de vaststellingen van de OVSE/ODIHR gelijkaardig met die over de eerste ronde. De OVSE/ODIHR vermeldt eveneens de negatieve retoriek tussen de twee rondes en de nadelige impact hiervan op het kiesproces. De verkiezingsdag zelf was kalm, maar buiten de kieskantoren waren er enkele aanvaringen tussen partij-aanhangers.¹³²

1.3. De strijd tegen corruptie

De Georgische wetgeving voorziet in strafrechtelijke vervolgingen voor feiten van corruptie gepleegd door dragers van het openbaar gezag. Volgens Freedom House beschikt Georgië over een degelijke wetgeving voor de strijd tegen corruptie, maar is de toepassing ervan ineffectief.¹³³

Deze wetten worden daadwerkelijk toegepast voor corruptie op laag niveau, maar corruptie op hoog niveau blijft onaangestast door zwakke controlemechanismen en een gebrek aan onafhankelijkheid van wethandhavingsinstanties.¹³⁴ Corruptie op laag niveau is volgens TIG indrukwekkend laag in verhouding tot corruptie op hoog niveau, wat nagenoeg volledig ongestraft blijft.¹³⁵ Succesvolle rechtszaken tegen hooggeplaatste regeringsafgevaardigden en hun naasten aangaande corruptie blijven zeldzaam volgens Freedom House.¹³⁶

In de *Corruption Perception Index* (CPI) van Transparency International (TI) is de score van Georgië in 2021 met een punt gezakt tegenover 2020.¹³⁷ De uitleg van TI bij deze score luidt dat de GD-partij de voorbije jaren zijn greep op het rechtswezen en de wethandhavingsinstanties heeft geconsolideerd waardoor het politiek momentum dat nodig is om corruptie te bestrijden is verkeken.¹³⁸

In 2019-2020 blijft de CPI-score van Georgië stabiel, wat volgens TIG wijst op een gebrek aan vooruitgang wat betreft corruptiebestrijding.¹³⁹ Over het jaar 2020 noteert TI dat de problemen wat betreft de bestrijding van corruptie op hoog niveau nog steeds niet zijn opgelost. De Georgische autoriteiten ondernemen hiertoe volgens TI geen doeltreffende stappen.¹⁴⁰ Het anticorruptieactieplan is niet meer geldig sinds eind 2020 en van een nieuw actieplan is in december 2022 nog geen spoor.¹⁴¹

Lokale organisaties en internationale instanties, waaronder het Europees Parlement, roepen de Georgische autoriteiten al jaren op om een onafhankelijke anticorruptie-instantie op te richten, los van politieke inmenging.¹⁴² Verschillende pogingen in 2020 en 2021 om een anticorruptie-instantie op te richten, blijven zonder resultaat.¹⁴³ De oprichting van een dergelijke instantie is eveneens een van de twaalf aanbevelingen van de EU in het kader van de aanvraag tot het kandidaat-lidmaatschap van Georgië. In augustus 2022 is een nieuwe parlementaire werkgroep opgestart om een anticorruptieagentschap op te richten.¹⁴⁴ In oktober 2022 kondigt de GD enkele wetswijzigingen aan om een dergelijk agentschap op te richten,¹⁴⁵ maar dat voorstel lokt meteen kritische reacties uit.

¹³² OSCE/ODIHR, 31/10/2021, p.1, [url](#)

¹³³ Freedom House, 11/04/2018, [url](#); Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

¹³⁴ USDOS, 12/04/2022, p. 56, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 43, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 33, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 29, [url](#); Voices for Transparency, 14/02/2019, [url](#)

¹³⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 56, [url](#)

¹³⁶ Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

¹³⁷ TIG, 28/01/2021, [url](#); Civil Georgia, 25/01/2022, [url](#)

¹³⁸ Civil Georgia, 25/01/2022, [url](#)

¹³⁹ TIG, 23/01/2020, [url](#); TIG, 20/06/2019, p. 7, [url](#)

¹⁴⁰ TIG, 28/01/2021, [url](#)

¹⁴¹ IDFI, 11/07/2022, [url](#); TIG, 09/12/2022, [url](#)

¹⁴² USDOS, 12/04/2022, p. 56, [url](#); Bertelsman Stiftung, 02/02/2022, p. 36, [url](#); TIG, 14/12/2021, p. 11, [url](#); TI, 29/01/2019, [url](#); European Parliament, 14/11/2018, [url](#)

¹⁴³ TIG, 01/09/2020, [url](#); Interpress News Georgia, 02/06/2021, [url](#)

¹⁴⁴ Parlement van Georgië, 12/08/2022, [url](#)

¹⁴⁵ Civil Georgia, 26/10/2022, [url](#)

Volgens de organisatie TIG beantwoordt het wetsvoorstel niet aan de EU-aanbeveling. Zo voorzien de wetswijzigingen onvoldoende garanties voor een onafhankelijke instantie en voor corruptiebestrijding op hoog niveau. Een wetsvoorstel ingediend door de partij Lelo in januari 2022 voorziet die garanties wel volgens TIG.¹⁴⁶ Op 30 november 2022 stemt het parlement voor een wetswijziging die de oprichting van een anticorruptieagentschap mogelijk maakt.¹⁴⁷ In het jaarlijkse *EU Association Agreement Implementation report*, gepubliceerd op 14 december 2022, dringt het Europees Parlement erop aan om deze wetswijzigingen te laten nakijken door de Commissie van Venetië en met de eventuele aanbevelingen alsnog rekening te houden zodat het nieuwe Anti-Corruption Bureau in staat is om corruptie op hoog niveau zorgvuldig aan te pakken.¹⁴⁸

Momenteel zijn de staatsveiligheidsdienst en de procureur-generaal bevoegd om corruptie te onderzoeken, maar lokale ngo's betwisten de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van deze instanties. Corruptiezaken waarbij hooggeplaatste overheidsafgevaardigden of personen met nauwe banden met de GD-partij zijn betrokken, blijven volgens TIG grotendeels onopgelost.¹⁴⁹ Jaarlijks stijgt het aantal niet-onderzochte zaken waarin er vermoedens bestaan van corruptie op hoog niveau, aldus TIG.¹⁵⁰ In augustus 2021 heeft TIG een rapport gepubliceerd met vijftig voorbeelden van corruptie op hoog niveau waarnaar geen enkel onderzoek is gevoerd.¹⁵¹

Wat betreft corruptie op laag niveau vermeldt het USDOS-rapport verschillende jaren op rij dat het anticorruptieagentschap van de staatsveiligheidsdienst ambtenaren op lokaal en centraal niveau arresteerde voor het aannemen van steekpenningen. Huidige en voormalige ambtenaren werden gerechtelijk vervolgd op verdenking van omkoping.¹⁵²

Het aanhoudend probleem van corruptie uit zich ook in opiniepeilingen bij de bevolking. Opinieonderzoeken over corruptie in opdracht van de organisatie TIG tussen 2019 en 2021 bevestigen dat kleinschalige corruptie, met name smeergeld in ruil voor openbare diensten, nog steeds uiterst zeldzaam is.¹⁵³ TIG stelt in 2019 dat burgers een negatief beeld hebben over het land op gebied van corruptie. Zij vertrouwen er niet op dat de overheid effectief onderzoek voert naar zaken van corruptie waarbij hooggeplaatste regeringsafgevaardigden of invloedrijke personen die banden hebben met de regerende partij betrokken zijn. Dit is volgens TIG het gevolg van enkele *high-profile* corruptiezaken tegen hooggeplaatste figuren in 2018-2019 waarop de ordediensten ineffectief reageerden. Deze zaken hebben te maken met corruptie in criminele activiteiten zoals onwettige inmenging in bedrijfsactiviteiten, illegale deelname aan ondernemingsactiviteiten, illegale verrijking, schending van regels rond financiering van partijen en verkiezingen.¹⁵⁴

1.4. Toetredingsproces tot de EU

In het kader van het Oostelijk Partnerschap (*Eastern Partnership*) dat sinds 2009 bestaat tussen zes voormalige landen van de Sovjet-Unie, waaronder Georgië, en de Europese Unie (EU), start de EU in 2010 onderhandelingen voor een Associatieovereenkomst (*Association Agreement*, AA) met Georgië. Deze overeenkomst is in juni 2014 ondertekend en is sinds 1 juli 2016 van kracht. De AA omvat de oprichting van een vrijhandelszone tussen Georgië en de EU. Daarnaast voorziet de overeenkomst een kader voor nauwere samenwerking met de EU voor de ontwikkeling van banden op politiek, sociaal en

¹⁴⁶ Civil Georgia, 01/11/2022, [url](#)

¹⁴⁷ Civil Georgia, 01/12/2022, [url](#)

¹⁴⁸ European Parliament, 14/12/2022, [url](#)

¹⁴⁹ TIG, 14/12/2021, p. 25, [url](#)

¹⁵⁰ TIG, 08/09/2021, [url](#)

¹⁵¹ TIG, 23/08/2021, [url](#)

¹⁵² USDOS, 12/04/2022, p. 56, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 44, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 30, [url](#)

¹⁵³ TIG, 07/09/2021, [url](#); TIG, 15/04/2019, pp. 8-9, [url](#)

¹⁵⁴ TIG, 20/06/2019, pp. 8-9, [url](#); TIG, 10/06/2019, [url](#)

cultureel vlak, alsook op het gebied van veiligheid. Via de *Deep and Comprehensive Free Trade Area* (DCFTA) heeft Georgië sinds 2014 toegang tot de interne markt van de EU.¹⁵⁵

In het jaarlijkse *EU Association Agreement Implementation report*, gepubliceerd op 14 december 2022, is het Europees Parlement kritisch voor de Georgische autoriteiten wat betreft de aanhoudende agressieve retoriek van politici, de achteruitgang op het gebied van persvrijheid, een aantal politiek gemotiveerde rechtszaken tegen medewerkers van de pers, alsook enkele haastig doorgevoerde wetswijzigingen zonder voorafgaand overleg en zonder rekening te houden met de aanbevelingen van de Commissie van Venetië. Het Europees Parlement spoort de Georgische regering aan om werk te maken van een reeks democratische hervormingen op het gebied van, onder andere, het rechtswezen, corruptiebestrijding, het kiessysteem en de-oligarchisering. Het Europees Parlement vraagt uitdrukkelijk om rekening te houden met de aanbevelingen van de Commissie van Venetië alvorens wetswijzigingen goed te keuren.¹⁵⁶

Onderhandelingen tussen de EU en Georgië over de visumliberalisering voor Georgiërs (*EU-Georgia Visa Liberalisation Dialogue*, VLAP) starten in juni 2012. Rusland ziet hierin een manoeuvre om Georgië te onttrekken aan de invloedssfeer van Rusland. De VLAP bepaalt een reeks criteria waaraan Georgië moet beantwoorden alvorens de Schengenruimte zonder visum te mogen betreden.¹⁵⁷ In ruil voor beloftes over belangrijke hervormingen mogen Georgiërs sinds 28 maart 2017 visumvrij reizen naar Europa.¹⁵⁸ Sinds de visumliberalisering hebben ongeveer 1,5 miljoen Georgiërs hiervan gebruik gemaakt.¹⁵⁹

In 2021 stijgt het aantal verzoeken tot internationale bescherming van Georgiërs in de EU met 69 % tegenover 2020, met name 14.600 in 2021 versus 8.650 in 2020.¹⁶⁰ In 2020 ligt het aantal verzoeken lager ten gevolge van de coronapandemie. Toch blijft het aantal ongegronde verzoeken een uitdaging in 2020.¹⁶¹ In 2019 is Georgië van alle landen van het Oostelijk Partnerschap voor het derde jaar op rij het voornaamste herkomstland van verzoekers tot internationale bescherming in Europa. In 2019 zijn er 21.570 asielaanvragen en in 2018 gaat het over 19.730 verzoeken.¹⁶² In 2017 waren het er nog 11.100.¹⁶³ Het aantal erkenningen in de EU bedraagt 4,9 % in 2021 en 4,3 % in 2020.¹⁶⁴

Op 2 september 2020 keurt het Georgische parlement, als reactie op het stijgend aantal asielaanvragen in de EU, wetswijzigingen goed die extra voorwaarden opleggen aan mensen die visumvrij naar de Schengenzone willen reizen. Het gaat over voorwaarden die normaal gezien gecontroleerd worden bij aankomst in de Schengenzone, zoals bewijzen van voldoende financiële middelen, een hotelboeking, een geldige ziekteverzekering en een geldig retourticket.¹⁶⁵

De Europese Commissie (EC) publiceert op 6 december 2022 haar vijfde rapport over het mechanisme voor de opschorting van de visumvrijstelling. In dit rapport noteert de EC of de landen die genieten van een visumvrijstelling aan alle opgelegde voorwaarden voldoen. De EC meent dat Georgië een aanzienlijke vooruitgang heeft geboekt om ongegronde asielaanvragen van Georgiërs in de EU tegen te gaan. Sinds 1 januari 2021 zijn 2.202 Georgiërs tegengehouden bij hun gepland vertrek naar de

¹⁵⁵ Bertelsmann Stiftung, 2018, [url](#)

¹⁵⁶ European Parliament, 14/12/2022, [url](#)

¹⁵⁷ European Commission, 18/12/2015, [url](#)

¹⁵⁸ European Commission – High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 09/11/2017, [url](#)

¹⁵⁹ European Commission – High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, 12/08/2022, p. 8, [url](#); European Commission, 05/02/2021, p. 1, [url](#)

¹⁶⁰ European Commission, 06/12/2022, p. 29, [url](#)

¹⁶¹ European Commission, 05/02/2021, p. 1, [url](#)

¹⁶² Agenda.ge, 10/07/2020, [url](#); European Commission, 10/07/2020, pp. 14-16, [url](#)

¹⁶³ Georgia Today (Morrison T.), 13/06/2019, [url](#)

¹⁶⁴ European Commission, 06/12/2022, p. 29, [url](#)

¹⁶⁵ Civil Georgia, 02/09/2020, [url](#)

EU. Het aantal terugkeerders naar Georgië is in 2021 met 13 procent gedaald tegenover 2020. Toch verwijst de EC naar de vaststelling van Frontex dat de EU Readmission Agreement in 2021 naar behoren is toegepast.¹⁶⁶

De Georgische autoriteiten blijven, aldus de EC, bewustmakingscampagnes organiseren om mensen te informeren over hun rechten en plichten onder de visumvrije regeling. De focus hierin ligt op het voorkomen van misbruik van de asielprocedure in EU-lidstaten.¹⁶⁷

De EC spreekt van een positieve evolutie op het gebied van inspanningen om corruptie aan te pakken, gelet op de oprichting van een anticorruptiesecretariaat in juni 2021. Deze instantie moet zich buigen over een nieuwe anticorruptiestrategie, bijbehorende actieplannen en staat in voor monitoring van de implementatie hiervan.¹⁶⁸ Bij het afronden van deze COI Focus bestaat er nog geen nieuw anticorruptieactieplan. In december 2022 keurt het parlement wel een nieuwe wet goed die de oprichting van een onafhankelijke anticorruptie-instantie mogelijk maakt.¹⁶⁹ Het EC-rapport vermeldt verder zeven veroordelingen van hooggeplaatste overheidsfunctionarissen wegens corruptie, maar benadrukt de nood aan extra inspanningen om corruptie op hoog niveau aan te pakken. De EC vernoemt hierbij expliciet de invloed van personen met gevestigde belangen op de economie en politiek. Daarnaast merkt de EC op dat Georgië geen rekening heeft gehouden met aanbevelingen van de Commissie van Venetië en ODIHR over de selectie- en aanstellingsprocedure van rechters voor het Hooggerechtshof. Hierdoor loopt Georgië in oktober 2021 75 miljoen euro macrofinanciële bijstand van de EU mis. De uitbetaling van dit bedrag was namelijk gekoppeld aan de voorwaarde om deze selectieprocedure te wijzigen, hetgeen bevorderlijk zou zijn voor de onafhankelijkheid, kwaliteit en plicht van het rechtswezen.¹⁷⁰

In 2019 hebben Georgië en de EU een overeenkomst ondertekend om samen grensoverschrijdende criminaliteit aan te pakken.¹⁷¹ Georgië blijft zich in 2021 inzetten tegen de georganiseerde misdaad in samenwerking met Europol en Eurojust. Ondanks tal van maatregelen blijven criminele netwerken uit Georgië, of die banden hebben met Georgië, actief in de EU.¹⁷²

Georgië heeft op 3 maart 2022, enkele dagen na Oekraïne en gelijktijdig met Moldavië, een aanvraag ingediend om lid te worden van de EU.¹⁷³

Op 17 juni 2022 doet de Europese Commissie een voorstel aan de Europese Raad om Georgië, in tegenstelling tot Oekraïne en Moldavië, eerst een aantal voorwaarden te laten vervullen alvorens het land de status van kandidaat-lid van de EU toe te kennen.¹⁷⁴

Op 23 juni 2022 maakt de Europese Raad bekend dat Georgië¹⁷⁵ twaalf prioriteiten moet aanpakken waarna de EU zich opnieuw zal buigen over het kandidaat-lidmaatschap.¹⁷⁶ Georgië krijgt hiervoor de tijd tot de herfst van 2023.¹⁷⁷ De werkpunten hebben betrekking op verschillende domeinen. Zo vraagt de EU onder meer om de rechterlijke macht grondig te hervormen met de garantie dat het rechtssysteem op alle niveaus onafhankelijk en onpartijdig is. De EU vraagt verder om politieke polarisatie aan te pakken en een einde te maken aan de oligarchie. De-oligarchisering houdt in dat er

¹⁶⁶ European Commission, 06/12/2022, p. 28, [url](#)

¹⁶⁷ European Commission, 06/12/2022, p. 28, [url](#); European Commission, 10/07/2020, pp. 14-16, [url](#)

¹⁶⁸ European Commission, 06/12/2022, p. 30, [url](#)

¹⁶⁹ Civil Georgia, 01/12/2022, [url](#)

¹⁷⁰ European Commission, 06/12/2022, pp. 30-31, [url](#)

¹⁷¹ Georgia Today (Morrison T.), 13/06/2019, [url](#)

¹⁷² European Commission, 06/12/2022, p. 31, [url](#)

¹⁷³ Civil Georgia, 03/03/2022, [url](#)

¹⁷⁴ Civil Georgia, [1] 17/06/2022, [url](#); Civil Georgia, [2] 17/06/2022, [url](#)

¹⁷⁵ Oekraïne en Moldavië krijgen wel de status van kandidaat-lid en moeten later een aantal voorwaarden vervullen om volwaardig lid te mogen worden. Cf. Civil Georgia, 23/06/2022, [url](#)

¹⁷⁶ Civil Georgia, 23/06/2022, [url](#)

¹⁷⁷ Civil Georgia, 14/07/2022, [url](#)

moet worden voorkomen dat mensen met aanzienlijke vermogens een invloed uitoefenen op politieke processen, de economie of andere aspecten van het openbare leven in Georgië.¹⁷⁸

De EU blijft het beginsel van territoriale onschendbaarheid van Georgië en zijn soevereiniteit over de de facto onafhankelijke regio's Abchazië en Zuid-Ossetië verdedigen. De EU is betrokken bij de vreedzame oplossing van de conflicten rond Abchazië en Zuid-Ossetië via: de EU Special Representative for the South Caucasus and the Crisis in Georgia, de Geneva International Discussions, Incident Prevention and Response Mechanisms, alsook via de European Union Monitoring Mission (EUMM).¹⁷⁹ De EUMM is een groep Europese civiele waarnemers die sinds september 2008 de grens met Abchazië en Zuid-Ossetië en de naleving van het vredesplan controleren. Het mandaat van de EUMM is verlengd tot en met 14 december 2024.¹⁸⁰ (zie [4.2. Zuid-Ossetië](#) en [4.3. Abchazië](#)).

1.5. Politieke vervolging

1.5.1. Hooggeplaatste oppositieleiden

In 2013-2014, de eerste twee jaren na de GD-overwinning, worden invloedrijke leden van het UNM-regime (2004-2012) gerechtelijk vervolgd. In 2015 zijn er amper nieuwe rechtszaken en in 2016 zijn de meeste zaken afgesloten en komen er, op een uitzondering na, geen nieuwe aanklachten tegen voormalige ambtenaren van de UNM-regering.¹⁸¹

Sinds 2019 worden opnieuw verschillende vooraanstaande tegenstanders van de GD-regering gearresteerd, aangeklaagd en strafrechtelijk vervolgd. Sommigen zijn intussen veroordeeld of vrijgelaten. Het USDOS en Freedom House stellen net zoals lokale organisaties verschillende jaren op rij vast dat er sprake is van selectieve rechtspraak en politiek gemotiveerde rechtszaken tegen hooggeplaatste oppositieleiden.¹⁸²

In 2019-2020 worden negen vooraanstaande figuren van de oppositie aangeklaagd of veroordeeld. Het gaat over de oppositiefiguren Gigi Ugulava (ex-burgemeester Tbilisi) en Irakli Okruashvili (ex-minister Defensie), de oprichter van het kritische (aan de oppositie gelinkte) mediakanaal Mtavari Arkhi, Giorgi Rurua, de oprichters van de TBC-bank en de nieuwe politieke partij Lelo for Georgia, Mamuka Khazaradze en Badri Japaridze, de eigenaars van kritische perskanalen Nika Gvaramia (ex-directeur Rustavi2, mede-oprichter Mtavari Arkhi) en Avtandil Tsereteli (TV Pireli) en twee parlamentsleden: Giga Bokeria (European Georgia) en Nika Melia (UNM).¹⁸³

TIG concludeert in maart 2020 dat bepaalde indicatoren, zoals het verloop, de timing en de context van de gerechtelijke processen, erop wijzen dat het rechtswezen handelt in opdracht van de regerende partij en dat het gebruikt wordt voor politieke represailles.¹⁸⁴ Het consolideren van de macht door het rechtssysteem uit te buiten is een vorm van politieke corruptie, aldus TIG.¹⁸⁵

Het HRC monitort sinds 2020 rechtszaken met vermoedelijke politieke motieven en gaat hierbij na of het recht op een eerlijk proces wordt gehandhaafd. Het HRC spreekt in juni 2022 van een stijgende tendens wat betreft strafzaken en administratieve rechtszaken tegen vertegenwoordigers van politieke partijen en ngo's. Het HRC noemt de vervolging van politici en activisten disproportioneel en stelt

¹⁷⁸ Civil Georgia, [2] 17/06/2022, [url](#); Eurasianet (Gabritchidze N.), 30/06/2022, [url](#)

¹⁷⁹ European Parliament, 14/12/2022, [url](#); European Commission – High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, 09/11/2017, [url](#)

¹⁸⁰ European Parliament, 14/12/2022, [url](#)

¹⁸¹ Freedom House, 29/03/2017, [url](#)

¹⁸² Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 16-18, [url](#)

¹⁸³ TIG, 09/03/2020, [url](#)

¹⁸⁴ TIG, 09/03/2020, [url](#)

¹⁸⁵ TIG, 09/03/2020, [url](#)

verschillende procedurele inbreuken en tekortkomingen vast. Deze hebben onder meer betrekking op het recht om gehoord te worden door een onafhankelijke rechtbank, het recht op een openbare zitting, het recht van een gevangene op gezondheidszorg, het recht op een eerlijk proces, het recht om een getuige op te roepen en te ondervragen, het recht op een advocaat bij de arrestatie en getuigenbescherming. Een bijkomende problematische vaststelling is het feit dat overheidsafgevaardigden uitspraken doen over de schuld van een beklaagde nog voordat er een rechterlijk vonnis is. Dit is een schending van het vermoeden van onschuld.¹⁸⁶

In 2021-2022 volgt het HRC twintig rechtszaken op.¹⁸⁷ In 2020 monitort de organisatie 25 politiek gemotiveerde rechtszaken.¹⁸⁸ Verschillende zaken slepen al jarenlang aan en sommige personen worden in meerdere rechtszaken aangeklaagd. Zo brengt het HRC in juni 2022 verslag uit over verschillende processen tegen, onder andere, ex-president Saakashvili en UNM-leider Melia. Ook rechtszaken tegen andere hooggeplaatste figuren die het HRC reeds opvolgde in 2020, brengt het HRC in het rapport van juni 2022 onder de loep.¹⁸⁹

Hieronder volgt een beknopt overzicht van de meest besproken rechtszaken tegen hooggeplaatste oppositiefiguren die verschillende lokale en internationale organisaties beschouwen als politiek gemotiveerd in 2019-2022. De rechtszaken tegen Gvaramia en Tsereteli worden verder besproken (zie [3.3. Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid](#)).

Irakli Okruashvili, ex-minister van Defensie, wordt in april 2020 tijdens de noodtoestand omwille van het coronavirus veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf omwille van geweld tijdens de protesten van 20 juni 2019.¹⁹⁰ In mei 2020 krijgt Okruashvili amnestie van president Zurabishvili naar aanleiding van het akkoord van 8 maart 2020, net zoals Ugulava.¹⁹¹ Ondanks de amnestie gaat Okruashvili in beroep tegen zijn eerdere veroordeling om zijn onschuld aan te tonen. Het Hof van Beroep in Tbilisi volgt het vonnis en veroordeelt Okruashvili in april 2022 tot vijf jaar gevangenisstraf. Okruashvili is op dat moment aan het vechten tegen de Russen in Oekraïne. Het HRC stelt tal van onregelmatigheden vast in het proces tegen Okruashvili.¹⁹²

Gigi Ugulava is sinds januari 2017 een van de leiders van de oppositiepartij European Georgia. Begin februari 2020 veroordeelt het Hooggerechtshof hem tot een gevangenisstraf van drie jaar en twee maanden voor dezelfde feiten waarvoor hij reeds een gevangenisstraf uitzat in 2015-2016, namelijk machtsmisbruik toen hij burgemeester was van Tbilisi tussen 2005 en 2013.¹⁹³ Een rechtbank in Tbilisi spreekt Ugulava op 9 maart 2022 vrij in een rechtszaak aangaande een incident in de luchthaven in 2019. Ugulava werd ervan beschuldigd geweld te hebben gebruikt tegen judoka Badri Gavashelishvili.¹⁹⁴

Giorgi Rurua is de medeoprichter van Mtavari Arkhi, een televisiezender die gelinkt wordt aan de oppositie. Rurua steunde eveneens de protestacties van juni 2019. In november 2019, enkele dagen nadat de GD-partij het wetsvoorstel om het kiessysteem te hervormen afkeurt, wordt Rurua aangeklaagd voor illegaal wapenbezit.¹⁹⁵ De politie zou volgens Rurua het pistool op zijn lichaam hebben verstoppt.¹⁹⁶ Rurua krijgt eind april 2021 een presidentieel pardon naar aanleiding van het

¹⁸⁶ HRC, 29/06/2022, p. 36, [url](#)

¹⁸⁷ HRC, 29/06/2022, p. 4, [url](#)

¹⁸⁸ HRC, 21/12/2020, pp. 5, 47, [url](#)

¹⁸⁹ HRC, 29/06/2022, p. 4, [url](#)

¹⁹⁰ OC-Media, 13/05/2020, [url](#)

¹⁹¹ OC-Media, 29/06/2020, [url](#)

¹⁹² HRC, 29/06/2022, p. 19, [url](#)

¹⁹³ OC-Media, 10/02/2020, [url](#)

¹⁹⁴ Civil Georgia, 09/03/2022, [url](#)

¹⁹⁵ OC-Media, 13/05/2020, [url](#)

¹⁹⁶ OC-Media, 29/06/2020, [url](#)

akkoord van 19 april 2021, bemiddeld door de EU.¹⁹⁷ Met betrekking tot de rechtszaak tegen Rurua rapporteert het HRC tal van procedurele inbreuken.¹⁹⁸

Mamuka Khazaradze, het hoofd van de grootste commerciële bank in Georgië, TBC, en zijn zakenpartner Japaridze, worden eind juli 2019 aangeklaagd in verband met witwaspraktijken in 2008.¹⁹⁹ De aanklacht gebeurt twee weken na de aankondiging van Khazaradze om een politieke beweging te starten.²⁰⁰ De omstandigheden waarin de aanklacht plaatsvindt, doen lokale ngo's vermoeden dat de zaak politiek gemotiveerd is.²⁰¹ Een onderzoek van een onafhankelijke expert in opdracht van TIG wijst in maart 2020 uit dat er geen bewijzen zijn om aan te tonen dat de twee zich schuldig hebben gemaakt aan witwaspraktijken.²⁰² In september 2019 richt Khazaradze de beweging Lelo op die in december 2019 wordt omgevormd tot een nieuwe politieke partij, Lelo for Georgia.²⁰³ In oktober 2020 wordt Khazaradze verkozen tijdens de parlementsverkiezingen. Begin juli 2021 hervat het proces tegen Khazaradze na een pauze van anderhalf jaar. Khazaradze zelf vindt het opvallend dat hij dit verneemt de dag nadat hij in het parlement opriep om de onschendbaarheid van parlementsleden te laten vallen.²⁰⁴ Een rechtbank in Tbilisi veroordeelt Khazaradze, Japaridze en Tsereteli in januari 2022 tot een gevangenisstraf van zeven jaar wegens fraude, maar laat hen vrijuit gaan omdat de feiten verjaard zijn. Ondanks de vrijlating oordeelt TIG dat de uitspraak van de rechtbank politiek gemotiveerd is en de reputatie van de verdachten schaadt.²⁰⁵

Nika Melia wordt in 2019, wanneer hij voor de UNM in het parlement zetelt, in twee verschillende zaken aangeklaagd. De eerste aanklacht betreft zijn rol tijdens de betogingen van juni 2019. De tweede gaat terug tot 2013. Melia wordt voor deze laatste aanklacht op 2 december 2019 veroordeeld tot het betalen van een geldboete omwille van machtsmisbruik.²⁰⁶ Het betreft een rechtszaak in verband met een poging om de bank Cartu, die eigendom is van GD-oprichter Ivanishvili, failliet te verklaren. Na deze uitspraak in de Cartu-zaak beëindigt het parlement het mandaat van Melia.²⁰⁷ De arrestatie van Melia op 23 februari 2021 in het kader van de eerste aanklacht lokt veel lokale en internationale reacties uit. Melia verlaat de gevangenis op 10 mei 2021 na het betalen van een borgsom, maar de zaak loopt nog steeds.²⁰⁸

Mikheil Saakashvili wordt in 2021-2022 vervolgd in drie rechtszaken. Het HRC volgt deze rechtszaken op en stelt tal van procedurele inbreuken vast.²⁰⁹ Het USDOS vermeldt geen politieke motieven in verband met de arrestatie van ex-president Saakashvili, maar merkt wel op dat zijn rechten op verschillende gebieden zijn geschonden. Zo mag hij in 2021 drie keer zijn eigen proces in de rechtbank niet bijwonen, wat volgens de Public Defender een inbreuk is op het grondwettelijk recht op een eerlijk proces. Er ontstaan ook vragen bij de manier waarop Saakashvili tijdens zijn detentie wordt behandeld. Gelekte beelden van zijn gedwongen overplaatsing naar een gevangenisziekenhuis in november 2021 (omwille van gezondheidsproblemen ten gevolge van een langdurige hongerstaking) tonen de ex-president in vernederende omstandigheden, aldus het USDOS.²¹⁰

¹⁹⁷ Civil Georgia, 27/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 18/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 19/04/2021, [url](#)

¹⁹⁸ HRC, 29/06/2022, pp. 29-30, [url](#)

¹⁹⁹ Freedom House, 06/05/2020, [url](#)

²⁰⁰ Freedom House, 06/05/2020, [url](#); OC-Media, 24/04/2019, [url](#)

²⁰¹ Freedom House, 06/05/2020, [url](#); OSGF, 25/07/2019, [url](#)

²⁰² TIG, 09/03/2020, [url](#); Agenda.ge, 14/05/2020, [url](#)

²⁰³ Civil Georgia, 23/12/2019, [url](#)

²⁰⁴ Interpress News Georgia, 23/06/2021, [url](#)

²⁰⁵ Civil Georgia, 12/01/2022, [url](#); HRC, 29/06/2022, p. 26, [url](#)

²⁰⁶ TIG, 09/03/2020, [url](#)

²⁰⁷ OC-Media, 12/12/2019, [url](#)

²⁰⁸ Civil Georgia, 17/02/2021, [url](#); Civil Georgia, [1] 10/05/2021, [url](#); HRC, 29/06/2022, pp. 11-12, [url](#)

²⁰⁹ HRC, 29/06/2022, pp. 12-17, [url](#)

²¹⁰ USDOS, 12/04/2022, pp. 6-7, [url](#)

1.5.2. Lager geplaatste oppositieleden en activisten

De voornaamste lokale en internationale organisaties en instanties die de situatie in Georgië opvolgen zoals het USDOS, GYLA, TIG, het HRC en de Public Defender, vermelden in hun rapporten niets over vervolging van lager geplaatste politieke profielen. Een uitzondering hierop is een reeks ontslagen van aanhangers van oppositiepartijen in de aanloop naar de lokale verkiezingen in oktober 2021. De organisatie Freedom House noteert hierover in het rapport *Freedom in the World 2022* dat leden van de politieke partij For Georgia in 2021 zijn lastiggevallen door de politie, in de gaten gehouden, gearresteerd op basis van politiek gemotiveerde beschuldigingen en ontslagen van hun job bij de overheid.²¹¹ Uit geen van de rapporten blijkt dat er sprake is van systematische vervolging van laaggeplaatste oppositiefiguren of politieke activisten met lage profielen. Dit neemt niet weg dat geïsoleerde incidenten kunnen plaatsvinden.

Om een beter zicht te krijgen op eventuele problemen voor lagere politieke profielen, heeft Cedoca tijdens de FFM in Georgië in oktober 2022 verschillende organisaties hierover bevestigd. Onder de noemer lage politieke profielen waarnaar Cedoca in dit hoofdstuk verwijst, vallen onder andere aanhangers en sympathisanten van oppositiepartijen, stemmenronselers en campagnevoerders tijdens verkiezingen, deelnemers aan protestacties en laaggeplaatste regeringscritici. Organisatoren van protestacties, kandidaten voor oppositiepartijen, vooraanstaande activisten en prominente regeringscritici worden niet beschouwd als lage politieke profielen, maar contactpersonen verwijzen wel regelmatig naar hun situatie om de context te schetsen.

De periode rond (en voornamelijk voorafgaand aan) de verkiezingen en protestacties zijn de twee meest opgenoemde situaties waarin aanhangers van de oppositie of tegenstanders van de regering druk kunnen ondervinden. Ook onderzoeksjournalisten, kritische journalisten of journalisten die werken voor perskanalen die gelinkt worden aan de oppositie kunnen volgens verschillende contactpersonen problemen ondervinden of onder druk staan van de Georgische autoriteiten. (zie [3.3. Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid](#))

Hieronder wordt weergegeven welke vormen van druk en intimidatie lager geplaatste politieke profielen in Georgië kunnen ondervinden en in welke situaties dit kan voorkomen. Om een zo duidelijk mogelijk zicht te geven op eventuele problemen voor uiteenlopende profielen, wordt de vraagstelling aan de contactpersonen eveneens toegelicht of wordt de informatie aangevuld met informatie uit open bronnen.

Intimidatie

Cedoca vroeg GYLA of mensen die stemmen ronselen tijdens de verkiezingen geconfronteerd worden met problemen. Volgens GYLA hangt dit af van hun status. Om stemmen te ronselen wordt soms beroep gedaan op leerkrachten. Als zij dit doen voor de oppositie, riskeren zij hun job te verliezen. GYLA heeft van oppositiepartijen vernomen dat hun aanhangers soms geconfronteerd worden met problemen. Zo zijn enkelen benaderd door mannen die hen vragen waarom zij de oppositie steunen en die hen zeggen dat zij in de problemen zullen komen als zij de oppositie blijven steunen. Sommigen worden volgens GYLA meer bedreigd dan anderen, zoals kandidaten voor oppositiepartijen.²¹²

Ook TIG beantwoordde de vraag over eventuele problemen voor stemmenronselers. TIG reageert hierop dat zij onder druk kunnen worden gezet en geïntimideerd. Volgens TIG controleert de regering mensen die actief zijn voor oppositiepartijen. De regering laat verwanten of plaatselijke actoren vragen stellen en hen intimideren om ervoor te zorgen dat zij hun activiteiten voor de oppositie stopzetten.

²¹¹ Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

²¹² Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

Zij doen dit niet met fysiek geweld, maar zetten hen mentaal onder druk. Volgens TIG gebeurt dit zo goed als overal.²¹³

TIG merkt nog op dat aanhangers van de partij For Georgia van de voormalige eerste minister, Giorgi Gakharia, veel druk hebben ondervonden tijdens de lokale verkiezingen in oktober 2021. Toen werden drugs en wapens verstoep bij kandidaten om te verhinderen dat zij zouden deelnemen aan de verkiezingen. Wanneer de GD-partij een bedreiging ziet, gebruiken zij volgens TIG hun macht door familieleden te bedreigen, hen te promoveren in een overheidsdienst of hen een betere job aan te bieden indien zij ervoor zorgen dat hun verwanten hun activiteiten/steun voor de oppositie stopzetten. De regerende partij zet volgens TIG in de periode voor de verkiezingen ook sportmannen in om de oppositie te intimideren en hen fysiek aan te vallen. Deze sportmannen hebben meestal geen rechtstreekse band met de GD-partij. Gevraagd of deze problemen (intimidatie en druk) ophouden na de verkiezingen, reageert TIG bevestigend. Mensen worden niet oneindig gevolgd. Fysiek geweld en arrestaties zijn eerder uitzonderlijk. Op de vraag wat er gebeurt indien iemand de GD-partij weigert te steunen na een bedreiging, reageert TIG dat er meestal niets gebeurt, maar dat er in extreme gevallen drugs of wapens worden verstoep of dat er andere redenen worden gevonden om een strafzaak te starten. Het is eveneens mogelijk dat familieleden die werken voor de overheid worden ontslagen. Dat kan ook gebeuren wanneer familieleden werkzaam zijn in privébedrijven. Een mogelijkheid om ervoor te zorgen dat intimidatie ophoudt, is de zaak publiek maken op TV. Op de vraag wie hierbij gevisieerd wordt, antwoordt TIG dat dit niet willekeurig gebeurt. De autoriteiten viseren personen die politiek belangrijk zijn, mensen die invloed hebben of actieve leden van gemeenteraden. Nog volgens TIG gebeurt dit eerder op een kleine schaal en negeren zij die bedreigd worden dit meestal.²¹⁴

Tijdens de FFM wijzen verschillende contactpersonen op het bestaan van een vorm van samenwerking tussen de Georgische autoriteiten en kleine criminelen om druk uit te oefenen op politieke tegenstanders tijdens de verkiezingen. TIG verduidelijkt dat de Georgische autoriteiten tegenstanders van de GD-partij niet rechtstreeks bedreigen, maar dat het mogelijk is dat zij hiervoor criminelen inzetten. TIG heeft vermoedens van het bestaan van een onofficieel netwerk van criminelen waarop de autoriteiten beroep doen in de periode voorafgaand aan de verkiezingen. Deze criminelen benaderen politieke tegenstanders en zeggen dat zij moeten ophouden de UNM te steunen. TIG merkt hierover nog op dat dit zeer goed doordacht is en dat zij richtlijnen krijgen over wie zij moeten bedreigen. In ruil voor hun diensten krijgen de criminelen een voorwaardelijke straf of krijgt iemand in hun omgeving strafvermindering. TIG merkt nog op dat deze criminelen niet discreet te werk gaan en zij door journalisten vaak worden opgemerkt en gevolgd met hun camera's. Volgens TIG is het niet mogelijk om iets tegen hen te ondernemen in het geval van bedreigingen of intimidatie. Ook wanneer bovenvermelde sportmannen, waaronder worstelaars, met fysiek geweld druk uitoefenen op leiders van de oppositie, treedt de politie niet op, zelfs niet wanneer zij hiervan getuige zijn.²¹⁵

Net zoals TIG merkt GYLA op dat de GD-partij gebruik maakt van externe mensen om druk uit te oefenen op kandidaten van oppositiepartijen. Het is volgens GYLA de staatsveiligheidsdienst die deze mensen hiervoor inschakelt en hen als wederdienst strafvermindering voor een familielid in de gevangenis aanbiedt. Hun taak bestaat erin om druk uit te oefenen op, voornamelijk hooggeplaatste, kandidaten van de oppositie. GYLA is er niet van op de hoogte dat deze personen in opdracht van de staatsveiligheidsdienst ook burgers benaderen. Burgers kunnen daarentegen wel benaderd worden door zogenaamde "old guys" waarnaar volgens GYLA ook verwezen wordt met de term "criminele autoriteiten". Het gaat over kleine criminelen die bekend zijn bij de regering en voornamelijk rond de verkiezingen actief zijn. Zij treden volgens GYLA op als illegale bemiddelaars en beloven na een

²¹³ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²¹⁴ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²¹⁵ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

schuldbemiddeling voor de rechtbank bijvoorbeeld dat de schulden worden kwijtgescholden wanneer de schuldenaar voor de GD-partij stemt. In opdracht van de GD-partij moedigen zij stemgerechtigden aan om voor de regerende partij te stemmen. Zij proberen invloed uit te oefenen door mensen te intimideren. Deze "old guys" zeggen tegen kiezers dat zij of hun familieleden problemen zullen krijgen of dat geweld tegen hen gebruikt zal worden als zij niet gehoorzamen. De GD-partij schakelt hiervoor ook sportmannen of worstelaars in die op de dag van de verkiezingen aan de kieskantoren staan en aanhangers van oppositiepartijen proberen te overtuigen om voor de regerende partij te stemmen. Volgens GYLA zijn er meestal geen gevolgen wanneer iemand weigert in te gaan op het verzoek van deze "old guys". Toch is het volgens GYLA moeilijk om in te schatten waartoe zij in staat zijn. Wat zij doen in opdracht van de GD-partij blijft volgens GYLA onbestraft.²¹⁶

Volgens TIG kan de term "criminele autoriteiten" ook verwijzen naar personen die deel uitmaken van de georganiseerde misdaad en gaan zij maffiagewijs te werk. Deze criminelen worden volgens TIG in het algemeen vervolgd in Georgië, net zoals personen die hiermee verbonden zijn. Toch sluit TIG niet uit dat er overeenkomsten kunnen bestaan tussen deze criminelen en de autoriteiten. Volgens TIG is het veeleer uitzonderlijk dat iemand problemen heeft met deze criminele autoriteiten. Als iemand met hen problemen heeft, is dat volgens TIG omdat zij geld willen.²¹⁷

Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië geven ook aan dat de term "criminele autoriteiten" verwijst naar de Georgische maffia of "thieves in law". Zij vormen niet langer een probleem in Georgië nadat de vorige regering met hen komaf heeft gemaakt. Deze criminelen troggelden geld af van zakenmannen en in gevangnissen en waren vaak bezig met drughandel.²¹⁸

GDI brengt de term "criminele autoriteiten" ook in verband met maffiapraktijken kort na de onafhankelijkheid van Georgië in de jaren 1990. GDI spreekt van een "post-soviet form of extortion". Tegelijkertijd verwijst GDI naar praktijken waarbij de Georgische autoriteiten kleine criminelen inzetten om op te treden als informant tijdens de verkiezingen. In ruil daarvoor wordt bijvoorbeeld een aanklacht tegen hen ingetrokken. Het is de staatsveiligheidsdienst die hen, in opdracht van de GD-partij, via lokale agenten benadert en hen onwettige privileges aanbiedt. Volgens GDI gebruiken de autoriteiten hiervoor drugsverslaafden omwille van hun kwetsbare situatie.²¹⁹

Ontslagen

Op de vraag of aanhangers of leden van de oppositie actief geïdoleerd worden door de Georgische autoriteiten, antwoordt de Public Defender dat de regerende partij niet aardig is voor leden van oppositiepartijen. De Public Defender verwijst verder naar een reeks ontslagen van ambtenaren tijdens de lokale verkiezingen in 2021. De Public Defender heeft hierover meer dan veertig aanvragen ontvangen. De betrokkenen zijn allen aanhangers of familieleden van aanhangers van de partij For Georgia. Volgens de Public Defender is er een verband tussen hun ontslag en het feit dat zij een bericht van Giorgi Gakharia (de voormalige eerste minister en oprichter van For Georgia) op Facebook hebben geliket of hierop hebben gereageerd. Velen van hen zijn geen rechtstreekse aanhangers of officiële leden van zijn partij. Ontslagen komen volgens de Public Defender voornamelijk voor in de periode voorafgaand aan de verkiezingen, maar het is ook mogelijk dat iemand ontslagen wordt na de verkiezingen of niet opnieuw wordt aangenomen. Mensen met een laag politiek profiel die niet erg actief zijn, willen geen risico lopen om hun werk te verliezen omdat hun inkomen voor hen cruciaal is. Ontslag is een manier om hen te manipuleren. Gevraagd naar de mogelijkheid om als fabrieksarbeider

²¹⁶ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²¹⁷ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²¹⁸ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²¹⁹ Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022

die de oppositie steunt ontslagen te worden, reageert de Public Defender dat deze mogelijkheid bestaat, maar dat het ervan afhangt wie de werkgever is.²²⁰

Shame-vertegenwoordigers wijzen erop dat mensen die in de publieke sector werken terughoudend zijn om deel te nemen aan protestacties. Er zijn situaties waarin iemand hen benadert en ermee dreigt dat hun kinderen hun job zullen verliezen of dat dichte familieleden problemen zullen krijgen. Mensen willen hun werk en inkomen niet kwijt geraken. Economische onzekerheid is volgens Shame een van de redenen waarom leerkrachten bijvoorbeeld niet deelnemen aan betogingen. De Shame-leiders betwijfelen dat gewone deelnemers worden geïntimideerd en bedreigd om te verhinderen dat zij deelnemen aan protestacties, maar bij de bevolking heerst wel de perceptie dat iets hen zou kunnen overkomen. Dat komt doordat zij zien en horen dat activisten worden gearresteerd en hoge boetes moeten betalen. Het grootste risico voor burgers wanneer zij deelnemen aan een betoging is de angst om te worden beboet of gearresteerd, of om hun werk te verliezen.²²¹

In de cultuursector heeft in 2021-2022 eveneens een ontslaggolf plaatsgevonden. Het zijn geen politieke figuren die hierbij geïdiseerd werden, maar wel hoogopgeleide andersdenkenden. Sinds de benoeming van Tea Tsulukiani als minister van Cultuur in mei 2021 zijn op een jaar tijd meer dan 70 medewerkers van nationale musea, erfgoedinstanties en de filmacademie ontslagen. RFE/RL beschrijft de controverse rond Tsulukiani en noemt haar een vooraanstaand lid van de GD-partij die tijdens haar vorige rol als minister van Justitie personen loyaal aan de GD-partij heeft genomineerd bij de procureur-generaal.²²² Verschillende contactpersonen kaarten aan dat Tsulukiani kritisch denkenden in de cultuursector aan de kant zet.²²³ De ontslagen personen delen geen politieke meningen, maar hebben wel een andere mening en daar kan Tsulukiani volgens GYLA niet mee om.²²⁴

Volgens GYLA is het mogelijk om een ontslag aan te vechten in de rechtbank. Hiervoor kunnen de drie rechterlijke instanties worden doorlopen: de districtsrechtbank, het Hof van Beroep en het Hooggerechtshof. Op basis van de ervaring van GYLA is de uitkomst in rechtszaken onder het arbeidsrecht vaker positief dan negatief, maar is het een tijdsintensief proces. Dergelijke zaken kunnen drie tot vijf jaar aanslepen. Er zijn heel wat bureaucratische problemen. Wanneer er politieke belangen zijn in een zaak is het waarschijnlijk dat de zaak wordt beïnvloed en verloren.²²⁵

Arrestaties

TIG heeft verschillende protestacties gemonitord en heeft hierbij geen groot aantal ongegronde aanhoudingen waargenomen. Volgens TIG volgt de politie in het algemeen de procedure en behandelt de politie arrestanten niet op een onmenselijke manier. In bepaalde situaties schendt de politie het recht op vrijheid van bijeenkomst en het recht op een vreedzame betoging. Het zijn voornamelijk vertegenwoordigers van de media, oppositiefiguren en activisten wiens rechten hierbij geschonden worden. Een arrestatie kan een reactie zijn op ongehoorzaamheid aan de politie of agressief gedrag. TIG heeft situaties waargenomen waarin de politie zonder gegronde redenen de tenten van betogers weghaalde, waarop deze laatsten, in een poging om hun eigendom te beschermen, agressief reageerden en de politie deze reactie ook offensief beantwoordde. Net zoals GYLA en GDI, wijst TIG op het gebrek aan wettelijke garanties voor personen die administratief worden aangehouden. TIG noemt het feit dat rechters het woord van politieagenten volgen om een straf te bepalen een

²²⁰ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²²¹ Shame Movement, several founding members, interview, Tbilisi, 26/10/2022

²²² RFE/RL, 09/09/2022, [url](#)

²²³ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; EU-delegatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022

²²⁴ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²²⁵ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

structureel probleem. Meestal krijgen zij die administratief zijn aangehouden een boete, maar in extreme situaties moeten zij tot vijftien dagen in een detentiecentrum doorbrengen op basis van een valse en ongegronde politiegetuigenis.²²⁶ Deze administratieve sancties hebben volgens het SJC een "chilling effect" op activisten en worden opgelegd om het protest stil te leggen.²²⁷

Volgens GDI krijgt de politie orders om bepaalde mensen, zoals activisten die zeer actief zijn, te arresteren tijdens betogingen. Het kan gaan over mensen die een microfoon vasthouden. GDI noemt het problematisch dat rechters nadien een beslissing nemen over de arrestant op basis van een politieverklaring. Nog volgens het GDI zijn er situaties waarin een politieagent die zelf niet aanwezig was tijdens de vermeende overtreding hierover een getuigenis aflegt.²²⁸ GYLA merkt net zoals GDI op dat de ordediensten actief op zoek gaan naar bepaalde mensen tijdens protestacties.²²⁹

Vertegenwoordigers van de burgerbeweging Shame kaarten eveneens aan dat de organisatoren van protestacties gevisieerd worden tijdens betogingen. Volgens hen zet de GD-partij de politie in om de leiders te arresteren zodat er de volgende dag geen nieuwe actie wordt georganiseerd. Nog volgens de Shame-leiders krijgen politieagenten onwettige instructies om de organisatoren aan te houden. Shame verwijst hiervoor naar getuigenissen van Georgische politieagenten die in de Verenigde Staten asiel hebben aangevraagd. Enkele politieagenten getuigen dat zij tijdens protestacties foto's kregen van de protestleiders om hen te kunnen identificeren en arresteren zodat het protest zou afzwakken of ophouden.²³⁰ Het Georgische perskanaal Netgazeti heeft hierover een artikel gepubliceerd op 23 november 2022.²³¹ De Shame-leiders zijn de voorbije jaren meermaals administratief aangehouden en, na een verblijf van 24 tot 48 uur in een detentiecentrum, veroordeeld tot het betalen van een geldboete. Deze boetes zijn sterk opgetrokken na een wetswijziging in 2021. Een van de Shame-vertegenwoordigers stelt dat 2.000 GEL, ongeveer 715 euro [1.000 GEL = 356 euro]²³², het bedrag dat hen sinds de laatste wetswijziging meestal wordt opgelegd, een droominkomen is voor veel Georgiërs. Volgens de Shame-leiders is het moeilijk om een rechter te overtuigen van hun onschuld. Zelfs wanneer er voldoende bewijsmateriaal is dat kan aantonen dat zij niets onwettigs hebben gedaan, is het eindresultaat een boete of administratieve detentie. Daarnaast geven de Shame-vertegenwoordigers enkele voorbeelden van situaties waarin de politie geweld gebruikte tijdens de arrestatie of in een detentiecentrum. Een van de leiders van Shame vertelt dat hij in een politiekantoor werd gehandboeid en geslagen, maar dat achteraf bleek dat de camera's niet werkten tijdens zijn detentie, waardoor de gewelddaden van de ordediensten niet konden worden aangetoond. Nadat Shame dit verhaal via de pers bekendmaakte, getuigden vijf anderen dat zij dit ook hebben meegemaakt in hetzelfde politiekantoor. Op de vraag of ook gewone deelnemers tijdens protestacties worden gearresteerd, reageren de Shame-leiders dat dit enkel gebeurt tijdens grootschalige protestacties. Wanneer Shame erachter komt dat iemand werd aangehouden, zorgt de burgerbeweging ervoor dat zij rechtsbijstand krijgen en dat de familie op de hoogte wordt gebracht.²³³

Mogelijke gevolgen na arrestatie

Volgens GYLA zijn er enkel gevolgen voor zeer actieve personen tijdens protestacties, niet voor gewone deelnemers. Nog volgens GYLA is het ongebruikelijk dat een gewone deelnemer meermaals wordt gearresteerd, in tegenstelling tot activisten. GYLA noemt het problematisch dat activisten herhaaldelijk worden aangehouden. Een problematisch aspect in dit verband is het feit dat een politieverklaring

²²⁶ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²²⁷ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²²⁸ Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022

²²⁹ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²³⁰ Shame Movement, several founding members, interview, Tbilisi, 26/10/2022

²³¹ Netgazeti (Kokoshvili D.), 23/11/2022, [url](#)

²³² XE Universal Currency Converter [website], [url](#) [geraadpleegd op 12/12/2022]

²³³ Shame Movement, several founding members, interview, Tbilisi, 26/10/2022

volgens het wetboek inzake administratieve overtredingen voldoende is voor een rechter om iemand te beboeten of te veroordelen tot een administratieve detentie. GYLA spreekt ook over dossiers die worden bijgehouden met informatie over arrestanten die zij wel en niet vertrouwen. Wanneer de autoriteiten iemand vertrouwen, kunnen zij op hen beroep doen tijdens de verkiezingen om stemmen te ronselen voor de regerende partij.²³⁴

Zowel SJC- als Shame-vertegenwoordigers stellen dat gewone deelnemers die werden gearresteerd tijdens een protestactie moeilijkheden kunnen ondervinden in de zoektocht naar werk.²³⁵ Deze persoon zal bijvoorbeeld niet worden aangenomen voor een job bij de overheid.²³⁶ Een andere mogelijkheid volgens vertegenwoordigers van Shame en GDI is dat de Georgische autoriteiten deze persoon zullen afluisteren.²³⁷ De Shame-leiders merken nog op dat mensen gekleed in het zwart tijdens protestacties foto's nemen van de deelnemers. Op deze manier hebben de autoriteiten bewijsmateriaal dat eventueel later gebruikt kan worden om druk uit te oefenen op hen. Indien er iets zou gebeuren met een activist of zijn/haar familieleden, dan kunnen zij via hun connecties bij de pers het verhaal publiek maken. Dit kan een effect hebben aangezien de Georgische autoriteiten niet houden van slechte publiciteit.²³⁸

Naast GYLA en Shame vermeldt ook de EU-delegatie in Georgië dat de politie informatie bijhoudt over arrestanten. Een term die gebruikt wordt om hiernaar te verwijzen zijn zwarte lijsten. Mensen die zich kritisch uitlaten over de regering of leden van bepaalde organisaties kunnen ook op een zwarte lijst terechtkomen. Een mogelijk gevolg voor personen op zo'n zwarte lijst is geen job bij de overheid te kunnen krijgen, zeker op het niveau van gemeentes.²³⁹

De Public Defender is er niet van op de hoogte dat de politie informatie bijhoudt over mensen die zijn gearresteerd tijdens protestacties, maar stelt wel dat het voor de Georgische autoriteiten interessant kan zijn om hen af te luisteren. De Public Defender wijst erop dat er een groot gevoel van onveiligheid is en dat mensen denken dat zij worden afgeluisterd.²⁴⁰

---

²³⁴ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²³⁵ Shame Movement, several founding members, interview, Tbilisi, 26/10/2022; Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²³⁶ Shame Movement, several founding members, interview, Tbilisi, 26/10/2022

²³⁷ Shame Movement, several founding members, interview, Tbilisi, 26/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022

²³⁸ Shame Movement, several founding members, interview, Tbilisi, 26/10/2022

²³⁹ EU-delegatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

²⁴⁰ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender, interview, Tbilisi, 25/10/2022

2. Rechtstoestand/rechtsbescherming

2.1. Algemene juridische situatie

De Georgische Grondwet bekrachtigt de scheiding der machten. In de praktijk is de tussenkomst van de wetgevende en uitvoerende macht in rechtbanken volgens de organisatie Freedom House al jarenlang een aanzienlijk probleem. Dat geldt ook voor corruptie en een gebrek aan transparantie en professionaliteit in gerechtelijke procedures.²⁴¹ In het rapport *Nations in Transit 2022* spreekt Freedom House van een "blijvende en verslechterende crisis" in het rechtswezen. Georgië krijgt een lagere score op dit gebied dan in 2021. Gepolitiseerde rechtszaken tegen oppositiefiguren en het onvermogen van de regering om de langgevoerde hervormingen door te voeren zijn hiervoor de reden.²⁴²

Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië in oktober 2022 wijzen verschillende gesprekspartners, zoals TIG en GDI, erop dat het rechtswezen niet onafhankelijk is.²⁴³ TIG licht toe dat de GD-partij het rechtswezen controleert via de clan, een term die gebruikt wordt om te verwijzen naar een invloedrijke groep rechters binnen justitie (zie [2.1.2. Onafhankelijkheid van de rechterlijke macht](#)), en de regerende partij er alles aan gedaan heeft om de macht van de clan te consolideren. Nog volgens TIG geniet de clan veel vrijheid, bestaat er geen verantwoordingsmechanisme in het rechtswezen en is er geen werkend systeem van checks and balances.²⁴⁴

2.1.1. Hervorming van justitie na 2012

Na de parlementsverkiezingen van 2012 kondigt de GD-regering aan het rechtssysteem te zullen hervormen, justitie te herstellen, politieke invloeden in het rechtssysteem te elimineren en de onafhankelijkheid van rechters te garanderen.²⁴⁵ De GD belooft ambtenaren van het vorige regime die machtsmisbruik hebben gepleegd te vervolgen en wil een einde maken aan wat "elite corruption" wordt genoemd.²⁴⁶ Het uitbouwen van een eerlijk rechtssysteem is de voorbije jaren een van de voornaamste uitdagingen van de Georgische autoriteiten, aldus de Public Defender.²⁴⁷

De hervormingen van het gerecht verlopen in verschillende fases. Tijdens de eerste fase in 2013 worden er belangrijke stappen ondernomen om de High Council of Justice (HCoJ), het hoogste controleorgaan binnen justitie dat onder andere verantwoordelijk is om rechters te benoemen, te depolitiseren, de transparantie van het rechtssysteem te verbeteren en de autonomie van rechters te vergroten. In juni 2013 wordt de HCoJ²⁴⁸ zo goed als volledig opnieuw samengesteld en bevat deze raad naast gerechtelijke ook niet-gerechtelijke leden.²⁴⁹

²⁴¹ Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

²⁴² Freedom House, 21/04/2022, [url](#)

²⁴³ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview Tbilisi, 24/10/2022

²⁴⁴ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²⁴⁵ CITJ, 05/01/2017, p. 10, [url](#)

²⁴⁶ Hammarberg T. (EU Special Adviser on Constitutional and Legal Reform and Human Rights in Georgia), 23/09/2013, [url](#)

²⁴⁷ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 89, [url](#)

²⁴⁸ De HCoJ bestaat uit vijftien personen waarvan negen rechters en zes niet-juridische leden. Het parlement benoemt vijf van de zes niet-juridische leden. De president benoemt de zesde. Een raad van rechters beslist over de benoeming van de overige leden. cf. GYLA, 14/06/2022, p. 9, [url](#)

²⁴⁹ CITJ, 05/01/2017, pp. 10-11, [url](#); Agenda.ge, 14/10/2014, [url](#)

Tussen oktober 2012 en 2015 hebben de hervormingen van het gerecht een zichtbaar positief effect op de onafhankelijkheid van rechters,²⁵⁰ maar na 2015 neemt dat effect af.²⁵¹

Na deze eerste fase ontbreekt de politieke wil om het rechtswezen radicaal en structureel te veranderen.²⁵² De volgende fases, die worden bekrachtigd met wetswijzigingen in 2014, 2017 en 2019, zijn zwak en inconsistent, aldus GYLA.²⁵³ Het zijn voornamelijk nieuwe bevoegdheden en beslissingen van de HCoJ vanaf de derde fase in 2017 die op kritiek stuiten. De HCoJ mag sinds 2017 voorzitters van rechtbanken aanstellen, iets wat voordien gebeurde door rechters. Voorzitters en vicevoorzitters van rechtbanken mogen sindsdien ook lid zijn van de HCoJ, waardoor er een risico bestaat op een concentratie van de macht bij enkele individuen. De HCoJ stelt in deze periode tientallen rechters aan volgens een onduidelijk en weinig transparant proces.²⁵⁴ In de vierde fase in 2019 worden bepaalde positieve initiatieven om het mandaat van de HCoJ te wijzigen niet opgenomen in de definitieve wettekst. Hierdoor blijft de HCoJ bevoegd om voorzitters van rechtbanken te selecteren. Ngo's vrezen dat de HCoJ hiermee individuele rechters kan blijven beïnvloeden.²⁵⁵

2.1.2. Onafhankelijkheid van de rechterlijke macht

De Public Defender en een groep Georgische ngo's onder de naam Coalition for an Independent and Transparent Judiciary (CITJ) uiten verschillende jaren op rij hun bezorgdheid over een gebrek aan onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Ook het Georgische onafhankelijke perskanaal Democracy and Freedom Watch (DFWatch) schrijft hierover een uitgebreid artikel in april 2019. De voornaamste belemmering voor onafhankelijke rechtspraak is volgens bovenstaande bronnen de toenemende macht van een invloedrijke groep rechters in de HCoJ, die ook de clan wordt genoemd, en hun band met de regerende partij. Zij onderdrukken kritische stemmen in het rechtswezen en dwarsbomen voorstellen die moeten bijdragen tot onafhankelijke rechtspraak.²⁵⁶

Problemen in het rechtswezen hebben volgens de CITJ te maken met de impact van de macht van de HCoJ op de onafhankelijkheid van individuele rechters, de manipulatie van het verdeelsysteem van rechtszaken, een gebrek aan transparantie van de activiteiten van de HCoJ en tekortkomingen in het selectieproces van rechters en voorzitters van rechtbanken door de HCoJ.²⁵⁷ Een ander blijvend probleem volgens het USDOS is de overplaatsing van rechters van de ene naar de andere rechtbank. De meeste rechters die door de HCoJ worden overgeplaatst zijn volgens het USDOS gelinkt aan de clan en moeten zich buigen over *high-profile* rechtszaken. De redenen van de overplaatsing zijn volgens lokale ngo's niet onderbouwd.²⁵⁸

Het vertrouwen van de bevolking in het rechtswezen is volgens de CITJ kritiek laag.²⁵⁹ Dat vertrouwen wordt volledig geschonden tijdens de selectieprocedure en levenslange benoeming van 28 rechters aan het Hooggerechtshof in 2019-2021. De Europese Commissie bekritiseert het feit dat deze aanstellingen zijn gebeurd zonder rekening te houden met de aanbevelingen van de Commissie van Venetië over de benoemingsprocedure. De Commissie van Venetië, een adviesorgaan van de RvE

²⁵⁰ In deze periode kan er een duidelijke stijging in het aantal vrijspraken worden waargenomen, zelfs in enkele politiek gevoelige zaken cf. Bertelsmann Stiftung, 02/2016, [url](#)

²⁵¹ DFWatch (Tsikarishvili K.), 19/04/2019, [url](#)

²⁵² CITJ, 05/01/2017, p. 10, [url](#); GYLA, 17/05/2021, p. 62, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 18, [url](#)

²⁵³ GYLA, 17/05/2021, p. 62, [url](#)

²⁵⁴ CITJ, 05/01/2017, p. 11, [url](#); CITJ, 31/01/2017, [url](#)

²⁵⁵ USDOS, 30/03/2021, p. 13, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 12, [url](#)

²⁵⁶ USDOS, 12/04/2022, p. 18, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 13, [url](#); Democracy and Freedom Watch (Tsikarishvili K.), 19/04/2019, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 76, [url](#)

²⁵⁷ USDOS, 12/04/2022, p. 18, [url](#); USDOS, 30/03/2021, pp. 12-13, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 12, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 12, [url](#)

²⁵⁸ USDOS, 12/04/2022, p. 18, [url](#); USDOS, 30/03/2021, pp. 13-14, [url](#)

²⁵⁹ USDOS, 12/04/2022, p. 19, [url](#)

bestaande uit onafhankelijke experts, heeft net zoals de EU en andere lokale organisaties en internationale instanties herhaaldelijk gewezen op het belang van een onafhankelijk en transparant proces. Hiermee werd bij de uiteindelijke selectie en benoeming geen rekening gehouden.²⁶⁰ Volgens de Public Defender is het ook voor de bevolking duidelijk dat verschillende kandidaat-rechters niet beschikken over de juiste competenties en dat hun verleden hun integriteit in het gedrang brengt.²⁶¹ Om het vertrouwen in het rechtssysteem te herstellen is het volgens de Public Defender nodig om het selectieproces en de benoeming van leden van de HCoJ te hervormen.²⁶²

In 2021 vervalt het mandaat van negen van de vijftien leden van de HCoJ.²⁶³ Ondanks een oproep van internationale instanties, de Public Defender en oppositiepartijen om te wachten met de benoeming tot er een transparante en eerlijke procedure is ontwikkeld, stelt de Conference of Judges²⁶⁴ in mei 2021 zonder een zorgvuldige beoordeling vier nieuwe leden aan in de HCoJ.²⁶⁵ Eind oktober 2021 ontstaat er opnieuw ophef wanneer twee leden van de HCoJ voor het einde van hun mandaat ontslag nemen (zonder de redenen te communiceren) en zij onmiddellijk, zonder transparante procedure, worden vervangen door twee rechters van het Hof van Beroep in Tbilisi. Deze haastige benoeming doet de CITJ vermoeden dat de invloedrijke groep rechters hiermee hun macht binnen de HCoJ tracht te consolideren.²⁶⁶ GYLA deelt deze mening en stelt dat enkel leden van de invloedrijke groep rechters of personen die ze vertrouwen een kans maken om verkozen te worden in de HCoJ.²⁶⁷ Sinds juni 2021 zijn er vijf vacante plaatsen in de HCoJ voor niet-rechters, maar die functies zijn in december 2022 nog steeds niet ingevuld. Het parlement moet hierover beslissen in consensus met de oppositie. Aangezien de HCoJ voldoende leden telt om beslissingen te kunnen nemen, is er voor de HCoJ geen haast bij om de vacante posities in te vullen.²⁶⁸

Eind december 2021 keurt het parlement zonder voorafgaand overleg met andere relevante actoren in een versnelde procedure aanpassingen goed aan de wet inzake algemene rechtbanken. Leden van de HCoJ mogen na de aanpassingen voor een tweede termijn van vier jaar worden verkozen. Een nieuw wetsartikel staat de HCoJ toe om via een geheime stemming met de steun van de meerderheid (in plaats van 2/3^e meerderheid voor de wetwijzigingen) disciplinaire maatregelen te treffen tegen rechters. Daarnaast zijn er nieuwe redenen toegevoegd om rechters te sanctioneren. Wanneer een rechter zijn mening openlijk uit en hierbij het principe van politieke neutraliteit schendt, is dit een reden om een rechter te disciplineren.²⁶⁹ Deze wetwijzigingen hebben volgens het USDOS een impact op de vrije meningsuiting en onafhankelijkheid van rechters.²⁷⁰ Volgens de Public Defender is dit niet-transparant systeem vatbaar voor manipulatie en wordt het gemakkelijker om een rechter van een zaak te halen.²⁷¹ Ook de Commissie van Venetië is kritisch voor enkele wetwijzigingen die de macht van de HCoJ over rechters vergroten.²⁷²

Met de tussenkomst van de EU gaat de regering in april 2021 akkoord om het rechtssysteem te hervormen, maar in juli 2021 trekt de GD-partij zich terug uit dit akkoord waardoor er hiertoe een tijdlang geen stappen worden ondernomen.²⁷³ Wanneer Georgië in juni 2022 te horen krijgt dat het

²⁶⁰ Europese Commissie, 06/12/2022, [url](#)

²⁶¹ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 89-90, [url](#)

²⁶² USDOS, 12/04/2022, p. 19, [url](#)

²⁶³ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 99-100 [url](#)

²⁶⁴ Deze raad is bevoegd voor de benoeming van 8 juridische leden van de HCoJ. Hierin zetelen rechters van alle rechtbanken in Georgië. cf USDOS, 12/04/2022, p. 20, [url](#)

²⁶⁵ GYLA, 14/06/2022, p. 9, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 20-21, [url](#)

²⁶⁶ Civil Georgia, 02/11/2022, [url](#)

²⁶⁷ USDOS, 12/04/2022, p. 21, [url](#)

²⁶⁸ Civil Georgia, 02/11/2022, [url](#)

²⁶⁹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 79-80, [url](#)

²⁷⁰ USDOS, 12/04/2022, p. 20, [url](#)

²⁷¹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 79-80, [url](#)

²⁷² Civil Georgia, [1] 21/06/2022, [url](#); Council of Europe – Venice Commission, 20/06/2022, [url](#)

²⁷³ USDOS, 12/04/2022, p. 19, [url](#)

twaalf aanbevelingen moet vervullen om de status van kandidaat-lid van de EU te kunnen krijgen, starten de gesprekken over de hervorming van het rechtswezen opnieuw op. Op 3 oktober 2022 stelt een parlementair comité een actieplan voor. Bij het ontwerp hiervan zijn verschillende relevante actoren betrokken, waaronder de Public Defender. De oppositie reageert kritisch op het actieplan en gelooft niet dat de GD zijn grip op het rechtswezen zal loslaten en een einde wil maken aan het bestaan van de invloedrijke clan.²⁷⁴ Volgens de CITJ is het ontwerp er niet op gericht om de werkelijke uitdagingen in het rechtswezen aan te pakken. Nog volgens de CITJ ontbreekt de bereidheid van de regerende partij om het rechtssysteem grondig te hervormen en bevat het voorstel louter façadehervormingen.²⁷⁵

2.2. Veiligheidsdiensten

2.2.1. Algemene werking

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en de staatsveiligheidsdienst zijn verantwoordelijk voor de wetshandhaving en de handhaving van de openbare orde in Georgië. Het ministerie van Binnenlandse Zaken is de belangrijkste instantie die instaat voor de rechtshandhaving. Het zijn de nationale politie, grenspolitie en de Georgische kustwacht die hiervoor bevoegd zijn binnen het ministerie. De staatsveiligheidsdienst is de nationale inlichtingendienst en is verantwoordelijk voor contraspionage, terrorisme en corruptiebestrijding.²⁷⁶

Tijdens de FFM van Cedoca in oktober 2022 bevestigen meerdere contactpersonen, waaronder GYLA, TIG en GDI, dat de ordediensten onder de directe controle van de GD-partij staan. De staatsveiligheidsdienst wordt beschouwd als de meest gepolitiseerde instantie die de regering gebruikt om de bevolking te controleren.²⁷⁷ TIG stelt dat de regerende partij de ordediensten aanwendt om haar machtspositie te behouden en dat dit voornamelijk zichtbaar is in de periode voorafgaand aan de verkiezingen.²⁷⁸ Ook GYLA merkt op dat de GD-partij tijdens de verkiezingen beroep doet op de staatsveiligheidsdienst om informatie in te winnen over kandidaten. GYLA is niet op de hoogte van situaties waarin de staatsveiligheidsdienst gewone burgers benadert. Burgers kunnen voorafgaand aan en tijdens de verkiezingen daarentegen wel benaderd worden door informanten ("old guys") die hen onder druk zetten om op de GD-partij te stemmen (zie [1.5.2. Lager geplaatste oppositieleden en activisten](#)).²⁷⁹ Meerdere contactpersonen verwijzen naar de in september 2021 gelekte documenten van de staatsveiligheidsdienst met integrale telefoongesprekken van geestelijke leiders, activisten, politieke opposanten en ngo-leiders.²⁸⁰ Deze gelekte documenten geven volgens het SJC het gevoel dat de autoriteiten alles controleren.²⁸¹ Hoewel de autoriteiten de authenticiteit van deze documenten ontkennen, bevestigen tal van getroffen personen dat de gelekte gesprekken effectief hebben plaatsgevonden.²⁸²

²⁷⁴ Civil Georgia, 03/10/2022, [url](#)

²⁷⁵ GDI, 07/10/2022, [url](#)

²⁷⁶ USDOS, 12/04/2022, p. 1, [url](#)

²⁷⁷ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022

²⁷⁸ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²⁷⁹ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²⁸⁰ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022

²⁸¹ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²⁸² USDOS, 12/04/2022, pp. 33, 38, [url](#)

Cedoca heeft verschillende contactpersonen tijdens de FFM gevraagd naar de toegankelijkheid van de politie en haar efficiëntie. De politie is bereikbaar via het nummer 112. In het algemeen bevestigen de correspondenten dat de politie optreedt wanneer ze wordt gecontacteerd.²⁸³ In het geval van een conflict tussen burgers treedt de politie doorgaans op indien ze op de hoogte wordt gebracht.²⁸⁴ Wanneer de politie vaststelt dat een klacht elementen van een misdrijf bevat, start de politie een onderzoek.²⁸⁵

Wanneer mensen met sympathieën voor of banden met oppositiepartijen beroep doen op de politie, treedt de politie in het algemeen op. Verschillende contactpersonen, waaronder TIG en het HRC, stellen dat de politie geen onderscheid maakt op basis van politieke voorkeuren om bescherming te bieden, tenzij iemand hogerop dit heeft opgedragen.²⁸⁶ Volgens het HRC is het mogelijk dat de politie zich anders gedraagt tegenover aanhangers van de oppositie. Wanneer de overheid of hooggeplaatste regeringsafgevaardigden belangen hebben in een zaak, kunnen zij instructies geven. Volgens het HRC kan dit een belemmering vormen om gerechtigheid te vinden.²⁸⁷ De Public Defender meent eveneens dat wanneer een van de partijen in een interpersoonlijk conflict banden heeft met iemand bij de GD-partij of politiek gezien interessant is, dit de kans om bescherming te krijgen kan beïnvloeden.²⁸⁸ Ook volgens de EU-delegatie in Georgië hangt de vraag of de politie een klacht serieus neemt, af van de populariteit van de betrokkene en de aard van de klacht wanneer een van de partijen de oppositie gezind is.²⁸⁹ GYLA stelt dat er geen aanwijzingen zijn dat de politie zaken anders aanpakt wanneer iemand banden heeft met een oppositiepartij, maar sluit niet uit dat er situaties zijn waarin dit toch gebeurt. Het is volgens GYLA ongebruikelijk dat de politie een klacht niet onderzoekt omwille van een politieke mening. Wanneer hooggeplaatste figuren betrokken zijn, is het goed mogelijk dat er geen effectief onderzoek komt. In zulke situaties zal de politie de klacht wel registreren en een onderzoeksprocedure opstarten, maar verloopt dit proces traag. In gewone zaken heeft de GD-partij volgens GYLA geen interesse en is de kans om bescherming te krijgen veel groter. Volgens GYLA zijn er op dit vlak in het algemeen geen problemen. Er kunnen wel andere redenen zijn om een klacht niet naar behoren te onderzoeken. Wanneer het een moeilijke klacht betreft, kan de politie proberen te vermijden om de zaak te onderzoeken. In sommige situaties probeert de politie mensen te overtuigen om geen klacht neer te leggen, maar bij aandringen zal de politie de klacht alsnog registreren of actie ondernemen, aldus GYLA.²⁹⁰

Tijdens de FFM ging Cedoca na of persoonlijke connecties bij de politie een impact kunnen hebben op de reactie van de politie. Volgens TIG is het mogelijk om een politieagent te beïnvloeden als iemand persoonlijk connecties heeft binnen de politie. Dit is echter geen wijdverspreide praktijk. In ernstige situaties van huiselijk geweld en in situaties met duidelijke bewijzen van geweld treedt de politie op, zo stelt TIG. Het is volgens deze ngo uitzonderlijk om in zulke situaties de politie te beïnvloeden via persoonlijke connecties en te voorkomen dat een dader wordt gearresteerd.²⁹¹ Ook GYLA benadrukt

²⁸³ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022; Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022; EU-delegatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

²⁸⁴ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²⁸⁵ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²⁸⁶ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Tskitishvili A., executive director at HRC, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²⁸⁷ Tskitishvili A., executive director at HRC, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²⁸⁸ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²⁸⁹ EU-delegatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

²⁹⁰ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²⁹¹ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

dat het geen algemene tendens is dat de reactie van de politie kan worden beïnvloed omwille van persoonlijke belangen of connecties bij de politie. In bepaalde specifieke situaties zou het volgens GYLA kunnen gebeuren, maar daarvan heeft de ngo geen bewijs. GYLA merkt hierbij op dat het moeilijk is om aan te tonen dat een politieagent werd beïnvloed.²⁹²

Over de werking van de politie merken meerdere contactpersonen op dat de politie in sommige situaties traag reageert en dat de kwaliteit van het onderzoek niet altijd even goed is.²⁹³ Toch is het volgens TIG niet mogelijk om te besluiten dat de politie niet functioneel is. De reactie van de politie kan volgens TIG bijvoorbeeld traag zijn bij een overval, maar wanneer een ernstig misdrijf plaatsvindt, is de politie geneigd actiever op te treden. Wanneer een getuige de politie informeert, is de politie eveneens verplicht om te reageren.²⁹⁴

Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië merken nog op dat de politie in het algemeen zijn werk doet, maar dat de politie meer gemotiveerd kan zijn om de zaak goed te onderzoeken wanneer een zaak wordt opgevolgd door ngo's.²⁹⁵

Slachtoffers van huiselijk geweld en LGBTI+-personen kunnen in het algemeen terecht bij de politie, maar de politie reageert vaak ongevoelig, aldus de Public Defender en een vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie.²⁹⁶ De houding van de politie tegenover LGBTI+-personen en hun reactie op haatmisdrijven komen verder aan bod (zie [3.1. Huiselijk geweld](#) en [3.2. LGBTI+](#)).

Het is geen verplichting om een klacht in te dienen bij het dichtstbijzijnde politiekantoor, maar elk politiekantoor is wel bevoegd voor een bepaald gebied. Het is volgens de Public Defender mogelijk om in een ander district een klacht neer te leggen. De politie zal in dat geval niet weigeren om een klacht te registreren.²⁹⁷ Eén kopie van de klacht blijft bij de politie en de andere is voor de persoon die de klacht indient.²⁹⁸

2.2.2. Klachten in verband met leden van de ordediensten

In Georgië zijn verschillende instanties bevoegd voor onderzoek naar klachten over leden van de ordediensten. Voor klachten over de houding van politieagenten kunnen burgers terecht bij de Algemene Inspectie. Deze dienst kan disciplinaire sancties treffen tegen politieagenten. Klachten over gevangenispersoneel worden onderzocht door de monitoringunit van de Special Penitentiary Service. Klachten over mishandeling, marteling, onmenselijke of vernederende behandeling door leden van de ordediensten worden sinds 1 maart 2022 onderzocht door de Special Investigation Service.²⁹⁹ De procureur-generaal is de enige instantie die bevoegd is om te beslissen om een strafzaak op te starten tegen leden van de ordehandhaving.³⁰⁰ De werking van deze diensten wordt in de volgende subhoofdstukken toegelicht.

Volgens de organisatie TIG reageert het ministerie van Binnenlandse Zaken zelf wanneer informatie over misbruik of mishandeling door de politie publiek wordt gemaakt. In zulke situaties is de kans

²⁹² Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²⁹³ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²⁹⁴ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

²⁹⁵ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²⁹⁶ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022; Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 24/10/2022;

Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²⁹⁷ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

²⁹⁸ Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 24/10/2022

²⁹⁹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 47-50, [url](#)

³⁰⁰ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 47-50, [url](#); Council of Europe – CPT, 16/06/2022, p. 5, [url](#)

groter dat de officiële procedure effectief wordt gevolgd, aangezien het ministerie van Binnenlandse Zaken slechte publiciteit wil vermijden.³⁰¹

Verscheidende slachtoffers van politiegeweld stappen naar het EHRM omdat zij ontevreden zijn met de afhandeling van hun zaak door het Georgische gerecht. Tussen 2004 en 2021 heeft het EHRM veertien klachten ontvangen over een gebrekkig onderzoek naar politiegeweld in Georgië. In twaalf gevallen oordeelde het EHRM dat de Georgische autoriteiten de aanklachten onvoldoende hadden onderzocht.³⁰²

Algemene Inspectie

De Algemene Inspectie is een dienst onder het ministerie van Binnenlandse Zaken die bevoegd is om te reageren op klachten van burgers over onwettige acties van de ordediensten.³⁰³ Wanneer de politie niet naar behoren reageert of zich misdraagt, is het mogelijk om deze dienst te contacteren. Zij kunnen disciplinaire sancties treffen tegen politieagenten.³⁰⁴

De Algemene Inspectie is bereikbaar via het nummer 126. De meeste burgers zijn op de hoogte van het bestaan van deze dienst,³⁰⁵ maar volgens verschillende contactpersonen heeft het geen zin om hen te contacteren.³⁰⁶ In de meeste situaties neemt deze dienst contact op met de getroffen persoon en de betrokken politieagent en wordt er een onderzoek opgestart, maar vaak is er ontevredenheid over het resultaat.³⁰⁷ De Public Defender geeft tijdens de FFM aan dat de Algemene Inspectie na de ondervraging van de betrokkenen meestal besluit dat er geen sprake is van een overtreding.³⁰⁸ Ook in het jaarrapport over 2021 wijst de Public Defender op tekortkomingen van deze dienst. Zo komt deze dienst zijn verplichtingen niet na, zijn afgeronde onderzoeken niet onderbouwd en informeert de dienst burgers niet over het onderzoek. In enkele situaties stelt de Public Defender vast dat er geen verdere stappen zijn ondernomen na de ondervraging van de betrokken politieagenten, waardoor er geen overtreding werd vastgesteld.³⁰⁹

Procureur-generaal

Voor de oprichting van de State Inspector's Service in november 2019 is de procureur-generaal bevoegd om een onderzoek te openen naar mishandeling door ordehandhavers (politieagenten en gevangenispersoneel) en de daders strafrechtelijk te vervolgen.³¹⁰ De Public Defender kan een verzoek indienen bij de procureur-generaal om een onderzoek te openen naar situaties waarin er redelijke vermoedens zijn van mishandeling door leden van de ordehandhaving, maar in die periode start de procureur-generaal vaak proactief een onderzoek. De Public Defender stelt vast dat er geen problemen zijn om vervolging in te stellen, maar dat de efficiëntie van het onderzoek zelf wel structurele problemen kent. In geen enkele van de 107 verzoeken ingediend door de Public Defender bij de procureur-generaal tussen 2013 en 2019 werd de dader verantwoordelijk gesteld voor zijn daden.³¹¹

In 2019, voor de oprichting van de State Inspector's Service, onderzocht de openbare aanklager 367 situaties van vermoedelijke mishandeling door gevangenispersoneel en politieagenten, inclusief zaken

³⁰¹ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

³⁰² RFE/RL, 29/01/2022, [url](#)

³⁰³ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 49, [url](#)

³⁰⁴ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, interview, Tbilisi, 28/10/2022

³⁰⁵ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022

³⁰⁶ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

³⁰⁷ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022

³⁰⁸ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

³⁰⁹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 49-50, [url](#)

³¹⁰ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 86, [url](#)

³¹¹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 88, [url](#)

van vorige jaren. Het startte een gerechtelijke procedure tegen drie personen.³¹² GYLA raadpleegde de procureur-generaal in 2020 voor zes beschuldigingen van onmenselijke of vernederende behandeling in gevangenissen en door de ordediensten en diende één klacht in.³¹³ In 2019 diende GYLA 25 klachten in bij de procureur-generaal, waarvan twintig met betrekking tot arrestaties op 20 en 21 juni 2019.³¹⁴

Na de oprichting van de State Inspector's Service is de procureur-generaal verantwoordelijk om het onderzoek naar misdrijven gepleegd door leden van de ordehandhaving vóór 1 november 2019 af te handelen. De onderzoeksbevoegdheid voor misdrijven gepleegd na 1 november 2019 ligt bij de State Inspector's Service.³¹⁵ De procureur-generaal blijft bevoegd om een strafzaak te starten. In 2021 stelt de Public Defender vast dat de bereidheid van de procureur-generaal om leden van de ordehandhaving daadwerkelijk strafrechtelijk te vervolgen, ontbreekt. Hoewel de State Inspector's Service in verschillende situaties leden van de ordediensten heeft kunnen identificeren en criminele feiten heeft kunnen vaststellen, weigerde de procureur-generaal om een strafvervolgung in te stellen. De onduidelijke argumenten om hen niet te vervolgen, doen volgens de Public Defender vermoeden dat de procureur-generaal misdrijven gepleegd door de ordediensten wil verdoezelen.³¹⁶ Ook GYLA stelt tijdens de FFM van Cedoca dat de GD-partij de procureur-generaal aanstuurt en dat deze instantie niet onafhankelijk is. Resultaten hangen volgens deze ngo af van de politieke wil van de regering.³¹⁷

State Inspector's Service

De State Inspector's Service was operatief van 1 november 2019 tot 1 maart 2022. Deze instantie werd opgericht om een doeltreffend onderzoek te voeren naar mishandeling door leden van de ordediensten en een einde te maken aan straffeloosheid.³¹⁸

Kort na de oprichting van deze instantie uiten verschillende mensenrechtenorganisaties, alsook het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT), kritiek op de beperkte onafhankelijkheid van deze dienst. Zo staat de State Inspector's Service onder toezicht van de procureur-generaal en vallen belangrijke kwesties buiten de bevoegdheid van de nieuwe onderzoeksinstantie.³¹⁹ Het mag bijvoorbeeld geen onderzoek voeren naar misdrijven gepleegd door de procureur-generaal, de minister van Binnenlandse Zaken en het hoofd van de nationale veiligheidsdienst.³²⁰

In juli 2022 concludeert de Public Defender op basis van een analyse door de Special Preventive Group dat onderzoekers van de State Inspector's Service binnen een redelijke tijdspanne een bezoek brengen aan arrestanten in tijdelijke detentiecentra. Een andere vaststelling van de Public Defender is dat de kwaliteit van het onderzoek van de State Inspector's Service over het algemeen voldoet aan de normen van een effectief onderzoek.³²¹ In juli 2021 rapporteert de Public Defender dat de communicatie met de State Inspector's Service goed verloopt.³²² Volgens het USDOS opende de State Inspector's Service in 2020 een onderzoek in 256 zaken, waarvan elf op vraag van de Public Defender. In totaal vroeg de Public Defender om in 40 zaken een onderzoek te starten naar mensenrechtenschendingen door leden

³¹² USDOS, 11/03/2020, p. 6, [url](#)

³¹³ USDOS, 30/03/2021, p. 5, [url](#)

³¹⁴ USDOS, 11/03/2020, p. 5, [url](#)

³¹⁵ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 61 [url](#)

³¹⁶ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 48-49, [url](#)

³¹⁷ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

³¹⁸ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 86, [url](#)

³¹⁹ CPT, 10/05/2019, p. 16, [url](#); GYLA, 27/03/2020, pp. 27, 31, 33 [url](#)

³²⁰ GYLA, 27/03/2020, pp. 27, 31, 33 [url](#)

³²¹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 48, [url](#)

³²² Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 61 [url](#)

van de ordehandhaving.³²³ Naar achttien politieagenten en vijf personeelsleden van gevangenen is de State Inspector's Service in 2020 een onderzoek gestart op grond van artikel 144(3) (onmenselijke of vernederende behandeling).³²⁴

Eind december 2021 stemt het Georgische parlement voor de ontbinding van de State Inspector's Service. De manier waarop dit gebeurt – zonder transparantie, zonder open debat, zonder transitie en zonder betrokkenheid van *civil society* organisaties – zorgt voor verontrusting. Internationale diplomaten betreuren deze beslissing, ook al was er ruimte voor verbetering binnen deze instantie.³²⁵ De VS is kritisch voor de haastige beslissing van het parlement en stelt dat de GD "undermined government accountability, the independence of judges, and overall faith in the judiciary". Critici vinden het opvallend dat het parlement hierover beslist kort nadat de State Inspector's Service kritiek had geuit op de manier waarop Saakashvili werd behandeld tijdens zijn detentie.³²⁶ President Zurabishvili is niet ingegaan op het verzoek van verschillende Georgische ngo's om haar veto in te roepen tegen deze beslissing.³²⁷

Special Investigation Service

In de plaats van de State Inspector's Service zijn twee afzonderlijke instanties opgericht die instaan voor onderzoek naar machtsmisbruik door de ordediensten en monitoring van gegevensbescherming: de Special Investigation Service en de Personal Data Protection Service. Deze instanties zijn operatief sinds 1 maart 2022.³²⁸ Bij het afronden van deze COI Focus begin december 2022, zijn er nog geen analyses gepubliceerd over het functioneren van deze instantie. Tijdens de FFM van Cedoca naar Georgië in oktober 2022 hebben verschillende gesprekspartners meegedeeld dat het te vroeg is om conclusies te trekken over de werking van deze nieuwe instantie.³²⁹ Een eerste rapport hierover van de EU wordt verwacht in het begin van 2023.³³⁰

2.3. Toegang tot rechtsmiddelen tegen schendingen van rechten en vrijheden

Volgens het wetboek inzake burgerlijke rechtsvordering kan iedereen een aanvraag indienen bij een gemeentelijke of districtsrechtbank om zijn legitieme rechten of belangen te beschermen. Volgens artikel 15 van dit wetboek moet de aanvraag worden ingediend bij de rechtbank die bevoegd is voor de regio waar de verzoekende partij woont.³³¹

Een persoon die schade lijdt ten gevolge van een willekeurige arrestatie of andere onwettige of willekeurige handelingen, waaronder mensenrechtenschendingen, mag volgens de Georgische wetgeving een civiele procedure aanspannen.³³²

Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië in oktober 2022 heeft Cedoca verschillende contactpersonen gevraagd naar de toegankelijkheid van rechtbanken. Uit deze bevraging blijkt dat er over het algemeen geen hindernissen zijn om een rechtszaak te starten. Om een zaak voor de rechtbank te brengen moeten formele procedures worden gevolgd en moeten er administratieve onkosten worden

³²³ USDOS, 30/03/2021, p. 5, [url](#)

³²⁴ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 62-63, [url](#)

³²⁵ Civil Georgia, 30/12/2021, [url](#); Civil Georgia, 29/12/2021, [url](#)

³²⁶ Civil Georgia, 05/01/2022, [url](#)

³²⁷ Civil Georgia, 13/01/2022, [url](#)

³²⁸ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 47, [url](#)

³²⁹ Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022

³³⁰ EU-delegatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

³³¹ *Civil Procedure Code of Georgia*, 14/11/1997 (laatste amendementen op 09/09/2022), [url](#)

³³² USDOS, 12/04/2022, p. 30, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 17, [url](#)

betaald. Hoewel deze bedragen niet zo hoog zijn,³³³ kunnen financiële redenen voor bepaalde kwetsbare personen, zoals etnische minderheden of slachtoffers van huiselijk geweld, wel een drempel vormen om een rechtszaak te starten. Ngo's die zich inzetten voor mensenrechten kunnen hen bijstaan om een zaak voor het gerecht te brengen.³³⁴ Zowel de Public Defender als verschillende ngo's merken op dat rechters ongevoelig zijn voor gelijkheidskwesities.³³⁵ Andere belangrijke hindernissen in gerechtelijke procedures hebben te maken met de trage rechtsgang, het aanhoudend personeelstekort in rechtbanken en partijdigheid van rechters in zaken die politiek gezien interessant zijn.³³⁶ Deze tekortkomingen, alsook het uitblijven van hervormingen van het rechtswezen, zorgen ervoor dat het vertrouwen van de bevolking in rechtbanken laag is.³³⁷

In het jaarrapport over 2021 merkt de Public Defender op dat rechtbanken er vaak niet in slagen om binnen de vastgelegde wettelijke termijn een uitspraak te doen in civiele en administratieve rechtszaken, alsook in strafzaken. Sommige zaken slepen daardoor maanden- of jarenlang aan. Rechtbanken op alle niveaus hebben te kampen met een grote werklast en een personeelstekort.³³⁸ Dat is volgens het SJC grotendeels het gevolg van het wanbeleid van de HCoJ en de onwil van deze instantie om vacante plaatsen in rechtbanken in te vullen en een eerlijk toebedelingsstelsel van rechtszaken aan rechters uit te werken.³³⁹

Vonnissen zijn niet openbaar, maar iedereen die een officiële status heeft in een bepaalde zaak (slachtoffer, verdachte, beklagde,...) heeft het recht om informatie te krijgen over een lopend onderzoek of rechtszaak. GYLA merkt op dat niet iedereen die betrokken is in een onderzoek of rechtszaak een wettelijke status heeft. Niet iedereen krijgt de status van slachtoffer en een getuige heeft bijvoorbeeld geen wettelijke status. Indien iemand is opgeroepen als getuige, is het onmogelijk om informatie te krijgen over een onderzoek of rechtszaak. Voor personen met een officiële status is het mogelijk om een kopie op te vragen bij de bevoegde onderzoeksinstantie indien de zaak zich in de fase van het voorafgaand onderzoek bevindt. Als de zaak is overgedragen naar de rechtbank, kan een kopie bij de rechtbank worden opgevraagd. Iemand die zich in het buitenland bevindt kan een mail sturen naar de bevoegde instantie voor een kopie. Het is ook mogelijk om de advocaat die is aangesteld in de zaak te vragen om een kopie op te halen.³⁴⁰ Een andere optie is om via een notaris de toestemming te geven aan een advocaat die op zijn beurt informatie opvraagt over de zaak bij de Georgische autoriteiten.³⁴¹

GYLA merkt nog op dat het enkel mogelijk is om een beroep aan te tekenen, tegen een onwettig onderzoek bijvoorbeeld, indien de aanvrager een wettelijke status heeft. Indien de betrokkene niet officieel is erkend als slachtoffer of beschuldigde, is het niet mogelijk om in beroep te gaan bij een hogere rechtsinstantie.³⁴²

³³³ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

³³⁴ Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 24/10/2022

³³⁵ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022; Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022; Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 24/10/2022

³³⁶ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022; Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022; Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022

³³⁷ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022

³³⁸ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 81-84, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 26-28, [url](#)

³³⁹ USDOS, 12/04/2022, p. 31, [url](#)

³⁴⁰ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

³⁴¹ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022

³⁴² Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

2.3.1. Recht op een eerlijk en openbaar proces

De Grondwet en wetgeving in Georgië garanderen het recht op een eerlijk en openbaar proces. Verschillende Georgische ngo's kaarten verschillende jaren op rij aan dat het recht op een eerlijk proces niet is nageleefd in enkele politiek gevoelige *high-profile* zaken (zie [1.5. Politieke vervolging](#)).³⁴³ Ondanks de grondwettelijke garanties op onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak zijn er indicaties van politieke inmenging en partijdigheid (zie [2.1.2. Onafhankelijkheid van de rechterlijke macht](#)). Rechters zijn vatbaar voor politieke druk van binnen en buiten justitie in rechtszaken over politiek gevoelige onderwerpen of personen.³⁴⁴

Het USDOS merkt op dat er in 2021 nog steeds bezorgdheden zijn over de toewijzing van zaken aan civiele rechters met beperkte specialisaties, gebaseerd op hun loyaliteit aan bepaalde invloedrijke rechters of anderen. Andere bekommernissen gaan over de transparantie van rechterlijke uitspraken en over inconsistente beslissingen van rechters om een zaak achter gesloten deuren te laten plaatsvinden, in sommige gevallen zonder de redenen toe te lichten.³⁴⁵

Freedom House stelt in 2021 net zoals voorgaande jaren dat de Public Defender problemen rapporteert bij het naleven van vonnissen van het Hooggerechtshof over een eerlijke rechtsgang. Overige problemen hebben betrekking op administratieve vertragingen in rechtszaken, schending van het vermoeden van onschuld, het niet naleven van regelgeving rond detentie en ondervraging en het ontzeggen van de toegang tot een advocaat bij arrestatie.³⁴⁶

Tijdens de FFM in Georgië heeft Cedoca verschillende contactpersonen gevraagd naar de impact van de clan in het rechtswezen op individuele rechtszaken. Volgens TIG is de clan in staat om individuele zaken te beïnvloeden via individuele rechters en via hun controle over het toedelingssysteem van rechtszaken. De clan kan zaken toedelen aan rechters die loyaal zijn aan hen. Wanneer een zaak voor hen interessant is, bijvoorbeeld in het voordeel van familieleden of vrienden, is het mogelijk dat zij hun invloed uitoefenen op een individuele rechtszaak. Corruptie in het rechtswezen is volgens TIG alomtegenwoordig, maar omkoping is niet zichtbaar. Het is volgens TIG mogelijk om individuele zaken te manipuleren en ze oneindig lang uit te stellen. In *high profile* zaken oefent de clan volgens TIG systematisch zijn invloed uit. In privé-geschillen gebeurt dit niet systematisch. Het is volgens TIG moeilijk om dit te detecteren, maar het systeem laat dit gemakkelijk toe.³⁴⁷ De Public Defender geeft ook aan dat het mogelijk is dat de clan rechtszaken kan beïnvloeden wanneer er politieke belangen zijn. In gelijkheidskwesities is er minder interesse bij de autoriteiten.³⁴⁸

2.3.2. Wetboek inzake administratieve overtredingen

De Public Defender, ngo's en de internationale gemeenschap kaarten meerdere jaren op rij aan dat het wetboek inzake administratieve overtredingen onvoldoende bepalingen bevat die een eerlijke rechtsgang garanderen, in tegenstelling tot het wetboek inzake strafrechtelijke procedures. Zo is de bewijslast om iemand te veroordelen tot een administratieve gevangenisstraf zeer laag, waardoor er een risico bestaat op misbruik en selectieve toepassing van deze wet. Deze wet wordt regelmatig toegepast bij de arrestatie van betogers.³⁴⁹ (zie [3.4. Vrijheid van vergadering en betoging](#))

³⁴³ HRC, 29/06/2022, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 24, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 17, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 14, [url](#)

³⁴⁴ USDOS, 12/04/2022, p. 17, [url](#); USDOS, 30/03/2021, pp. 12-13, [url](#)

³⁴⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 24, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 17, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 14, [url](#)

³⁴⁶ Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#)

³⁴⁷ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

³⁴⁸ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

³⁴⁹ USDOS, 12/04/2022, p. 28, [url](#)

Het wetboek inzake administratieve overtredingen is volgens GYLA gedateerd. Fundamentele rechten worden in elk stadium van de procedure van administratieve detentie geschonden. De wet houdt geen rekening met het vermoeden van onschuld, rechters zijn niet verplicht om de wettigheid van een arrestatie te onderzoeken, de politie is niet verplicht om de gronden waarop iemand wordt vastgehouden te noteren in het arrestatieverslag waardoor het voor rechters moeilijk is om de wettigheid van een detentie vast te stellen. Gedetineerden moeten niet op de hoogte worden gebracht van de mogelijkheid om in beroep te gaan of van de wettelijke termijnen.³⁵⁰

Eind april 2021 keurt het parlement enkele wetwijzigingen goed aan het wetboek inzake administratieve overtredingen, waardoor de straffen voor ongehoorzaamheid aan de politie en kleinschalig hooliganisme worden verzwaaard. De boete voor herhaaldelijk kleinschalig hooliganisme wordt opgetrokken tot 1.500-2.000 GEL, omgerekend 530-720 euro, (voordien 500-1.000 GEL) [1.000 GEL = 356 euro]³⁵¹. Voor ongehoorzaamheid aan de politie bedraagt de maximumboete bij een eerste overtreding 2.000 GEL (voordien 1.000 GEL) en voor een volgende overtreding 3.500-4.500 GEL, omgerekend 1.250-1.600 euro. Rechters mogen na de wetwijziging niet langer een waarschuwing geven, maar zijn verplicht om een administratieve sanctie op te leggen. De maximumduur van een administratieve detentie wordt opgetrokken van 7 tot 15 dagen. De maximumduur om iemand aan te houden voor de zaak wordt overgedragen naar de rechter is opgetrokken van 12 tot 48 uur in alle situaties. Deze wetwijzigingen lokken veel kritische reacties uit. Het SJC beschouwt deze wetwijzigingen, net zoals GYLA, als een repressief mechanisme dat gebruikt kan worden om politieke belangen te behartigen en protestacties de kop in te drukken.³⁵² Het USDOS wijst in het mensenrechtenrapport over 2021 eveneens op de blijvende bezorgdheid over het gebruik van administratieve detentie om personen tot vijftien dagen vast te houden zonder het recht op verdediging, zonder vastgelegde normen omtrent bewijsvoering of het recht om een zinvol beroep aan te tekenen.³⁵³

Bij de arrestatie moet de persoon in kwestie volgens de Georgische wetgeving op de hoogte worden gebracht van zijn of haar rechten. Alle verklaringen na de arrestatie, maar voordat de gearresteerde op zijn rechten werd gewezen, zijn niet-ontvankelijk in de rechtbank. De politieagent die de arrestatie uitvoert is verplicht om de arrestant naar het dichtstbijzijnde politiekantoor te brengen en een verslag te maken van de arrestatie en hiervan een kopie te overhandigen aan de gevangene of zijn advocaat. Politie-logboeken worden volgens de Public Defender onnauwkeurig bijgehouden. Vaak ontbreekt de datum en het tijdstip van de arrestatie.³⁵⁴

2.3.3. Rechtspraak tijdens de pandemie

Het recht op een eerlijk proces wordt volgens de Public Defender en GYLA ernstig aangetast tijdens de coronapandemie.³⁵⁵ Op 21 maart 2020 kondigt de president de noodtoestand af om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Tot 1 juli 2021 mogen hoorzittingen online plaatsvinden, maar dat gebeurt niet consistent. Sommige rechters zijn gekant tegen videoconferenties in rechtszaken. Technische moeilijkheden en logistieke problemen bemoeilijken onlinerechtszaken. Ngo's mogen in deze periode nauwelijks rechtszaken monitoren.³⁵⁶ Ook vertegenwoordigers van de Public Defender ondervinden serieuze hindernissen om rechtszaken bij te wonen en krijgen meermaals het bevel om de rechtszaal te verlaten. De Public Defender stelt vast dat mensen in voorarrest hun advocaat niet

³⁵⁰ GYLA, 13/07/2020, pp. 13-14, [url](#)

³⁵¹ XE Universal Currency Converter [website], [url](#) [geraadpleegd op 12/12/2022]

³⁵² Civil Georgia, 29/04/2022, [url](#); SJC, 28/04/2022, [url](#)

³⁵³ USDOS, 12/04/2022, p. 15, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 10, [url](#)

³⁵⁴ USDOS, 12/04/2022, p. 13, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 9, [url](#)

³⁵⁵ GYLA, 10/09/2021, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 89, [url](#)

³⁵⁶ USDOS, 30/03/2021, p. 17, [url](#)

vertrouwelijk kunnen spreken, maar dat moeten doen onder toezicht. Daarnaast ondervinden beklaagden tijdens hoorzittingen moeilijkheden om te begrijpen wat er gezegd wordt ten gevolge van technische storingen. In criminele rechtszaken neemt de Public Defender waar dat er pogingen zijn om getuigen te beïnvloeden. In sommige gevallen lijkt het alsof de getuige niet alleen is en/of een verklaring afleest.³⁵⁷ Het USDOS merkt nog op dat technische storingen voor vertragingen zorgen.³⁵⁸

2.3.4. Juridische bijstand in de gewone rechtsgang

Elke persoon heeft het recht om te worden bijgestaan door een advocaat naar keuze of krijgt een advocaat toegewezen indien hij/zij onvermogen is.³⁵⁹

Sinds 2007 kan elke Georgische burger voor gratis juridisch advies terecht bij de Legal Aid Service (LAS). De Georgische autoriteiten financieren deze dienst en het United Nations Development Programme (UNDP) en de EU ondersteunen deze dienst. Kwetsbare personen kunnen beroep doen op de LAS voor gratis rechtsbijstand en vertegenwoordiging voor de rechtbank.³⁶⁰ Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië lichten verschillende contactpersonen toe dat mensen die recht hebben op een sociale uitkering in aanmerking komen voor gratis rechtsbijstand van de LAS. Daarnaast hebben ook andere personen recht op gratis rechtsbijstand: minderjarigen, jongvolwassenen (18-21 jaar) in strafzaken als zij geen privé-advocaat hebben, mensen met een beperking, onvermogen in strafzaken, slachtoffers van huiselijk geweld of geweld tegen vrouwen en asielzoekers.³⁶¹ Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië in oktober 2022 geeft het hoofd van het Departement voor Gelijkheid van de Public Defender aan dat het eenvoudig is voor gerechtigden om deze gratis rechtsbijstand te verkrijgen.³⁶²

De LAS heeft kantoren verspreid over het hele land en is ook telefonisch en via online chatboxen bereikbaar.³⁶³ Daarnaast bestaat er een onlineportaal voor gratis rechtsbijstand in Georgië met een overzicht van alle organisaties die gratis rechtshulp bieden.³⁶⁴

2.4. Bijkomende toegangsmogelijkheden tot bescherming

Naast de Georgische rechtbanken kan men zich wenden tot de Public Defender. Het mandaat van deze instantie bestaat erin om op te volgen of mensenrechten worden nageleefd en om beschuldigingen van mensenrechtenschendingen en discriminatie te onderzoeken. De Public Defender is niet bevoegd om gerapporteerde of zelf waargenomen inbreuken te vervolgen, maar kan acties aanbevelen en de regering wordt geacht er gevolg aan te geven. De Public Defender behoudt het recht om niet-bindende aanbevelingen te geven aan de wethandhavingsinstanties. Ngo's beschouwen de Public Defender als het meest objectieve regeringsorgaan op het gebied van mensenrechten.³⁶⁵ De Public Defender heeft een hoofdkantoor in Tbilisi en negen regionale kantoren.³⁶⁶

Het mandaat van de Public Defender, Nino Lomjaria, is afgelopen op 8 december 2022. In 2021-2022 zijn er regelmatig spanningen tussen Lomjaria en de GD-partij, die haar ervan beschuldigt samen te werken met de oppositie en ongekwalficeerd te zijn.³⁶⁷ Als reactie op de verbale aanvallen van de GD-

³⁵⁷ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 104-105, [url](#)

³⁵⁸ USDOS, 12/04/2022, p. 26, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 16, [url](#)

³⁵⁹ *Civil Procedure Code of Georgia*, 14/11/1997 (laatste amendementen op 09/09/2022), [url](#)

³⁶⁰ CoE, 30/09/2022, p. 14, [url](#); UNDP, 28/06/2018, [url](#)

³⁶¹ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022

³⁶² Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

³⁶³ Legal Aid Service, s.d., [url](#)

³⁶⁴ Portal for Free Legal Aid in Georgia, [website], s.d., [url](#)

³⁶⁵ USDOS, 12/04/2022, pp. 58-59, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 31-32, [url](#)

³⁶⁶ Public Defender of Georgia, s.d., [url](#)

³⁶⁷ USDOS, 12/04/2022, p. 59, [url](#); Civil Georgia, 10/10/2022, [url](#)

partij op de Public Defender, heeft de EU in het kader van de twaalf aanbevelingen de Georgische regering verzocht om met de oppositie een consensus te bereiken over de aanstelling van de nieuwe Public Defender. Het parlement heeft op 30 september 2022 een lijst met kandidaten voorgesteld. GYLA heeft geen bezwaar tegen de kandidaten, maar is net zoals andere Georgische ngo's wel bezorgd over het evaluatieproces en de uiteindelijke selectie.³⁶⁸ Na een wetwijziging aangaande de selectieprocedure van de Public Defender, die eind augustus 2022 haastig is doorgevoerd, heeft de parlementsvoorzitter een verregaande beslissingsbevoegdheid om de uiteindelijke kandidaat te benoemen.³⁶⁹ Tijdens het afronden van deze COI Focus begin december 2022 heeft het parlement nog geen nieuwe kandidaat geselecteerd.

Talrijke ngo's, waaronder GYLA, HRC, SJC, GDI en Rights Georgia, zijn actief op het gebied van mensenrechten. Burgers kunnen hier terecht voor gratis rechtsbijstand.³⁷⁰ Tijdens de FFM van Cedoca in oktober 2022 bevestigen deze ngo's dat zij gratis rechtsbijstand verlenen. Zij maken hierbij de kanttekening dat hun middelen beperkt zijn waardoor zij niet iedereen kunnen bijstaan.³⁷¹ Sommige van hen, waaronder GDI, kiezen strategisch zaken uit in de hoop een verschil te kunnen maken voor andere zaken.³⁷² GYLA is een van de organisaties die het langst bestaat in Georgië en die de meeste mensen bijstaat in juridische procedures.³⁷³ In politiek gevoelige zaken, zoals arrestaties van activisten, is de kans groter dat ngo's rechtsbijstand verlenen aangezien privé-advocaten dit risico liever niet nemen.³⁷⁴ Ngo's zoals GYLA, TIG en het Human Rights House verlenen juridische bijstand aan tegenstanders van de regering en critici en vertegenwoordigen hen in de rechtbank.³⁷⁵ Ngo's kunnen een zaak publiek maken en hebben toegang tot bepaalde rechtsmiddelen, waarop begunstigen anders geen beroep zouden kunnen doen. Op deze manier kan de tussenkomst van ngo's een verschil betekenen, aldus TIG. Toch is dit niet altijd een garantie tot succes.³⁷⁶

Ngo's kunnen doorgaans zonder beperkingen te werk gaan, mensenrechtenkwesties onderzoeken en hun bevindingen hierover publiceren.³⁷⁷ Verschillende ngo's worden betrokken bij beleidsvraagstukken, terwijl andere te maken hebben met politieke druk, voornamelijk in de vorm van openlijke kritiek door regeringsafgevaardigden.³⁷⁸

Wanneer alle beroepsmogelijkheden in Georgië zijn uitgeput, is het mogelijk zich te wenden tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) van Straatsburg.³⁷⁹ Een onderzoek van Rights Georgia³⁸⁰ in 2020 toont aan dat de Georgische regering zich over het algemeen schikt naar de vonnissen van het EHRM. Meestal gaat het over financiële compensaties.³⁸¹ In 2020 ontvangt het EHRM 130 klachten over Georgië, een gelijkaardig aantal als in 2019.³⁸²

³⁶⁸ Civil Georgia, 10/10/2022, [url](#)

³⁶⁹ Civil Georgia, 01/09/2022, [url](#); Civil Georgia, 10/10/2022, [url](#)

³⁷⁰ Human Rights House Tbilisi, s.d., [url](#)

³⁷¹ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022

³⁷² Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022

³⁷³ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

³⁷⁴ Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at GDI, interview, Tbilisi, 24/10/2022

³⁷⁵ EU-delegatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

³⁷⁶ Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

³⁷⁷ USDOS, 12/04/2022, p. 58, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 45, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 28, 30-31, [url](#)

³⁷⁸ Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

³⁷⁹ USDOS, 30/03/2021, p. 21, [url](#)

³⁸⁰ Deze ngo heette voordien Article 42 of the Constitution. In 2020 veranderde deze ngo van naam.

³⁸¹ Article 42, 02/03/2020, [url](#)

³⁸² USDOS, 12/04/2022, pp. 58-59, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 21, [url](#)

2.5. Goedkeuring van de wet voor de eliminatie van elke vorm van discriminatie

Het Georgische parlement keurt in 2014 een antidiscriminatiewet goed. Deze wet kent bescherming toe tegen discriminatie op basis van ras, huidskleur, taal, geslacht, leeftijd, nationaliteit, etnische herkomst, handicap, politieke overtuigingen en seksuele geaardheid. Ook (seksuele) intimidatie en het weigeren van huisvesting omwille van iemands beperking vallen, sinds 2019 en 2020 respectievelijk, onder de noemer discriminatie.³⁸³ Deze wet geeft de Public Defender en rechtbanken het mandaat om het recht op gelijkheid te beschermen.³⁸⁴

De wettelijke termijn om een rechtszaak aan te spannen omwille van discriminatie bedraagt een jaar.³⁸⁵

Volgens de Bertelsmann Stiftung zijn in Georgië alle wettelijke mechanismen om discriminatie te voorkomen aanwezig, maar wordt de wetgeving onvoldoende toegepast. Dat is voornamelijk het geval voor religieuze en seksuele minderheden.³⁸⁶ Meer informatie over de uitvoering van deze wet komt aan bod in de hoofdstukken over etnische en religieuze minderheden en LGBTI+. (zie [3.2. LGBTI+](#), [3.5. Etnische minderheden](#) en [3.6. Religieuze minderheden](#)).

De autoriteiten zijn er volgens de Public Defender niet in geslaagd om een gelijkheidsbeleid te ontwikkelen, een gemeenschappelijke visie uit te werken, een omgeving te creëren op maat van kwetsbare groepen of om te werken rond bewustmaking van antidiscriminatie. In 2021 en 2022 blijven kwetsbare groepen net zoals voorgaande jaren problemen ondervinden. Voornamelijk vrouwen, leden van religieuze minderheden, LGBTI+-personen en mensen met een beperking ondervinden de meeste obstakels.³⁸⁷ Dit heeft volgens de Public Defender te maken met een gebrek aan een structurele visie en wil van de overheid. Naast stereotypes en vooroordelen bemoeilijken discriminerende uitspraken van politici en publieke figuren de weg naar gelijkheid.³⁸⁸ Het is vooral in de periode vlak voor de verkiezingen dat politieke figuren aanzetten tot discriminatie en haatdragende boodschappen verspreiden tegenover etnische en religieuze minderheden en de LGBTI+-gemeenschap.³⁸⁹

In 2021 vermeldt de Public Defender geen vooruitgang op het gebied van discriminatiebestrijding.³⁹⁰ De Public Defender stelt integendeel dat de situatie in Georgië op het gebied van gelijkwaardige bescherming drastisch is verslechterd in 2021. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met het homofob geweld op 5 juli 2021 en het onvermogen van de Georgische autoriteiten om bescherming te bieden.³⁹¹

Het jaarrapport van de Public Defender over de strijd tegen discriminatie in 2020 stelt dat de coronapandemie een negatieve impact had op het recht op gelijkheid. De Georgische autoriteiten namen volgens de Public Defender onvoldoende maatregelen om het recht op gelijkheid te promoten. Sommige maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan waren op zichzelf discriminerend voor verschillende kwetsbare groepen. De Public Defender merkt in 2020 wel op dat er een positieve trend is wat betreft de implementatie van de aanbevelingen van de Public Defender op gebied van discriminatie door publieke en privépersonen.³⁹²

³⁸³ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 130 [url](#); Public Defender of Georgia, 07/05/2021, p. 4, [url](#); Public Defender, 02/05/2019, [url](#)

³⁸⁴ Public Defender of Georgia, 07/05/2021, p. 4, [url](#); *Law of Georgia on the Elimination of All Forms of Discrimination*, 07/05/2014 [laatste amendementen op 15/07/2020], [url](#); Public Defender, 02/05/2019, [url](#)

³⁸⁵ Public Defender of Georgia, 07/05/2021, p. 4, [url](#); Public Defender, 02/05/2019, [url](#)

³⁸⁶ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 8, [url](#)

³⁸⁷ Public Defender of Georgia, 24/02/2022, p. 5, [url](#); Public Defender of Georgia, 07/05/2021, p. 5 [url](#)

³⁸⁸ Public Defender, 17/03/2020, p. 36, [url](#)

³⁸⁹ Public Defender of Georgia, 24/02/2022, p. 40, [url](#)

³⁹⁰ Public Defender of Georgia, 24/02/2022, [url](#)

³⁹¹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 11-12, [url](#)

³⁹² Public Defender of Georgia, 07/05/2021, pp. 4, 48, [url](#)

2.6. Nationale strategie voor de bescherming van de mensenrechten

De Georgische regering keurt in 2014 de eerste nationale strategie voor de bescherming van mensenrechten in Georgië 2014-2020³⁹³ en een bijhorend actieplan goed, evenals de oprichting van een Raad voor de mensenrechten en een secretariaat voor de mensenrechten bij de eerste minister.³⁹⁴

Een onafhankelijk evaluatierapport van oktober 2019 is positief over aanpassingen aan de Grondwet en de goedkeuring van een aantal wetten aangaande antidiscriminatie, jeugdrechtspraak, kinderrechten, etc. Tegelijk wijst het rapport op de nood om de effectieve uitvoering van deze wetten en beleidsmaatregelen op te volgen en de impact op de bescherming en uitoefening van de mensenrechten te beoordelen. Verder is er nog werk aan de ontwikkeling van een cultuur van mensenrechten. Andere aanbevelingen gaan onder andere over de onafhankelijkheid van rechters en procureurs, een transparant en democratisch wetgevingsproces, mediapluralisme, etc. De belangrijkste verwezenlijking volgens het rapport is de oprichting van de State Inspector's Service in 2019,³⁹⁵ die intussen is ontbonden en vervangen door twee nieuwe instanties.³⁹⁶ (zie [2.2.2. Klachten in verband met leden van de ordediensten](#))

In maart 2021 is de Association Council van de EU³⁹⁷ tevreden over de vooruitgang bij de uitvoering van de nationale mensenrechtenstrategie en het bijbehorende actieplan voor de periode 2018-2020, alsook over het werk van het mensenrechtendepartement binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken. De EU moedigt Georgië aan om de antidiscriminatielwet effectief toe te passen, gendergelijkheid na te streven en ervoor te zorgen dat alle minderheden bescherming genieten.³⁹⁸

Het mensenrechtendepartement of voluit het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department bestaat sinds 2018 en is bevoegd om erop toe te zien dat het onderzoek naar misdrijven op grond van discriminatie (haatmisdrijven, huiselijk geweld, misdrijven met een gendermotief, mensensmokkel, etc.) naar behoren gebeurt, alsook dat er een tijdige reactie is van de bevoegde diensten. Dit departement heeft zelf geen onderzoeksbevoegdheid, maar kan wel aanbevelingen doen. Daarnaast organiseert dit departement opleidingen voor politieagenten, onderzoekers en procureurs om een kwalitatief onderzoek te garanderen en ervoor te zorgen dat zij zich bewust zijn van de kwetsbaarheid van slachtoffers van misdrijven op grond van discriminatie.³⁹⁹ Verschillende ngo's, waaronder GYLA, geven aan dat deze dienst in zijn beginjaren zeer goed functioneerde, maar dat bepaalde positieve initiatieven zijn afgezwakt na een wijziging in het management.⁴⁰⁰

In september 2022 roept de EU Association Council Georgië op om mensenrechten en fundamentele vrijheden te respecteren, inclusief gendergelijkheid en gelijke rechten voor minderheden. In dit opzicht is de EU Association Council verheugd over de aankondiging van een nieuwe mensenrechtenstrategie.⁴⁰¹

Op 5 september 2022 keurt de Georgische regering een nieuwe nationale strategie inzake de bescherming van de mensenrechten voor de periode 2022-2030 goed.⁴⁰² Tijdens de FFM van Cedoca

³⁹³ Bertelsmann Stiftung, 02/2016, [url](#)

³⁹⁴ Hammarberg T., 09/07/2014, [url](#)

³⁹⁵ UNDP (Nicholson M.), 17/10/2019, pp. 4-5, [url](#)

³⁹⁶ Civil Georgia, 13/01/2022, [url](#)

³⁹⁷ Deze instantie ziet toe op de uitvoering van het associatieakkoord (Association Agreement), een samenwerkingsovereenkomst tussen de EU en Georgië op economisch en politiek gebied.

³⁹⁸ European Council, 16/03/2021, [url](#)

³⁹⁹ Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, interview, Tbilisi, 28/10/2022

⁴⁰⁰ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

⁴⁰¹ Civil Georgia, [2] 07/09/2022, [url](#)

⁴⁰² Agenda.ge, [1] 05/09/2022, [url](#); Agenda.ge, [2] 05/09/2022, [url](#)

in Georgië in oktober 2022 uiten twee organisaties die zich inzetten voor rechten van LGBTI+-personen hun teleurstelling over het feit dat deze strategie, in tegenstelling tot de vorige, niets vermeldt over LGBTI+. Zij hopen dat dit onderwerp wel wordt opgenomen in het bijbehorende actieplan dat nog moet worden opgesteld.⁴⁰³

2.7. Detentieomstandigheden

2.7.1. Algemene omstandigheden

Overbevolking in combinatie met een personeelstekort blijft een probleem in Georgische gevangenissen, ondanks inspanningen om dit aan te pakken. De verhouding van het aantal gevangenen ten opzichte van het aantal personeelsleden is geen garantie voor veilige detentieomstandigheden, aldus de Public Defender.⁴⁰⁴

In januari 2021 keurt het parlement een amnestiewet goed waardoor 1.500 personen de gevangenis mogen verlaten en meer dan 6.000 mensen een strafvermindering krijgen. Amnestie is niet van toepassing op personen die veroordeeld zijn voor ernstige misdrijven zoals huiselijk geweld en drugshandel.⁴⁰⁵

Het USDOS-rapport over het jaar 2021 spreekt net zoals in 2020 van adequate omstandigheden in de meeste gevangenissen en detentiefaciliteiten. In enkele oude faciliteiten zijn de omstandigheden onmenselijk, is er onvoldoende ventilatie, natuurlijk licht en een beperkte leefruimte en gezondheidszorg. Geweld tussen gevangenen, criminele subculturen en informeel management zijn andere blijvende problemen in de gevangenissen.⁴⁰⁶

De Public Defender vermeldt meerdere factoren die bijdragen tot een slechte behandeling van gevangenen, waaronder beperkte communicatiemogelijkheden met de buitenwereld, het ontbreken van rehabilitatieactiviteiten, ondermaatse (toegang tot) gezondheidszorg, onvoldoende aandacht voor kwetsbare personen en langdurige isolatie.⁴⁰⁷ De Public Defender beschouwt het plaatsen van gevangenen in zogenaamde de-escalatiekamers als een vorm van mishandeling. Nog volgens de Public Defender worden de rechten van gevangenen in gesloten instellingen en in speciale afdelingen (omwille van een verhoogd risico) ingeperkt en zijn er onvoldoende activiteiten die zijn aangepast aan hun noden. Zo moeten zij 23 uur per dag in hun cel doorbrengen en hebben zij niets om handen. Deze omstandigheden hebben een negatieve impact op de fysieke en mentale gezondheid van gevangenen, wat kan leiden tot agressie tegenover gevangenispersoneel en andere gevangenen.⁴⁰⁸

2.7.2. Geweld tussen gedetineerden en informeel management

Geweld tussen gevangenen of geweld tegen gevangenispersoneel komt steeds meer voor in Georgische detentiefaciliteiten, maar is vaak ondergerapporteerd en wordt meestal niet onderzocht. Informeel management door enkele gevangenen is volgens de Public Defender een van de meest zorgwekkende kwesties in gevangenissen. Informele controle door zogenaamde toezichters leidt tot geweld tussen gevangenen en pesterijen. Daarnaast controleren informele leiders de toegang van

⁴⁰³ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022; Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁴⁰⁴ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 30, 42, 44 [url](#); Public Defender, 08/07/2021, pp. 52-53, [url](#)

⁴⁰⁵ OC-Media, 13/01/2021, [url](#)

⁴⁰⁶ USDOS, 12/04/2022, p. 9, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 6, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 5, 9, [url](#)

⁴⁰⁷ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 30, 33-34, 36, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 43-45, 53, [url](#)

⁴⁰⁸ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 33-34, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 43-45, 53, [url](#)

andere gevangenen tot eten, kledij, medicatie en postpakketten van familie.⁴⁰⁹ Informele leiders krijgen hierbij vaak steun van het gevangenispersoneel. Deze problematiek wordt volgens de Public Defender onvoldoende aangepakt. Onderzoeksinstanties negeren de mogelijke betrokkenheid van gevangenispersoneel in criminele feiten in de gevangenis, ook al werden zij aangeduid als dader.⁴¹⁰

Gevangenen ondervinden heel wat hindernissen om incidenten binnen de gevangenis te rapporteren.⁴¹¹ Dat is volgens de Public Defender onder andere het gevolg van informeel management in gevangnissen. Dit systeem is erop gericht om gevangenen het zwijgen op te leggen en te verhinderen dat zij hun problemen melden. Fysiek en extreem psychisch geweld tussen gevangenen zijn volgens de Public Defender typerend voor informeel management.⁴¹² Gevangenen die het slachtoffer zijn van geweld zijn terughoudend om dit te rapporteren aan de gevangenisadministratie uit vrees voor intimidatie of uit wantrouwen voor de gevolgen.⁴¹³ Verder bevat het rapporteringssysteem zelf heel wat tekortkomingen en zijn gevangenen onvoldoende geïnformeerd over de mogelijkheden om problemen in de gevangenis te melden.⁴¹⁴

Ook tegenover het medisch personeel verzwijgen gevangenen vaak de ware toedracht van hun verwondingen om een vergeldingsactie te vermijden. Wanneer gevangenen weigeren zich te laten onderzoeken of niets vertellen over de oorzaak van hun verwondingen vormt dit een belemmering om incidenten van vermoedelijke mishandeling te identificeren en te documenteren. Een bijkomende verklaring voor het gebrekkige documentatiesysteem heeft te maken met het feit dat gesprekken met een arts plaatsvinden in een niet-vertrouwelijke omgeving en de gevangenen onvoldoende op de hoogte worden gebracht van het belang en het doel van het documenteren van verwondingen.⁴¹⁵

2.7.3. Machtsmisbruik en geweld door leden van de ordehandhaving

Marteling en onmenselijke of vernederende behandeling door leden van de ordehandhaving zijn volgens de Public Defender de voorbije jaren niet langer een structureel probleem in Georgië. Losstaande incidenten worden wel gerapporteerd, net zoals psychologisch geweld door gevangenispersoneel.⁴¹⁶ Een doeltreffend onderzoek naar dergelijke feiten blijft een uitdaging in 2021.⁴¹⁷

Het CPT van de RvE heeft tijdens een bezoek aan enkele detentiefaciliteiten in Georgië in mei 2021 niets vernomen over mishandeling van gevangenen door gevangenispersoneel.⁴¹⁸

Het bureau van de Public Defender beheert het nationale preventiemechanisme (*National Preventive Mechanism*, NPM), en bezoekt hiertoe gevangnissen en detentiecentra, houdt toezicht op de behandeling en de toestand van de gevangenen en formuleert aanbevelingen voor de preventie van mishandeling. De organisatie GYLA is ook betrokken bij het toezicht op de penitentiaire instellingen in het kader van het NPM.⁴¹⁹

⁴⁰⁹ USDOS, 12/04/2022, pp. 9-10, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 7, [url](#)

⁴¹⁰ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 39-41, [url](#)

⁴¹¹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 39-40, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 43-45, 53, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 9-10, [url](#)

⁴¹² Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 33, 40, [url](#)

⁴¹³ USDOS, 12/04/2022, pp. 10-11, [url](#)

⁴¹⁴ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 43-44, [url](#)

⁴¹⁵ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 33, 40, [url](#)

⁴¹⁶ Public Defender, 08/07/2021, pp. 39, 61 [url](#)

⁴¹⁷ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 47, [url](#); Public Defender, 08/07/2021, pp. 39, 61 [url](#)

⁴¹⁸ Council of Europe – CPT, 16/06/2022, p. 6, [url](#)

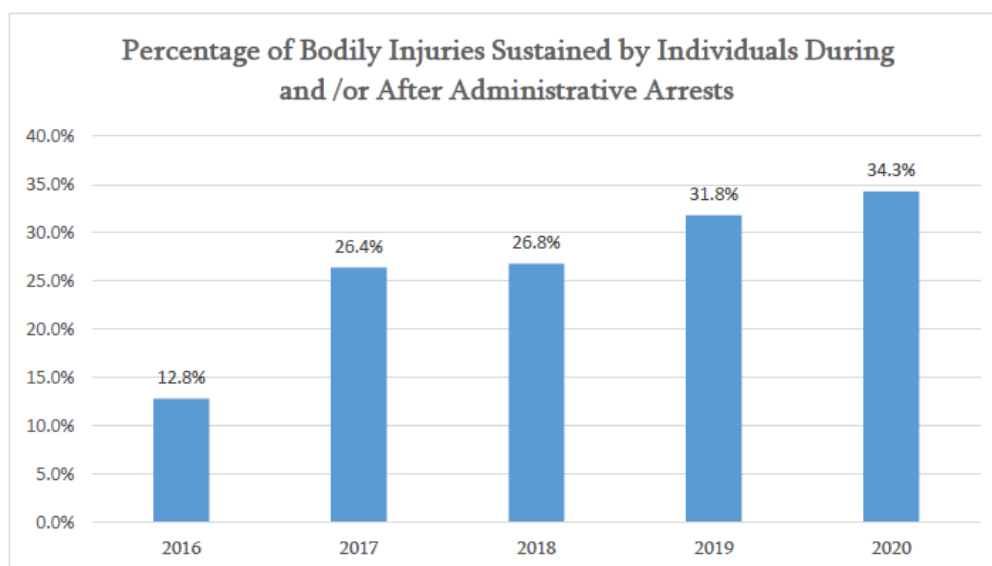
⁴¹⁹ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 36 [url](#)

In 2021 heeft de Public Defender 36 aanvragen/klachten ontvangen over verbaal geweld en bedreigingen door gevangenispersoneel. In sommige gevallen betreft de klacht vermoedelijke incidenten van fysiek geweld.⁴²⁰

De werking van instanties die instaan voor onderzoek naar mishandeling door leden van de ordediensten komt aan bod in hoofdstuk [2.2.2. Klachten in verband met leden van de ordediensten](#).

2.7.4. Geweld tijdens arrestaties

Sinds 2017 stelt de Public Defender een negatieve tendens vast wat betreft de behandeling van personen die gearresteerd worden op grond van administratieve overtredingen.⁴²¹ De Public Defender ontvangt in 2017-2020 steeds meer klachten over disproportioneel en buitensporig geweld door de politie tijdens en na arrestaties. Onderzoek van de Special Preventive Group in 2020 toont aan dat in bijna 35 procent van de arrestaties verwondingen werden toegebracht. Dit gebeurde meestal in een politievoertuig.⁴²² In 2021 is er opnieuw een lichte daling (26 procent) van het aantal verwondingen tijdens of na een arrestatie, maar dat betekent volgens de Public Defender niet dat de situatie drastisch is veranderd in vergelijking met de vorige jaren.⁴²³ De Public Defender publiceert in 2021 de resultaten van het onderzoek van de Special Preventive Group tussen 2016 en 2020:

Afbeelding 3. Percentage of Bodily Injuries Sustained by Individuals During and/or After Administrative Arrests⁴²⁴

Een bijkomend probleem volgens de Public Defender is dat arrestatierapporten voor administratieve procedures geen kolom bevatten waar politieagenten moeten aanduiden of een arrestant lichamelijke letsels heeft opgelopen. Hierdoor ontstaat er een situatie waarin sommige agenten dit wel noteren en andere niet. De Public Defender stelt wel een lichte verbetering vast op het gebied van documentatie van verwondingen door artsen in tijdelijke detentiecentra. Toch worden de omstandigheden waarin

⁴²⁰ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 31, [url](#)

⁴²¹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 42-43, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 31-32, [url](#)

⁴²² Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 37, 46, [url](#)

⁴²³ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 32, [url](#)

⁴²⁴ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 47, [url](#)

verwondingen zijn opgelopen in meer dan de helft van het aantal gevallen in 2021 niet volledig of helemaal niet beschreven.⁴²⁵

De Public Defender merkt in het jaarrapport over 2021 nog op dat de State Inspector's Service net zoals voorgaande jaren niet altijd op de hoogte wordt gebracht wanneer een arrestant verwondingen heeft opgelopen tijdens de arrestatie. Van de 495 zaken in 2021 is de State Inspector's Service over 441 (89 %) zaken geïnformeerd. In de overige zaken waren er heel wat indicaties dat de wonden vers waren en vermoedelijk het gevolg van geweld.⁴²⁶

---

⁴²⁵ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 41, [url](#)

⁴²⁶ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 41, [url](#)

3. Specifieke situaties

3.1. Huiselijk geweld

3.1.1. Wettelijk kader

In 2014 ondertekent Georgië het Verdrag van de RvE inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld van 11 mei 2011, het zogenaamde Verdrag van Istanbul. In 2017 keurt Georgië dit verdrag goed. De Public Defender noemt dit een belangrijke stap voor de verbetering van de rechten van de vrouw.⁴²⁷

Sinds de ondertekening van het Istanbulverdrag is de Georgische Strafwet meermaals aangepast. Artikel 126¹ van de Strafwet beschouwt huiselijk geweld als een afzonderlijk misdrijf. Zowel fysiek geweld als systematisch psychologisch geweld vallen onder de definitie van huiselijk geweld. De Strafwet vermeldt tal van verzwarende omstandigheden waardoor daders van huiselijk geweld strenger bestraft kunnen worden.⁴²⁸ In 2016, 2017 en 2018 keurt de Georgische regering actieplannen goed met maatregelen om geweld tegen vrouwen te bestrijden.⁴²⁹

In mei 2018 neemt het Georgische parlement een wet aan die rechtbanken toestaat personen die veroordeeld zijn voor huiselijk geweld het recht op het dragen van een wapen te ontzeggen.⁴³⁰

De Georgische wet inzake geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld voorziet tijdelijke beschermingsmaatregelen voor slachtoffers van huiselijk geweld. Die maatregelen omvatten opvang voor slachtoffers en een contactverbod voor daders. Sinds augustus 2018 wordt een inbreuk op het contactverbod gezien als een misdrijf vanaf de eerste overtreding en niet vanaf de tweede inbreuk.⁴³¹

In juni 2019 keurt het parlement wijzigingen goed voor de wet inzake geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. De wet moedigt een preventieve aanpak aan om het gedrag van geweldplegers te corrigeren en recidivisme te beperken.⁴³² Het gaat bijvoorbeeld over wettelijke regulaties rond elektronische armbanden voor daders en de oprichting van een preventiemechanisme.⁴³³

Op 22 november 2022 publiceert de Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), een onafhankelijke instantie binnen de RvE die toeziet op de implementatie van het Istanbulverdrag, een evaluatierapport over Georgië. GREVIO is tevreden over verschillende wetswijzigingen in 2019 en een aantal beleidsmaatregelen, waaronder bewustmakingscampagnes over verschillende vormen van huiselijk geweld en de goedkeuring van een nationaal actieplan voor de periode 2018-2020 om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te bestrijden en slachtoffers te beschermen. GREVIO merkt wel op dat de definitie van verkrachting en andere vormen van seksueel geweld moet worden aangepast, door "vrije toestemming" te vermelden zoals vereist in het Istanbulverdrag.⁴³⁴

⁴²⁷ Public Defender of Georgia, 05/12/2017, [url](#)

⁴²⁸ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, pp.11, 50, [url](#)

⁴²⁹ UN Women Georgia, 12/08/2016, [url](#); 30/09/2018, [url](#); 30/10/2018, [url](#)

⁴³⁰ USDOS, 13/03/2019, p. 32, [url](#)

⁴³¹ USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

⁴³² USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#)

⁴³³ HRIDC, 31/1/2019, pp. 34-35, [url](#)

⁴³⁴ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, [url](#)

3.1.2. Bevoegde instanties en beschikbare diensten

Sinds 2018 bestaat er een mensenrechtendepartement in het Georgische ministerie van Binnenlandse Zaken, het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department. Dit departement is verantwoordelijk voor het monitoren van onderzoek naar huiselijk geweld, geweld tegen vrouwen (inclusief seksueel geweld), misdrijven op grond van discriminatie en haatmisdrijven. De voornaamste doelstelling is erop toezien dat er een tijdige reactie is en dat het onderzoek efficiënt verloopt. Dit departement organiseert eveneens opleidingen en heeft richtlijnen uitgewerkt voor politieagenten, onderzoekers en procureurs om beter te reageren op situaties van huiselijk geweld en gendergerelateerd geweld. Sinds de oprichting is het aantal onderzoeken naar misdrijven op grond van discriminatie aanzienlijk toegenomen volgens de Georgische autoriteiten.⁴³⁵

Sinds 2018 zijn gespecialiseerde openbare aanklagers en onderzoekers verantwoordelijk om deze zaken af te handelen en bestaat een vragenlijst voor politieagenten om het risico beter te kunnen inschatten.⁴³⁶ In maart 2020 zijn er 193 gespecialiseerde procureurs en onderzoekers.⁴³⁷ Het HRC meent dat er nog te weinig procureurs hierin zijn gespecialiseerd in 2020, waardoor het een uitdaging blijft om een doeltreffend onderzoek te voeren en daders daadwerkelijk te vervolgen.⁴³⁸ GYLA kaart in 2021 aan dat politieagenten de vragenlijst om het risico te beoordelen onzorgvuldig invullen. Hierdoor is het moeilijk om vast te stellen of er verzwarende omstandigheden zijn omwille van gendermotieven en krijgen slachtoffers niet altijd de nodige bescherming.⁴³⁹

Enkele politiekantoren hebben advocaten ter beschikking die zijn opgeleid om slachtoffers (overlevenden) en getuigen van huiselijk geweld bij te staan tijdens de gerechtelijke procedure. Zij geven inlichtingen over beschikbare overheidsdiensten en onderzoeksprocedures, en faciliteren de communicatie tussen slachtoffers en de onderzoekers. In 2021 zijn dertien gespecialiseerde advocaten toegewezen aan enkele grote politiekantoren.⁴⁴⁰

In samenwerking met ngo's heeft de regering een noodlijn die 24 uur op 24 uur operatief is.⁴⁴¹ Er bestaat ook een telefoonapplicatie, ontwikkeld door de hulplijn 112, via dewelke slachtoffers van huiselijk geweld of andere vormen van geweld via een tekstbericht de hulpdiensten kunnen verwittigen. Wanneer de dader zich in de buurt bevindt, is het gemakkelijker om misbruik te rapporteren.⁴⁴²

Zowel de overheid als ngo's beheren opvangthuizen met een beperkt aantal plaatsen voor vrouwen en hun minderjarige kinderen in vijf van de tien regio's in Georgië.⁴⁴³ Ook mannen kunnen terecht in vluchthuizen van de overheid. GREVIO beschouwt dit als nadelig voor vrouwen die er worden opgevangen, gelet op hun verschillende noden en een mogelijk gevoel van onveiligheid. Lokale vrouwenrechtenorganisaties ondervinden volgens het GREVIO-rapport problemen met de financiering van vluchthuizen die zij uitbaten. Het budget dat de overheid hiervoor vrijmaakt is onvoldoende waardoor zij afhankelijk zijn van buitenlandse donoren. Het aantal beschikbare plaatsen in vluchthuizen is ruim onvoldoende. Een bijkomende hindernis om toegang te hebben tot vluchthuizen is de administratieve vereiste om officieel over de status van slachtoffer te beschikken. Volgens GREVIO is het noodzakelijk om crisiscentra op te richten voor slachtoffers van verkrachting of seksueel

⁴³⁵ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, p. 59, [url](#)

⁴³⁶ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, pp. 28, 63, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

⁴³⁷ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, p. 28, [url](#)

⁴³⁸ HRIDC, 28/01/2021, pp. 33-34, [url](#)

⁴³⁹ GYLA, 16/06/2021, p. 4, [url](#)

⁴⁴⁰ USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#)

⁴⁴¹ USDOS, 12/04/2022, p. 62, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 33, [url](#)

⁴⁴² USDOS, 12/04/2022, p. 61, [url](#)

⁴⁴³ USDOS, 12/04/2022, p. 62, [url](#); Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, pp. 18, 39-40, [url](#)

geweld, met alle nodige medische en psychische ondersteuning, zonder de verplichting om eerst aangifte te doen.⁴⁴⁴

Over het algemeen zijn zij die gebruik hebben gemaakt van vluchthuizen hierover tevreden. Uitdagingen blijven volgens de Public Defender bestaan om slachtoffers met mentale problemen te begeleiden, slachtoffers medisch te onderzoeken voor hun aankomst, en voldoende activiteiten te voorzien (recreatief, educatief, tewerkstelling, etc.). De Public Defender noemt de ondersteuning en begeleiding van slachtoffers van huiselijk geweld nadat zij een vluchthuis hebben verlaten problematisch.⁴⁴⁵ Daarnaast is er volgens de Public Defender te weinig coördinatie tussen verschillende actoren die slachtoffers van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen detecteren, opvolgen of begeleiden.⁴⁴⁶

Tal van lokale ngo's zetten zich in voor slachtoffers van huiselijk geweld. SAPARI, Women's Initiatives Supporting Group (WISG), Anti-Violence Network of Georgia (AVNG) en Fund Sukhumi zijn enkele van de organisaties die slachtoffers van huiselijk geweld bijstaan. Deze organisaties verlenen rechtsbijstand en psychologische ondersteuning. SAPARI kan net als enkele andere ngo's ook helpen om een zaak voor de rechtbank te brengen.⁴⁴⁷ Het HRC biedt rechtsbijstand aan slachtoffers en helpt hen om een plaats te vinden in een vluchthuis.⁴⁴⁸ Ook bij de Public Defender kunnen slachtoffers van huiselijk geweld terecht.⁴⁴⁹

In het evaluatierapport over Georgië dringt GREVIO erop aan om dienstverlening en beschermingsmechanismen toegankelijker te maken voor slachtoffers van huiselijk geweld die extra kwetsbaar zijn, zoals etnische minderheden, vrouwen op het platteland, vrouwen met een beperking, oude vrouwen en lesbische, biseksuele en transgendervrouwen.⁴⁵⁰

3.1.3. Rapportering

Steeds meer mensen dienen een klacht in wanneer zij het slachtoffer zijn van huiselijk geweld.⁴⁵¹ Het verhoogde aantal maatregelen om slachtoffers te beschermen, alsook het feit dat er meer bekendheid is rond wettelijke oplossingen voor situaties van huiselijk geweld, draagt hiertoe bij. Volgens lokale ngo's gaan ordehandhavers en procureurs in Tbilisi professioneler om met zaken van huiselijk geweld in 2018-2019. In deze periode zitten veel meer daders in voorlopige hechtenis in vergelijking met de jaren daarvoor.⁴⁵² Onderstaande grafiek van de Public Defender toont het aantal meldingen op de hulplijn tussen 2019 en 2021, het aantal beschermingsbevelen, contactverboden en nieuwe strafzaken.⁴⁵³

⁴⁴⁴ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, pp. 6-7, 18, 40, [url](#)

⁴⁴⁵ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 157, [url](#)

⁴⁴⁶ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 156, [url](#)

⁴⁴⁷ Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁴⁸ Tskitishvili A., executive director at HRC, interview, Tbilisi, 27/10/2022

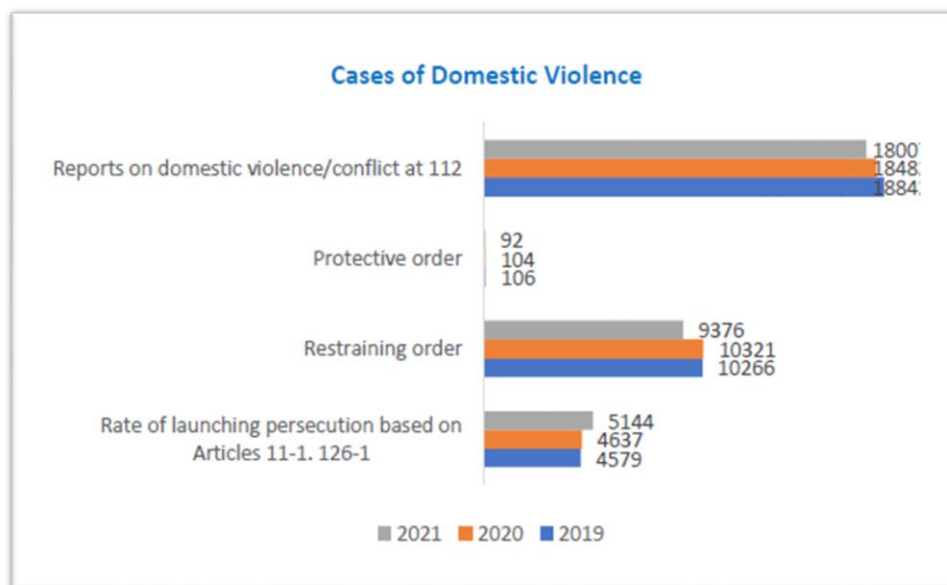
⁴⁴⁹ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

⁴⁵⁰ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, [url](#)

⁴⁵¹ USDOS, 12/04/2022, p. 60, [url](#)

⁴⁵² USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

⁴⁵³ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 119, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 156, [url](#)

Afbeelding 1. Cases of Domestic Violence

In 2020 opende het ministerie van Binnenlandse Zaken een onderzoek in 90 verkrachtingszaken, waarvan de procureur-generaal 44 personen vervolgde voor deze feiten.⁴⁵⁴ In 2019 onderzocht de procureur-generaal 39 verkrachtingszaken. In 2018 waren dat er veertien en in 2017 zeven. De wet werd effectief toegepast. Verkrachting is strafbaar, maar de Strafwet vermeldt verkrachting binnen het huwelijk niet expliciet.⁴⁵⁵ Over 2021 en 2022 zijn geen gegevens bekend.

Sinds 2020 bestaat er een elektronische databank met informatie over strafzaken. Zodra een strafrechtelijk onderzoek wordt opgestart, wordt dit ingevoerd in het systeem. Hierin worden gegevens bijgehouden over de aard van het misdrijf, het geslacht, de leeftijd, etnische origine, het werk van het slachtoffer en de dader, en de band tussen de dader en het slachtoffer. In de databank wordt eveneens aangegeven of het misdrijf is ingegeven op grond van discriminatie op basis van gender. Alle politiedepartementen, procureurs en onderzoekers hebben toegang tot deze databank. GREVIO noemt de invoering van dit programma een positieve stap omdat hiermee statistische gegevens in het hele land kunnen worden verzameld.⁴⁵⁶ Het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department monitort via deze elektronische databank onderzoek naar misdrijven die onder zijn bevoegdheid vallen: huiselijk geweld, misdrijven tegen vrouwen en minderjarigen, mensenhandel en discriminatie. Dit departement wordt vanaf het begin van een onderzoek op de hoogte gebracht en ziet erop toe dat het onderzoek naar behoren verloopt.⁴⁵⁷

Tijdens de pandemie in 2020 stijgt het aantal incidenten van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen aanzienlijk volgens lokale mensenrechtenorganisaties, zo stelt het HRC.⁴⁵⁸ Dit uit zich niet in het aantal officiële meldingen, maar het aantal slachtoffers dat contact zoekt met ngo's in deze periode neemt wel toe.⁴⁵⁹ Voornamelijk vrouwen met een laag inkomen of vrouwen zonder inkomen zijn hiervan het slachtoffer. De toegenomen werkloosheid tijdens de pandemie maakt deze problematiek extra

⁴⁵⁴ USDOS, 30/03/2021, p. 49, [url](#)

⁴⁵⁵ USDOS, 11/03/2020, p. 38, [url](#); USDOS, 13/03/2019, pp. 32-33, [url](#)

⁴⁵⁶ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, p. 22, [url](#)

⁴⁵⁷ Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, interview, Tbilisi, 28/10/2022

⁴⁵⁸ HRIDC, 28/01/2021, p. 32, [url](#)

⁴⁵⁹ GYLA, 16/06/2021, p. 3, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 49, [url](#)

zichtbaar volgens de Public Defender.⁴⁶⁰ De autoriteiten ontwikkelden een applicatie om huiselijk geweld en gendergerelateerd geweld te bestrijden tijdens de coronacrisis en informeerden de bevolking hierover via een sms in het Georgisch, Azerbeidzjaans en het Armeens.⁴⁶¹ GYLA meent dat etnische minderheden en laaggeschoolden ondanks de informatiecampagnes van de overheid vaak niet op de hoogte zijn over de mogelijkheden om een klacht in te dienen of over bestaande diensten voor slachtoffers.⁴⁶²

3.1.4. Beschermingsmaatregelen en rechtspraak

De reactie van de ordediensten op situaties van huiselijk geweld is volgens de Public Defender aanzienlijk verbeterd. Wat volgens de Public Defender wel problematisch blijft, is de daadwerkelijke bescherming tegen secundaire victimisatie⁴⁶³ en bescherming van slachtoffers tegen herhaaldelijk geweld. Extra inspanningen bij de ordediensten zijn volgens de Public Defender noodzakelijk om een goede risicobeoordeling te maken. In verschillende situaties in 2021 heeft de start van een onderzoek naar huiselijk geweld niet kunnen verhinderen dat er nieuwe incidenten plaatsvonden.⁴⁶⁴

Het USDOS stelt vast dat het toegenomen aantal meldingen erop wijst dat de politie optreedt.⁴⁶⁵ Politieagenten maken systematisch gebruik van een vragenlijst om het risico in situaties van huiselijk geweld in te schatten.⁴⁶⁶ Aan de hand hiervan kunnen politieagenten beslissen om een contactverbod uit te vaardigen. Bij een verhoogd risico op herhaaldelijk geweld kan het ministerie van Binnenlandse Zaken de dader continu monitoren via een elektronisch toezicht.⁴⁶⁷

Het HRC bevestigt tijdens de FFM van Cedoca in oktober 2022 dat de politie de vragenlijsten gebruikt, maar dat de verdere afhandeling vaak ineffectief is. Wanneer de politie gemotiveerd is om de zaak te onderzoeken of wanneer ngo's betrokken zijn in de zaak, komt de zaak wel voor de rechtbank. Het onderzoeksproces verloopt in zulke gevallen beter, aldus het HRC. Verder merkt het HRC op dat politie en rechtbanken een contactverbod kunnen uitvaardigen en dat deze maatregel goed werkt tijdens de geldigheid van het contactverbod. Wanneer het niet langer geldig is, beginnen de problemen vaak opnieuw. Een contactverbod kan verlengd worden.⁴⁶⁸

De Public Defender noteert in het jaarrapport over 2021 dat elektronische armbanden voor daders van huiselijk geweld nauwelijks worden gebruikt bovenop een contactverbod. Slechts in veertien gevallen van huiselijk geweld kreeg de dader in 2021 een elektronisch toezicht, tegenover meer dan 9.000 contactverboden.⁴⁶⁹ Verder kaart de Public Defender aan dat een beperkt aantal geweldplegers een cursus volgt rond gedragswijziging. Deze cursus dient op vrijwillige basis te worden gevolgd. Er bestaan geen programma's voor daders aan wie een contactverbod is opgelegd.⁴⁷⁰

Op basis van monitoring concludeert de Public Defender dat rechters in 2021 slachtoffers van huiselijk geweld niet of onvoldoende informeren over hun rechten, verantwoordelijkheden en bestaande ondersteunende diensten. Nog volgens de Public Defender bestaat er een groot risico op secundaire victimisatie van vrouwelijke slachtoffers van huiselijk geweld tijdens ondervragingen in de

⁴⁶⁰ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 155, [url](#)

⁴⁶¹ USDOS, 30/03/2021, p. 50, [url](#)

⁴⁶² GYLA, 16/06/2021, pp. 3-4, [url](#)

⁴⁶³ Secundaire victimisatie of hernieuwd slachtofferschap kan worden omschreven als een situatie waarin een slachtoffer opnieuw het slachtoffer wordt (of dat gevoel krijgt) ten gevolge van de handelswijze of reactie van zijn/haar omgeving (in dit geval de politie)

⁴⁶⁴ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 118, [url](#)

⁴⁶⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 60, [url](#)

⁴⁶⁶ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, p. 63, [url](#)

⁴⁶⁷ USDOS, 12/04/2022, p. 60, [url](#)

⁴⁶⁸ Tskitishvili A., executive director at HRC, interview, Tbilisi, 27/10/2022

⁴⁶⁹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 119, [url](#)

⁴⁷⁰ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 119, [url](#)

rechtbanken. Voldoende bescherming is niet gegarandeerd.⁴⁷¹ Ook de politie informeert slachtoffers niet of onvoldoende over hun rechten en bestaande organisaties, zo stelt een vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië. Voornamelijk in landelijke gebieden is het moeilijk voor slachtoffers om hun rechten uit te oefenen omdat zij vaak laaggeschoold zijn.⁴⁷²

In 2021 leidt het ministerie van Binnenlandse Zaken voor het eerst gespecialiseerde onderzoekers op voor de behandeling van zaken betreffende seksueel geweld.⁴⁷³ Volgens het USDOS zijn onderzoekers in het algemeen onvoldoende opgeleid over doeltreffende procedures bij het omgaan met dit soort zaken en de verzameling van bewijsmateriaal. Zo delen zij slachtoffers mee dat zij zich moeten focussen op fysiek geweld om seksueel geweld aan te tonen. Volgens GYLA is seksueel geweld ondergerapporteerd en is het aantal veroordelingen gering. Procureurs stellen hoge verwachtingen wat betreft bewijsmateriaal om een dader aan te klagen. Daarnaast hebben ook rechters strikte vereisten om een dader effectief te veroordelen voor seksueel geweld. Rechtbanken houden volgens observaties van de Public Defender bijvoorbeeld geen rekening met het ontbreken van de toestemming van slachtoffers van seksueel geweld.⁴⁷⁴

Zowel in 2020 als in 2021 noemt de Public Defender het problematisch dat er een selectieve aanpak is wanneer invloedrijke personen de geweldplegers zijn in situaties van huiselijk geweld of geweld tegen vrouwen. In dergelijke situaties gebeurt het vaak dat het slachtoffer naar buiten moet komen met de problemen alvorens de bevoegde instanties maatregelen treffen.⁴⁷⁵

Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië in oktober 2022 kaarten zowel het SJC als het HRC aan dat politieagenten en rechters op een ongevoelige manier omgaan met slachtoffers van huiselijk geweld. Dat kan slachtoffers ervan weerhouden klacht in te dienen.⁴⁷⁶ Meerdere contactpersonen, onder wie afgevaardigden van het SJC en een vertegenwoordiger van een organisatie die zich inzet voor vrouwenrechten in Georgië, verwijzen naar een recente zaak rond huiselijk geweld waarin de dader een bekende tennisspeler is. Ondanks een veelvoud aan bewijzen van geweld, heeft een rechter de man vrijgesproken. Het SJC noemt dit een gevaarlijke precedent voor andere slachtoffers van huiselijk geweld.⁴⁷⁷ Er was in het algemeen een grote verbijstering over de manier waarop de rechter, een vrouw, deze zaak heeft aangepakt. Een vertegenwoordiger van een organisatie die zich inzet voor vrouwenrechten in Georgië spreekt van een ongevoelige benadering waarbij het slachtoffer werd verweten dat zij niet eerder klacht had ingediend. Deze contactpersoon licht toe dat slachtoffers van huiselijk geweld vaak jarenlang samenleven met de persoon die hen mishandelt, waardoor het niet eenvoudig is om naar de politie stappen.⁴⁷⁸ Een dergelijke ongevoelige reactie, is volgens het SJC ongepast. Ook in andere situaties kunnen rechters ongevoelig reageren, bijvoorbeeld wanneer een rechter meent dat een vrouw een voordeel wil halen uit de financiële situatie van haar echtgenoot.⁴⁷⁹ Volgens het HRC is deze ongevoeligheid vooral in de regio's een probleem.⁴⁸⁰ Het HRC en een vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië spreken van een "unexplained solidarity" of een "man to man solidarity" bij politieagenten wanneer slachtoffers van huiselijk geweld klacht indienen. Dat kan ervoor zorgen dat politieagenten een slachtoffer proberen te overtuigen om

⁴⁷¹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 120, [url](#)

⁴⁷² Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁷³ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 120, [url](#)

⁴⁷⁴ USDOS, 12/04/2022, p. 60, [url](#)

⁴⁷⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 63, [url](#); Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 153, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 51, [url](#)

⁴⁷⁶ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022; Tskitishvili A., executive director at HRC, interview, Tbilisi, 27/10/2022

⁴⁷⁷ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022; Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁷⁸ Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁷⁹ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022

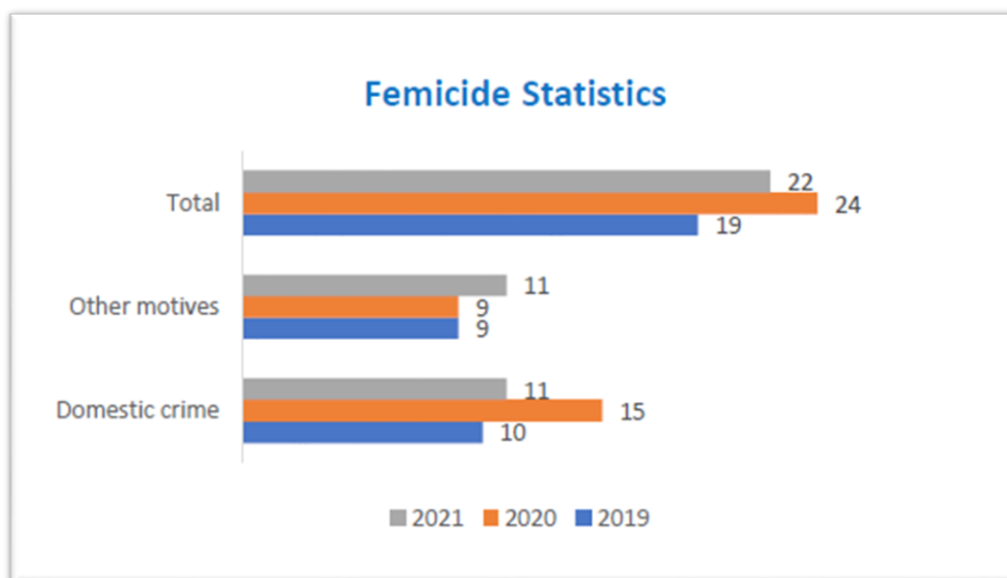
⁴⁸⁰ Tskitishvili A., executive director at HRC, interview, Tbilisi, 27/10/2022

geen klacht in te dienen, omdat deze situaties kunnen voorvallen binnen een gezin. Een gebrek aan motivatie om een zaak te onderzoeken, omdat veel stappen moeten worden gevolgd zodra een klacht is geregistreerd, kan ook een reden zijn om een klacht niet te registreren.⁴⁸¹ Veel slachtoffers trekken hun klacht in uit schaamte of uit schrik. Een bijkomend probleem in zaken rond huiselijk geweld (en in het algemeen) is dat rechtszaken lang aanslepen, worden uitgesteld of prioriteiten worden verlegd.⁴⁸²

GREVIO concludeert dat medische en forensische zorg voor slachtoffers van verkrachting en geweld onvoldoende uitgebreid is. GREVIO kaart nog aan dat de coördinatie en samenwerking tussen verschillende diensten en bevoegde instanties ontoereikend is. Hierdoor verlopen het onderzoek en het strafrechtelijk proces niet snel en zorgvuldig genoeg en is er een gebrek aan doeltreffendheid en gevoeligheid. Andere zaken die voor verbetering vatbaar zijn, zijn de houding van de politie tegenover slachtoffers, een inzicht in de machtsverhouding tussen het slachtoffer en de dader en begrip van de impact en gevolgen van geweld voor slachtoffers die vaak financieel afhankelijk zijn van de geweldpleger.⁴⁸³

3.1.5. Femicide

Het aantal vrouwenmoorden en moordpogingen op vrouwen blijft in 2021 stabiel. Onderstaande grafiek van de Public Defender toont het aantal vrouwenmoorden in situaties van huiselijk geweld en daarbuiten voor de jaren 2019-2021.⁴⁸⁴

Afbeelding 2. Femicide statistics

Volgens de Public Defender wordt het motief gender, dat geldt als verzwarende omstandigheid, slechts in een beperkt aantal strafzaken geïdentificeerd. De procureur-generaal ondervindt eveneens moeilijkheden om het motief gender vast te stellen in moordpogingen op vrouwen. Een van de grootste

⁴⁸¹ Tskitishvili A., executive director at HRC, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁸² Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

⁴⁸³ Council of Europe – GREVIO, 22/11/2022, p. 7, [url](#)

⁴⁸⁴ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 119, [url](#)

bezorheden van de Public Defender op dit vlak in 2020 zijn korte straffen voor daders, waardoor femicide en moordpogingen niet konden worden voorkomen.⁴⁸⁵

Het HRC uit in september 2022 bezorheden over het aantal vrouwenmoorden. Dat is volgens het HRC onder meer het gevolg van het feit dat daders van huiselijk geweld regelmatig op borgtocht worden vrijgelaten. In afwachting van de rechtszaak zijn de daders op vrije voeten en blijven zij contact houden met hun slachtoffer(s).⁴⁸⁶

3.2. LGBTI+

3.2.1. Wettelijk kader

De Grondwet definieert het huwelijk als een vereniging tussen man en vrouw, maar verbiedt niet expliciet het huwelijk tussen mensen van hetzelfde geslacht.⁴⁸⁷ Het is sinds 2000 niet langer strafbaar om een homoseksuele relatie te hebben met wederzijdse instemming.⁴⁸⁸

De antidiscriminatiewet van 2014 maakt het wettelijk gezien mogelijk om elke vorm van discriminatie op basis van seksuele geaardheid of seksuele identiteit te vervolgen.

In de Georgische Strafwet is homofobie opgenomen als verzwarende omstandigheid voor alle misdrijven. Het USDOS noteert in zijn jaarrapport over 2021 net zoals in de jaren voordien dat deze wet volgens ngo's zelden wordt toegepast.⁴⁸⁹ Het mensenrechtendepartement binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken organiseert verschillende jaren op rij opleidingen over haatmisdrijven voor leden van de ordediensten.⁴⁹⁰

De Georgische wet inzake burgerlijke stand maakt het voor transgenderpersonen mogelijk om een verandering van hun seksueel geslacht te laten erkennen op voorwaarde dat zij een geslachtsoperatie hebben ondergaan.⁴⁹¹ Er bestaan geen bij wet vastgelegde procedures of administratieve richtlijnen om een geslachtwijziging officieel te registreren. In de praktijk volstaat een medisch attest van een geslachtsoperatie om een geslachtwijziging in het geboortecertificaat te laten registreren, zonder bijkomende beoordeling. Net zoals andere Georgiërs, kunnen transpersonen vanaf de leeftijd van achttien jaar hun naam eenmalig wijzigen. Hiervoor is geen medisch attest vereist.⁴⁹²

Het EHRM oordeelt op 3 december 2022 dat de Georgische wetgeving met betrekking tot geslachtserkenning vaag is en leidt tot willekeurige beslissingen. Deze zaak heeft betrekking op drie Georgische transmannen die hun geslacht niet wettelijk kunnen laten aanpassen omdat zij geen geslachtswijzigingsoperatie hebben ondergaan. Open Caucasus Media (OC-Media), een onafhankelijk onlinenieuwsplatform dat rapporteert over de noordelijke en zuidelijke Kaukasus, schrijft hierover dat de Georgische autoriteiten de drie mannen een morele schadevergoeding van 2.000 euro per persoon verschuldigd zijn.⁴⁹³

Georgië heeft op 25 maart 2021 de allereerste geslachtswijziging van een transgenderpersoon erkend. Het gaat over een persoon die ook een geslachtsoperatie onderging en hiervan een medisch attest neerlegt. Volgens WISG, een lokale ngo die zich inzet voor rechten van LGBTI+, zorgt het gebrek van

⁴⁸⁵ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 122, [url](#)

⁴⁸⁶ HRC, 13/09/2022, [url](#)

⁴⁸⁷ HRW, 18/01/2018, [url](#)

⁴⁸⁸ Heinrich Boll Stiftung, s.d., [url](#); WISG, 23/04/2012, [url](#)

⁴⁸⁹ USDOS, 12/04/2022, p. 75, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 61, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 46, [url](#)

⁴⁹⁰ USDOS, 12/04/2022, p. 75, [url](#)

⁴⁹¹ USDOS, 12/04/2022, p. 75, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 40, [url](#)

⁴⁹² WISG, 16/06/2022, pp. 13-14, [url](#)

⁴⁹³ OC-Media (Kincha S.), 03/12/2022, [url](#)

een officiële procedure voor geslachtswijziging ervoor dat transgenders moeilijk werk vinden en in de armoede belanden. Verder draagt dit bij tot marginalisering en discriminatie van transgenders en misdrijven die zijn ingegeven door transfobie.⁴⁹⁴

Lika Jalaghania, een Georgische experte op het gebied van LGBTI+- en vrouwenrechten, is de auteur van twee rapporten gepubliceerd in 2022 over de situatie voor LGBTI+-personen in Georgië. Het rapport van mei 2022 reflecteert de opinie van de Public Defender en dat van augustus 2022 geeft het standpunt van Equality Movement weer. Beide rapporten geven aan dat de wetgeving de voorbije jaren aanzienlijk is verbeterd, maar dat de rechtspositie van LGBTI+-personen in Georgië moeilijk blijft.⁴⁹⁵

De Georgische autoriteiten besteden volgens de Public Defender onvoldoende aandacht aan LGBTI+-personen in hun beleidsplannen. Met hun specifieke noden wordt volgens de Public Defender nauwelijks rekening gehouden. LGBTI+-personen ondervinden heel wat hindernissen op het vlak van vrijheid van bijeenkomst, vrije meningsuiting, onderwijs, werk, gezondheid en geschikte huisvesting.⁴⁹⁶

3.2.2. Homo/transfobie

Homofobie en transfobie zijn diepgeworteld in de maatschappij in Georgië. Een studie uitgevoerd in 2021 stelt vast dat de houding tegenover LGBTI+-personen is verbeterd sinds 2016.⁴⁹⁷ In een rapport van de Public Defender over rechten voor LGBTI+-personen in Georgië, gepubliceerd in mei 2022, blijft een aanzienlijk deel van de Georgiërs negatieve gevoelens hebben ten aanzien van homoseksualiteit.⁴⁹⁸

Homofobe verklaringen van politici, overheidsverantwoordelijken en orthodoxe religieuze leiders, dragen volgens de Public Defender eveneens bij tot haat en onverdraagzaamheid ten opzichte van de LGBTI+-gemeenschap.⁴⁹⁹ Tbilisi Pride merkt op dat het aantal homofobe uitspraken van hooggeplaatste regeringsfunctionarissen is toegenomen sinds het aantreden van de huidige eerste minister in februari 2021.⁵⁰⁰ De opkomst van extreemrechtse, homofobe en antigenderbewegingen in 2019-2020 versterkt onderdrukking, misbruik en discriminatie van LGBTI+-personen nog meer.⁵⁰¹ De Public Defender noemt hun aanwezigheid alarmerend en stelt dat hun acties een reële bedreiging vormen voor het leven en de gezondheid van LGBTI+-personen.⁵⁰²

Tbilisi Pride licht toe dat homo- en transfobie een probleem is in Georgië, maar dat mensen in Tbilisi meer open-minded zijn dan de regio's, waar deze negatieve gevoelens diepgeworteld zijn. Enkel in Kutaisi en Batumi zijn er een of twee plaatsen waar LGBTI+-personen elkaar in een veilige omgeving kunnen ontmoeten. Nog volgens deze organisatie zijn er geen publieke figuren in Georgië die openlijk homoseksueel zijn. Er is geen representatie van LGBTI+-personen in de politiek, kunstsector of media. Veel leden van de LGBTI+-gemeenschap hebben zich niet geuit bij hun familie en/of op het werk. Vaak zijn enkel hun vrienden op de hoogte van hun seksuele geaardheid. In de undergroundscene kunnen LGBTI+-personen zich over het algemeen veilig voelen. Tbilisi Pride noemt het nachtleven "very queer

⁴⁹⁴ Civil Georgia, 02/04/2021, [url](#)

⁴⁹⁵ Public Defender of Georgia (Jalaghania L.), 04/05/2022, p. 20, [url](#); Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, p. 7, [url](#)

⁴⁹⁶ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 111, [url](#)

⁴⁹⁷ UN Women, 06/05/2022, p. 132, [url](#)

⁴⁹⁸ Public Defender of Georgia (Jalaghania L.), 04/05/2022, p. 10, [url](#)

⁴⁹⁹ Public Defender of Georgia (Jalaghania L.), 04/05/2022, p. 10, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 76, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 61, [url](#)

⁵⁰⁰ Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁰¹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

⁵⁰² Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 161, [url](#)

friendly” met nachtclubs die queerfeestjes en –optredens organiseren. Er is geen interesse bij de overheid of radicale groepen om voor problemen te zorgen in het nachtleven, met uitzondering van een incident in de nachtclub Bassiani in 2018.⁵⁰³

3.2.3. Discriminatie

De Public Defender noemt de LGBTI+-gemeenschap een van de kwetsbaarste groepen in Georgië. Zij worden in het dagelijkse leven op veel verschillende gebieden gediscrimineerd.⁵⁰⁴ Het antidiscriminatiebeleid van de Georgische autoriteiten is inefficiënt volgens ngo’s en de Public Defender. Hierdoor blijft het vertrouwen van LGBTI+ in overheidsinstanties laag.⁵⁰⁵

Equality Movement heeft in augustus 2022 een rapport gepubliceerd over de socio-economische situatie van LGBTI+-personen in Georgië. De conclusie luidt dat LGBTI+-personen nog steeds een risico lopen op geweld, discriminatie en sociale isolatie. Volgens Equality Movement voorziet de overheid onvoldoende zorg, ondersteuning en bescherming voor een kwetsbaar deel van de LGBTI+-gemeenschap. Dit uit zich in maatschappelijke kwetsbaarheid, armoede en verschillende vormen van ongelijke behandeling.⁵⁰⁶

Equality Movement licht toe dat LGBTI+-personen zowel in het onderwijs als op het gebied van werk en toegang tot de gezondheidszorg hindernissen ondervinden. Uit het onderzoek blijkt dat een deel van de respondenten geen problemen heeft ondervonden in hun schooltijd, in sommige gevallen door hun geaardheid verborgen te houden. Anderen zijn geconfronteerd met verbaal, fysiek en psychologisch geweld. Een groep respondenten geeft aan dat zij niet omwille van hun genderidentiteit zijn gepest of gediscrimineerd, maar omwille van hun genderexpressie (andere kledingstijl, uiterlijk, mannen met een vrouwelijk kantje, vrouwen die mannelijk overkomen,...). In hogere onderwijsinstellingen is er volgens de respondenten meer tolerantie en zijn er meer mensen met uiteenlopende visies. Toch komt homofob gedrag bij studenten en docenten ook voor in het hoger onderwijs.⁵⁰⁷

Wat betreft de arbeidsmarkt stelt Equality Movement vast dat een deel van de LGBTI+-gemeenschap geen problemen ondervindt om werk te vinden, bijvoorbeeld mensen werkzaam in de horeca. Een ander deel ervaart wel problemen omwille van hun genderexpressie, uiterlijk of kledingstijl. Verschillende LGBTI+-personen nemen ontslag omwille van homofobie op het werk. Het zijn voornamelijk transvrouwen die te maken krijgen met de grootste obstakels op de arbeidsmarkt. Zij belanden daardoor het vaakst in sekswerk, waar zij opnieuw te maken krijgen met discriminatie en geweld.⁵⁰⁸

Gezondheidszorg is hoofdzakelijk omwille van economische redenen moeilijk toegankelijk voor LGBTI+-leden. Een publieke zorgverzekering dekt slechts een beperkt deel van de kosten en een aanvullende privé-verzekering komt niet tussen in seksuele en reproductieve gezondheidszorg. Voor transpersonen is de economische drempel het hoogst, gelet op de hoge kosten voor hormoontherapie en chirurgische ingrepen. Enkele ngo’s die zich inzetten voor LGBTI+-rechten bieden bepaalde medische diensten aan, maar hebben onvoldoende middelen om alle benodigden te helpen en beschikken niet over medische licenties voor bepaalde categorieën zorgverlening. Naast economische hindernissen kaarten LGBTI+-personen discriminatie door medisch personeel aan. Zij klagen over een discriminerende behandeling, intimidatie, pesterijen, beledigingen, grof en bespottend gedrag van medisch personeel, alsook

⁵⁰³ Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁰⁴ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#); Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 7, [url](#)

⁵⁰⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 76, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 61, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 40, [url](#)

⁵⁰⁶ Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, p. 7, [url](#)

⁵⁰⁷ Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, pp. 7-8, 16, [url](#)

⁵⁰⁸ Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, pp. 7-8, [url](#)

heteronormatieve⁵⁰⁹ opvattingen bij hulpverleners.⁵¹⁰ Tijdens de FFM licht Equality Movement toe dat sommige dokters homoseksualiteit beschouwen als een ziekte of zonde. In andere situaties is medisch personeel meer geïnteresseerd in het privéleven dan om effectief hulp aan te bieden.⁵¹¹ LGBTI+-personen vermijden daardoor bepaalde medische diensten of houden hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit verborgen. Equality Movement wijst erop dat psychologische steun onontbeerlijk is voor LGBTI+-personen die vaak in een traumatische omgeving leven.⁵¹² Equality Movement geeft tijdens de FFM twee voorbeelden van situaties waarin medische hulp aan een LGBTI+-persoon werd geweigerd.⁵¹³ Tbilisi Pride is net zoals de Public Defender niet op de hoogte van situaties waarin medische diensten werden geweigerd omwille van de seksuele geaardheid of genderidentiteit.⁵¹⁴ Tbilisi Pride merkt wel op dat zij die zichtbaar queer of trans zijn, worden geconfronteerd met stigmatisering, ongevoelige reacties en opmerkingen van medisch personeel.⁵¹⁵ Ook de Public Defender wijst op de mogelijke ongevoeligheid of het gebrek aan vriendelijkheid van medisch personeel tegenover LGBTI+-personen.⁵¹⁶

Een andere plaats waar LGBTI+-personen geconfronteerd worden met homofobie is de gezinscontext. Verschillende personen geven in de studie van Equality Movement aan dat zij na hun outing een goede band hebben met hun familie terwijl anderen zich niet willen outen bij hun familie omwille van hun homofobe houding. Zij nemen tal van maatregelen zodat hun familie hun seksuele geaardheid of genderidentiteit niet te weten komt. Een ander deel van de respondenten wordt geconfronteerd met psychologisch en fysiek geweld door familieleden, is uit huis gezet of wordt ermee bedreigd uit huis te worden gezet. Binnen de LGBTI+-gemeenschap komt het regelmatig voor dat iemand dakloos is, vooral bij transgenderpersonen. De LGBTI+-gemeenschap wijst op de nood aan een vluchthuis waar ook zij terecht kunnen en aangepaste dienstverlening kunnen krijgen.⁵¹⁷

Leden van de LGBTI+-gemeenschap zijn volgens Equality Movement vaak werkzaam in de entertainmentsector en de horeca. Toen alle horecazaken moesten sluiten om de verspreiding van de coronapandemie tegen te gaan, zijn velen hun inkomen verloren. Transvrouwen die voornamelijk actief zijn in sekswerk zijn toen vaak op straat beland omdat zij hun huur niet langer konden betalen.⁵¹⁸

In 2021 heeft de Public Defender tien klachten ontvangen over discriminatie op basis van seksuele oriëntatie en zeven op basis van genderidentiteit. Het ministerie van Binnenlandse Zaken is een onderzoek gestart naar zestien van deze zaken. Een van de personen heeft een klacht ingediend omdat bepaalde diensten werden geweigerd omwille van homofobe motieven.⁵¹⁹ In 2020 heeft de Public Defender zes klachten ontvangen over discriminatie op basis van seksuele geaardheid en genderidentiteit.⁵²⁰ Gelet op onderrapportering, zijn deze gegevens niet representatief om de werkelijke omvang van discriminatie weer te geven.

⁵⁰⁹ De overtuiging of aanname dat heteroseksualiteit de standaard en/of de natuurlijke toestand van de mens is.

⁵¹⁰ Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, pp. 7-8, [url](#)

⁵¹¹ Kakhaberi D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵¹² Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, pp. 7-8, [url](#)

⁵¹³ Kakhaberi D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵¹⁴ Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022; Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

⁵¹⁵ Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵¹⁶ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

⁵¹⁷ Equality Movement (Jalaghania L.), 08/08/2022, p. 8, [url](#)

⁵¹⁸ Kakhaberi D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵¹⁹ USDOS, 12/04/2022, p. 77, [url](#)

⁵²⁰ USDOS, 30/03/2021, p. 62, [url](#)

3.2.4. Geweld en haatmisdrijven

LGBTI+-personen krijgen volgens de Public Defender te maken met geweld, onderdrukking, misbruik, intolerantie en discriminatie. Volgens de Public Defender is geweld tegenover LGBTI+-personen, ongeacht of dit voorkomt in een familiale context of op openbare plaatsen, een ernstig probleem.⁵²¹

Haatmisdrijven tegen LGBTI+-personen hebben meestal te maken met fysiek en verbaal geweld, slagen, aanvallen en doodsb bedreigingen. Politieagenten die ter plaatse komen, gebruiken in sommige situaties zelf beledigend taalgebruik en gedragen zich agressief (op grond van homofobie) in plaats van het conflict te bedaren, aldus de Public Defender op basis van meldingen hierover. Enkele zaken waarover de Public Defender zich ontfermt betreffen eveneens inbreuken op het recht op leven en gezondheid op grond van transfbobie.⁵²²

Deelnemers van een kwalitatief onderzoek van WISG in opdracht van UN Women in 2021 geven aan dat transgenderpersonen en personen die gender non-conform gedrag stellen het zichtbaarst zijn van de LGBTI+-gemeenschap en meer kans lopen om slachtoffer te worden van haatmisdrijven en discriminatie. Het feit dat hun genderidentiteit zichtbaarder is en zij buiten de gendernormen vallen, is hiervoor een verklaring. Transvrouwen ervaren om die reden ook vaak gedwongen outing.⁵²³

Tijdens de FFM van Cedoca in 2022 merkt Equality Movement op dat het risico om in het dagelijkse leven geconfronteerd te worden met homofobe daden afhangt van de plaats waar iemand woont en hoe iemand zich uitdrukt. Voornamelijk de zichtbaarheid speelt hierbij een rol, bijvoorbeeld mannen die zich heel vrouwelijk gedragen of oorbellen dragen en transvrouwen. Met homofobe daden bedoelt Equality Movement verbaal, fysiek en/of psychologisch geweld. Volgens de organisatie hebben alle leden van de LGBTI+-gemeenschap een dergelijke ervaring meegemaakt. De organisatie merkt op dat verbale intimidatie in het dagelijkse leven vaak voorkomt, vooral in het openbaar vervoer, maar dat het meestal niet uitmondt in fysiek geweld, omdat de politie in zulke situaties tussenkomt. Haatspraak daarentegen is niet strafbaar.⁵²⁴ Tbilisi Pride meent dat het niet zo is dat queer personen zich helemaal niet in het openbaar kunnen vertonen, maar dat het voor transpersonen altijd moeilijk is om zich in het openbaar te verplaatsen, voornamelijk overdag. Tbilisi Pride legt uit dat de Georgisch Orthodoxe Kerk (GOK) strenge gender- en patriarchale normen heeft over hoe iemand eruit moet zien en zich moet gedragen. Een vrouwelijke man, mannelijke vrouw, transman of transvrouw, loopt daarom meer risico op agressie op straat, op het openbaar vervoer, binnen het gezin of in een relatie. Verbaal geweld komt volgens Tbilisi Pride het vaakst voor, voornamelijk wanneer het onderwerp homo/transseksualiteit actueel is. Wanneer het onderwerp minder actueel is, is er minder agressie op openbare plaatsen. De grootste problemen voor LGBTI+-personen volgens Tbilisi Pride vinden plaats in de gezinscontext, waar zij te maken krijgen met huiselijk geweld. Dit geweld is meestal verbaal, maar soms ook fysiek.⁵²⁵ Zowel Equality Movement als Tbilisi Pride geven aan dat transpersonen het vaakst worden geviseerd en het kwetsbaarst zijn.⁵²⁶

Volgens Equality Movement komen haatmisdrijven zowel in Tbilisi als in de regio's voor. Het aantal haatmisdrijven is hoger in de hoofdstad. In de regio's houden de meesten hun seksuele oriëntatie of genderidentiteit verborgen om geweld te voorkomen. Vaak verhuizen zij naar Tbilisi, waar er meer werkgelegenheid is, of worden zij uit huis gezet. Vooral transmeisjes en -vrouwen ervaren op dit gebied de meeste problemen aangezien zij als tiener hun gezin verlaten, met school stoppen en in

⁵²¹ USDOS, 12/04/2022, p. 76, [url](#)

⁵²² Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 111, [url](#)

⁵²³ UN Women, 06/05/2022, p. 132, [url](#)

⁵²⁴ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵²⁵ Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵²⁶ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022; Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

sekswerk belanden, waarbij zij op straat geconfronteerd worden met geweld. Ook in het openbaar vervoer is de kans groter om geconfronteerd te worden met geweld. Op zogenaamde “veilige plaatsen”, zoals in cafés, bars en nachtclubs, maar ook in kunstgalerijen en sommige universiteiten, is de situatie beter. Equality Movement merkt nog op dat het onveiligheidsgevoel en het idee dat er iets kan gebeuren een grote impact hebben op LGBTI+-personen.⁵²⁷ Ook Tbilisi Pride vertelt dat LGBTI+-personen bang zijn omdat ze zien en horen hoe anderen zijn aangevallen.⁵²⁸

Cedoca heeft Equality Movement en Tbilisi Pride eveneens gevraagd in welke situaties doodsbedreigingen ernstig zijn en wanneer zij louter bedoeld zijn als intimidatie. Hierop reageert Equality Movement dat doodsbedreigingen serieus kunnen zijn in Georgië. Tal van activisten zijn verbaal aangevallen en met de dood bedreigd. In deze situaties heeft de politie een onderzoek geopend, maar de daders zijn nooit bestraft. Activisten die openlijk homoseksueel zijn, voelen zich op dit gebied veiliger omwille van hun status en toegang tot hulpmiddelen. Activisten krijgen meestal bedreigingen op sociale media.⁵²⁹ Ook volgens Tbilisi Pride krijgen activisten voorafgaand aan een LGBTI+-event regelmatig doodsbedreigingen. Deze bedreigingen gaan uit van extreemrechtse groepen of de staatsveiligheidsdienst en zijn vaak bedoeld als intimidatie, bijvoorbeeld om ervoor te zorgen dat een evenement zal worden afgelast. Dergelijke dreiging houdt meestal geen echt gevaar in. Wat wel gevaarlijk kan zijn, is wanneer er op een drukbevolkte plaats geweld uitbreekt en de situatie niet onder controle is (zoals op 5 juli 2021: zie [3.2.6. Beschermingsmaatregelen tijdens LGBTI+-evenementen](#)).⁵³⁰ Ook wanneer een doodsbedreiging uitgaat van familieleden, kan de situatie ernstiger zijn. Dit komt volgens Equality Movement vaak voor.⁵³¹

Gevraagd naar de mogelijkheid om naar Tbilisi te verhuizen om problemen met familie buiten de hoofdstad te vermijden, reageert Tbilisi Pride dat intimidatie kan blijven voortduren. Familie spoort hen bijvoorbeeld aan om hun gedrag te wijzigen en terug te keren naar huis. Volgens Tbilisi Pride is het niet gebruikelijk dat LGBTI+-personen worden achternagezeten door hun familie in Tbilisi, maar kan het wel voorkomen.⁵³² Equality Movement stelt dat het moeilijk is om in Georgië volledig gescheiden te leven van familie. De kans bestaat dat iemand ook in de hoofdstad familieleden tegenkomt of dat familie informatie te weten komt. Indien iemand de intentie heeft om iemand anders iets aan te doen, is geen enkele plaats veilig. Equality Movement is op de hoogte van 5-10 situaties waarin mensen zijn achternagezeten door hun familie. In deze situaties is er uiteindelijk niets ernstigs gebeurd. Families hebben vaak schrik dat anderen erachter komen dat hun familielid homoseksueel is en willen niet dat dit bekend raakt. Equality Movement geeft een voorbeeld van een jongen die werd vermoord, maar waarbij de familie niet wou dat dit misdrijf zou worden geregistreerd als een haatmisdrijf omdat dan de seksuele geaardheid van hun zoon bekend zou worden. Wat betreft de mogelijkheid om bij de familie weg te gaan om problemen te vermijden, verwijst Equality Movement nog naar de situatie waarin tal van LGBTI+-personen zijn beland tijdens de coronapandemie. Zo moesten zij noodgedwongen opnieuw bij hun familie gaan wonen, waar zij werden blootgesteld aan huiselijk geweld. Wanneer een LGBTI+-persoon het slachtoffer is van huiselijk geweld en in een vluchthuis terecht komt, is de kans groot om na het verblijf in het vluchthuis opnieuw te worden blootgesteld aan huiselijk geweld. Bovendien worden LGBTI+-personen ook in vluchthuizen

⁵²⁷ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵²⁸ Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵²⁹ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵³⁰ Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵³¹ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵³² Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

geconfronteerd met discriminatie en haatmisdrijven. Vluchthuizen zijn volgens Equality Movement niet aangepast aan de noden van LGBTI+-personen.⁵³³

Daarnaast vermelden zowel Equality Movement als Tbilisi Pride dat het aantal haatmisdrijven toeneemt wanneer het thema actueel is, zoals rond de periode van de internationale dag tegen homofobie en transfobie (IDAHOT) op 17 mei en de Pride Week in de maand juli. Beide organisaties wijzen eveneens op de rol van de overheid en de Georgisch Orthodoxe Kerk (GOK) die voornamelijk in deze periodes het thema LGBTI+ instrumentaliseren voor hun eigen doeleinden.⁵³⁴ Equality Movement stelt dat geweld op grote schaal is opgedragen en goed georganiseerd is. Dat was ook het geval op 5 en 6 juli 2021.⁵³⁵ Mensen met een opvallend uiterlijk en kleurrijke kledij zijn op deze dagen en in de weken nadien aangevallen op straat.⁵³⁶ De aanwezigheid van diplomaten en leden van de internationale gemeenschap tijdens de Pride Week in 2022 heeft er vermoedelijk voor gezorgd dat er tijdens deze editie geen grote incidenten hebben plaatsgevonden.⁵³⁷

Het USDOS rapporteert een toename van het aantal geweldincidenten tegen LGBTI+-personen en mensen die geassocieerd worden met de LGBTI+-gemeenschap in 2021. Transvrouwen worden hierbij het vaakst gevisieerd. Het USDOS verwijst naar het massale homofobe geweld als reactie op een geplande Pride mars op 5 juli 2021. Het aantal individuele incidenten is in 2021 eveneens toegenomen. In april 2021 is een lesbisch koppel voor hun huis in Tbilisi aangevallen door een buurman. De man werd onder borg vrijgelaten en keerde terug naar zijn appartement waar hij in hetzelfde gebouw verbleef als het lesbische koppel. De zaak loopt nog steeds. Nog in april 2021 is een transmeisje aangevallen door twee personen die transfobe uitspraken deden. Deze personen zijn aangeklaagd, maar zijn op borgtocht vrijgelaten. De zaak is doorverwezen naar de rechtbank, maar is nog niet afgesloten. In oktober 2021 zijn twee transvrouwen aangevallen met een mes, waarbij een van hen is omgekomen. De dader wordt beschuldigd van moord met voorbedachten rade. Deze zaak is nog steeds hangende.⁵³⁸

Dankzij opleidingen voor politieagenten, onderzoekers en procureurs verloopt de identificatie van haatmisdrijven de laatste jaren beter volgens de Public Defender.⁵³⁹ Een doeltreffend onderzoek naar haatmisdrijven blijft een uitdaging.⁵⁴⁰ De Public Defender stelt een gebrek aan voortgang, effectiviteit en onpartijdigheid vast in onderzoek naar misdrijven ingegeven door homofobie en transfobie.⁵⁴¹ Equality Movement geeft tijdens de FFM van Cedoca in oktober 2022 aan dat haatmisdrijven vaak niet correct gecategoriseerd worden als haatmisdrijf, waardoor de officiële statistieken niet betrouwbaar zijn. Deze organisatie maakt gebruik van haar connecties en probeert druk uit te oefenen zodat haatmisdrijven als dusdanig worden geïdentificeerd.⁵⁴²

Het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Departement heeft in 2021 in totaal 1.703 zaken gemonitord waarin een motief op grond van discriminatie kon worden geïdentificeerd. De meeste zaken hebben te maken met gendergerelateerd geweld. In 106 van deze zaken kon een motief

⁵³³ Kakhaberi D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵³⁴ Kakhaberi D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022; Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵³⁵ Kakhaberi D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵³⁶ Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵³⁷ Kakhaberi D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵³⁸ USDOS, 12/04/2022, pp. 76-77, [url](#)

⁵³⁹ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

⁵⁴⁰ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 111, [url](#)

⁵⁴¹ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, pp. 20-21, [url](#)

⁵⁴² Kakhaberi D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

op grond van seksuele oriëntatie en genderidentiteit worden vastgesteld. Statistieken tonen volgens dit departement aan dat misdrijven op grond van discriminatie omwille van seksuele oriëntatie en genderidentiteit voornamelijk voorkomen in Tbilisi en in mindere mate in de regio's.⁵⁴³

De Coalition for Equality is een groep Georgische ngo's die zich inzet voor gelijkheid en het bestrijden van discriminatie van verschillende kwetsbare groepen. De Coalition for Equality publiceert in juni 2022 een rapport over de situatie voor verschillende kwetsbare groepen. Hierin noteert het dat er in 2021 een strafrechtelijke procedure is opgestart tegen 24 personen die misdrijven hebben gepleegd waarbij genderidentiteit het motief was en tegen 12 personen waarbij seksuele geaardheid het motief was.⁵⁴⁴ In 2020 ging het over strafzaken tegen 17 personen in totaal, 8 op grond van intolerantie omwille van de seksuele geaardheid en 9 op grond van genderidentiteit.⁵⁴⁵ In 2019 was het aantal strafzaken op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit hoger, namelijk tegen 32 personen in totaal.⁵⁴⁶ De uitkomst hiervan is niet bekend.

De Public Defender merkt in het rapport van mei 2022 over LGBTI+-rechten op dat rechterlijke uitspraken met betrekking tot administratieve overtredingen geen discriminerende motieven identificeren. Wanneer er bijvoorbeeld geweld wordt gebruikt tegen een slachtoffer (op grond van discriminatie) tijdens een administratieve overtreding, wordt dit niet opgenomen in statistieken over haatmotieven. Daardoor is de kans groot dat incidenten die zijn ingegeven door haat onopgemerkt plaatsvinden.⁵⁴⁷

Ngo's die werken rond het thema LGBTI+ houden zelf statistieken bij over haatmisdrijven en incidenten. De Public Defender vermeldt een onderzoek van het SJC in 2020 en een van WISG in 2021. Het SJC-onderzoek toont aan dat 52 procent van de in totaal 320 bevroegden minstens een keer in hun leven geweld heeft ervaren omwille van hun seksuele geaardheid of genderidentiteit. Van alle bevroegden heeft 56 procent minstens een keer in de twee jaar voorafgaand aan het onderzoek psychisch, fysiek en/of seksueel geweld meegemaakt. Onderzoek toont aan dat geweld zich meestal manifesteert in bedreigingen (om geweld te gebruiken of de persoon te doden) en fysiek misbruik. Dit komt in de meeste situaties voor op straat en online. Van alle bevroegden in het SJC-onderzoek heeft 48,4 procent psychologisch geweld en 29,4 procent fysiek geweld ondergaan in de twee jaar voorafgaand aan het onderzoek.⁵⁴⁸ Het onderzoek van WISG in 2021 geeft weer dat 73,5 procent van de 155 respondenten in de twee jaar voorafgaand aan de bevraging het slachtoffer is geworden van een haatmisdrijf. Van hen was 30 procent het slachtoffer van fysiek of seksueel geweld of misbruik en onderging net geen 70 procent psychologisch geweld.⁵⁴⁹

3.2.5. Toegankelijkheid ordediensten

De Public Defender verwijst in het rapport van mei 2022 over LGBTI+-rechten naar het aanzienlijk lage vertrouwen van LGBTI+-personen in de ordediensten wat leidt tot onderrapportering van misdrijven. Het gebrek aan vertrouwen vormt een ernstige belemmering om homo- en transfobe misdrijven te detecteren en hierop effectief te reageren. De Public Defender benadrukt dat onderrapportering niet betekent dat dergelijke misdrijven niet of nauwelijks plaatsvinden. Het toont wel aan dat er tekortkomingen zijn in het rechtswezen. Een bijkomende factor die bijdraagt tot

⁵⁴³ Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, interview, Tbilisi, 28/10/2022

⁵⁴⁴ Coalition for Equality – Sapari, 13/06/2022, p. 48, [url](#)

⁵⁴⁵ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 162, [url](#); Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, p. 21, [url](#)

⁵⁴⁶ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, p. 21, [url](#); Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

⁵⁴⁷ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, pp. 21-22, [url](#)

⁵⁴⁸ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, p. 22, [url](#)

⁵⁴⁹ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, p. 22, [url](#)

wantrouwen en bijgevolg onderrapportering is de homofobe houding van politieagenten. Het feit dat de organisatoren voor het homofob geweld van 5 en 6 juli 2021 nog niet zijn bestraft, werkt niet stimulerend voor slachtoffers van homo- of transfoob geweld om klacht in te dienen.⁵⁵⁰

Ondanks de aanbevelingen van de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) en de Public Defender om een gespecialiseerde unit op te richten binnen de politie die zich bezighoudt met racistische en homo- en transfoobe haatmisdrijven, bestaat dergelijke unit in 2022 nog steeds niet.⁵⁵¹

Tijdens de FFM van Cedoca in Georgië in oktober 2022 heeft Cedoca verschillende personen gevraagd naar de toegankelijkheid van de politie en beschermingsmogelijkheden voor LGBTI+-personen. LGBTI+-personen, religieuze en etnische minderheden kunnen volgens meerdere gesprekspartners terecht bij de politie voor klachten. Tegelijkertijd wijzen zij erop dat de politie onvoldoende gevoelig is tegenover minderheden en LGBTI+-personen in het bijzonder.⁵⁵² Angst voor de reactie van de politie, onvoldoende privacy tijdens ondervragingen,⁵⁵³ gedwongen outing⁵⁵⁴ en secundaire victimisatie,⁵⁵⁵ zijn enkele redenen die worden aangehaald waarom LGBTI+-personen nalaten klacht in te dienen bij de politie. Volgens Tbilisi Pride komt gedwongen outing voornamelijk voor in de regio's. In zulke situaties maakt de politie de seksuele oriëntatie bekend na een klacht, wat leidt tot verdere marginalisering.⁵⁵⁶ Net zoals in ziekenhuizen, zijn ook politieagenten volgens Equality Movement vaak vooral geïnteresseerd in het privéleven wanneer iemand van de LGBTI+-gemeenschap een klacht indient.⁵⁵⁷

Equality Movement wijst ook op de ongevoelige reactie van politieagenten, maar meent dat de houding van politieagenten is verbeterd in vergelijking met enkele jaren geleden. Deze organisatie moedigt leden van de LGBTI+-gemeenschap actief aan om naar de politie te stappen, maar ondervindt hierbij moeilijkheden om leden van de gemeenschap in de regio's te informeren. Equality Movement heeft geen duidelijk zicht op de mate waarin LGBTI+-personen in de regio's naar de politie stappen, maar vermoedt dat de situatie er veel moeilijker is dan in de hoofdstad. Bijkomend merkt Equality Movement op dat de politie in het geval van geweld tegen LGBTI+ binnen hun gezin slachtoffers vaak aanspoort om zich te verzoenen. Als de politie niet helpt, is het volgens Equality Movement ook mogelijk om naar de Public Defender te stappen. Als de Public Defender bij een zaak is betrokken, wordt het serieuzer genomen. Wanneer nationale beschermingsmogelijkheden zijn uitgeput, is het mogelijk om naar het EHRM te stappen.⁵⁵⁸

LGBTI+-personen hebben weinig vertrouwen in de politie, aldus het hoofd van het Departement voor Gelijkheid van de Public Defender tijdens de FFM.⁵⁵⁹ Zij doen daarom eerder een beroep op ngo's zoals WISG, Equality Movement en Temida om verdere stappen te ondernemen wanneer zij geconfronteerd

⁵⁵⁰ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, pp. 22-23, [url](#)

⁵⁵¹ Public Defender of Georgia (Jalagania L.), 04/05/2022, p. 20, [url](#)

⁵⁵² Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022; Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022; Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022

⁵⁵³ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022; Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022

⁵⁵⁴ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022; Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁵⁵ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022

⁵⁵⁶ Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁵⁷ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁵⁸ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁵⁹ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

worden met problemen.⁵⁶⁰ Equality Movement staat in contact met het Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en probeert op deze manier druk uit te oefenen zodat het onderzoek naar haatmisdrijven naar behoren gebeurt. Hierbij merkt Equality Movement op dat een groot deel van het management van dit departement de voorbije twee jaar is vervangen en het sindsdien moeilijker is om met hen samen te werken. Volgens Equality Movement zijn individuele medewerkers vaak niet in staat om zelf een beslissing te nemen, maar dienen zij te overleggen met hun overste. Toch blijft het volgens Equality Movement cruciaal om met dit departement in contact te staan wanneer een haatmisdrijf plaatsvindt. Om het functioneren van de politie te verbeteren organiseert Equality Movement al verschillende jaren opleidingen voor politieagenten en procureurs over haatmisdrijven.⁵⁶¹ Tbilisi Pride wijst op het belang van connecties om een goede uitkomst te krijgen. Wanneer een ngo betrokken is in de zaak wordt het serieuzer genomen volgens Tbilisi Pride, maar ook dat is in sommige situaties onvoldoende. Een bijkomende mogelijkheid om ervoor te zorgen dat de zaak grondig wordt onderzocht, is ervoor zorgen dat de zaak media-aandacht krijgt.⁵⁶²

Leden van de LGBTI+-gemeenschap kunnen ook terecht bij de Public Defender, maar het aantal aanvragen van LGBTI+-personen bij de Public Defender is beperkt. Dat komt voornamelijk omdat zij bij het aangeven van een haatmisdrijf verplicht zijn om openlijk te spreken over hun geaardheid en daar voelen zij zich volgens de Public Defender vaak niet comfortabel bij. Het is over het algemeen geen probleem voor LGBTI+-personen om hierover te spreken met de Public Defender, maar bij een aangifte over discriminatie (tijdens dienstverlening, op het werk, op de universiteit) willen zij vermijden dat hun seksuele geaardheid bij de bredere omgeving (familie, werk, school) bekend raakt. Dit is een verklaring voor het beperkt aantal officiële aangiftes van LGBTI+-personen.⁵⁶³ Volgens Equality Movement wordt een zaak serieuzer genomen als de Public Defender betrokken is.⁵⁶⁴

In samenwerking met internationale organisaties die actief zijn in Georgië organiseert het ministerie van Binnenlandse Zaken opleidingen om politieagenten hierover te sensibiliseren. Politieagenten en inspecteurs zijn in het algemeen goed op de hoogte van de wettelijke voorschriften, maar moeten volgens vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië meer begrip hebben voor de specifieke noden van minderheden.⁵⁶⁵

In 2020 hebben leden van de ordediensten nog steeds weinig voeling met LGBTI+-personen, aldus de Public Defender. Er zijn situaties waarin LGBTI+-personen het slachtoffer worden van vernedering, homofobie, verbaal geweld of onverschilligheid wanneer zij bij de politie klacht indienen over een geweldincident.⁵⁶⁶ Het ministerie van Binnenlandse Zaken slaagt er niet in om politieagenten die beschuldigd worden van homofobe reacties ter verantwoording te roepen. Voor geen enkele melding dat het hierover ontving, is er bevestigd dat er sprake is van wangedrag tegenover LGBTI+-personen.⁵⁶⁷ Tbilisi Pride kaart eveneens aan dat de Algemene Inspectie, de dienst die bevoegd is voor

⁵⁶⁰ Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022

⁵⁶¹ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁶² Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁶³ Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

⁵⁶⁴ Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁶⁵ Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022; Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, interview, Tbilisi, 28/10/2022

⁵⁶⁶ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

⁵⁶⁷ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 162, [url](#)

onderzoek naar wangedrag door de ordediensten, nog nooit een politieagent schuldig heeft bevonden.⁵⁶⁸

3.2.6. Beschermingsmaatregelen tijdens LGBTI+-evenementen

De politie heeft volgens meerdere bronnen, zoals AI en Human Rights House, een lakse houding wanneer het gaat over het garanderen van de veiligheid van deelnemers tijdens evenementen van de LGBTI+-gemeenschap. Volgens AI zet de politie bewust onvoldoende middelen in om deelnemers van LGBTI+-bijeenkomsten te beschermen en reageert de politie niet naar behoren op geweld door derden.⁵⁶⁹

In 2018 en 2019 gaat de IDAHOT-manifestatie niet door uit veiligheidsoverwegingen. Dat komt omdat extreemrechtse groepen bedreigd hadden met geweld tegen de LGBTI+-activisten. Op 17 mei 2019 komen priesters, kerkgangers en extreemrechtse groepen op straat om te protesteren tegen homoseksualiteit.⁵⁷⁰ In 2020 en 2021 vindt de IDAHOT-manifestatie niet plaats omwille van de maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Op 16 mei 2021 ondertekenen vijftien politieke partijen een akkoord om een einde te maken aan discriminatie van en geweld tegen LGBTI+-personen.⁵⁷¹ In 2020 komen homofobe groepen in de dagen en weken die volgen op de internationale dag tegen homofobie samen voor het gebouw van de LGBTI+-vereniging Tbilisi Pride en brengen vernielingen aan. Het ministerie van Binnenlandse Zaken start een administratieve procedure wegens kleinschalig vandalisme.⁵⁷²

Op 8 juli 2019 vindt de eerste Gay Pride in Georgië plaats. Oorspronkelijk moest het evenement enkele weken eerder plaatsvinden maar op dat moment zijn er grote antiregeringsbetogingen en tonen tegenstanders veel weerstand tegen de Gay Pride in Tbilisi.⁵⁷³ Ondanks bedreigingen van radicalen en de onwil van politieagenten om bescherming te bieden,⁵⁷⁴ komen ongeveer 24 betogers samen, onder wie mensenrechtenactivisten. De bijeenkomst duurt ongeveer een half uur en verloopt zonder incidenten.⁵⁷⁵ De Georgische ngo Human Rights House bekritiseert de lakse houding van de Georgische autoriteiten wanneer het ministerie van Binnenlandse Zaken aankondigt geen bescherming te zullen bieden tijdens de bijeenkomst omwille van het verhoogd risico, zijnde bedreigingen van radicale groepen.⁵⁷⁶

Op 9 november 2019 lokt de vertoning van een film over een LGBTI+-thema een protestactie uit van homofobe groepen, die fysiek geweld gebruiken tegen de cinemabezoekers.⁵⁷⁷ De Public Defender oordeelt dat de overheid onvoldoende preventieve maatregelen nam, geen vervolging instelde tegen de daders en geen veilige afstand verzekerde tussen de homofobe groepen en de cinemabezoekers.⁵⁷⁸

Tussen mei en augustus 2020 is het kantoor van de Tbilisi Pride, een vereniging die opkomt voor rechten van LGBTI+-personen, meermaals het mikpunt van vandalisme. Voor verschillende incidenten is er een onderzoek opgestart en in een situatie oordeelt de rechtbank van Tbilisi dat vier personen een administratieve overtreding begingen. Drie van hen kregen een waarschuwing en een vierde kreeg een boete. LGBTI+-organisaties betreuren dat er enkel een onderzoek loopt naar de daders, maar niet

⁵⁶⁸ Tbilisi Pride, interview, Tbilisi, 26/10/2022

⁵⁶⁹ Amnesty International, 05/07/2021, [url](#); Human Rights House, 19/06/2019, [url](#)

⁵⁷⁰ OC-Media, 17/05/2019, [url](#)

⁵⁷¹ Jam News, 16/05/2021, [url](#); Civil Georgia, 16/05/2021, [url](#); Tbilisi Pride, 16/05/2021, [url](#)

⁵⁷² OC-Media, 09/07/2020, [url](#)

⁵⁷³ Eurasianet (Lomsadze G.), 10/07/2019, [url](#)

⁵⁷⁴ Human Rights House, 19/06/2019, [url](#)

⁵⁷⁵ RFE/RL, 08/07/2019, [url](#)

⁵⁷⁶ Human Rights House, 19/06/2019, [url](#)

⁵⁷⁷ Civil Georgia, 10/11/2019, [url](#)

⁵⁷⁸ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 160-161, [url](#)

naar de organisatoren achter de aanvallen. In dezelfde periode zijn er ook meerdere anti-LGBTI+-betogingen.⁵⁷⁹

Op 1 juli 2021 start de LGBTI+ Pride in Tbilisi. Tijdens het vijfdaagse evenement staan de rechten van LGBTI+-personen centraal. Ultranationalisten proberen de opening van het festival te verstoren en raken slaags met de politie, waarop de politie twintig personen arresteert. Op 5 juli 2021 staat een vreedzame mars gepland, maar deze gaat niet door wanneer gewelddadige antibetogers overdag verzamelen in het centrum van Tbilisi. Enkele aanwezigen beklimmen het gebouw van de vereniging Tbilisi Pride en brengen er vernielingen aan. Tijdens deze actie juichen honderden aanhangers van homofobe groepen de herrieschoppers toe. Tientallen journalisten die ter plaatse zijn om verslag uit te brengen van de Tbilisi Pride zien alles gebeuren en worden zelf aangevallen door de massa.⁵⁸⁰ In totaal raken 55 personen gewond, onder wie 53 journalisten. De demonstranten vallen doelbewust mensen met camera's en persvesten aan. De enkele politieagenten ter plaatse slagen er niet in doeltreffend op te treden.⁵⁸¹ Amnesty International (AI) reageert dat het te verwachten was dat er geweld zou ontstaan tegen de organisatoren van de Tbilisi Pride, activisten en journalisten. AI stelt dat het de zoveelste keer is dat de Georgische autoriteiten er niet in slagen om hun veiligheid en rechten te garanderen. In plaats van zich hierop voor te bereiden en robuust op te treden tegen geweld, zetten de autoriteiten een heel beperkt aantal politieagenten in die enkel in staat zijn om te reageren op kleine incidenten. Zij slagen er niet in om georganiseerde bescherming te bieden aan de activisten, aldus AI.⁵⁸²

Tijdens deze gebeurtenissen zijn het de Georgische autoriteiten zelf die homofobie aanmoedigen, net zoals de GOK. In de ochtend van 5 juli 2021 zegt de eerste minister Garibashvili dat het ongepast is om een Pride mars te organiseren aangezien dit tot confrontaties zal leiden en dat "dit onaanvaardbaar is voor een groot deel van de Georgische maatschappij". Hij stelt eveneens dat de UNM achter de mars zit en hiermee onrust wil stoken. De GOK had daarvoor al aanhangers opgeroepen om samen te komen en de Pride mars te verhinderen. Ook na de gewelddadige incidenten op 5 juli blijft de eerste minister harde retoriek gebruiken. Er komen veel nationale en internationale reacties op het homofobe geweld en de houding van de Georgische autoriteiten tegenover deze gebeurtenissen. Zo roepen tal van internationale diplomaten in het land de Georgische autoriteiten op om het grondwettelijk recht op vrijheid van bijeenkomst te garanderen en de mensen te beschermen.⁵⁸³

Op 6 september 2021 roept de Public Defender op om de organisatoren van het geweld op 5 juli 2021 te vervolgen. De Public Defender doet zijn beklag over het feit dat de procureur-generaal nog geen strafzaak heeft opgestart tegen individuen die verantwoordelijk zijn voor de organisatie van geweld in groep.⁵⁸⁴ De Public Defender roept in juli 2022 op⁵⁸⁵ om een rechtszaak aan te spannen voor het Grondwettelijk Hof om de politieke partij Conservative Movement, opgericht door het extreemrechtse perskanaal Alt-Info, te bannen. De Public Defender vindt het ongeoorloofd dat een groep die verantwoordelijk is voor de organisatie van het grootschalige geweld op 5 juli 2021, en daarvoor nog niet is aangeklaagd, een politieke partij kan oprichten. Het SJC analyseerde in 2022 verschillende incidenten (geweld, bedreigingen, aanzetten tot geweld) waarvoor leiders van Alt-Info en de Conservative Movement verantwoordelijk zijn en heeft op basis daarvan de indruk dat zij straffeloosheid genieten.⁵⁸⁶

⁵⁷⁹ USDOS, 30/03/2021, p. 62, [url](#)

⁵⁸⁰ Eurasianet (Lomsadze G.), 06/07/2021, [url](#)

⁵⁸¹ RFE/RL, 14/07/2021, [url](#); CPJ, 06/07/2021, [url](#)

⁵⁸² Amnesty International, 05/07/2021, [url](#)

⁵⁸³ RFE/RL, 05/07/2021, [url](#)

⁵⁸⁴ Public Defender of Georgia, 06/09/2021, [url](#)

⁵⁸⁵ De Public Defender heeft zelf het mandaat niet om een rechtszaak aan te spannen, maar kan wel aanmanen dit te doen.

⁵⁸⁶ Interpress News Georgia, 05/07/2022, [url](#); Rustavi2, 05/07/2022, [url](#)

3.3. Vrijheid van meningsuiting en persvrijheid

De Grondwet garandeert het recht op vrijheid van meningsuiting, inclusief voor leden van de pers. Volgens het USDOS kunnen burgers dit recht in het algemeen uitoefenen, maar kunnen de autoriteiten dit recht onvoldoende waarborgen wat betreft de media.⁵⁸⁷

Mensen die hun kritische mening over de Georgische autoriteiten verkondigen op sociale media kunnen volgens het HRC problemen ondervinden. Dat is voornamelijk het geval wanneer iemand systematisch kritische berichten over de GD-partij deelt. Iemand die dit eenmalig of sporadisch doet, ondervindt in het algemeen geen problemen volgens het HRC. Volgens het HRC kan kritische berichtgeving op sociale media vooral in de periode rond de verkiezingen een reactie van de Georgische autoriteiten uitlokken.⁵⁸⁸ Net zoals het HRC merkt ook GYLA op dat burgers die werkzaam zijn in een overheidsdienst en openlijk kritiek uiten op de regerende partij, riskeren te worden ontslagen. Dit is geen algemene tendens volgens GYLA, maar wanneer het iemand overkomt, werkt dit ontradend voor anderen.⁵⁸⁹

In 2022 is Georgië in de *World Press Freedom Index*, een rangschikking van Reporters without Borders (RSF), gezakt van de 60ste naar de 89ste plaats. Het is de slechtste score van het land sinds 2013 toen het op de 100ste plaats stond. Volgens RSF heeft deze score te maken met het ongezien hoge aantal geweldincidenten tegen journalisten in 2021. Het gebrek aan transparantie tijdens het onderzoek en de trage vooruitgang geven volgens RSF blijk van straffeloosheid in het geval van misdrijven tegen journalisten in Georgië. Bijkomend stelt RSF inbreuken vast op het beginsel van geheimhouding van journalistieke bronnen wanneer in 2021 aan het licht komt dat vooraanstaande geestelijken en andere publieke figuren werden afgeluisterd.⁵⁹⁰

Deze score is een aanzienlijke daling tegenover de jaren 2021, 2020 en 2019 toen Georgië met de 60ste plaats de beste score ooit had.⁵⁹¹ In 2021 luidt de uitleg van RSF bij de score dat de hervormingen van de voorbije jaren ervoor gezorgd hebben dat de transparantie omtrent de eigendom van media is verbeterd, net zoals het pluralisme van satelliettelevisie. Dit neemt niet weg dat eigenaars van perskanalen nog vaak de redactionele inhoud bepalen.⁵⁹² Het zijn voornamelijk regeringsgezinde perskanalen die het medialandschap domineren.⁵⁹³

Het medialandschap in Georgië is pluralistisch, maar zeer gepolariseerd en partijdig.⁵⁹⁴ Onafhankelijke media die een grote verscheidenheid aan inzichten geven, zijn heel actief in 2019-2021.⁵⁹⁵ De EU-delegatie in Georgië spreekt over regeringsgezinde media enerzijds en een beperkt aantal perskanalen die gelinkt zijn aan de oppositie anderzijds. Hiertussen liggen enkele mediakanalen die in zekere mate neutraal zijn. Nog volgens de EU-delegatie heeft de gespannen politieke situatie een impact op de mediavrijheid. Het voortbestaan van verschillende mediakanalen die gelinkt zijn aan de oppositie wordt bedreigd door een gebrek aan financiële middelen.⁵⁹⁶

⁵⁸⁷ USDOS, 12/04/2022, p. 34, [url](#)

⁵⁸⁸ Tskitishvili A., executive director at HRC, interview, Tbilisi, 27/10/2022

⁵⁸⁹ Tskitishvili A., executive director at HRC, interview, Tbilisi, 27/10/2022; Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at GYLA, interview, Tbilisi, 27/10/2022

⁵⁹⁰ Civil Georgia, 03/05/2022, [url](#)

⁵⁹¹ RSF, 23/09/2021, [url](#); RSF, 13/08/2019, [url](#); Agenda.ge, 21/04/2020, [url](#)

⁵⁹² RSF, 13/08/2019, [url](#)

⁵⁹³ RSF, 24/07/2019, [url](#)

⁵⁹⁴ RSF, 13/08/2019, [url](#); RSF, 24/07/2019, [url](#); RSF, 22/06/2019, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Freedom House, 28/04/2021, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 177, [url](#)

⁵⁹⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 34, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 24, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 19, [url](#)

⁵⁹⁶ EU-delegatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

3.3.1. Inmenging in het werk van journalisten

Ngo's zijn bezorgd over de aanhoudende politieke beïnvloeding van de media en inmenging in het werk van journalisten en perskanalen. Een aanzienlijk aantal journalisten werd in 2021 verhinderd verslag uit te brengen van bepaalde openbare evenementen en kreeg geen antwoord op hun verzoek naar belangrijke publieke informatie.⁵⁹⁷

Enkele voormalige medewerkers van de Georgische openbare omroep hebben het management van de zender in maart 2022 beschuldigd van inmenging en censuur. Negatieve boodschappen over Rusland mochten bijvoorbeeld niet aan bod komen, net zoals een analyse van de antiregeringsbetogingen in Wit-Rusland. Politieke onderwerpen waren een lange tijd eveneens verboden en wanneer het wel was toegestaan moesten regeringskritische berichten verwijderd worden.⁵⁹⁸

De Georgische autoriteiten houden journalisten nauwlettend in het oog.⁵⁹⁹ Dat blijkt volgens Freedom House uit gelekte documenten van de staatsveiligheidsdienst in september 2021 waarin volledige telefoongesprekken zijn weergegeven. Naast journalisten zijn ook leden van de GOK, politici en activisten afgeluisterd. Freedom House stelt verder dat journalisten die werken voor perskanalen die gefinancierd worden door de overheid of in handen zijn van de overheid riskeren ontslagen te worden indien zij kritiek uiten op de GD-regering.⁶⁰⁰

In 2020 valt inmenging in het werk van journalisten voornamelijk op rond de verkiezingen. De autoriteiten verhinderen dat informatie op een open manier gedeeld wordt met de kiezers. Publieke figuren kleineren onafhankelijke zenders en zenders die geassocieerd worden met de oppositie en beschuldigen hen ervan nepnieuws te verspreiden. Zowel Freedom House als het HRC kaarten in 2020 bezorgdheden aan over inmenging in het werk van journalisten en televisiezenders en pogingen om de inhoud van nieuwsberichten te beïnvloeden.⁶⁰¹

TIG brengt in augustus 2020 ter sprake dat journalisten steeds vaker worden opgeroepen voor een ondervraging bij de wethandavingsinstanties en verzocht worden hun bronnen prijs te geven. Dit druist volgens TIG in tegen nationale en internationale wetten en belemmert het werk van journalisten. In augustus 2020 moet David Kashiashvili, journalist bij Formula TV, bij het ministerie van Binnenlandse Zaken verschijnen nadat hij een artikel publiceerde over het verdachte overlijden van Tamar Bachaliashvili, een Georgische computerprogrammeur. Het artikel stelt dat Bachaliashvili geheime documenten had gevonden met compromitterend materiaal van drie hooggeplaatste Georgische functionarissen. In juli 2020 moet Gvaramia voor de onderzoeksrechter verschijnen nadat hij een artikel publiceerde over de verdachte omstandigheden waarin een jonge voetballer, Giorgi Shakarashvili, in juni 2020 overleed. Gvaramia schrijft dat hij van een bron vernam dat de zaak werd toegedekt door iemand die dicht bij Ivanishvili staat.⁶⁰²

Ngo's blijven volgens het USDOS in 2021 net zoals in de jaren daarvoor kritiek uiten op banden tussen de regerende partij en de Georgische openbare omroep, de Public Broadcaster (GPB) en de Georgian National Communications Commission (GNCC).⁶⁰³ In april 2019 moet de directeur van de onafhankelijke openbare zender Adjara aftreden. De komst van de nieuwe directeur stuit eind 2019 op veel kritiek. Journalisten protesteren omdat de nieuwe directeur het redactioneel werk probeert te beïnvloeden.⁶⁰⁴ In 2020 blijven verschillende ontwikkelingen in verband met Adjara TV, waaronder

⁵⁹⁷ USDOS, 12/04/2022, p. 36, [url](#)

⁵⁹⁸ Civil Georgia, 25/03/2022, [url](#)

⁵⁹⁹ Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Gvilava G., program manager at TIG, interview, Tbilisi, 27/10/2022

⁶⁰⁰ Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

⁶⁰¹ HRIDC, 28/01/2021, pp. 41, 44, [url](#); Freedom House, 28/04/2021, [url](#)

⁶⁰² TIG, 11/08/2020, [url](#)

⁶⁰³ USDOS, 12/04/2022, pp. 34-35, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 24, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 19, [url](#)

⁶⁰⁴ Freedom House, 28/04/2021, [url](#); HRW, 23/01/2021, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 19, [url](#)

een reeks ontslagen, voor ophef zorgen.⁶⁰⁵ Volgens een onderzoek van TIG, gepubliceerd in september 2021, zijn tientallen medewerkers van Adjara TV in 2019-2020 onterecht ontslagen of lastiggevallen omwille van hun kritische stem. Enkel een zijn naar de rechtbank gestapt.⁶⁰⁶

De uitspraak van het EHRM in 2019 over het eigenaarschap van het televisiekanaal Rustavi2 heeft een belangrijke impact op het Georgische medialandschap, aangezien het leidt tot de oprichting van twee nieuwe kritische perskanalen eind 2019.⁶⁰⁷ Rustavi2 is het populairste televisiekanaal en is jarenlang de belangrijkste spreekbuis voor de politieke oppositie. Op 18 juli 2019 is Rustavi2 na een jarenlange gerechtelijke strijd opnieuw in handen van Kibar Khalvashi, een voormalige eigenaar die nauwe banden heeft met de huidige regering.⁶⁰⁸ Het eerste wat Khalvashi doet wanneer hij Rustavi2 in handen krijgt is de voormalige directeur, Nika Gvaramia, ontslaan.⁶⁰⁹ In augustus 2019 ontslaat Khalvashi vijf vooraanstaande redacteurs en televisieanchors, waarop andere journalisten opstappen als protest tegen het ontslag van hun collega's.⁶¹⁰ Na een pauze van een maand zendt Rustavi2 eind september 2019 opnieuw programma's uit met nieuwe journalisten. Gvaramia sticht in september 2019 samen met voormalige journalisten van Rustavi2 een kritische zender, Mtavari Arkhi.⁶¹¹ Andere ex-medewerkers van Rustavi2 stappen in dezelfde periode over naar TV Pirveli of naar de nieuwe kritische zender Formula TV, beiden gelinkt aan de oppositie.⁶¹² Rustavi2 blijft volgens de politieke oppositie en monitoringgroepen kritisch voor de regering na de personeelwijzigingen, maar het taalgebruik is milder.⁶¹³

3.3.2. Rechtszaken tegen journalisten en kritische perskanalen

Onderzoeksinstanties treden in 2019-2022 zeer actief op tegen kritische (aan de oppositie gelinkte) perskanalen en individuen die er direct of indirect mee verbonden zijn.⁶¹⁴ Meerdere strafrechtelijke vervolgingen van eigenaars of investeerders van onafhankelijke en kritische perskanalen, doen de Public Defender vermoeden dat de overheid het gemunt heeft op kritische media.⁶¹⁵

Volgens TIG ontstaat er in 2022 een gevaarlijke trend wat betreft rechtszaken tegen kritische, met de oppositie geaffilieerde, perskanalen. TIG geeft hierover begin december 2022 een verklaring nadat een rechter de zender TV-Pirveli een boete van 15.000 GEL, omgerekend meer dan 5.000 euro, oplegt. TIG stelt dat de GD-partij het rechtswezen misbruikt om kritische media aan te pakken. Statistieken tonen aan dat er op een jaar tijd 28 rechtszaken zijn aangespannen tegen drie kritische TV-zenders: Mtavari Arkhi TV, Formula TV en TV Pirveli. In de meeste zaken is de aanklacht ingediend door iemand van de GD-partij of iemand die dichte banden heeft met de partij.⁶¹⁶

Tijdens de FFM in oktober 2022 geven verschillende contactpersonen, waaronder het SJC, aan dat de autoriteiten een vijandige houding aannemen tegenover journalisten. Dit uit zich in een vijandige retoriek tegenover journalisten van kritische en oppositiemedia. Volgens het SJC worden journalisten

⁶⁰⁵ Freedom House, 28/04/2021, [url](#); HRW, 23/01/2021, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 25, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 177, [url](#)

⁶⁰⁶ TIG, 01/09/2021, [url](#)

⁶⁰⁷ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 177-178, [url](#); RSF, 13/08/2019, [url](#)

⁶⁰⁸ RSF, 24/07/2019, [url](#)

⁶⁰⁹ Democracy and Freedom Watch, 11/08/2019, [url](#)

⁶¹⁰ RFE/RL, 22/08/2019, [url](#)

⁶¹¹ USDOS, 11/03/2020, p. 20, [url](#)

⁶¹² USDOS, 30/03/2021, p. 25, [url](#); Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 174, [url](#)

⁶¹³ USDOS, 11/03/2020, p. 20, [url](#)

⁶¹⁴ USDOS, 12/04/2022, pp. 34-35, [url](#); Open Society Georgia Foundation, 09/08/2019, [url](#)

⁶¹⁵ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 177-178, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 34-35, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 26, [url](#)

⁶¹⁶ Civil Georgia, 03/12/2022, [url](#)

in het algemeen niet rechtstreeks bedreigd, maar worden zij onder druk gezet door hen te beboeten of andere financiële sancties te treffen tegen de perskanalen waarvoor zij werken.⁶¹⁷

Volgens de EU-delegatie in Georgië is er sprake van intimidatie van journalisten die (te) kritisch zijn voor de regering of die over gevoelige onderwerpen verslag uitbrengen. Zij riskeren te worden ontslagen of staan onder druk van hun werkgever. Voornamelijk journalisten die zich bezighouden met onderzoeksjournalistiek worden hieraan blootgesteld. Journalisten die werkzaam zijn voor grote perskanalen kunnen een verhaal publiek maken waardoor zij gemakkelijker kunnen rekenen op bescherming. Medewerkers van kleinere perskanalen hebben minder opties.⁶¹⁸

Op 16 mei 2022 veroordeelt een rechtbank Gvaramia, eigenaar van Mtavari Arkhi, tot een gevangenisstraf van drie jaar en zes maanden wegens machtsmisbruik als directeur van Rustavi2.⁶¹⁹ Een groep Georgische middenveldorganisaties spreekt zich openlijk uit tegen het vonnis, net zoals enkele leden van het Europese Parlement. De ngo's beschouwen de gevangenisstraf van Gvaramia als een bedreiging voor andere onafhankelijke en regeringskritische persagentschappen.⁶²⁰ De Georgische organisatie TIG meent dat er voldoende indicaties zijn dat de zaak tegen Gvaramia politiek gemotiveerd is.⁶²¹ Gvaramia wordt na zijn ontslag bij Rustavi2 in 2019 gerechtelijk vervolgd wegens corruptie.⁶²² De beslissing om Gvaramia te vervolgen valt samen met de aankondiging van Gvaramia om een nieuw televisiebedrijf op te richten. Op basis van deze vaststellingen zijn er volgens een tiental ngo's redenen om vast te stellen dat deze zaak politiek gemotiveerd is en gericht op het vervolgen van politieke tegenstanders en kritische media. Zij roepen de openbare aanklager van Georgië op om harde bewijzen te presenteren en de wet te volgen in plaats van te handelen volgens de belangen van de regerende partij.⁶²³ Volgens TIG kunnen de beschuldigingen die Gvaramia ten laste worden gelegd, niet worden aangetoond.⁶²⁴

Op 30 september 2021, twee dagen voor de lokale verkiezingen, start het ministerie van Defensie een rechtszaak tegen Davit Kezerashvili, een voormalige minister van Defensie onder Saakashvili. Hij is de grootste aandeelhouder van de regeringskritische zender Formula TV. Er wordt een schadevergoeding van meer dan vijf miljoen euro geëist ter compensatie van de schade die hij zou hebben aangericht als minister van Defensie. Deze zaak wordt beschouwd als politiek gemotiveerd.⁶²⁵

In augustus 2019 wordt Avtandil Tsereteli, de vader van de oprichter van de kritische zender TV Pirveli, aangeklaagd voor witwaspraktijken in verband met de rechtszaak tegen Khazaradze en Japaridze, de oprichters van TBC-bank en de nieuwe politieke partij Lelo for Georgia. Om de borgtocht van zijn vader te kunnen betalen moet Vato Tsereteli de hypotheek van het gebouw van de televisiezender gebruiken.⁶²⁶ Er zijn bewijzen dat Khazaradze onder druk werd gezet om het redactionele beleid van de zender te wijzigen.⁶²⁷ In januari 2022 oordeelt een rechter dat Avtandil Tsereteli schuldig is aan fraude. Hij moet zijn straf niet uitzitten omdat de zaak verjaard is.⁶²⁸

⁶¹⁷ Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at SJC, interview, Tbilisi, 25/10/2022

⁶¹⁸ EU-delegatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

⁶¹⁹ Civil Georgia, 16/05/2022, [url](#)

⁶²⁰ Civil Georgia, 18/05/2022, [url](#)

⁶²¹ Civil Georgia, 16/05/2022, [url](#)

⁶²² Democracy and Freedom Watch, 11/08/2019, [url](#)

⁶²³ Open Society Georgia Foundation, 09/08/2019, [url](#)

⁶²⁴ TIG, 02/04/2021, [url](#)

⁶²⁵ USDOS, 12/04/2022, p. 37, [url](#)

⁶²⁶ TIG, 09/03/2020, [url](#)

⁶²⁷ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 179, [url](#)

⁶²⁸ OC-Media, 18/11/2022, [url](#)

De arrestatie van Giorgi Rurua, medeaandeelhouder van Mtavari Arkhi, op 18 november 2019 is volgens de Public Defender een andere indicatie dat kritische media worden aangepakt (zie [1.5.1. Hooggeplaatste oppositieleden](#)).⁶²⁹

3.3.3. Geweld tegen journalisten

In 2022 zijn er, net zoals in 2020 en 2021, meerdere gewelddadige incidenten tegen journalisten. Verschillende ngo's doen in deze periode hun beklag over de belemmeringen voor een vrije en veilige werkomgeving voor journalisten. Zij roepen de Georgische autoriteiten op om incidenten tegen journalisten te onderzoeken en ermee op te houden geweld tegen journalisten aan te moedigen.⁶³⁰ Volgens het HRC en de Public Defender worden deze gebeurtenissen niet correct gekwalificeerd en gaan daders vaak vrijuit.⁶³¹

Volgens de Media Advocacy Coalition is er in Georgië een cultuur van gewelddadigheid tegenover de media. De terughoudendheid van de autoriteiten om hierop te reageren, draagt hier volgens deze waakhond verder toe bij.⁶³² Onderstaande voorbeelden van geweld tegen journalisten in 2019-2022 zijn niet exhaustief en hebben ook niet die intentie, maar illustreren wel deze praktijk.

Op 17 maart 2022 is een televisieploeg van de regeringskritische zender Formula TV aangevallen in een café in Tbilisi. Dat gebeurde toen zij een Russische burger interviewden die was aangekomen in Georgië na de start van de oorlog in Oekraïne. De dader, een bezoeker van het café die zich ergerde aan de aanwezigheid van de journalisten, werd gearresteerd.⁶³³ De procureur-generaal heeft de dader aangeklaagd voor inmenging in het werk van journalisten met geweld en gewelddadige vervolging. De dader riskeert een maximum gevangenisstraf van 3 jaar.⁶³⁴

Op 18 maart 2022 is een televisieploeg van de kritische zender Mtavari Arkhi TV aangevallen in Zugdidi. Dit gebeurde na een interview met medewerkers van het gemeentehuis die graffiti (de Oekraïense vlag) aan het verwijderen waren van het gebouw van de Conservative Movement, een pro-Russische politieke partij. De aanwezige politie kwam pas tussenbeide toen omstaanders de TV-ploeg te hulp schoten.⁶³⁵

In de nacht van 24 op 25 februari 2021 wordt Vakho Sanaia, presentator bij Formula TV, aangevallen. Volgens Sanaia is de aanval het gevolg van propaganda van de GD-partij gericht tegen kritische zenders. Drie personen worden in augustus 2021 schuldig bevonden aan geweld in groep en krijgen een minimumstraf van zes maanden die zij reeds in voorhechtenis uitzaten. Een groep Georgische ngo's vreest dat de zachte houding van rechtbanken tegenover geweld tegen journalisten ervoor zal zorgen dat agressie tegen kritische media toeneemt.⁶³⁶

Op 9 mei 2021 valt een bisschop een journalist van Mtavari Arkhi aan.⁶³⁷

Op 5 en 6 juli 2021 raken 53 journalisten gewond wanneer zij verslag willen uitbrengen van de Tbilisi Pride. De demonstranten vallen doelbewust journalisten aan en de politie slaagt er niet in hun veiligheid te garanderen.⁶³⁸ De politie arresteert in totaal 27 geweldplegers en klaagt hen aan voor deelname aan geweld in groep. De Public Defender roept de autoriteiten op om de organisatoren van het geweld op 5 juli 2021 te identificeren en hen strafrechtelijk te vervolgen. Zo vraagt de Public

⁶²⁹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 178, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 26, [url](#)

⁶³⁰ Civil Georgia, [2] 10/05/2021, [url](#)

⁶³¹ HRIDC, 28/01/2021, pp. 45-46, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 183-185, [url](#)

⁶³² Civil Georgia, [1] 18/03/2022, [url](#)

⁶³³ Civil Georgia, [2] 18/03/2022, [url](#)

⁶³⁴ Civil Georgia, 21/03/2022, [url](#)

⁶³⁵ Civil Georgia, [1] 18/03/2022, [url](#)

⁶³⁶ Civil Georgia, 25/02/2021, [url](#); Civil Georgia, 25/08/2021, [url](#)

⁶³⁷ Civil Georgia, [2] 10/05/2021, [url](#)

⁶³⁸ CPJ, 06/07/2021, [url](#)

Defender om een strafrechtelijke procedure aan te spannen tegen Zurab Makharadze, presentator bij de extreemrechtse TV-zender van Alt-Info, en Spiridon Tskipurishvili, een Georgisch-Orthodoxe geestelijke.⁶³⁹ Zowel lokaal als internationaal is er kritiek op de lakse houding van de autoriteiten om de organisatoren van het geweld te identificeren en te bestraffen. De eerste uitspraak tegen een van de geweldplegers valt in maart 2022. Een rechtbank in Tbilisi veroordeelt een man tot twee jaar gevangenisstraf voor een aanval op een journalist op 6 juli 2021. Dit is de maximumstraf voor inmenging in het werk van journalisten met geweld.⁶⁴⁰ De Public Defender blijft ondanks meer dan twintig veroordelingen van geweldplegers oproepen om de organisatoren te berechten.⁶⁴¹

Op 11 juli 2021 wordt de journalist Lekso Lashkarava, cameraman voor Pirveli TV, dood teruggevonden in zijn appartement, zes dagen nadat hij ernstig werd verwond tijdens de betogingen. De politie kondigt dezelfde dag aan dat het een onderzoek zal voeren naar "aanzetten tot zelfmoord".⁶⁴² Het forensisch rapport van 12 juli 2021 wijst een overdosis aan als doodsoorzaak, maar een expert aangesteld door Pirveli TV weerlegt dit. Lashkarava kreeg morfine tegen de pijn.⁶⁴³ Het overlijden van Lashkarava leidt tot protestacties van burgerbewegingen en oproer in het parlement.⁶⁴⁴ Er komt veel internationale kritiek op de houding van de autoriteiten ten aanzien van deze gebeurtenissen.⁶⁴⁵ In totaal zijn 28 personen gearresteerd, van wie 24 omwille van geweld tegen journalisten. De aanklachten zijn vervolging, inmenging met journalistieke taken en deelname aan geweld in groep.⁶⁴⁶ Begin april 2022 veroordeelt een rechter 26 personen voor hun deelname aan geweld in juli 2021. Zes van hen krijgen een gevangenisstraf van vijf jaar voor hun betrokkenheid bij de aanval op Lashkarava. De zes zijn veroordeeld voor deelname aan geweld in groep met als motief seksuele geaardheid en genderidentiteit. Andere aanklachten zijn inmenging in het werk van journalisten, vervolging en bewust schade aanrichten aan iemands gezondheid. Collega's van de overleden journalist zijn tevreden met deze uitspraak.⁶⁴⁷

In 2020 zijn er verschillende gewelddadige incidenten tegen journalisten in de periode rond de verkiezingen in oktober.⁶⁴⁸

Over de jaren 2018 en 2019 stelt het USDOS nog dat geweld tegen journalisten over het algemeen zeldzaam is in Georgië. Bedreigingen worden volgens RSF wel vaker gerapporteerd.⁶⁴⁹ Tijdens de betogingen van 20-21 juni 2019 raken 39 journalisten gewond (op een totaal van 240 gewonden) wanneer politieagenten rubberen kogels afvuren op betogers aan het parlement in Tbilisi. Volgens sommige ngo's werden zij met opzet aangevallen. De journalisten waren identificeerbaar dankzij hun speciale vesten, badges en uitrusting. Lokale en internationale organisaties, zoals de OVSE en RSF, bekritisieren het politiegeweld op journalisten en eisen een onderzoek naar de feiten. De procureur-generaal startte een onderzoek naar het buitensporig politiegeweld op journalisten. Ondanks verzoeken van GYLA en TI ondervroeg de procureur-generaal de gewonde journalisten als getuigen en niet als slachtoffer.⁶⁵⁰

3.4. Vrijheid van vergadering en betoging

De Grondwet van Georgië garandeert vrijheid van vergadering, maar mensenrechtenorganisaties kaarten aan dat enkele voorwaarden in de wet spontane bijeenkomsten belemmeren. Zo moeten

⁶³⁹ DFWatch, 27/07/2021, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/09/2021, [url](#)

⁶⁴⁰ Civil Georgia, [1] 17/03/2022, [url](#)

⁶⁴¹ Civil Georgia, 05/04/2022, [url](#)

⁶⁴² Civil Georgia, [1] 11/07/2021, [url](#)

⁶⁴³ Civil Georgia, 12/07/2021, [url](#)

⁶⁴⁴ Civil Georgia, [2] 11/07/2021, [url](#); RFE/RL, 12/07/2021, [url](#); RFE/RL, 13/07/2021, [url](#)

⁶⁴⁵ RFE/RL, 05/07/2021, [url](#)

⁶⁴⁶ Civil Georgia, 23/07/2021, [url](#)

⁶⁴⁷ CPJ, 07/04/2022, [url](#); Civil Georgia, 04/04/2022, [url](#)

⁶⁴⁸ USDOS, 30/03/2021, p. 27, [url](#); HRIDC, 28/01/2021, pp. 45-46, [url](#)

⁶⁴⁹ RSF, 24/07/2019, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 21, [url](#)

⁶⁵⁰ USDOS, 11/03/2020, p. 21, [url](#)

politieke partijen en andere organisaties de lokale autoriteiten vijf dagen op voorhand verwittigen als zij op een openbare plaats willen bijeenkomen.⁶⁵¹

De aanhoudende politiek gespannen situatie in Georgië geeft regelmatig aanleiding tot protestacties van verschillende grootordes. Daarnaast vinden er ook betogingen plaats aangaande socio-economische kwesties of LGBTI+-rechten, alsook tegenacties. De politie is de voornaamste instantie die erop moet toezien dat bijeenkomsten veilig kunnen plaatsvinden en dat de openbare orde wordt gehandhaafd.⁶⁵² De meeste bijeenkomsten verlopen vreedzaam, maar in sommige gevallen treedt de politie hardhandig op tegen betogers, arresteert ze deelnemers van betogingen op grond van administratieve overtredingen of treft ze maatregelen om te verhinderen dat een manifestatie kan plaatsvinden. In sommige situaties reageert de politie passief of zijn er onvoldoende politieagenten aanwezig om de veiligheid van de deelnemers te verzekeren.⁶⁵³ Een andere vaststelling van Georgische organisaties die protestacties monitoren, zoals het HRC en het SJC, is dat het aantal politieagenten dat wordt ingezet om de orde te handhaven tijdens betogingen het aantal deelnemers overtreft.⁶⁵⁴

3.4.1. Restrictieve maatregelen en nalatigheid van de politie

Wanneer het gaat over het garanderen van de veiligheid van deelnemers tijdens evenementen van de LGBTI+-gemeenschap, heeft de politie een lakse houding. Volgens AI zet de politie tijdens zulke evenementen bewust onvoldoende middelen in om deelnemers te beschermen en reageert de politie niet naar behoren op geweld door derden.⁶⁵⁵

Tijdens de Tbilisi Pride, een vijfdaags evenement van 1 tot 5 juli 2021, ondervindt de LGBTI+-gemeenschap opnieuw problemen om haar recht op vrijheid van bijeenkomst uit te oefenen. Op 5 juli 2021 komen naar schatting 3.000 aanhangers van homofobe groepen bijeen op straat om een vreedzame mars van de vereniging Tbilisi Pride te verhinderen. De antibetogers vallen doelbewust journalisten aan. In totaal raken 55 personen gewond, onder wie 53 journalisten. Na deze gebeurtenis volgt een storm van kritiek van lokale en internationale mensenrechtenorganisaties op het tekort aan politieagenten om de veiligheid van de journalisten en LGBTI+-activisten te verzekeren.⁶⁵⁶

Ook op 6 juli 2021, tijdens een spontaan protest tegen het geweld op 5 juli 2021, stelt de politie onvoldoende personeel en middelen ter beschikking om de veiligheid van de vreedzame betogers te garanderen. Extreemrechtse groepen geraken voorbij de politie, zitten betogers achterna en brengen vernielingen aan. Uiteindelijk worden 26 personen veroordeeld, onder wie zes wegens deelname aan geweld in groep. De organisatoren van deze gewelddadige actie gaan eind 2022 nog steeds vrijuit (zie [3.2. LGBTI+](#)).⁶⁵⁷

Soms staan de Georgische autoriteiten niet toe dat betogers tenten opstellen of trachten zij op een andere manier te verhinderen dat een protestactie op een bepaalde locatie doorgaat. Zo komt de politie in maart en april 2021 verschillende keren tussen tijdens vreedzame protestacties tegen de bouw van een waterkrachtcentrale in Namakhvani, gelegen in de Rioni-vallei.⁶⁵⁸ Er zijn op dat moment al maandenlang regelmatig spanningen tussen het bouwbedrijf en lokale inwoners van de vallei. In april 2021 verwijderd de politie tenten van de betogers, installeert ze controleposten die de doorgang

⁶⁵¹ USDOS, 12/04/2022, p. 41, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 20, [url](#)

⁶⁵² SJC, 05/05/2022, p. 6, [url](#)

⁶⁵³ SJC, 05/05/2022, p. 6, [url](#); USDOS, 12/04/2022, pp. 41-42, [url](#)

⁶⁵⁴ HRC, 27/06/2022, p. 6, [url](#); SJC, 05/05/2022, p. 9, [url](#)

⁶⁵⁵ Amnesty International, 05/07/2021, [url](#); Human Rights House, 19/06/2019, [url](#)

⁶⁵⁶ USDOS, 12/04/2022, pp. 42-43, [url](#); HRC, 30/08/2021, pp. 32-38, [url](#)

⁶⁵⁷ USDOS, 12/04/2022, p. 43, [url](#); CPJ, 07/04/2022, [url](#); Civil Georgia, 04/04/2022, [url](#)

⁶⁵⁸ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 145-146, [url](#); SJC, 05/05/2022, p. 10, [url](#); HRC, 27/06/2022, p. 9, [url](#)

voor andere betogers beperken en arresteert de politie zes personen tijdens een protestactie onder het mom van inbreuken op de coronamaatregelen. Volgens een groep Georgische ngo's wordt het grondwettelijk recht op bijeenkomst en manifestatie ernstig verstoord door de autoriteiten.⁶⁵⁹

Tijdens verschillende stadia van de coronapandemie wordt vrijheid van bijeenkomst en manifestatie verschillende keren disproportioneel beperkt, zo oordeelt het HRC. Betogingen en bijeenkomsten zijn verboden vanaf de beginfase van de pandemie wanneer de regering een noodtoestand afkondigt. In mei 2020 wordt de noodtoestand opgeheven en zijn betogingen en bijeenkomsten opnieuw toegestaan, maar eind november 2020 gelden alweer verstrengingen. Zo ligt het openbaar vervoer stil en is het verboden om buiten te komen tussen 21.00u en 5.00u. Wie toch buitenkomt tijdens de geldigheid van de avondklok begaat een administratieve overtreding en krijgt volgens het HRC disproportioneel hoge boetes.⁶⁶⁰ Vanaf 17 mei 2021 gaat de avondklok in om 23.00 uur en op 1 juli 2021 wordt ze opgeheven.⁶⁶¹ Eind 2020 en in januari, maart en april 2021 vinden er verschillende betogingen plaats tegen de aanhoudende coronamaatregelen.⁶⁶²

3.4.2. Administratieve detenties

De politie arresteert regelmatig betogers omwille van administratieve overtredingen zoals kleinschalig hooliganisme en ongehoorzaamheid aan de politie.⁶⁶³ De Public Defender noemt dit verschillende jaren op rij een problematische tendens.⁶⁶⁴ Aanpassingen aan de wet inzake administratieve overtredingen eind april 2021 stoten op veel kritiek bij ngo's en de oppositie. Ongehoorzaamheid aan de politie en kleinschalig hooliganisme worden hierdoor strenger bestraft en de maximumduur om iemand administratief aan te houden wordt verlengd van 24 tot 48 uur.⁶⁶⁵ Volgens het HRC vormen deze wijzigingen een bedreiging voor het recht op vrijheid van vreedzame samenkomsten.⁶⁶⁶

Het HRC stelt vast dat de Georgische autoriteiten in 2022 blijven gebruikmaken van bepalingen in de wet inzake administratieve overtredingen om organisatoren en deelnemers van protestacties te arresteren of beboeten. Op basis van monitoring van protestacties noemt het HRC de administratieve detenties van betogers en de aan hen opgelegde boetes substantieel onredelijk. Het HRC oordeelt dat deze politieacties niet bedoeld zijn om de openbare orde en veiligheid te garanderen, maar wel om de protestacties af te zwakken. Het HRC meent verder dat de ordediensten hiermee de betogers in diskrediet willen brengen, hen intimideren en de protestacties zelf benadelen. Volgens het HRC is de reactie van de autoriteiten tijdens verschillende betogingen die de organisatie monitorde in strijd met het recht op vrijheid van bijeenkomst en manifestatie. Bijkomend stelt het HRC nog enkele inbreuken op de mensenrechtenstandaarden vast. Zo duurt het vaak zeer lang alvorens familieleden en advocaten op de hoogte worden gebracht van de plaats waar de arrestant wordt vastgehouden of duurt het uren alvorens een advocaat zijn cliënt kan zien.⁶⁶⁷ Ook GYLA bekritiseert het feit dat de

⁶⁵⁹ USDOS, 12/04/2022, p. 43, [url](#); Civil Georgia, [2] 05/04/2021, [url](#); Civil Georgia, 12/04/2021, [url](#)

⁶⁶⁰ Ongeveer 500 euro (2.000 GEL) [wisselkoers in 2019] voor individuen en ongeveer 2.500 euro (10.000 GEL) voor organisaties, wetende dat het gemiddeld maandinkomen in 2019 ongeveer 336 GEL (94 euro) bedraagt cf. HRC, 30/08/2021, p. 49, [url](#)

⁶⁶¹ HRC, 30/08/2021, pp. 50-51, [url](#)

⁶⁶² HRC, 30/08/2021, pp. 47-52, [url](#); Civil Georgia, 30/11/2020, [url](#); Civil Georgia, 24/01/2021, [url](#); RFE/RL, 30/01/2021, [url](#); RFE/RL, 06/03/2021, [url](#); Civil Georgia, [1] 05/04/2021, [url](#)

⁶⁶³ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 147-148, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 11, 14, 189 [url](#); HRIDC, 30/01/2020, pp. 15-16, [url](#)

⁶⁶⁴ Public Defender of Georgia, 16/06/2020, p. 38, [url](#) via HRC, 30/08/2021, p. 29, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 147-148, [url](#)

⁶⁶⁵ Civil Georgia, 29/04/2021, [url](#); SJC, 05/05/2022, p. 11, [url](#)

⁶⁶⁶ HRC, 30/08/2021, p. 29, [url](#)

⁶⁶⁷ HRC, 27/06/2022, pp. 5, 10-11, [url](#)

politie betogers arresteert op basis van administratieve overtredingen om vreedzame betogingen te onderdrukken.⁶⁶⁸

In een analyse van protestacties die hebben plaatsgevonden van januari 2021 tot en met eind maart 2022 stelt het SJC vast dat het aantal administratieve arrestaties tijdens betogingen disproportioneel en onredelijk is in verhouding tot het vreedzame karakter van de protestacties.⁶⁶⁹ Het SJC noemt de hoorzittingen in het kader van administratieve arrestaties problematisch. Rechters nemen routineuze beslissingen zonder rekening te houden met de individuele omstandigheden. De beslissing duurt vaak slechts enkele minuten en gebeurt op basis van een standaard proces-verbaal dat gebruikt wordt bij administratieve overtredingen. De getuigenis van een politieagent geldt voor een rechter als voldoende bewijsmateriaal om iemand te veroordelen of een administratieve gevangenisstraf op te leggen. Het SJC heeft vastgesteld dat politieagenten die zelf niet aanwezig waren bij de arrestatie in sommige situaties zijn opgeroepen als getuige.⁶⁷⁰ De bestaande mechanismen om de rechtmatigheid van een detentie te beoordelen zijn inefficiënt volgens het SJC. Rechters beoordelen de wettigheid van een aanhouding niet wanneer zij iemand als overtreder kwalificeren. Het is mogelijk om een klacht in te dienen bij een hoger administratief rechtsorgaan, maar dat proces is tijdrovend. In de praktijk wordt de zaak teruggestuurd naar de rechtbank en duurt het maanden alvorens de rechtbank de feitelijke omstandigheden waarin iemand werd aangehouden opnieuw evalueert.⁶⁷¹

3.4.3. Politiegeweld tegen betogers

De organisatie Freedom House noteert in het *Freedom in the World Report 2022* net zoals voorgaande jaren dat vrijheid van bijeenkomst vaak wordt gerespecteerd, maar dat de politie in sommige situaties buitensporig geweld gebruikt tijdens betogingen.⁶⁷²

De Public Defender vermeldt in het mensenrechtenrapport over 2021 niets over buitensporig politiegeweld tijdens betogingen.⁶⁷³ In 2019 en 2020 bespreekt de Public Defender dit wel.⁶⁷⁴ In een analyse van protestacties die hebben plaatsgevonden van januari 2021 tot en met eind maart 2022 vermeldt het SJC enkele geïsoleerde incidenten waarbij de politie geweld gebruikte tegen een arrestant. Het SJC-rapport maakt geen melding van gewelddadige optredens van de politie tijdens betogingen.⁶⁷⁵ Het HRC concludeert op basis van monitoring dat de politie verschillende betogingen succesvol faciliteerde tussen september 2020 en september 2021, maar is kritisch voor het politiegeweld tijdens enkele andere betogingen.⁶⁷⁶ In een monitoringrapport over de periode april 2022 tot en met juni 2022 stelt het HRC vast dat de meeste protestacties vreedzaam zijn verlopen. In sommige situaties boden betogers weerstand als reactie op een repressieve aanpak van de aanwezige politieagenten.⁶⁷⁷

De Public Defender stelt tekortkomingen vast in het onderzoek naar politiegeweld tijdens betogingen. Het voornaamste probleem volgens de Public Defender is het feit dat de focus van het onderzoek ligt op de beoordeling van de individuele rol van de betrokken politieagenten, maar niet op de verantwoordelijkheid van de oversten. Het onderzoek zelf verloopt volgens de Public Defender ook

⁶⁶⁸ HRW, 13/01/2022, [url](#)

⁶⁶⁹ SJC, 05/05/2022, p. 11, [url](#)

⁶⁷⁰ SJC, 05/05/2022, p. 17, [url](#)

⁶⁷¹ SJC, 05/05/2022, p. 15, [url](#)

⁶⁷² Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#)

⁶⁷³ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 143-149, [url](#)

⁶⁷⁴ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 43, 94-98, [url](#); Public Defender of Georgia, 08/07/2021, p. 192 [url](#)

⁶⁷⁵ SJC, 05/05/2022, p. 11, [url](#)

⁶⁷⁶ HRC, 30/08/2021, pp. 52-60, [url](#)

⁶⁷⁷ HRC, 27/06/2022, p. 6, [url](#)

niet zorgvuldig genoeg. Bepaalde essentiële stappen, zoals de analyse van beeldmateriaal, zijn in 2019 bijvoorbeeld niet uitgevoerd.⁶⁷⁸

Onderstaande voorbeelden van buitensporig politiegeweld tijdens betogingen in 2019-2022 komen aan bod in de analyses van bovenstaande organisaties.

Eind februari 2021 zet de politie traangas in tijdens protestacties naar aanleiding van de arrestatie van oppositieleider Nika Melia.⁶⁷⁹ GYLA noemt het gebruik van traangas tijdens de arrestatie van Melia op 23 februari 2021 disproportioneel. Daarnaast arresteerde de politie 21 personen op basis van beschuldigingen van ongehoorzaamheid aan de politie.⁶⁸⁰

In de nacht van 8 op 9 november 2020 treedt de politie hardhandig op tegen betogers tijdens een protestactie tegen de uitslag van de verkiezingen van oktober 2020. De politie zet waterkanonnen in om, naar eigen zeggen, te voorkomen dat de massa het gebouw van de CEC zou bestormen. Ongeveer 27 personen, onder wie politieagenten, journalisten en betogers, lopen hierbij verwondingen op. De politie arresteert negentien personen omdat ze de openbare orde verstoorden of de politie niet gehoorzaamden. De Georgische Public Defender veroordeelt het gebruik van waterkanonnen tegen betogers, net zoals Georgische ngo's. Giorgi Gogia, specialist in Eurazië voor HRW, stelt dat er geen reden was voor een gewelddadige interventie en dat de autoriteiten ervoor moeten zorgen dat de situatie de-escaleert.⁶⁸¹

Op 21 april 2019 reageert de politie met traangas en rubberkogels wanneer betogers stenen gooien naar hen tijdens een manifestatie tegen de bouw van de waterkrachtcentrale in Namakhvani. Zowel bij de politie als bij de betogers zijn er tientallen gewonden.⁶⁸² Het ministerie van Binnenlandse Zaken opent een onderzoek naar het politiegeweld, maar eind december 2019 is nog niemand aangeklaagd.⁶⁸³ In 2020 en 2021 blijven protestacties tegen de bouw van de waterkrachtcentrale voortduren. De politie verhindert de protestacties door tenten te verwijderen en de betogers de toegang tot het dorp Namakhvani te ontfemen. In november 2020 gebruikt de politie zonder voorafgaande waarschuwing geweld om een wegblokkade van de betogers op te heffen. Volgens het HRC schenden de autoriteiten met deze acties de rechten van de betogers.⁶⁸⁴

Op 20 juni 2019 vindt een vreedzame betoging plaats voor het parlement naar aanleiding van een bezoek van een delegatie van de Russische Doema. Tijdens deze betoging zet de politie traangas en rubberkogels in tegen de duizenden aanwezigen. Giorgi Gogia van HRW noemt de reactie van de politie disproportioneel en meent dat rubberkogels enkel als laatste toevlucht mogen worden ingezet. In dit geval gooiden slechts enkele betogers flesjes water naar de politie en waren de andere aanwezigen over het algemeen niet gewelddadig.⁶⁸⁵ In totaal raken 187 burgers, 39 journalisten en 73 politieagenten gewond. Het Openbaar Ministerie (OM) klaagt in de loop van het onderzoek zeventien betogers aan die allen worden vastgehouden als dwangmaatregel. Drie politieagenten worden strafrechtelijk vervolgd, van wie één aanvankelijk in voorlopige hechtenis wordt gehouden, om nadien op borgtocht te worden vrijgelaten. Volgens het HRC wijst het grote verschil in de verhouding gewonden versus veroordeelden aan de kant van de betogers enerzijds en de politie anderzijds op selectieve rechtspraak.⁶⁸⁶ Eind 2020 is er nog geen uitspraak in de rechtszaken tegen de drie politieagenten.⁶⁸⁷ De goedkeuring van een controversiële amnestiewet op 7 september 2021 zorgt

⁶⁷⁸ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 43, 94-98, [url](#)

⁶⁷⁹ Civil Georgia, 23/02/2021, [url](#); Civil Georgia, [1] 19/02/2021, [url](#); RFE/RL, 26/02/2021, [url](#)

⁶⁸⁰ HRW, 13/01/2022, [url](#)

⁶⁸¹ Civil Georgia, 09/11/2020, [url](#); HRC, 30/08/2021, pp. 38-41, [url](#)

⁶⁸² RFE/RL, 22/04/2019, [url](#)

⁶⁸³ USDOS, 11/03/2020, p. 23, [url](#)

⁶⁸⁴ HRC, 30/08/2021, pp. 41-42, [url](#)

⁶⁸⁵ HRW, 21/06/2019, [url](#)

⁶⁸⁶ HRIDC, 23/06/2020, pp. 27, 29 [url](#)

⁶⁸⁷ USDOS, 30/03/2021, p. 5, [url](#)

ervoor dat zowel betogers als leden van de ordehandhaving die zich hebben schuldig gemaakt aan geweld op 20-21 juni 2019 amnestie kunnen krijgen.⁶⁸⁸

Op 18 en 26 november 2019 drijft de politie betogers uiteen die de ingang van het parlement blokkeren naar aanleiding van de mislukte poging om de kieswet te hervormen. De politie zet hierbij waterkanonnen in. De Public Defender en het HRC noemen deze reactie ongeoorloofd omdat de actie, ondanks het feit dat ze niet wettig was, wel vreedzaam verliep.⁶⁸⁹

3.5. Etnische minderheden

De Georgische wetgeving bevat geen enkele bepaling die etnische minderheden discrimineert.⁶⁹⁰ De Georgische Strafwet bepaalt dat verzwarende omstandigheden van toepassing zijn wanneer misdrijven plaatsvinden op basis van onder andere ras, taal, religie of etnische origine (Art. 53). Verder zijn zowel directe als indirecte vormen van discriminatie op basis van ras, etnische afkomst, etc. opgenomen in de Georgische Strafwet (Art. 142).⁶⁹¹

De antidiscriminatiewet die sinds 2014 in werking is, kent bescherming toe tegen discriminatie op basis van etnische herkomst.⁶⁹²

Het wettelijk kader zorgt ervoor dat Georgië over alle mechanismen beschikt om discriminatie in alle vormen te voorkomen. Toch blijft Georgië volgens de Bertelsmann Stiftung een verdeelde maatschappij.⁶⁹³

In 2021 ontvangt de Public Defender vijftien klachten over discriminatie tegen etnische minderheden.⁶⁹⁴ In 2020 zijn dat er twaalf, in 2019 vijftien en in 2018 negen.⁶⁹⁵ Geen van de klachten in 2021 gaat over discriminatie vanwege de ordediensten.⁶⁹⁶ Er is geen informatie bekend over uitspraken van rechtbanken over klachten aangaande discriminatie van voorgaande jaren.⁶⁹⁷

De RvE zet zich in 2018-2021 in om haatspraak, haatmisdrijven en discriminatie ten aanzien van etnische, religieuze en seksuele minderheden in Georgië te bestrijden. In 2021 heeft het Caucasus Research Resource Center (CRRC) in opdracht van de RvE een onderzoek gevoerd naar bewustzijn van en houding tegenover haatspraak, haatmisdrijven en discriminatie. Deze studie toont aan dat het bewustzijn en de aanvaarding van diversiteit in de maatschappij is verbeterd tussen 2018 en 2021. Daarnaast is er ook een positieve evolutie wat betreft de algemene houding tegenover bepaalde minderheidsgroepen. Zo is er een toegenomen bereidheid om zaken te doen met iemand die behoort tot een etnische, religieuze of seksuele minderheid. De erkenning van het belang van rechten voor minderheden is in 2021 ook toegenomen tegenover 2018. Verder vinden meer mensen dat haatspraak en haatmisdrijven problematisch zijn. De studie stelt tussen 2018 en 2021 weinig verandering vast wat betreft de kennis over de bestaande wetgeving en rechtsmiddelen. Hoewel veel mensen op de hoogte zijn dat zij met klachten over discriminatie, haatspraak of haatmisdrijven kunnen stappen naar de politie, rechtbanken, de Public Defender en ngo's, is de bereidheid om deze stappen te ondernemen

⁶⁸⁸ Civil Georgia, 07/09/2021, [url](#)

⁶⁸⁹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 186, [url](#); HRIDC, 30/01/2020, p. 17, [url](#)

⁶⁹⁰ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 26, [url](#)

⁶⁹¹ *Criminal Code of Georgia*, 22/07/1999 [laatste amendementen op 24/05/2022] [url](#)

⁶⁹² Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 26, [url](#)

⁶⁹³ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 26, [url](#)

⁶⁹⁴ USDOS, 12/04/2022, p. 65, [url](#)

⁶⁹⁵ USDOS, 30/03/2021, p. 58, [url](#)

⁶⁹⁶ USDOS, 12/04/2022, p. 65, [url](#)

⁶⁹⁷ USDOS, 30/03/2021, p. 58, [url](#)

laag. Het vertrouwen in de politie is volgens het onderzoek het grootst, maar toch voelen minderheden zich vaak niet comfortabel om dit te doen.⁶⁹⁸

In 2021 melden de media net zoals in 2019-2020 tal van voorbeelden van haatspraak tegen minderheidsgroepen.⁶⁹⁹ Haatspraak tegen etnische minderheden neemt volgens de Public Defender toe met de opkomst van radicale neonazigroepen.⁷⁰⁰ Sinds 2018 zijn verschillende extreemrechtse groepen actief in Georgië.⁷⁰¹ In 2020 noemt de Bertelsmann Stiftung de opkomst en groei van de ultranationalistische beweging Georgian March zorgwekkend. Deze beweging positioneert zichzelf als een sociale en politieke kracht die zich verzet tegen alle "niet-Georgische" elementen zoals religieuze, etnische, raciale en seksuele minderheden. Zij deinzen er niet voor terug om geweld te gebruiken.⁷⁰² Wanneer het extreemrechtse mediakanaal Alt-Info eind 2021 de politieke partij Conservative Movement opricht, zorgt dit voor veel ongerustheid bij het Georgische middenveld.⁷⁰³ In 2020-2022 doen leiders van Alt-Info en de Conservative Movement regelmatig publieke xenofobe uitspraken.⁷⁰⁴

Wanneer het coronavirus in 2020 in Georgië uitbreekt, doen enkele openbare figuren xenofobe uitspraken die het stigma tegenover etnische minderheden versterken.⁷⁰⁵ In 2019 merkt de Public Defender op dat discriminerende uitspraken van parlementariërs het voor etnische minderheden nog moeilijker maken om volledig te integreren in het politieke en sociale leven in Georgië. Discriminerend taalgebruik tegen etnische en religieuze minderheden heeft volgens de Public Defender eveneens een negatieve impact op de ontwikkeling van een tolerante en inclusieve maatschappij.⁷⁰⁶

In 2021 klaagt de procureur-generaal negen personen aan voor een haatmisdrijf op grond van nationaliteit, ras of etnie.⁷⁰⁷ In 2020 gaat het over zes aanklachten.⁷⁰⁸ In het jaarrapport over 2019 maakt de Public Defender geen melding van haatmisdrijven tegen etnische minderheden.⁷⁰⁹

De Public Defender stelt in 2020 vast dat onderzoek naar en preventie van misdrijven die worden ingegeven door discriminatie een uitdaging blijven voor de wethandhavingsinstanties. Wethandhavingsinstanties zijn in beperkte mate bereid om te evalueren of er in het geval van haatmisdrijven sprake is van schending van het gelijkheidsbeginsel, of om tijdens het onderzoek na te gaan of het misdrijf was ingegeven door haat. De lage acceptatiegraad en negatieve beeldvorming van kwetsbare groepen draagt hiertoe bij volgens de Public Defender.⁷¹⁰ De RvE heeft in 2020-2021 rechters, procureurs en onderzoekers opgeleid om beter te reageren op haatspraak, haatmisdrijven en discriminatie van minderheden.⁷¹¹ In het rapport over 2021 maakt de Public Defender geen opmerkingen over onderzoek naar en preventie van haatmisdrijven in het algemeen. De Public Defender vermeldt wel een incident dat plaatsvond in mei 2021 waarbij een discussie tussen etnische Georgiërs en etnische Azerbeidzjanen uitmondde in een gevecht. Zeven personen zijn aangeklaagd voor geweld in groep. Het onderzoek vermeldt geen etnische redenen of haat als motief. Toch sluit de Public Defender niet uit dat etnische motieven aan de basis liggen van het dispuut.⁷¹²

⁶⁹⁸ Council of Europe, 17/02/2022, pp. 8-9, [url](#)

⁶⁹⁹ USDOS, 12/04/2022, p. 66, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 58, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 44, [url](#)

⁷⁰⁰ Public Defender of Georgia, 10/12/2018, pp. 7-8, [url](#)

⁷⁰¹ Georgian Foundation for Strategic and International Studies (GFSIS) (Kvakhadze A.), 31/12/2018, [url](#)

⁷⁰² Bertelsmann Stiftung, 30/04/2020, pp. 25, 29, [url](#)

⁷⁰³ ISFED, 11/07/2022, [url](#); SJC, 24/05/2022, [url](#)

⁷⁰⁴ SJC, 24/05/2022, [url](#)

⁷⁰⁵ Public Defender, 08/07/2021, p. 324, [url](#)

⁷⁰⁶ Public Defender, 04/03/2020, p. 26, [url](#)

⁷⁰⁷ USDOS, 12/04/2022, p. 66, [url](#)

⁷⁰⁸ USDOS, 30/03/2021, p. 58, [url](#)

⁷⁰⁹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 142, [url](#)

⁷¹⁰ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 142, [url](#)

⁷¹¹ Council of Europe, 31/03/2022, [url](#)

⁷¹² Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 242-243, [url](#)

Het gebrek aan kennis van het Georgisch is de belangrijkste hindernis voor integratie. Ondanks inspanningen om etnische minderheden de taal aan te leren, blijft het een uitdaging in de regio's waar veel etnische minderheden samenwonen.⁷¹³ Tijdens de coronapandemie in 2020 trachten de autoriteiten nationale minderheden te informeren over de coronamaatregelen in hun eigen taal, maar dat blijkt geen evidentie volgens de Public Defender.⁷¹⁴

Etnische minderheden zijn proportioneel zwak vertegenwoordigd in overheidsfuncties. Enkel in gebieden waar veel etnische minderheden wonen, zijn zij vertegenwoordigd in het gemeentebestuur.⁷¹⁵ Zelfs daar zijn zij ondervertegenwoordigd.⁷¹⁶ Volgens de Public Defender worden etnische minderheden in de praktijk amper betrokken bij de besluitvorming.⁷¹⁷

De Public Defender is positief over de inspanningen van de openbare omroep in 2020 om de media toegankelijker te maken voor nationale minderheden.⁷¹⁸ In de regio's waar ze de etnisch overheersende groep vormen, communiceren personen van Armeense, Azerbeidzjaanse, Abchazische, Ossetische en Russische etnische herkomst over het algemeen met elkaar in hun geboortetaal of in het Russisch.⁷¹⁹

De regering zet in 2021 haar "4+1"-programma voort om jongeren van etnische minderheden de kans te geven naar de universiteit te gaan. Met dit programma kunnen etnische minderheden Georgisch leren tijdens het jaar voorafgaand aan hun universitaire studies. Een vastgelegd quota zorgt ervoor dat twaalf procent van alle diploma's wordt uitgereikt aan studenten die behoren tot een etnische minderheid.⁷²⁰

3.6. Religieuze minderheden en religieuze haat

Volgens de recentste volkstelling uit 2014 maakt 83,4 procent van de bevolking deel uit van de Georgisch-Orthodoxe Kerk (GOK). Moslims vertegenwoordigen 10,7 procent, gevolgd door 2,9 procent gelovigen van de Armeens-Apostolische Kerk. De overige drie procent zijn rooms-katholieken, jezidi's, Grieks-orthodoxen en joden. Daarnaast zijn er nog groeiende niet-traditionele religieuze groepen zoals Baptisten, getuigen van Jehova, pinkstergemeenschappen, Krishna en atheïsten. Er zijn ook nog andere orthodoxe groepen waartoe voornamelijk etnische Russen behoren: Molokani, Staroveriy en Dukhoboriy.⁷²¹

De Grondwet van Georgië stelt dat er een absolute vrijheid van religie is en dat er een scheiding is van de GOK en de staat. De Grondwet garandeert gelijkheid voor iedereen ongeacht zijn of haar religie. Vervolging op basis van religie is strafbaar. Toch blijft de GOK in 2021 exclusieve belastingvoordelen en eigendomsrechten genieten, in tegenstelling tot andere religieuze groepen. In 2018 velt het Grondwettelijk Hof een vonnis om de wetgeving hieromtrent aan te passen tegen eind 2018, maar ook in 2021 onderneemt het parlement hiertoe geen stappen. Het parlement neemt in 2020 wel een wet aan die de GOK het eigendomsrecht geeft op gronden en bossen rondom de kerken van de GOK.⁷²²

⁷¹³ USDOS, 30/03/2021, p. 59, [url](#); Public Defender of Georgia, 05/12/2017, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 38, [url](#); Public Defender of Georgia, 10/12/2018, p. 7, [url](#)

⁷¹⁴ Public Defender, 08/07/2021, pp. 317-318, [url](#)

⁷¹⁵ Public Defender, 08/07/2021, pp. 317-318, [url](#)

⁷¹⁶ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 239, [url](#)

⁷¹⁷ Public Defender, 08/07/2021, p. 318, [url](#)

⁷¹⁸ Public Defender, 08/07/2021, p. 317, [url](#)

⁷¹⁹ USDOS, 20/04/2018, [url](#)

⁷²⁰ USDOS, 12/04/2022, p. 66, [url](#); USDOS, 30/03/2021, p. 59, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 45, [url](#)

⁷²¹ USDOS, 21/06/2019, p. 2, [url](#); USDOS, 12/05/2021, pp. 3-4, [url](#)

⁷²² USDOS, 26/04/2022, pp. 1, 11, [url](#); USDOS, 10/06/2020, p. 1, [url](#); USDOS, 12/05/2021, pp. 5-6, 9 [url](#)

Zowel op nationaal als op lokaal niveau blijven religieuze minderheidsgroepen hindernissen ondervinden om een gebedshuis te bouwen.⁷²³ Lokale autoriteiten in Batumi beslissen in 2017 dat er geen moskee mag worden gebouwd. Een rechtbank oordeelt in september 2019 dat deze beslissing discriminerend is en vraagt de stadsdiensten om deze beslissing te herzien.⁷²⁴ In april 2021 bevestigt het Hof van Beroep in Kutaisi deze uitspraak.⁷²⁵ Intussen is de zaak bij het Hooggerechtshof.⁷²⁶ Volgens de moslimgemeenschap is er weinig transparantie rond overheidsbeslissingen in verband met de bouw van moskeeën.⁷²⁷ Het HRC meent dat lokale overheden bewust informatie achterhouden over de procedure en vereiste documenten om een bouwvergunning aan te vragen.⁷²⁸ De Armeens Apostolische Kerk ondervindt eveneens problemen met eigendomsrechten over kerken die door haar in gebruik zijn, maar die tijdens de Sovjet-Unie werden geconfisqueerd, alsook over gebouwen die zij opnieuw in gebruik wensen te nemen.⁷²⁹

In september 2021 zijn duizenden documenten gelekt die grootschalige surveillancepraktijken van de Georgische staatsveiligheidsdienst aan het licht brengen. Voornamelijk religieuze leiders van de GOK werden hierbij gevisieerd. De Georgische autoriteiten ontkennen de authenticiteit van deze documenten, maar verschillende mensen bevestigen dat de gedocumenteerde gesprekken hebben plaatsgevonden.⁷³⁰

Tijdens de pandemie in 2020-2021 bevestigen bepaalde overheidsbeslissingen de ongelijkheid tussen religieuze groepen in Georgië. Wanneer alle bijeenkomsten verboden worden in het kader van de coronamaatregelen, schorten niet-dominante religieuze groepen hun activiteiten op. De GOK daarentegen blijft alle diensten verderzetten. Op 6 januari 2021, wanneer de GOK Kerstmis viert, wordt het uitgaansverbod dat op dat moment van kracht is voor een avond opgeheven. Dergelijke uitzonderingen zijn niet van toepassing op minderheidsreligies die in dezelfde periode een feestdag hebben, zoals christenen die op 25 december Kerstmis vieren.⁷³¹

Volgens vertegenwoordigers van religieuze minderheden geloven velen dat minderheidsreligies een bedreiging vormen voor de GOK en de culturele waarden van Georgië. De ngo Media Development Foundation (MDF) rapporteert over religieuze intolerantie in de nationale media. In 2021 is er een toename van het aantal religieus intolerante uitspraken in de media door politici, geestelijken en persfiguren. In 2021 gaat het over 117 uitspraken in vergelijking met 30 in 2020.⁷³² In 2019 waren dat er 55.⁷³³ Een verklaring voor het toegenomen aantal intolerante uitspraken heeft volgens MDF te maken met verklaringen op het televisiekanaal Alt-Info. Deze extreemrechtse zender heeft in 2021 uitzendrechten gekregen.⁷³⁴ Het HRC noemt uitingen van onverdraagzaamheid en haatspraak over religieuze minderen in de media, van politici en op sociale netwerken problematisch.⁷³⁵

Freedom House vermeldt in het jaarverslag over 2021 dat discriminatie van en geweld tegen mensen die behoren tot een minderheidsreligie voorkomt. Zij kunnen volgens Freedom House onvoldoende

⁷²³ USDOS, 10/06/2020, p. 1, [url](#); HRIDC, 30/01/2020, p. 36, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 166, [url](#); USDOS, 12/05/2021, pp. 10-11, [url](#)

⁷²⁴ Freedom House, 05/03/2020, [url](#)

⁷²⁵ Civil Georgia, 13/04/2021, [url](#)

⁷²⁶ USDOS, 26/04/2022, p. 13, [url](#)

⁷²⁷ USDOS, 26/04/2022, p. 3, [url](#); USDOS, 12/05/2021, p. 10, [url](#)

⁷²⁸ HRIDC, 31/01/2019, p. 33, [url](#)

⁷²⁹ USDOS, 26/04/2022, p. 3, [url](#); USDOS, 21/06/2019, pp. 1, 7, [url](#); USDOS, 12/05/2021, p. 10, [url](#)

⁷³⁰ USDOS, 26/04/2022, pp. 1, 9, [url](#)

⁷³¹ Public Defender of Georgia, 08/07/2021, pp. 173-174, [url](#)

⁷³² USDOS, 26/04/2022, p. 3, [url](#)

⁷³³ USDOS, 10/06/2020, p. 14, [url](#); USDOS, 21/06/2019, p. 2 [url](#); USDOS, 12/05/2021, pp. 3, 16, [url](#)

⁷³⁴ USDOS, 26/04/2022, p. 3, [url](#)

⁷³⁵ HRIDC, 30/01/2020, p. 36, [url](#)

rekenen op bescherming van de Georgische autoriteiten.⁷³⁶ In 2021 hebben verschillende opleidingen voor leden van de ordediensten plaatsgevonden om haatmisdrijven beter te onderzoeken.⁷³⁷

Een blijvend probleem volgens de ngo Tolerance and Diversity Institute (TDI) is dat procureurs er niet in slagen om personen die verantwoordelijk zijn voor haatmisdrijven op grond van religieuze intolerantie aan te klagen, aldus het USDOS over het jaar 2021.⁷³⁸ In 2020 uiten ngo's bekommernissen over het gebrekkige onderzoek naar misdrijven in de context van religieuze haat. De kwaliteit van het onderzoek verbetert wel volgens dezelfde ngo's.⁷³⁹ De Public Defender stelt over het jaar 2019 vast dat, zelfs wanneer iemand de naam van de dader geeft of wanneer er video-opnames zijn van een incident, er problemen zijn om de dader aan te klagen.⁷⁴⁰

In 2021 stelt de Public Defender verbetering vast wat betreft het identificeren van haatmotieven. Tegelijkertijd blijft het voor de bevoegde onderzoeksinstanties een uitdaging om een degelijk onderzoek te voeren. De voornaamste problemen op dit vlak zijn een tijdig onderzoek naar het misdrijf en het toekennen van de status van slachtoffer.⁷⁴¹

In 2021 ontvangt de Public Defender zes klachten over discriminatie, waarvan drie potentiële haatmisdrijven omwille van religieuze intolerantie.⁷⁴² In 2020 gaat het over zeven klachten, waarvan twee geweldincidenten.⁷⁴³ In 2019 ontving de Public Defender negentien zulke meldingen. Tien van deze meldingen gaan over geweldincidenten, waarvan acht tegen getuigen van Jehova. De meldingen gaan over geweigerde registraties van religieuze organisaties, discriminatie op het werk, intimidatie en onvoldoende participatie van religieuze minderheden in culturele evenementen.⁷⁴⁴ Zaken van de voorbije jaren blijven voornamelijk onopgelost, aldus de Public Defender. Dat heeft voornamelijk te maken met een gebrek aan middelen en het feit dat deze zaken niet worden beschouwd als dringend.⁷⁴⁵

Het ministerie van Binnenlandse Zaken onderzocht in 2021 dertien zaken waarbij religieuze motieven aan de basis liggen van het misdrijf.⁷⁴⁶ In 2020 waren dat er 22 en in 2019 44 zaken.⁷⁴⁷ Volgens religieuze organisaties is het aantal misdrijven tegen religieuze groepen in 2020 lager tegenover 2019 omwille van de beperkingen opgelegd door de overheid om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan.⁷⁴⁸

De procureur-generaal vervolgde in 2021 vijf personen voor misdrijven op grond van religieuze intolerantie. Alle zaken zijn nog lopende.⁷⁴⁹ In 2020 zijn drie personen vervolgd voor misdrijven tegen getuigen van Jehova. Twee personen werden veroordeeld. De derde zaak is nog lopende.⁷⁵⁰ In 2019 startte de procureur-generaal een strafrechtelijke procedure tegen veertien personen, van wie zes werden veroordeeld.⁷⁵¹

⁷³⁶ Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#)

⁷³⁷ USDOS, 26/04/2022, p. 15, [url](#)

⁷³⁸ USDOS, 26/04/2022, p. 1, [url](#)

⁷³⁹ USDOS, 21/06/2019, p. 1, [url](#); USDOS, 12/05/2021, p. 8, [url](#)

⁷⁴⁰ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 169, [url](#)

⁷⁴¹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 132, [url](#)

⁷⁴² USDOS, 26/04/2022, p. 18, [url](#)

⁷⁴³ USDOS, 12/05/2021, pp. 2, 15, [url](#)

⁷⁴⁴ USDOS, 10/06/2020, pp. 2, 13, [url](#)

⁷⁴⁵ USDOS, 26/04/2022, p. 18, [url](#); USDOS, 12/05/2021, p. 15, [url](#); USDOS, 10/06/2020, p. 13, [url](#)

⁷⁴⁶ USDOS, 26/04/2022, pp. 2, 17, [url](#)

⁷⁴⁷ USDOS, 12/05/2021, pp. 2, 15, [url](#)

⁷⁴⁸ USDOS, 12/05/2021, pp. 2, 15, [url](#)

⁷⁴⁹ USDOS, 26/04/2022, pp. 2, 19, [url](#)

⁷⁵⁰ USDOS, 12/05/2021, pp. 2, 15, [url](#)

⁷⁵¹ USDOS, 10/06/2020, p. 13, [url](#)

3.6.1. De getuigen van Jehova

Sinds september 2021 zijn de getuigen van Jehova in Georgië wettelijk erkend als religieuze groep. Voordien werden zij beschouwd als een niet-commerciële entiteit. Hierdoor krijgen de getuigen van Jehova dezelfde wettelijke status als andere erkende religieuze groepen in Georgië. In de praktijk krijgen zij hierdoor geen bijkomende voordelen.⁷⁵²

Getuigen van Jehova zijn volgens het TDI al jarenlang een doelwit van discriminatie en vervolging in Georgië. Volgens deze ngo zijn zij vaak het slachtoffer van inbreuken op grond van religieuze intolerantie ten gevolge van een inefficiënt beleid van de Georgische autoriteiten en diepgewortelde stereotypes. Fysiek geweld, inmenging in religieuze rituelen, beschadiging van gebedshuizen, eigendommen en religieuze literatuur zijn de meest voorkomende misdrijven tegen getuigen van Jehova. In een rapport van mei 2020 dat de periode 2010-2019 beoordeelt, stelt het TDI vast dat onderzoeken naar dergelijke feiten in veel situaties niet gebeuren of onredelijk lang worden uitgesteld en dat daders niet worden aangeklaagd.⁷⁵³

In 2021 zijn er net zoals in 2020 minder incidenten tegen getuigen van Jehova in vergelijking met voor de coronapandemie. Dat heeft volgens de gemeenschap te maken met de coronamaatregelen, waardoor de meeste activiteiten online plaatsvinden.⁷⁵⁴ Volgens de Public Defender vindt fysiek geweld meestal plaats wanneer getuigen van Jehova prediken bij hun standjes op straat of wanneer zij huis aan huis gaan.⁷⁵⁵

In 2021 hebben de getuigen van Jehova in totaal zes klachten ontvangen, waarvan een over fysiek geweld. In 2020 rapporteren getuigen van Jehova acht klachten.⁷⁵⁶ Een incident in 2020 betreft fysiek geweld. De andere klachten gaan over vandalisme op koninkrijkszalen, inmenging in religieuze diensten en schade aan eigendommen of literatuur.⁷⁵⁷ Alle zes zaken van 2021 bevinden zich eind 2021 in de fase van het onderzoek, net zoals vijf van de acht zaken van 2020. In een zaak van 2020 heeft een rechtbank de dader in 2021 schuldig bevonden en in een tweede zaak heeft de dader een financiële compensatie betaald waardoor de aanklacht is ingetrokken.⁷⁵⁸ In 2020 is er geen vooruitgang en zijn er geen arrestaties in het kader van incidenten die hebben plaatsgevonden in de jaren voordien.⁷⁵⁹ In 2019 melden de getuigen van Jehova twintig religieus gemotiveerde incidenten aan de overheid. In 2018 zijn dat er negentien. In elf van de twintig incidenten in 2019 gaat het over fysiek geweld, tegenover acht in 2018.⁷⁶⁰

De procureur-generaal voerde in 2019 een onderzoek naar acht incidenten en berechtte één individu. De Public Defender stelt in 2019 verbeteringen vast tegenover voorgaande jaren in het onderzoek naar en klassering van vermoedelijke haatmisdrijven tegen getuigen van Jehova. Hiermee bedoelt de Public Defender dat het vaker, maar niet altijd, een onderzoek instelt op grond van haatmotieven zoals geformuleerd in de Strafwet.⁷⁶¹ Een rapport van de getuigen van Jehova over het jaar 2019, geciteerd door de Public Defender, stelt dat de kwaliteit van het onderzoek naar misdrijven op grond van religie en de houding van politieagenten tegenover slachtoffers is verbeterd dankzij inspanningen van het

⁷⁵² USDOS, 26/04/2022, p. 10, [url](#)

⁷⁵³ TDI, 06/05/2020, p. 16, [url](#)

⁷⁵⁴ USDOS, 26/04/2022, p. 19, [url](#)

⁷⁵⁵ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 142, [url](#)

⁷⁵⁶ USDOS, 26/04/2022, p. 19, [url](#)

⁷⁵⁷ USDOS, 12/05/2021, pp. 15-16, [url](#)

⁷⁵⁸ USDOS, 26/04/2022, p. 19, [url](#)

⁷⁵⁹ USDOS, 12/05/2021, p. 16, [url](#)

⁷⁶⁰ USDOS, 10/06/2020, p. 13, [url](#)

⁷⁶¹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, pp. 142, 169, [url](#)

mensenrechtendepartement van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Ondanks deze verbeteringen, blijven er problemen om een onderzoek tijdig en efficiënt af te ronden.⁷⁶²

Het USDOS vermeldt een incident dat heeft plaatsgevonden in mei 2021 waarbij iemand een molotovcocktail heeft geworpen in een koninkrijkszaal in Mtskheta. Op het moment van de aanval was niemand aanwezig, maar er is wel sprake van materiële schade. Volgens de Public Defender hebben de Georgische autoriteiten erkend dat er een religieus motief is in dit incident. Het onderzoek is eind 2021 niet afgerond.⁷⁶³

3.6.2. De moslingemeenschap

Het USDOS vermeldt over het jaar 2021 twee situaties van religieus geweld tegen moslims. Een incident speelt zich in januari 2021 af in het dorp Buknari waar een groep christenen twee moslimtieners hebben aangevallen naar aanleiding van onenigheid over de opening van een gebedshuis. Hierna ontstonden er opstootjes tussen moslims en christenen in het dorp. De Public Defender en lokale ngo's noemen het problematisch dat een Georgisch parlamentslid de gebeurtenissen in Buknari beschrijft als geweld tussen "Georgiërs en moslims".⁷⁶⁴ In mei 2021 mondt een privédiscussie uit in geweld tussen etnisch Georgische christenen en etnisch Azerische moslims in de stad Dmanisi. Ook hier verwijzen deelnemers naar het geweld als "moslims versus christenen", hoewel de gebeurtenissen zowel een etnische als religieuze dimensie hebben.⁷⁶⁵

Volgens de Public Defender heeft de politie snel gereageerd op het incident in Buknari, zijn vijf personen erkend als slachtoffer en is een persoon aangeklaagd voor geweld. De klacht tegen twee anderen is ingetrokken. De Public Defender meent dat de autoriteiten niet inzetten op systematische preventie, maar zaken op een individuele manier aanpakken.⁷⁶⁶

In geen van de geconsulteerde bronnen, waaronder de jaarrapporten van het HRC, Freedom house en het USDOS, zijn er meldingen van religieus geweld tegen moslims in de periode 2017-2020.

Moslims kunnen problemen ondervinden wanneer zij de grens van en naar Georgië oversteken. Dat geldt ook voor volgelingen van andere minderheidsreligies, maar moslims worden hier volgens de Public Defender in het bijzonder mee geconfronteerd. Wanneer moslims het land verlaten, worden zij opgehouden omdat hun bagage extra grondig wordt onderzocht en zij vragen moeten beantwoorden over hun fysieke verschijning. Bij de import van religieuze literatuur kunnen er eveneens problemen ontstaan. Import van niet-orthodox-christelijke literatuur wordt gezien als een bedreiging waardoor de inhoud wordt gecontroleerd. Om religieuze literatuur te importeren is een toestemming van de GOK of van de Administration of All Muslims in Georgia vereist.⁷⁶⁷

⁷⁶² Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 169, [url](#)

⁷⁶³ USDOS, 26/04/2022, p. 18, [url](#)

⁷⁶⁴ USDOS, 26/04/2022, pp. 15, 17, [url](#)

⁷⁶⁵ USDOS, 26/04/2022, pp. 3-4, [url](#)

⁷⁶⁶ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 131, [url](#)

⁷⁶⁷ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 171, [url](#)

4. De separatistische regio's Zuid-Ossetië en Abchazië

4.1. Voorgeschiedenis

Kort na zijn onafhankelijkheid in 1991 moet Georgië het hoofd bieden aan spanningen in de separatistische regio Zuid-Ossetië en aan een kortstondige burgeroorlog in december van hetzelfde jaar. De Sotchi-akkoorden van juni 1992 beëindigen het achttien maanden durende conflict tussen de Ossetische separatisten, gesteund door Moskou, en de Georgische centrale regering. Nog voor de situatie kan stabiliseren, breekt in augustus 1992 een oorlog uit in de regio Abchazië. Deze oorlog eindigt in september 1993 met de aftocht van de Georgische troepen. Tbilisi verliest op dat moment de daadwerkelijke controle over bijna heel deze regio die sindsdien in handen is van de separatistische autoriteiten van Abchazië. De de-facto-autoriteiten in beide regio's worden openlijk politiek en militair gesteund door Moskou. In 1994 gaat het staakt-het-vuren in tussen Abchazië en Georgië. Zowel in Abchazië als in Zuid-Ossetië starten er in die periode vredesgesprekken en houden internationale missies toezicht op het vredesproces.⁷⁶⁸

Het blijft rustig tussen Georgië en Zuid-Ossetië tot het begin van de zomer van 2004 wanneer tientallen burgers omkomen tijdens gevechten en bombardementen in de Ossetische hoofdstad Tskhinvali. Saakashvili is van plan om na zijn aantreden als president in 2004 de territoriale integriteit en soevereiniteit van Georgië te herstellen. Zijn bewind en enkele drastische maatregelen om het leiderschap in Zuid-Ossetië te ondermijnen, doen de spanningen toenemen. Als reactie op het prowesters bewind van Saakashvili verhoogt Moskou haar financiële en militaire steun aan Zuid-Ossetië en Abchazië. Rusland stuurt militairen en personeel van zijn veiligheidsdienst naar Tskhinvali en de Abchazische hoofdstad Soukhoumi.⁷⁶⁹

In de jaren die volgen blijft de situatie onstabiel en loopt de spanning tussen Tbilisi en Tskhinvali-Moskou op. Op 7 augustus 2008 breekt een oorlog uit in een klimaat van politieke vijandelijkheden, militarisering en een volatiele veiligheidssituatie. Georgische troepen starten een grondoffensief op Tskhinvali. Als reactie hierop vallen Russische troepen Zuid-Ossetië binnen en rukken zij op tot diep in Georgië, ver voorbij de grens met Zuid-Ossetië. De volgende dag stuurt Rusland troepen naar Abchazië waardoor er een tweede front ontstaat. Vijf dagen na aanvang van het offensief eindigt de oorlog en verliest Georgië de controle over gebieden en conflictzones die het land tot op dat moment nog controleerde, waaronder de Kodorikloof in Abchazië en het district Akhagori in Zuid-Ossetië.⁷⁷⁰

De oorlog in augustus 2008 eindigt met een bestand bemiddeld door Frankrijk. Sindsdien is er sprake van een bevroren conflict waarin Rusland nog steeds een groot deel van het Georgisch grondgebied bezet en de grenzen tussen Zuid-Ossetië en Abchazië met Georgië markeert met omheining in prikkeldraad, grensborden en controleposten.⁷⁷¹ Verder zijn er duizenden Russische militairen opgesteld. Met de afgifte van Russische paspoorten aan inwoners uit beide afgescheiden regio's sinds het begin van de jaren 2000 versterkt Rusland zijn invloed.⁷⁷² 85 procent van de inwoners van Zuid-Ossetië en 90 procent van de inwoners van Abchazië beschikt in 2008 over een Russisch paspoort.⁷⁷³

De internationale gemeenschap erkent de onafhankelijkheid van Zuid-Ossetië en Abchazië niet. De EU noemt de blijvende militaire aanwezigheid van Rusland in beide regio's een schending van het

⁷⁶⁸ International Center for Transitional Justice (ICTJ), 05/2009, pp. 10, 14, [url](#)

⁷⁶⁹ International Center for Transitional Justice (ICTJ), 05/2009, pp. 10, 14-15, [url](#)

⁷⁷⁰ International Center for Transitional Justice (ICTJ), 05/2009, p. 18, [url](#)

⁷⁷¹ Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), 16/07/2018, [url](#)

⁷⁷² Freedom House, 04/02/2019, [url](#); Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), 16/07/2018, [url](#)

⁷⁷³ RFE/RL, 24/04/2019, [url](#)

internationaal recht.⁷⁷⁴ De enige landen die de onafhankelijkheid van Zuid-Ossetië en Abchazië wel erkennen zijn Rusland, Nicaragua, Venezuela, Syrië en Nauru, een eiland in de Stille Oceaan.⁷⁷⁵

Op 29 januari 2021 bevestigt het EHRM dat Rusland de gebieden Abchazië en Zuid-Ossetië bezet. Het vonnis gaat over wat er in 2008 gebeurde, maar spreekt eveneens van aanhoudende schendingen. Deze beslissing is van groot belang voor IDP's en andere slachtoffers.⁷⁷⁶

Op 9 maart 2022 kondigt het Kremlin aan dat het minder financiële steun zal verlenen aan Abchazië en Zuid-Ossetië. Momenteel betaalt Rusland 85 procent van de lonen van de ambtenaren in deze regio's. Dat aandeel zal worden verminderd tot 15 procent tegen 2025. Rusland wil naar eigen zeggen dat deze regio's minder afhankelijk worden van Rusland.⁷⁷⁷

4.2. Zuid-Ossetië

Ten gevolge van het conflict in 2008, alsook de oorlog in het begin van de jaren 1990, hebben duizenden etnische Georgiërs Zuid-Ossetië verlaten. In 2019 wonen er naar schatting nog 4.000 etnische Georgiërs in Zuid-Ossetië op een totale bevolking van ongeveer 39.000. In 1989 woonden er 98.000 mensen.⁷⁷⁸

Een decreet van de zelfverklaarde autoriteiten van Zuid-Ossetië in 2010 bepaalt dat de eigendomsdocumenten uitgereikt door de Georgische centrale regering tussen 1991 en 2008, ongeldig zijn. Zonder een eigendomsbewijs op basis van de wetgeving van het separatistische regime van Zuid-Ossetië, behoren alle eigendommen in het district Akhagori toe aan dat regime. Dit decreet treft etnische Georgiërs die tot 2008 in dit district woonden en die elk eigendomsbewijs van hun woningen en gronden hebben verloren.⁷⁷⁹ Tot het conflict van augustus 2008 was het district Akhagori onder de controle van de Georgische centrale regering en werd het hoofdzakelijk bewoond door Georgiërs. Na de oorlog van 2008 waren zij genoodzaakt toevlucht te zoeken in Georgië. Voor etnische Georgiërs uit Akhagori bestaat er een speciale regeling om de grens over te steken.⁷⁸⁰ Daarnaast bestaat er een gezinsherenigingsprogramma voor inwoners uit Zuid-Ossetië die zich willen herenigen met familie woonachtig op het grondgebied onder controle van Tbilisi. Indien zij hierop intekenen, ontvangen zij een uitreisdocument dat hen niet toestaat terug te keren naar Zuid-Ossetië en waardoor zij hun eigendomsrechten in de bezette regio verliezen.⁷⁸¹

Meer dan tien jaar na het einde van de oorlog tussen Rusland en Georgië in 2008 blijft Rusland controle uitoefenen over Zuid-Ossetië aan de hand van haar aanzienlijke militaire aanwezigheid en financiële ondersteuning aan de regio.⁷⁸² Sinds 2009 plaatsen Russische troepen omheining met prikkeldraad langs de zogenaamde administratieve grens (administrative boundary line, ABL) met Zuid-Ossetië. Veel mensen zijn zich niet bewust van de exacte locatie van de ABL tenzij er een omheining is geplaatst.⁷⁸³ Dit proces wordt ook *borderization* genoemd en neemt jaarlijks toe.⁷⁸⁴ Langs de ABL bevinden zich in 2018 volgens de Georgische autoriteiten drie Russische militaire basissen (in Java, Tskhinvali en Akhagori) en negentien Russische gemilitariseerde grenswachtposten. Verder zijn er

⁷⁷⁴ RFE/RL, 07/08/2018, [url](#)

⁷⁷⁵ Eurasianet, 29/05/2018, [url](#)

⁷⁷⁶ Civil Georgia, 29/01/2021, [url](#)

⁷⁷⁷ Civil Georgia, 10/03/2022, [url](#)

⁷⁷⁸ Carnegie Europe (De Waal T.), 16/07/2019, [url](#)

⁷⁷⁹ USDOS, 12/04/2022, p. 32, [url](#); USDOS, 20/04/2018, [url](#)

⁷⁸⁰ USDOS, 13/03/2019, p. 21, [url](#)

⁷⁸¹ USDOS, 12/04/2022, p. 32, [url](#)

⁷⁸² AI, 03/07/2019, pp. 6, 14, [url](#)

⁷⁸³ AI, 03/07/2019, p. 20, [url](#); EU Monitoring Mission in Georgia, 10/2018, [url](#)

⁷⁸⁴ CoE, 03/11/2022, p. 7, [url](#); Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 255, [url](#); AI, 03/07/2019, p. 20, [url](#); EU Monitoring Mission in Georgia, 10/2018, [url](#)

nog verschillende observatietorens en heel wat bewakingsapparatuur.⁷⁸⁵ Dit proces wordt hevig bekritiseerd door Georgië, de EU en de Verenigde Staten.⁷⁸⁶ Het International Committee of the Red Cross (ICRC) is in 2021 nog steeds de enige internationale organisatie in de gebieden onder controle van Tskhinvali.⁷⁸⁷

Specifieke vergunningen uitgevaardigd door de de-facto-autoriteiten van Zuid-Ossetië, zijn de enige documenten om naar weerskanten van de ABL te gaan.⁷⁸⁸ In januari⁷⁸⁹ en september⁷⁹⁰ 2019 zijn alle verplaatsingen tussen Georgië en Zuid-Ossetië wekenlang verboden.⁷⁹¹ Om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan in 2020, sluit Zuid-Ossetië in februari 2020 de grenzen met Georgië en in april 2020 met Rusland.⁷⁹² De sluiting van de grenzen zorgt volgens de Public Defender voor een humanitaire crisis voor de mensen woonachtig in de bezette gebieden. Zij worden zo afgesloten van gezondheidszorg, voedsel, pensioenen, werk en andere noodzakelijke diensten.⁷⁹³ Enkel zij die dringende medische hulp nodig hebben, worden op sommige momenten doorgelaten, maar de procedure om een toelating te krijgen is complex en tijdrovend. Tijdens de pandemie weigeren de autoriteiten in Tskhinvali alle vormen van hulp aangeboden door de Georgische autoriteiten. Wanneer de gezondheidszorg in Tskhinvali eind 2020 de toestroom van coronapatiënten niet langer aankan, mag het ICRC toch enkele patiënten naar Georgië vervoeren.⁷⁹⁴ In 2021 blijven de grensposten om van Zuid-Ossetië naar Georgië te reizen en omgekeerd zo goed als permanent gesloten. In 2022 openen enkele grensposten een beperkt aantal dagen rond Pasen en een lokale feestdag in juni. Het duurt tot eind augustus 2022 alvorens twee van de vijf grensposten opnieuw voor een langere periode openen, namelijk tien dagen per maand. De langdurige sluitingen hebben ervoor gezorgd dat reisdocumenten van mensen die voor de coronapandemie regelmatig de grens overstaken, uitgevaardigd in Tskhinvali, niet langer geldig zijn.⁷⁹⁵ Tot december 2022 is het toegestaan om met een vervallen reisdocument de grens over te steken.⁷⁹⁶

Om uiteenlopende redenen steken inwoners aan beide kanten van de ABL vaak op illegale wijze de grens over: toegang tot landbouwgronden en irrigatiebronnen, handel, familiebezoek, gezondheidszorg, onderwijs, sociale voordelen, bezoek aan begraaf- en gebedsplaatsen. Voor medische zorgen en religieuze diensten is er soms flexibiliteit om de grens te mogen oversteken.⁷⁹⁷ Zij die de grens naar Zuid-Ossetië oversteken zonder vereiste documenten, riskeren te worden gearresteerd. De arrestaties verlopen willekeurig.⁷⁹⁸ Vaak zijn het Georgische boeren die de grens oversteken en door Russische grenswachters worden gearresteerd.⁷⁹⁹ Zij worden meestal twee tot drie dagen vastgehouden door de de-facto-autoriteiten tot zij een boete hebben betaald,⁸⁰⁰ maar de laatste jaren loopt die termijn regelmatig op.⁸⁰¹ Die geldboete bedraagt meestal 2.000 Russische

⁷⁸⁵ EU Monitoring Mission in Georgia, 10/2018, [url](#); AI, 03/07/2019, p. 20, [url](#)

⁷⁸⁶ The Central Asia - Caucasus Analyst, 02/10/2013, [url](#)

⁷⁸⁷ CoE, 03/11/2022, p. 7, [url](#)

⁷⁸⁸ USDOS, 11/03/2020, p. 24, [url](#); Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 15, [url](#)

⁷⁸⁹ In januari 2019 zouden de grenzen gesloten zijn om een verspreiding van de varkensgriep te voorkomen cf. Agenda.ge, 18/01/2019, [url](#)

⁷⁹⁰ De sluiting in september 2019 is het gevolg van spanningen tussen Zuid-Ossetië en Georgië omwille van een nieuwe observatiepost van Georgië in de regio Chorchana-Tsnelisi, gelegen op enkele kilometers van de grens met Zuid-Ossetië. Zuid-Ossetië eist dat Georgië deze observatiepost afbreekt cf. EUMM, 16/09/2019, [url](#)

⁷⁹¹ Freedom House, 05/03/2020, [url](#)

⁷⁹² ICG, 06/05/2020, [url](#); Eurasianet, 31/07/2020, [url](#)

⁷⁹³ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 305, [url](#)

⁷⁹⁴ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, pp. 8-9, [url](#)

⁷⁹⁵ Eurasianet (Girardot C.), 28/09/2022, [url](#)

⁷⁹⁶ OC-Media (Kinch S.), 18/08/2022, [url](#)

⁷⁹⁷ USDOS, 12/04/2022, p. 45, [url](#); USDOS, 11/03/2020, p. 26, [url](#)

⁷⁹⁸ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 15, [url](#)

⁷⁹⁹ USDOS, 13/03/2019, p. 3, [url](#)

⁸⁰⁰ USDOS, 12/04/2022, p. 45, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 3, [url](#)

⁸⁰¹ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 16, [url](#)

roebel (1.000 RUB = 13,60 EUR) in Zuid-Ossetië. Het aantal dagen in detentie kan oplopen afhankelijk van de overtreding.⁸⁰² De Public Defender stelt over het jaar 2021 vast dat lange gevangenisstraffen steeds vaker voorkomen, in tegenstelling tot de jaren voordien toen administratieve boetes gangbaar waren.⁸⁰³ Eind oktober 2022 bevinden vier Georgische burgers zich nog steeds in de gevangenis in Zuid-Ossetië.⁸⁰⁴ De Public Defender noteert in 2021 in totaal 70 illegale detenties aan de grensovergang met Zuid-Ossetië.⁸⁰⁵ In 2020 zijn dat er 64 en in 2019 86 in totaal.⁸⁰⁶

Volgens het USDOS zijn er in 2021, net zoals in de jaren voordien, meldingen van Russische grenswachters die individuen arresteren in de gebieden onder controle van Tbilisi. De meeste beschuldigingen hebben te maken met het overtreden van de landsgrenzen. Velen werden volgens EUMM gedwongen documenten te ondertekenen in het Russisch die ze niet begrepen.⁸⁰⁷

Gewelddadige behandelingen en marteling tijdens de detentieperiode blijven een van de meest problematische kwesties in Zuid-Ossetië, aldus de Public Defender. De Public Defender geeft in de mensenrechtenrapporten over de voorbije jaren verschillende voorbeelden van personen gearresteerd werden toen zij de grens illegaal overstaken. Er is sprake van erbarmelijke omstandigheden tijdens hun detentie en voortdurend geweld.⁸⁰⁸

Sinds juni 2015 kunnen etnische Georgiërs een aanvraag indienen voor een paspoort van Zuid-Ossetië. Deze procedure vereist dat ze op voorhand afstand hebben gedaan van hun Georgische nationaliteit. Dit paspoort, uitgereikt door het separatistische regime van Zuid-Ossetië, is onmisbaar voor de Georgiërs om deel te nemen aan het lokale politieke en economische leven.⁸⁰⁹ Op 14 maart 2022 gaat de Russische Doema (het parlement) akkoord met een vereenvoudigde procedure om inwoners uit Zuid-Ossetië de Russische nationaliteit te geven. Zij mogen hun Zuid-Ossetische nationaliteit behouden.⁸¹⁰

In maart 2022, kort na de start van de oorlog in Oekraïne, kondigt de toenmalige leider van Zuid-Ossetië, Anatoli Bibilov, plannen aan om de zelfverklaarde regio te verenigen met de Russische Federatie.⁸¹¹ Wanneer Bibilov in mei 2022 niet wordt herverkozen, kondigt hij op verzoek van Rusland alsnog een referendum aan op 17 juli 2022.⁸¹² Zijn opvolger, Akan Gagloev, staat in principe achter een aansluiting bij Rusland, maar besluit het referendum enkele weken voor de geplande datum op te schorten.⁸¹³

De oorlog in Oekraïne heeft ook een effect op de militaire aanwezigheid van Rusland in de bezette regio's. Op 16 maart 2022 raakt bekend dat Russische troepen die zijn gestationeerd in Zuid-Ossetië zijn vertrokken om deel te nemen aan de oorlog in Oekraïne.⁸¹⁴ Daarnaast zouden ook Zuid-Ossetische militairen naar Oekraïne zijn vertrokken om aan de zijde van de Russen te vechten in Oekraïne.⁸¹⁵

In Zuid-Ossetië, gecontroleerd door Moskou, is het gerechtelijke systeem afhankelijk van de politieke macht. De de-facto-autoriteiten controleren in grote mate de media en beperken de activiteiten van

⁸⁰² Amnesty International, 3/07/2019, p. 31, [url](#)

⁸⁰³ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, pp. 256-257, [url](#)

⁸⁰⁴ Council of Europe, 03/11/2022, [url](#)

⁸⁰⁵ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 256, [url](#)

⁸⁰⁶ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 16, [url](#)

⁸⁰⁷ USDOS, 11/03/2020, p. 26, [url](#)

⁸⁰⁸ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 257, [url](#); Public Defender of Georgia, 21/04/2021, pp. 17-18, [url](#)

⁸⁰⁹ USDOS, 13/04/2016, [url](#)

⁸¹⁰ Civil Georgia, [2] 15/03/2022, [url](#)

⁸¹¹ Civil Georgia, [1] 31/03/2022, [url](#)

⁸¹² The Jamestown Foundation (Menabde G.), 18/05/2022, [url](#)

⁸¹³ Civil Georgia, 30/05/2022, [url](#)

⁸¹⁴ Civil Georgia, 16/03/2022, [url](#)

⁸¹⁵ Civil Georgia, 28/03/2022, [url](#); Civil Georgia, [2] 31/03/2022, [url](#)

de burgermaatschappij.⁸¹⁶ In 2022 klasseert Freedom House Zuid-Ossetië net zoals in 2020-2021 als “not free” met een score van 11/100.⁸¹⁷

4.3. Abchazië

Sinds het conflict van augustus 2008 oefent Tbilisi geen gezag meer uit over Abchazië, maar staat de regio volledig onder de controle van het separatistische regime van Soukhomi, gesteund door Rusland. In 2017 zijn er enkele duizenden Russische troepen gestationeerd. Ongeveer 90 procent van de inwoners beschikt over een Russisch paspoort.⁸¹⁸

In 1989 telt Abchazië onder de toenmalige Sovjet-Unie nog 525.000 inwoners van wie bijna 240.000 etnische Georgiërs. Tijdens de oorlog in 1993 wordt de meerderheid van de etnische Georgiërs gedwongen om Abchazië te verlaten, een deel slaat op de vlucht.⁸¹⁹ Meer dan 250.000 Georgiërs raken ontheemd.⁸²⁰ In 2018 verblijven er naar schatting 50.000 etnische Georgiërs in het district Gali in Abchazië. Gali wordt zo goed als uitsluitend bewoond door etnische Georgiërs. Etnische Georgiërs maken een vijfde uit van de totale bevolking in Abchazië en worden op vele gebieden beschouwd als tweederangsburgers.⁸²¹

De Abchazische wetgeving staat dubbel staatsburgerschap uitsluitend toe met Rusland. Etnische Georgiërs in Abchazië moeten hun Georgische nationaliteit opgeven om de Abchazische nationaliteit te verkrijgen, waardoor zij beter kunnen deelnemen aan het politieke en economische leven in Abchazië. In 2014 worden alle paspoorten die eerder waren uitgereikt aan etnische Georgiërs, 27.000 in totaal, ongeldig verklaard.⁸²² Sinds 2016 is het mogelijk om een oud paspoort in te ruilen voor een nieuw Abchazisch paspoort. Een van de voorwaarden om een nieuw paspoort te krijgen, zoals vastgelegd in de wet inzake staatsburgerschap, is een bewijs dat de persoon in kwestie tussen 1994 en 1999 in Abchazië woonde. Deze voorwaarde zorgt voor veel moeilijkheden voor niet-etnische Abchaziërs die hun Abchazisch paspoort willen vernieuwen.⁸²³

Sinds juli 2017 kunnen etnische Georgiërs een Abchazisch paspoort krijgen indien ze formeel afstand doen van hun Georgische etniciteit en zich laten registreren als etnische Abchaziërs. De aanvraag moet rechtstreeks worden ingediend bij de Abchazische president. In dezelfde periode ontstaat de mogelijkheid voor etnische Georgiërs om een permanente verblijfsvergunning voor vreemdelingen aan te vragen. Hiermee kunnen ze hun Georgische staatsburgerschap behouden, in de regio verblijven, goederen verkopen en naar Georgië reizen. Deze vergunningen ontnemen hen wel het recht om te stemmen en om onroerend goed te verwerven.⁸²⁴ De autoriteiten van Soukhomi voeren de verblijfsvergunning voor vreemdelingen in om het verblijf van etnische Georgiërs in de districten Gali, Ochamchire en Tkvarcheli te regelen. Dit zijn de enige drie districten van Abchazië waarnaar Georgische IDP's mogen terugkeren na het conflict van 1992-93.⁸²⁵ De Abchazische regering tracht het aantal etnische Georgiërs dat in aanmerking komt voor een verblijfsvergunning te beperken. Om in aanmerking te komen moet iemand documenten kunnen voorleggen die bewijzen dat ze sinds 1999 minstens tien jaar in Abchazië wonen.⁸²⁶

⁸¹⁶ Public Defender of Georgia, 05/12/2017, [url](#)

⁸¹⁷ Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#)

⁸¹⁸ Freedom House, 4/02/2019, [url](#)

⁸¹⁹ Carnegie Europe, 3/12/2018, [url](#)

⁸²⁰ Agenda.ge, 27/09/2019, [url](#)

⁸²¹ ICG, 05/09/2019, [url](#)

⁸²² Jam News, 27/07/2019, [url](#)

⁸²³ OC-Media, 22/02/2019, [url](#)

⁸²⁴ USDOS, 20/04/2018, [url](#); Civil Georgia, 31/07/2017, [url](#)

⁸²⁵ USDOS, 20/04/2018, [url](#)

⁸²⁶ Civil Georgia, 18/10/2017, [url](#)

In oktober 2017 keuren de autoriteiten van Soukhomi nieuwe restrictieve maatregelen goed. Deze maatregelen treffen meer dan 4.000 Georgiërs uit het district Gali die in aangrenzende gebieden onder de controle van de Georgische autoriteiten wonen, maar periodiek naar hun gronden aan Abchazische zijde gaan om ze te bewerken. De Abchazische autoriteiten beschouwen het feit dat deze Georgiërs een Abchazisch paspoort bezitten onwettelijk en oordelen dat zij geen aanspraak maken op een verblijfsvergunning die hen toelaat de grens tussen Abchazië en Georgië vrij over te steken.⁸²⁷

Sinds 2022 is het niet langer toegestaan om de ABL over te steken met een tijdelijk identificatieformulier, ook gekend als formulier nummer negen.⁸²⁸ Dit formulier wordt afgegeven in afwachting van de toekenning van een verblijfsvergunning en is maximum zes maanden geldig.⁸²⁹ Het is wel mogelijk om de ABL over te steken met de volgende documenten: een nieuw Abchazisch paspoort, een permanente verblijfsvergunning, een geboortetest (enkel personen jonger dan 14 jaar), een toelating⁸³⁰ om Abchazië te betreden (een zogenaamd visum) voor Georgische paspoorthouders.⁸³¹ Sinds augustus 2018 mogen oude Sovjetpaspoorten niet langer gebruikt worden om de ABL over te steken. Duizenden etnische Georgiërs in Abchazië gebruikten deze paspoorten bij de grensovergang. Zij die geen geldige documenten hebben om de grens over te steken, mogen volgens de de-facto-autoriteiten een aanvraag indienen voor een tijdelijke verblijfsvergunning voor vreemdelingen die vijf jaar geldig is en waarmee zij de grens wel mogen oversteken.⁸³²

Deze verblijfsvergunningen zijn vaak de enige optie voor etnische Georgiërs om de grens over te steken. In 2021 blijven de zelfverklaarde autoriteiten deze vergunningen uitreiken, ook al betekent dit voor etnische Georgiërs in Abchazië dat zij hierdoor officieel geregistreerd staan als vreemdelingen, aldus de RvE.⁸³³ Volgens de Public Defender hebben 20.224 inwoners van Gali een dergelijke verblijfsvergunning en beschikken 1.065 etnische Georgiërs over een Abchazisch paspoort. De Public Defender merkt hierbij op dat zij die een Abchazisch paspoort aanvragen afstand moeten doen van hun Georgische nationaliteit, waardoor zij in principe staatloos zijn, gelet op het feit dat Abchazië niet erkend wordt door de meeste landen.⁸³⁴

Langs de ABL in Abchazië neemt het *borderization* proces toe sinds 2013. Volgens de Georgische autoriteiten zijn er in 2018 hekken en prikkeldraad geplaatst over een lengte van ongeveer 49 kilometer op een totaal van 145 kilometer.⁸³⁵ Daarnaast zijn er bewakingstorens, negentien Russische grenswachtposten en twee gecontroleerde grensovergangen.⁸³⁶ De sluiting van vier van de zes grensposten in 2016 zorgt voor bijkomende beperkingen op de bewegingsvrijheid. Sinds maart 2017 kunnen mensen de ABL enkel oversteken via de grenspost aan de Enguribrug in het district Zugdidi en in Pakhulani-Saberio in het district Tsalendjikha. Deze laatste is slechts beperkt toegankelijk voor burgers en wordt voornamelijk gebruikt door personeel van de nabijgelegen waterkrachtcentrale. De voornaamste oversteekplaats blijft de Enguribrug. Daar steken dagelijks tot 3.000 mensen de grens over.⁸³⁷ In 2019 en 2020 sluit Abchazië de Enguribrug meermaals weken- of maandenlang om

⁸²⁷ Civil Georgia, 18/10/2017, [url](#)

⁸²⁸ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 258, [url](#)

⁸²⁹ USDOS, 11/03/2020, p. 25, [url](#)

⁸³⁰ Met een uitnodiging van de de-facto-veiligheidsdiensten mogen Georgische paspoorthouders een controlepost aan de ABL oversteken. In de realiteit wordt de toestemming niet consequent gegeven en is de toegang beperkt tot specifieke regio's cf. USDOS, 11/03/2020, p. 25, [url](#)

⁸³¹ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 258, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 46, [url](#); Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 13, [url](#)

⁸³² Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 258, [url](#); USDOS, 12/04/2022, p. 46, [url](#); USDOS, 13/03/2019, p. 22, [url](#)

⁸³³ Council of Europe, 03/11/2022, p. 9, [url](#)

⁸³⁴ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 259, [url](#)

⁸³⁵ AI, 03/07/2019, p. 22 [url](#)

⁸³⁶ EU Monitoring Mission in Georgia, 10/2018, [url](#)

⁸³⁷ AI, 03/07/2019, pp. 24-25 [url](#)

uiteenlopende redenen.⁸³⁸ De sluiting in maart 2020 is het gevolg van maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Omwille van humanitaire en medische redenen gaat de oversteekplaats in mei, juni en in augustus 2020 telkens drie opeenvolgende dagen open.⁸³⁹ Het is in deze periode ook mogelijk om smeergeld te betalen om de grens over te steken.⁸⁴⁰ De sluiting van de grenzen heeft volgens de Public Defender een negatief effect op de rechten van de inwoners van Abchazië, zoals het recht op gezondheidszorg, onderwijs, veiligheid, een gezinsleven, etc.⁸⁴¹ Sinds 21 februari 2021 is de Enguribrug opnieuw open, maar er gelden nog steeds beperkingen.⁸⁴²

Zij die de grens illegaal oversteken riskeren te worden gearresteerd. In 2021 arresteren de de-facto- autoriteiten in Abchazië 11 mensen⁸⁴³ en in 2020 13 mensen. In 2019 zijn dat er 27,⁸⁴⁴ vergelijkbaar met 28 detenties in 2018. In ruil voor hun vrijlating betalen de meesten een geldboete van 15.000 RUB (1.000 RUB = 13,60 EUR). Bij herhaaldelijke overtredingen kunnen de boetes oplopen van 30.000 tot 60.000 RUB.⁸⁴⁵ In september 2020 wordt een etnische Georgiër in Abchazië veroordeeld tot 9 jaar gevangenisstraf omdat hij de Abchazische vlag in brand had gestoken.⁸⁴⁶ In maart 2019 sterft een Georgische burger, Irakli Kvaratskhelia, in een gevangenis van Russische grenswachters in Abchazië. Hij werd vastgehouden omdat hij de ABL illegaal zou hebben overgestoken. De Georgische autoriteiten stellen dat dit een van de vele willekeurige arrestaties van Georgiërs is aan de ABL.⁸⁴⁷

Abchazië kent een ernstige binnenlandse politieke crisis in 2014. De oppositie neemt op 27 mei 2014 het presidentiële paleis van Soukhomi in, dwingt de Abchazische president Alexander Ankvab de stad te verlaten en in juni 2014 zijn ontslag in te dienen.⁸⁴⁸ Volgens sommige bronnen steunt Moskou de oppositie in de Coordinating Council om president Ankvab te verdrijven, die als te onafhankelijk van het Kremlin wordt beschouwd. Voormalig KGB-officier en kandidaat bij de presidentsverkiezingen van 2011, Raul Khajimba, wordt in augustus 2014 na vervroegde presidentsverkiezingen verkozen tot president van Abchazië. Hij geniet de steun van Moskou waardoor Rusland zijn heerschappij over Abchazië kan versterken.⁸⁴⁹ In november 2014 breidt Moskou zijn militaire en economische invloed en controle over Abchazië uit door een bilateraal verdrag (*Agreement On Alliance and Strategic Partnership*) te ondertekenen. Dit verdrag heeft betrekking op de oprichting van een gemeenschappelijke Abchazische en Russische militaire troepenmacht, een verhoging van militaire middelen in de regio en een verdubbeling van Russische subsidies in Abchazië.⁸⁵⁰

In 2019 lopen de politieke spanningen in Abchazië op in aanloop naar de presidentsverkiezingen. De verkiezingen worden verschoven naar 25 augustus 2019 in afwachting van het herstel van oppositiekandidaat Aslan Bzhania die vermoedelijk werd vergiftigd. Alkhas Kvistiniya neemt uiteindelijk de plaats van Bzhania in.⁸⁵¹ In een eerste ronde haalt geen enkele kandidaat de kiesdrempel. Op 8 september 2019 wordt Khajimba tijdens een tweede ronde nipt herverkozen tot president van Abchazië.⁸⁵² Politieke spanningen blijven eind 2019 – begin 2020 aanhouden.⁸⁵³

⁸³⁸ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 6, [url](#)

⁸³⁹ Civil Georgia, 10/08/2020, [url](#)

⁸⁴⁰ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 6, [url](#)

⁸⁴¹ Public Defender of Georgia, 04/07/2020, p. 306, [url](#)

⁸⁴² Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 258, [url](#); Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 7, [url](#)

⁸⁴³ Public Defender of Georgia, 06/07/2022, p. 256, [url](#)

⁸⁴⁴ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, pp. 16-17, [url](#)

⁸⁴⁵ Amnesty International, 03/07/2019, pp. 28-29, 31, [url](#)

⁸⁴⁶ Public Defender of Georgia, 21/04/2021, p. 18, [url](#)

⁸⁴⁷ USDOS, 11/03/2020, p. 3, [url](#)

⁸⁴⁸ Carnegie (De Waal, T.), 30/05/2014, [url](#)

⁸⁴⁹ International Business Times (Mezzofiore G.), 25/11/2014, [url](#)

⁸⁵⁰ Freedom House, 28/01/2015, [url](#); The Jamestown Foundation (Dumbadze D.), 06/12/2016, [url](#)

⁸⁵¹ Eurasianet (Lomsadze G.), 26/08/2019, [url](#); Carnegie Europe (De Waal T.), 16/07/2019, [url](#)

⁸⁵² OC-Media, 23/09/2019, [url](#);

⁸⁵³ OC-Media, 23/09/2019, [url](#); ICG, 09/2019, [url](#)

Khajimba treedt in januari 2020 af na aanhoudende protestacties in Soukhomi.⁸⁵⁴ In april 2020 wint Bzhania alsnog de presidentsverkiezingen. Hij stelt ex-president Ankvab aan als eerste minister.⁸⁵⁵

Corruptie is wijdverspreid in Abchazië en wordt getolereerd ondanks beloftes om dit aan te pakken. Na de machtswissel begin 2020 start de openbare aanklager in Abchazië een onderzoek naar beschuldigingen van verduistering en fraude in overheidsbedrijven. Geïsoleerde daden van crimineel en politiek geweld komen voor in Abchazië, maar officiële cijfers tonen dat het aantal misdaden is gedaald de voorbije jaren, aldus het Freedom House *World Report 2021*.⁸⁵⁶

De Abchazische autoriteiten steunen Rusland in de oorlog tegen Oekraïne. In Abchazië komen op 11 maart 2022 zo'n 2.600 mensen op straat om hun steun te betuigen aan Rusland. De meesten bekleden posities bij de ordediensten of het leger. De Abchaziërs willen volgens een expert, geciteerd door Civil Georgia, niet dat Rusland de oorlog in Oekraïne verliest omdat zij vrezen dat dit ook een impact kan hebben op hun situatie. Zij vrezen dat Tbilisi in dat geval zal proberen om de regio opnieuw onder controle te krijgen.⁸⁵⁷ Op 25 maart 2022 belooft de Abchazische minister van Defensie militaire steun aan Rusland. Er is geen officiële bevestiging van de Abchazische autoriteiten over de effectieve deelname van etnische Abchaziërs aan de oorlog in Oekraïne.⁸⁵⁸

Eind januari 2022 organiseren activisten in Abchazië een protestactie tegen een nieuwe wet "on foreign agents" die volgens hen gebaseerd is op de Russische wet en ook door Rusland is opgelegd. Indien de wet wordt aangenomen, vrezen ngo's dat er een vrijgeleide zal ontstaan om elke vorm van activisme te liquideren. In november 2022 zijn de voorbereidingen bezig om deze wet aan te nemen. Internationale organisaties en ngo's riskeren hierdoor extra hindernissen te ondervinden om hun activiteiten in Abchazië verder te zetten.⁸⁵⁹

Het politieke systeem in Abchazië wordt gekenmerkt door een belangrijke politieke oppositie en het bestaan van een burgermaatschappij. Hoewel de lokale pers in ruime mate wordt gecontroleerd door de autoriteiten van het separatistische regime, bestaan er enkele onafhankelijke media. Vrijheid van vergadering wordt over het algemeen nageleefd in Abchazië. In haar rapport van 2021 over Abchazië meent de organisatie Freedom House net zoals de jaren daarvoor dat de voornaamste problemen in Abchazië te maken hebben met een slecht functionerend strafrechtelijk systeem en discriminatie van etnische Georgiërs.⁸⁶⁰ In 2022 krijgt Abchazië een score van 40/100 in het Freedom House rapport, net zoals in 2020-2021. Dit betekent dat de regio "partly free" is.⁸⁶¹

⁸⁵⁴ RFE/RL, 13/01/2020, [url](#)

⁸⁵⁵ Freedom House, 17/02/2022, [url](#)

⁸⁵⁶ Freedom House, 02/03/2021, [url](#)

⁸⁵⁷ Civil Georgia, 11/03/2022, [url](#)

⁸⁵⁸ Civil Georgia, [2] 31/03/2022, [url](#); Civil Georgia, 27/03/2022, [url](#)

⁸⁵⁹ Jam News, 15/11/2022, [url](#); Civil Georgia, 28/01/2022, [url](#)

⁸⁶⁰ Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 04/02/2019, [url](#); Freedom House, 01/09/2017, [url](#)

⁸⁶¹ Freedom House, 17/02/2022, [url](#); Freedom House, 02/03/2021, [url](#); Freedom House, 05/03/2020, [url](#)

Samenvatting

De Republiek Georgië is onafhankelijk sinds het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991. Tussen 2013 en de presidentsverkiezingen van 2018 bevindt Georgië zich in een overgangsfase van een presidentiële naar een parlementaire republiek. In dit systeem ligt de werkelijke macht bij de eerste minister en het parlement en is de rol van de president symbolisch.

Het land kent een meerpartijenstelsel sinds zijn onafhankelijkheid, maar in de praktijk bekleedt één politieke partij een machtspositie. Van 2003 tot en met 2012 is dat de United National Movement (UNM) onder leiding van de toenmalige president Mikheil Saakashvili. Na de overwinning van de Georgian Dream (GD)-coalitie in 2012 wordt het politieke landschap grondig hertekend en ontstaat er een polarisatie in de Georgische samenleving tussen aanhangers en tegenstanders van de UNM. De GD-partij kan in de jaren die volgen haar machtspositie behouden. De UNM blijft de grootste oppositiepartij. In het parlement beschikt de GD-partij over voldoende zetels om wetsvoorstellen door te voeren zonder inspraak van oppositiepartijen. De GD-partij maakt van deze macht gebruik om verschillende wetswijzigingen haastig door te voeren, zoals de afschaffing van de State Inspector's Service eind 2021, een instantie die sinds 2019 bevoegd is om misbruik door de ordediensten te onderzoeken.

Internationale organisaties die Georgië monitoren spreken al enkele jaren van een "backslide of democracy", gelet op de aanhoudende politieke spanningen en het uitblijven van hervormingen van het rechtssysteem. De definitie van "state capture" wordt eveneens gebruikt om de situatie in Georgië te beschrijven. Dat heeft te maken met de machtsconcentratie bij de GD-partij en de controle die ze uitoefent op het rechtswezen en de wethandhavingsinstanties. De blijvende invloed van GD-oprichter en miljardair Bidzina Ivanishvili vormt een ernstige hindernis voor het democratiseringsproces van het land. Ivanishvili bekleedt al jaren zelf geen politieke functies meer, maar oefent van achter de schermen controle uit over het land. Dat gebeurt door in verschillende overheidsinstanties, alsook in de rechterlijke en uitvoerende macht, mensen te benoemen die trouw zijn aan de GD-partij. De GD-partij gebruikt onder andere de staatsveiligheidsdienst om haar machtspositie te bestendigen.

De enige overheidsinstantie die wel onafhankelijk werkt op het gebied van mensenrechten is de Public Defender of ombudsdienst, maar het mandaat van de huidige ombudsvrouw is afgelopen sinds 8 december 2022. Het parlement moet beslissen over de benoeming van een nieuwe Public Defender, maar raakt het hierover niet eens. Bij het afronden van deze COI Focus heeft het parlement nog geen nieuwe Public Defender aangeduid. Ngo's zijn bezorgd dat het parlement iemand zal aanstellen die niet volledig onafhankelijk zal werken. De huidige Public Defender heeft de voorbije maanden onder vuur gelegen van de GD-partij omdat ze volgens de partij te kritisch was.

Verkiezingen gaan in Georgië traditioneel gepaard met spanningen tussen de regerende partij en oppositiepartijen, maar zijn over het algemeen competitief. Tijdens de campagne van de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2021 verspreiden GD-leiders, onder wie de eerste minister Irakli Garibashvili, haatdragende en beledigende boodschappen over de oppositie. Er zijn eveneens meldingen over personen die in de aanloop naar de verkiezingen zijn ontslagen of werden gedwongen ontslag te nemen omwille van politieke overtuigingen. Voornamelijk kandidaten voor oppositiepartijen ondervinden druk, maar ook kiezers kunnen tijdens de verkiezingsperiode benaderd worden om te stemmen op de regerende partij. Mensen die de oppositie openlijk steunen tijdens de verkiezingen, kunnen hierdoor problemen ondervinden. Zij die werkzaam zijn bij de overheid riskeren bijvoorbeeld hun werk te verliezen.

In 2019-2022 wordt het politieke klimaat in Georgië gekenmerkt door een opeenstapeling aan spanningen binnen en tussen politieke partijen, arrestaties van oppositieleiders en activisten, afluisterschandalen en antiregeringsbetogingen. De oorlog in Oekraïne leidt tot politieke spanningen

en burgerprotesten, alsook tot een grote instroom van Russen. Meerdere tussenkomsten van internationale diplomaten in 2020 en 2021 kunnen de politieke impasse niet doorbreken.

In het kader van het toetredingsverzoek tot de EU, ingediend in maart 2022, wordt Georgië opgedragen om tegen de herfst van 2023 twaalf aanbevelingen te vervullen. Nadien wordt beslist of het land de status van kandidaat-lid van de EU krijgt. Een van deze aanbevelingen is werk maken van de-oligarchisering. Dit houdt in dat mensen met aanzienlijke vermogens niet langer invloed mogen uitoefenen op politieke processen. Een grondige hervorming van de rechterlijke macht en de garantie dat het rechtssysteem op alle niveaus onafhankelijk en onpartijdig is, is ook een van de aanbevelingen. Intussen zijn verschillende parlementaire werkgroepen opgericht om de aanbevelingen om te zetten in wetsvoorstellen en beleidsplannen.

Naar aanleiding van tal van gebeurtenissen in 2019-2022 organiseren politieke partijen en burgerbewegingen regelmatig protestacties. De vrijheid van bijeenkomst wordt vaak gerespecteerd en in 2020-2022 faciliteert de politie verschillende betogingen met succes, maar in sommige situaties (voornamelijk in 2019) gebruikt de politie buitensporig geweld. Zo zet de politie tijdens verschillende betogingen traangas, waterkanonnen en/of rubberkogels in tegen de betogers. Onderzoek naar buitensporig politiegeweld kent volgens mensenrechtenorganisaties tekortkomingen. Daders en verantwoordelijken blijven in het algemeen ongestraft. Instanties die bevoegd zijn om politiegeweld of wangedrag door politieagenten te onderzoeken werken niet onafhankelijk en stellen doorgaans geen overtredingen vast. De politie arresteert regelmatig betogers omwille van kleinschalig hooliganisme en ongehoorzaamheid aan de politie, wat bestraft wordt met een administratieve boete of kortstondige detentie. Boetes voor administratieve overtredingen zijn fors opgetrokken in 2021, net zoals de duur van een administratieve detentie. Deze sancties hebben een ontradend effect en zijn een manier om protestacties de kop in te drukken. Tijdens LGBTI+-bijeenkomsten zet de politie volgens Amnesty International bewust onvoldoende middelen in om de veiligheid van de aanwezigen te garanderen. Dat is opnieuw het geval op 5 juli 2021 wanneer homofobe groepen doelbewust journalisten aanvallen en hierbij meer dan 50 mensen verwonden. Er volgt een storm van kritiek van lokale en internationale mensenrechtenorganisaties op het gebrek aan reactie van de Georgische autoriteiten. Meer dan twintig geweldplegers zijn in 2022 veroordeeld voor hun daden, maar de organisatoren van het geweld blijven ongestraft.

De politie is bereikbaar via het nummer 112 en treedt doorgaans op wanneer ze wordt gecontacteerd. Wanneer de politie vaststelt dat een klacht elementen van een misdrijf bevat, start ze een onderzoek. De politie maakt volgens verschillende lokale mensenrechtenorganisaties geen onderscheid op basis van politieke voorkeuren om bescherming te bieden, tenzij iemand hogerop dit heeft opgedragen. Wanneer een van de partijen in een interpersoonlijk conflict banden heeft met iemand bij de GD-partij of politiek gezien interessant is, kan dit de kans om bescherming te krijgen beïnvloeden.

Lokale mensenrechtenorganisaties monitoren politiek gemotiveerde aanklachten en rechtszaken en rapporteren hierover. Zij concluderen dat aanklachten en rechtszaken tegen vooraanstaande tegenstanders van de regering in de periode 2019-2022 erop wijzen dat het rechtswezen handelt in opdracht van de regerende partij. De geraadpleegde bronnen vermelden geen vervolgingsfeiten tegen lager geplaatste politieke profielen, met uitzondering van intimidaties tijdens de lokale verkiezingen van 2021. Dit neemt niet weg dat geïsoleerde incidenten kunnen plaatsvinden, maar geeft wel aan dat er geen sprake is van systematische vervolging van oppositiefiguren of politieke activisten met lage profielen.

In de High Council of Justice, het hoogste controleorgaan binnen justitie dat o.a. instaat voor de benoeming van rechters, krijgt een invloedrijke groep rechters, de zogenaamde clan, steeds meer macht. De toenemende macht van deze invloedrijke groep in de High Council of Justice en hun band met de regerende partij vormen een belemmering voor de onafhankelijkheid van het rechtssysteem. De clan is in staat om rechtszaken te beïnvloeden via individuele rechters en via hun controle over het

toebedelingssysteem van rechtszaken. Dit komt vooral voor in zaken waarin zij zelf of de autoriteiten een belang hebben.

Het vertrouwen van de bevolking wordt volledig geschonden tijdens de selectieprocedure en levenslange benoeming van 28 rechters aan het Hooggerechtshof in 2019-2021. Op deze benoemingsprocedure komt veel internationale kritiek. Verschillende kandidaat-rechters beschikken duidelijk niet over de juiste competenties.

Elke persoon die meent dat zijn rechten werden geschonden, kan zich wenden tot de rechtbanken en advocaat van zijn keuze. Burgers kunnen voor gratis juridisch advies terecht bij de Legal Aid Service. Deze dienst biedt ook gratis rechtsbijstand aan mensen die recht hebben op een sociale uitkering. Burgers kunnen voor rechtsbijstand of advies ook terecht bij de Public Defender en verschillende ngo's die actief zijn op het gebied van mensenrechten. Hun tussenkomst kan ervoor zorgen dat een zaak beter wordt onderzocht. Het recht op een eerlijk proces wordt ernstig aangetast tijdens de coronapandemie. Dat heeft voornamelijk te maken met de beperkte toegankelijkheid van rechtszaken en technische storingen tijdens onlinerechtszaken. Nog volgens ngo's is het recht op een eerlijk proces in het bijzonder niet gegarandeerd in enkele politiek gevoelige *high profile* zaken. De traagheid van de rechtsgang en een aanhoudend personeelstekort zijn bijkomende hindernissen in gerechtelijke procedures.

Er is de laatste jaren weinig vooruitgang op het gebied van corruptiebestrijding. De oprichting van een onafhankelijke anticorruptiecommissie laat al lang op zich wachten. Corruptie op laag niveau (vb. smeergeld in ruil voor openbare diensten) wordt aangepakt en komt zelden voor, maar corruptie op hoog niveau blijft onaangepast door zwakke controlemechanismen en een gebrek aan onafhankelijkheid van het rechtswezen.

Georgië heeft een antidiscriminatiewet die bescherming toekent tegen discriminatie op basis van ras, huidskleur, taal, geslacht, leeftijd, nationaliteit, etnische herkomst, handicap, politieke overtuigingen en seksuele geaardheid. Desondanks ondernemen de Georgische autoriteiten onvoldoende maatregelen om het recht op gelijkheid te promoten. Ook de coronapandemie heeft een negatieve impact op dit recht. Daarnaast hebben discriminerende en haatdragende uitspraken van politici en publieke figuren (zoals leiders van de invloedrijke Georgisch Orthodoxe Kerk) een negatieve impact op de ontwikkeling van een tolerante en inclusieve maatschappij. De opkomst van extreemrechtse groepen sinds 2018 zorgt voor een toename van haatspraak tegen etnische minderheden en (verbale) agressie tegen de LGBTI+-gemeenschap.

De LGBTI+-gemeenschap is een van de kwetsbaarste groepen in Georgië. Zij worden in het dagelijkse leven op veel verschillende gebieden geconfronteerd met discriminatie, intimidatie, geweld en pesterijen. Voornamelijk transvrouwen en personen die zichtbaar afwijken van gendernormen, zoals opgelegd door de invloedrijke patriarchale Georgisch Orthodoxe Kerk, ondervinden problemen. Voor transvrouwen is het moeilijk om zich, vooral overdag, in het openbaar te verplaatsen. Verbale intimidatie van LGBTI+-personen komt vaak voor, voornamelijk in het openbaar vervoer. Het komt meestal niet tot fysiek geweld, aangezien de politie in dat geval optreedt. Wanneer het thema actueel is, zoals de periode rond de internationale dag tegen homofobie en transfobie en de Pride week, neemt fysieke en verbale agressie tegen LGBTI+-personen op openbare plaatsen toe. Agressieve homofobe incidenten zorgen voor een algemeen gevoel van onveiligheid bij de LGBTI+-gemeenschap. Gelet op de diepgewortelde homo- en transfobie in Georgië, ervaren LGBTI+-personen moeilijkheden om zich te outen. Het nachtleven wordt beschouwd als een veilige omgeving om andere LGBTI+-personen te ontmoeten. Geweld binnen de familie, vooral psychologisch, maar ook fysiek, is een realiteit voor veel LGBTI+-personen. De politie is over het algemeen toegankelijk, maar reageert vaak ongevoelig op LGBTI+-personen waardoor zij eerder hulp zoeken bij ngo's dan bij de politie klacht in te dienen. Onderzoek naar haatmisdrijven blijft problematisch op het gebied van doeltreffendheid, voortgang en onpartijdigheid.

Onderzoek naar haatmisdrijven op grond van religieuze intolerantie kent gelijkaardige tekortkomingen. Voornamelijk getuigen van Jehova zijn het slachtoffer van haatmisdrijven. Zij zijn al jaren het doelwit van discriminatie en vervolging. Fysiek geweld, inmenging in religieuze rituelen, beschadiging van gebedshuizen, eigendommen en religieuze literatuur zijn de meest voorkomende misdrijven. Het aantal geweldincidenten is afgenomen sinds de coronapandemie aangezien de meeste activiteiten sindsdien online plaatsvonden.

Georgië heeft een wettelijk kader met bijbehorende actieplannen om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen en te bestrijden. Er bestaan eveneens beschermingsmaatregelen voor slachtoffers, zoals een contactverbod voor daders. Inbreuken op het contactverbod worden onvoldoende opgevolgd, maar de strafmaat voor dergelijke overtreding is wel opgetrokken. Sindsdien worden er minder overtredingen vastgesteld. Een noodlijn is 24 uur op 24 uur operatief en vluchthuizen hebben een beperkt aantal plaatsen voor vrouwen en hun minderjarige kinderen. Het mensenrechtendepartement in het ministerie van Binnenlandse Zaken ziet erop toe dat onderzoek naar situaties van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen efficiënt verloopt, net zoals onderzoek naar misdrijven op grond van discriminatie en haat. Huiselijk geweld is een van de meest geregistreerde misdrijven en treft voornamelijk laaggeschoolde vrouwen (zonder of met een laag inkomen). Politieagenten en rechters kunnen ongevoelig reageren op slachtoffers van huiselijk geweld. Wanneer de geweldplegers invloedrijke personen zijn, is er vaak een selectieve aanpak en moeten slachtoffers naar buiten treden alvorens de bevoegde instanties maatregelen treffen. Een recente vrijspraak van een publiek figuur wordt beschouwd als een zorgwekkende precedent voor andere slachtoffers van huiselijk geweld. Tijdens de coronapandemie stijgt het aantal incidenten van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen aanzienlijk.

Het medialandschap is pluralistisch, maar zeer gepolariseerd en partijdig. Voornamelijk tijdens de verkiezingen trachten politieke partijen (voornamelijk de GD-partij) het werk van journalisten en televisiezoekers te beïnvloeden. Regeringsgezinde perskanalen domineren het medialandschap, maar er bestaan ook enkele onafhankelijke perskanalen die heel actief zijn. Sinds 2019 treden onderzoeksinstanties actief op tegen invloedrijke individuen die direct of indirect verbonden zijn met kritische (aan de oppositie gelinkte) perskanalen. In 2022 ontstaat er een tendens van rechtszaken tegen drie perskanalen die geassocieerd worden met de oppositie. Een opeenstapeling aan (vaak hoge) boetes brengt deze perskanalen in de financiële problemen waardoor hun voortbestaan bedreigd wordt. In 2018 en 2019 is geweld tegen journalisten zeldzaam, maar in 2020 en 2021 zijn er meerdere gewelddadige incidenten tegen journalisten, waardoor ngo's hun beklag doen over belemmeringen voor een vrije en veilige werkomgeving voor journalisten. Onderzoek naar dit soort incidenten kent tekortkomingen waardoor daders vaak vrijuit gaan.

De algemene omstandigheden in Georgische gevangenissen voldoen aan Europese normen. Overbevolking in combinatie met een personeelstekort blijft een probleem ondanks de inspanningen om dit aan te pakken. Geweld tussen gevangenen, criminele subculturen en informeel management zijn andere blijvende problemen in de gevangenissen. Marteling en onmenselijke of vernederende behandeling door leden van de ordehandhaving zijn de voorbije jaren niet langer een structureel probleem. Losstaande incidenten worden wel gerapporteerd, net zoals psychologisch geweld door gevangenispersoneel. Een doeltreffend onderzoek naar dergelijke feiten blijft een uitdaging. Wat de laatste jaren wel verergert is de behandeling van personen die gearresteerd worden op grond van administratieve overtredingen. Er zijn steeds meer klachten over disproportioneel geweld door de politie tijdens en na arrestaties. Sinds maart 2022 is de State Inspector's Office vervangen door de Special Investigation Service om machtsmisbruik en mishandeling door leden van de ordediensten te onderzoeken. Het is te vroeg om het functioneren van deze nieuwe instantie te beoordelen.

Zuid-Ossetië en Abchazië onttrekken zich sinds twee afzonderlijke oorlogen in het begin van de jaren 1990 aan het gezag van de Georgische autoriteiten. De internationale gemeenschap erkent de onafhankelijkheid van deze twee gebieden niet (met uitzondering van enkele landen). In beide regio's

worden de de-facto-autoriteiten openlijk politiek en militair gesteund door Rusland. Na een opflakking van geweld in Zuid-Ossetië in 2004 en een kortstondige oorlog in augustus 2008 (met tussenkomst van de Russische troepen) is er sprake van een bevroren conflict. Rusland markeert de grenzen tussen de twee separatistische regio's en Georgië met omheiningen in prikkeldraad, grensborden en controleposten. Dit proces is nog steeds bezig en stuit op veel kritiek. Rusland reikt sinds het begin van de jaren 2000 paspoorten uit aan inwoners van Zuid-Ossetië en Abchazië. Duizenden etnische Georgiërs hebben Abchazië en Zuid-Ossetië verlaten sinds het begin van het conflict. Zij die er zijn gebleven ervaren tal van moeilijkheden op verschillende vlakken (met eigendomsrechten, kiesrechten, toegang tot onderwijs in het Georgisch, verblijfsdocumenten, verplaatsingen naar Georgië,...). De langdurige sluiting van de grenzen naar aanleiding van de uitbraak van de coronapandemie zorgt voor een humanitaire crisis. Mensen woonachtig in de bezette gebieden worden zo afgesloten van gezondheidszorg, voedsel, pensioenen, werk en andere noodzakelijke diensten. Zij die de grens toch op illegale wijze oversteken, riskeren te worden aangehouden en veroordeeld tot het betalen van een boete en/of kortstondige detentie.

Bibliografie

Rechtstreekse contacten

EU-delegatie, interview, Tbilisi, 24/10/2022

Gvilava G., program manager at Transparency International Georgia (TIG), interview, Tbilisi, 27/10/2022

Human Rights Protection and Investigation Quality Monitoring Department, interview, Tbilisi, 28/10/2022

Kakhaber D. and Aptsiauri A., director and project coordinator/legal officer at Equality Movement, interview, Tbilisi, 26/10/2022

Mammadli K. and Papuashvili A., researcher and project coordinator at Social Justice Center (SJC), interview, Tbilisi, 25/10/2022

Marikashvili E. and Kapanadze M., chairperson and program director at Georgian Democracy Initiative (GDI), interview, Tbilisi, 24/10/2022

Shubashvili K., head of equality department at the Public Defender of Georgia, interview, Tbilisi, 25/10/2022

Shame Movement, several founding members, interview, Tbilisi, 26/10/2022

Simonishvili N. and Kurdovanidze N., chairperson and legal assistance program director at Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), interview, Tbilisi, 27/10/2022

Tbilisi Pride, representative, interview, Tbilisi, 26/10/2022, contactgegevens niet vermeld omwille van veiligheidsredenen

Tskitishvili A., executive director at Human Rights Center (HRC), interview, Tbilisi, 27/10/2022

Vertegenwoordigers van een internationale organisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 25/10/2022, contactgegevens niet vermeld omwille van veiligheidsredenen

Vertegenwoordiger van een vrouwenrechtenorganisatie in Georgië, interview, Tbilisi, 24/10/2022, contactgegevens niet vermeld omwille van veiligheidsredenen

Specifieke geschreven en audiovisuele bronnen

De Raad van Europa

Council of Europe – European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), *Report to the Georgian Government on the Visit to Georgia carried out by the CPT from 10 to 21 September 2018*, 10/05/2019, <https://rm.coe.int/1680945eca> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Council of Europe, *Hate Crime, Hate Speech and Discrimination in Georgia: Attitudes and Awareness*, 17/02/2022, <https://rm.coe.int/book-eng/1680a583d0> [geraadpleegd op 02/12/2022]

Council of Europe, *Progress Review Report (01/01/2020-31/03/2022)*, 31/03/2022, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680a6a299 [geraadpleegd op 07/12/2022]

Council of Europe, *Consolidated report on the conflict in Georgia (October 2021 – March 2022)*, 04/04/2022, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680a6116d> [geraadpleegd op 16/12/2022]

Council of Europe, *Evaluation of the judicial systems (2020 - 2022)*, 30/09/2022, <https://rm.coe.int/georgia-2020-en/1680a85c7f> [geraadpleegd op 02/12/2022]

Council of Europe, *Consolidated report on the conflict in Georgia (April – October 2022)*, 03/11/2022, <https://rm.coe.int/consolidated-report-on-the-conflict-in-georgia-april-october-2022/1680a8dd8f> [geraadpleegd op 16/12/2022]

Council of Europe - European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), *Report to the Georgian Government on the ad hoc visit to Georgia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 17 to 24 May 2021*, 16/06/2022, <https://rm.coe.int/1680a6eabd> [geraadpleegd op 07/12/2022]

Council of Europe – Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *GREVIO Baseline Evaluation Report Georgia*, 22/11/2022, <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/-/grevio-publishes-its-report-on-georgia> [geraadpleegd op 02/12/2022]

Council of Europe – Venice Commission, *Opinion on the December 2021 Amendments to the Organic Law on Common Courts*, 20/06/2022, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2022\)010-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2022)010-e) [geraadpleegd op 02/12/2022]

Andere geschreven en audiovisuele bronnen

Agenda.ge, *Venice Commission approves Georgia's third wave of judicial reforms*, 14/10/2014, <https://agenda.ge/en/news/2014/2358> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *New Constitution of Georgia comes into play as the presidential inauguration is over*, 17/12/2018, <https://agenda.ge/en/news/2018/2674> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Agenda.ge, *Georgian gov't calls upon Russia, de facto authorities to reopen so-called borders*, 18/01/2019, <https://agenda.ge/en/news/2019/159> [geraadpleegd op 24/02/2022]

Agenda.ge, *26 years pass since loss of control of occupied Abkhazia*, 27/09/2019, <https://www.agenda.ge/en/news/2019/2597> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Agenda.ge, *2020 World Press Freedom Index: 'Georgian media pluralist, but still very polarised'*, 21/04/2020, <https://agenda.ge/en/news/2020/1223> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Agenda.ge, *TI Georgia hired int'l expert: 'no basis to prove TBC Bank founders Khazaradze, Japaridze committed money laundering'*, 14/05/2020, <https://agenda.ge/en/news/2020/1501> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Agenda.ge, *EU annual report says Georgia continues to meet visa requirements*, 10/07/2020, <https://agenda.ge/en/news/2020/2198> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Agenda.ge, *Municipal election run-offs to be held on October 30*, 03/10/2021, <https://agenda.ge/en/news/2021/2953> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Agenda.ge, *Government's human rights strategy "covers all basic human rights, priorities" - PM advisor*, [1] 05/09/2022, <https://agenda.ge/en/news/2022/3376> [geraadpleegd op 22/09/2022]

Agenda.ge, *Gov't approves 8-year human rights strategy following discussions with foreign, domestic actors*, [2] 05/09/2022, <https://agenda.ge/en/news/2022/3371> [geraadpleegd op 22/09/2022]

Amnesty International, *Georgia: Behind barbed wire: Human rights toll of "borderization" in Georgia*, 03/07/2019, <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR5605812019ENGLISH.PDF> [geraadpleegd op 01/09/2020]

Amnesty International, *Georgia: The authorities' failure to protect Tbilisi Pride once again encourages violence*, 05/07/2021, <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/07/georgia-the-authorities-failure-to-protect-tbilisi-pride-once-again-encourages-violence/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Article 42, *"Article 42" Released a Report on Execution of Rulings of the European Court of Human Rights and the UN Treaty Bodies in Georgia*, 02/03/2020, <https://article42.ge/en/media/news/article/80462> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Bertelsmann Stiftung, *BTI 2016 Country Report— Georgia*, 02/2016, https://www.bti-project.org/fileadmin/files/BTI/Downloads/Reports/2016/pdf/BTI_2016_Georgia.pdf [geraadpleegd op 20/04/2018]

Bertelsmann Stiftung, *BTI 2018 Country Report – Georgia*, 2018, <http://www.bti-project.org/en/reports/country-reports/detail/itc/GEO/> [geraadpleegd op 20/04/2018]

- Bertelsman Stiftung, *BTI 2020 Country Report – Georgia*, 30/04/2020, https://www.bti-project.org/content/en/downloads/reports/country_report_2020_GEO.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Britannica, *Eduard Shevardnadze, Soviet foreign minister and president of Georgia*, 03/07/2020, <https://www.britannica.com/biography/Eduard-Shevardnadze> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Carnegie Europe (De Waal T.), *Abkhazia and the Danger of "Ossetianization"*, 16/07/2019, <https://carnegieeurope.eu/2019/07/16/abkhazia-and-danger-of-ossetianization-pub-79527> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Central Election Commission (CEC Election Administration of Georgia), *Information on Discussing the Complaints at District Election Commissions*, 04/11/2020, <https://cesko.ge/eng/list/show/122759-informatsia-saolqo-saarchevno-komisiebshi-sachivrebis-qankhilvis-taobaze> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Central Election Commission (CEC Election Administration of Georgia), *Consideration of Complaints/Applications Continues in DEC's*, 05/11/2020, <https://cesko.ge/eng/list/show/122839-saolqo-saarchevno-komisiebshi-tsardgenili-sachivrebis-qantskhadebebis-qankhilva-grdzeldeba-> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Channel 1 TV, *Ruling team wins constitutional majority*, 31/10/2016, <http://old.1tv.ge/en/news/view/140090.html> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *EU Urges Ruling Party, Opposition to 'Find Common Ground'*, 25/02/2012, <https://civil.ge/archives/401135> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *United National Movement Splits*, 12/01/2017, <https://old.civil.ge/eng/article.php?id=29767&search> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *Sokhumi Grants Citizenship to Georgians Willing to 'Return to Abkhaz Roots'*, 31/07/2017, <http://civil.ge/eng/article.php?id=30314> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *Sokhumi Mulls New Restrictions for Ethnic Georgians*, 18/10/2017, <http://civil.ge/eng/article.php?id=30531> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Civil Georgia, *28 Persons Detained, as Hate Groups Clash with Filmgoers, Police*, 10/11/2019, <https://civil.ge/archives/325929> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Civil Georgia, *Khazaradze's Lelo, New Rights, Development Movement Set up New Political Union*, 23/12/2019, <https://civil.ge/archives/332601> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Civil Georgia, *1,289 People Returned from Georgia Proper, Sokhumi Says*, 10/08/2020, <https://civil.ge/archives/362169> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Civil Georgia, *Georgia Tightens Exit Rules for Travelers to EU*, 02/09/2020, <https://civil.ge/archives/364813> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Civil Georgia, *100% Counted: GD – 48.15%, UNM – 27.14%, EG – 3.78%*, 01/11/2020, <https://civil.ge/archives/379692> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Civil Georgia, *Boycott: Last Resort As the First Response?*, 04/11/2020, <https://civil.ge/archives/380464> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Civil Georgia, *Interview | Head of ODIHR Observation Mission Talks October 31 Elections*, 04/11/2020, <https://civil.ge/archives/380582> [geraadpleegd op 05/11/2020]
- Civil Georgia, *CEC Summarizes Proportional, Majoritarian MP Election Results*, [1] 14/11/2020, <https://civil.ge/archives/382334> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Ruling Party, Opposition Meet for Second Round of Talks*, [2] 14/11/2020, <https://civil.ge/archives/382438> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Discontent Simmers As Georgia Enters Second Lockdown*, 30/11/2020, <https://civil.ge/archives/385029> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Former Alliance of Patriots MPs Launch 'European Socialists' Party*, 10/01/2021, <https://civil.ge/archives/390459> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Irakli Kobakhidze Tapped New Georgian Dream Chair*, 11/01/2021, <https://civil.ge/archives/390611> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Civil Georgia, *In Photos: Protest against Extending COVID-19 Restrictions*, 24/01/2021, <https://civil.ge/archives/392916> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *ECHR's Georgia vs. Russia Judgment – Why It Matters and What Comes Next*, 29/01/2021, <https://civil.ge/archives/393735> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Court Sends Largest Opposition Party Chair to Pretrial Detention*, 17/02/2021, <https://civil.ge/archives/398222> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *PM Giorgi Gakharia Resigns over Melia's Detention*, 18/02/2021, <https://civil.ge/archives/398524> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *20 Detained as Police, Pro-opposition Activists Clash Near Parliament*, [1] 19/02/2021, <https://civil.ge/archives/399219> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Context | Garibashvili: Not a Man of Compromise*, [2] 19/02/2021, <https://civil.ge/archives/398890> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Police Storm UNM Office, Detain Nika Melia*, 23/02/2021, <https://civil.ge/archives/400099> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Prominent Journalist Assaulted, Three Arrested*, 25/02/2021, <https://civil.ge/archives/401178> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *EU Mediation: PM Garibashvili, Opposition Agree to Continue Dialogue*, 01/03/2021, <https://civil.ge/archives/402367> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgia Records First Legal Gender Recognition for Trans Person*, 02/04/2021, <https://civil.ge/archives/410406> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *State Inspector Probes Alleged Police Violence Against Shame Movement Protesters*, [1] 05/04/2021, <https://civil.ge/archives/410604> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Tensions at Namakhvani HPP Site as Works Resume with Police Backing*, [2] 05/04/2021, <https://civil.ge/archives/410565> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Civil Georgia, *NGOs Condemn Gov't 'Repressions' against Namakhvani Protesters*, 12/04/2021, <https://civil.ge/archives/412257> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Civil Georgia, *Appeals Court Says Refusal to New Batumi Mosque Construction "Discriminatory"*, 13/04/2021, <https://civil.ge/archives/412417> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *New EU Proposal: Amnesty for Rurua, Melia, 2022 Snap Polls if GD Gets Less than 43% in Locals*, 18/04/2021, <https://civil.ge/archives/413785> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *President to Pardon Rurua if Parties Agree on Compromise*, 19/04/2021, <https://civil.ge/archives/414014> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *President Zurabishvili Pardons Giorgi Rurua*, 27/04/2021, <https://civil.ge/archives/416324> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Parliament Toughens Penalties for Police Disobedience, Petty Hooliganism*, 29/04/2021, <https://civil.ge/archives/416807> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *In Quotes: Politicians React to Melia's Release from Custody*, [1] 10/05/2021, <https://civil.ge/archives/418745> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *CSOs Condemn Attacks on Journalists by Clerics*, [2] 10/05/2021, <https://civil.ge/archives/418721> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *15 Georgian Parties Agree to Defend LGBTQ Rights*, 16/05/2021, <https://civil.ge/archives/419860> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *TV Pirveli Cameraman, Assaulted During Anti-LGBT Violence, Found Dead*, [1] 11/07/2021, <https://civil.ge/archives/431492> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Thousands Demand Government Resignation in Tbilisi*, [2] 11/07/2021, <https://civil.ge/archives/431575> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Civil Georgia, *Police Say Narcotics Overdose Possibly Behind Journalist's Death*, 12/07/2021, <https://civil.ge/archives/431858> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgian Dream MP Under Fire for Dragging Away Female Colleague*, 20/07/2021, <https://civil.ge/archives/433050> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *'Some Street Fight,' Says Georgian PM on Homophobic Pogroms*, 23/07/2021, <https://civil.ge/archives/433649> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Alarms Raised As Homophobic Ads Open Election Campaign*, 26/07/2021, <https://civil.ge/archives/433881> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgian Dream Quits EU-brokered Deal*, [1] 28/07/2021, <https://civil.ge/archives/434256> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *In Quotes: Opposition on Georgian Dream Quitting EU-Brokered Deal*, [2] 28/07/2021, <https://civil.ge/archives/434446> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Georgian Dream 'Rejected' Euro-Atlantic Course, CSOs Say*, [3] 28/07/2021, <https://civil.ge/archives/434420> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *U.S. Reacts to Georgian Dream Leaving EU-Brokered Deal*, 29/07/2021, <https://civil.ge/archives/434497> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *MEP: EU Needs to Reconsider Relations with Georgian Gov't*, 30/07/2021, <https://civil.ge/archives/434927> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Zurabishvili Scolds Georgian Dream Over Quitting EU-Brokered Deal*, 03/08/2021, <https://civil.ge/archives/435348> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Garibashvili Says UNM has 'No Moral Right' to Stay in Politics*, 11/08/2021, <https://civil.ge/archives/436195> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Assailants of TV Anchor Found Guilty, Released from Jail*, 25/08/2021, <https://civil.ge/archives/437571> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *ISFED Releases Interim Report on Pre-election Environment*, [1] 01/09/2021, <https://civil.ge/archives/438047> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *UNM to Sign EU-Brokered Deal*, [2] 01/09/2021, <https://civil.ge/archives/438177> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Pressure, Dismissal, Public Defender Alleges*, 02/09/2021, <https://civil.ge/archives/438441> [geraadpleegd op 04/01/2021]
- Civil Georgia, *Parliament Adopts Controversial June 20 Amnesty Law*, 07/09/2021, <https://civil.ge/archives/439214> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Security Service Accused of Spying on School, Kindergarten Principals*, [1] 13/09/2021, <https://civil.ge/archives/440057> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Alleged Security Service Files on Clergy Leaked*, [2] 13/09/2021, <https://civil.ge/archives/440008> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *PM Warns 'Zero Compromises' After Elections*, 14/09/2021, <https://civil.ge/archives/440260> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Reports: Georgian Security Spied on EU, U.S. Ambassadors*, 15/09/2021, <https://civil.ge/archives/440471> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *OSCE/ODIHR Interim Report on Local Polls*, 17/09/2021, <https://civil.ge/archives/441010> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Alleged Wiretaps: Patriarchate Slams Media*, 18/09/2021, <https://civil.ge/archives/441094> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *PM Says Saakashvili Arrested*, 01/10/2021, <https://civil.ge/archives/444849> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Civil Georgia, *Zurabishvili Vows to 'Never' Pardon Saakashvili*, [1] 02/10/2021, <https://civil.ge/archives/444908> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Labor Party Member Stabbed Outside Precinct in Marneuli*, [2] 02/10/2021, <https://civil.ge/archives/445459> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Int'l Observers: Polls Competitive, Marred by Allegations of Violations*, 03/10/2021, <https://civil.ge/archives/445647> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Key Local Watchdogs Assess Municipal Elections*, 04/10/2021, <https://civil.ge/archives/445915> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *2021 Municipal Elections: Outcomes, Winners, Trends*, 06/10/2021, <https://civil.ge/archives/446355> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Civil Georgia, *Margvelashvili Says Saakashvili 'Imprisoned on Political Grounds'*, 12/10/2021, <https://civil.ge/archives/447517> [geraadpleegd op 26/10/2021]
- Civil Georgia, *Kaladze, GD Call to 'End' United National Movement*, 19/10/2021, <https://civil.ge/archives/448504> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *PM on the Offensive During Samegrelo Campaign Trip*, 22/10/2021, <https://civil.ge/archives/449578> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *Chasing Two Hares: Tbilisi Runoff Turns Social*, 25/10/2021, <https://civil.ge/archives/449308> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Dream Gathers Thousands for Final Election Rally in Tbilisi*, 27/10/2021, <https://civil.ge/archives/450464> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *Majoritarian Runoffs: GD Wins 27, Opposition – 15*, 31/10/2021, <https://civil.ge/archives/452028> [geraadpleegd op 04/01/2022]
- Civil Georgia, *Two Judge-Members Elected to High Council of Justice amid Criticism*, 02/11/2021, <https://civil.ge/archives/452121> [geraadpleegd op 23/09/2022]
- Civil Georgia, *46 Detained at Opposition Rallies*, 10/11/2021, <https://civil.ge/archives/454137> [geraadpleegd op 23/09/2022]
- Civil Georgia, *ISFED Issues Final Assessment of 2021 Local Polls*, 21/12/2021, <https://civil.ge/archives/463353> [geraadpleegd op 24/02/2022]
- Civil Georgia, *Int'l Reactions on Proposed Disbanding of State Inspector's Service*, 29/12/2021, <https://civil.ge/archives/464891> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Dream Abolishes State Inspector's Service*, 30/12/2021, <https://civil.ge/archives/465270> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *CSOs Call on President to Veto Bill Dissolving State Inspector's Service*, 05/01/2022, <https://civil.ge/archives/465507> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *Khazaradze, Japaridze Jailed, but not Jailed*, 12/01/2022, <https://civil.ge/archives/466247> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *President OKs Dissolving State Inspector, Controversial Court Law Changes*, 13/01/2022, <https://civil.ge/archives/466682> [geraadpleegd op 13/01/2022]
- Civil Georgia, *Georgia's Score Declines in 2021 Corruption Perception Index*, 25/01/2022, <https://civil.ge/archives/468509> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Abkhaz NGOs Petition Against Russian-style Foreign Agents Law*, 28/01/2022, <https://civil.ge/archives/469403> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *UNM Calls Off Parliamentary Boycott*, 31/01/2022, <https://civil.ge/archives/469734> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *'Traitor Garibashvili' Faces Resignation Calls*, 28/02/2022, <https://civil.ge/archives/476001> [geraadpleegd op 25/11/2022]

- Civil Georgia, *Putin's Russia 'Totalitarian, Dictatorial Regime,' Georgian President Says*, 01/03/2022, <https://civil.ge/archives/476621> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Georgia's PM Signs Application to Join the EU*, 03/03/2022, <https://civil.ge/archives/477258>
- Civil Georgia, *Georgian, Ukrainian CSOs Call for Strong Response to Russian Aggression*, [1] 04/03/2022, <https://civil.ge/archives/477487> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Worries in Georgia amid Reports of Russian Influx*, [2] 04/03/2022, <https://civil.ge/archives/477538> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Detentions After Pro-Ukraine, Anti-Gov't Rally*, 08/03/2022, <https://civil.ge/archives/477972> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Court Acquits Opposition's Ugulava in Airport Incident Case*, 09/03/2022, <https://civil.ge/archives/478048> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Moscow Says Abkhazia, S. Ossetia Shall be Less Dependent on Russia*, 10/03/2022, <https://civil.ge/archives/478378> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *In Abkhazia, Russia's Attack on Ukraine Gets Lukewarm Support*, 11/03/2022, <https://civil.ge/archives/478815> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *In Parliament, President Slams Ruling Georgian Dream, Opposition*, 14/03/2022, <https://civil.ge/archives/478972> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Gov't to Sue President in Constitutional Court*, [1] 15/03/2022, <https://civil.ge/archives/479300> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Putin Submits Tskhinvali Double Citizenship Deal for Ratification*, [2] 15/03/2022, <https://civil.ge/archives/479252> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *Watchdog says President's Europe Visit Did Not Violate Constitution*, [3] 15/03/2022, <https://civil.ge/archives/479459> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Reports: Russia's Tskhinvali Base Units Sent to Ukraine*, 16/03/2022, <https://civil.ge/archives/479663> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *Man Sentenced to Two Years over July 6 Attack on Journalist*, [1] 17/03/2022, <https://civil.ge/archives/479843> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Minister: Over 12,000 Russians Stayed in Georgia Since Ukraine War*, [2] 17/03/2022, <https://civil.ge/archives/479956> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Mtavari Arkhi TV Crew Attacked in Zugdidi*, [1] 18/03/2022, <https://civil.ge/archives/480114> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *TV Crew Attacked in Tbilisi Café*, [2] 18/03/2022, <https://civil.ge/archives/480056> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *Suspected Formula TV Crew Assailant Faces Tougher Charges*, 21/03/2022, <https://civil.ge/archives/480335> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *CSOs Slam Gov't over "Vague, Inconsistent Rhetoric" on Ukraine War*, 23/03/2022, <https://civil.ge/archives/480880> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *'We Are With You,' Georgian President Tells Ukrainians*, 24/03/2022, <https://civil.ge/archives/481320> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Public Broadcaster Accused of Pro-Russian Censorship*, 25/03/2022, <https://civil.ge/archives/481550> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *More S. Ossetian Servicemen Sent to Ukraine*, 28/03/2022, <https://civil.ge/archives/481866> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *In Quotes: Political Reactions to Tskhinvali Leader's Intention on Joining Russia*, [1] 31/03/2022, <https://civil.ge/archives/482935> [geraadpleegd op 16/12/2022]

- Civil Georgia, *Ukraine: Russia Brought 2,000 Troops from Abkhazia, Tskhinvali*, [2] 31/03/2022, <https://civil.ge/archives/482758> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *Deceased Cameraman Assailants Sentenced Five Years in Jail*, 04/04/2022, <https://civil.ge/archives/483698> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *Court Convicts 14 in July Media Attacks*, 05/04/2022, <https://civil.ge/archives/483844> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *GD Adopts Key Legal Changes to Sue President*, 14/04/2022, <https://civil.ge/archives/485823> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Nations in Transit: Georgia's Democracy Score Keeps Worsening*, 21/04/2022, <https://civil.ge/archives/486872> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Parliament Toughens Penalties for Police Disobedience, Petty Hooliganism*, 29/04/2022, <https://civil.ge/archives/416807> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Georgia Slips in Press Freedom Ranking*, 03/05/2022, <https://civil.ge/archives/488589> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *Critical TV Boss Sent to Prison for 3.5 Years*, 16/05/2022, <https://civil.ge/archives/490282> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *MEPs Say 'Ungrounded' TV Boss Verdict Seriously Endangers Georgia's European Future*, 17/05/2022, <https://civil.ge/archives/490804> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *CSOs Say TV Chief Jailing 'Selective Conviction'*, 18/05/2022, <https://civil.ge/archives/491199> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *S. Ossetian Leader Suspends Russian Annexation Referendum*, 30/05/2022, <https://civil.ge/archives/492959> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Govt Sues President Over Ambassadorial Appointments*, 06/06/2022, <https://civil.ge/archives/494693> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *EP's Georgia Press Freedom Resolution Calls for Ivanishvili Sanctions*, 09/06/2022, <https://civil.ge/archives/495319> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *Zurabishvili Says Gov't Makes Hard to Defend EU Candidacy*, 10/06/2022, <https://civil.ge/archives/495644> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Conditions First, Candidate Status After – EU Commission Recommends on Georgia*, [1] 17/06/2022, <https://civil.ge/archives/496627> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *European Commission's Memo Detailing Recommendations for Georgia*, [2] 17/06/2022, <https://civil.ge/archives/496656> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Venice Commission Slams Changes to Court Law*, [1] 21/06/2022, <https://civil.ge/archives/497113> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Tens of Thousands Rally in Tbilisi to Defend European Future*, [2] 21/06/2022, <https://civil.ge/archives/497104> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *EU States Recognize Georgia's European Perspective*, 23/06/2022, <https://civil.ge/archives/497784> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Pro-EU Rally Calls for PM Garibashvili to Resign*, 24/06/2022, <https://civil.ge/archives/498051> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *GD Split-off MPs: EU Candidacy "Mousetrap" for Govt*, 29/06/2022, <https://civil.ge/archives/498763> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Civil Georgia, *European Commission Extends Georgia's Deadline for EU Reforms*, 14/07/2022, <https://civil.ge/archives/500577> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Civil Georgia, *Georgian President Scolds Ruling Party for Anti-Western Rhetoric*, 22/07/2022, <https://civil.ge/archives/501694> [geraadpleegd op 25/11/2022]

- Civil Georgia, *Ivanishvili Addresses "War Blackmail" Controversy*, 27/07/2022, <https://civil.ge/archives/502158> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Dissident GD Members Announce New Public Movement*, 28/07/2022, <https://civil.ge/archives/502378> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *48 MPs Condemn Continued GD Attacks on Western Allies*, 04/08/2022, <https://civil.ge/archives/503053> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Ruling Party Chairperson Accuses Opposition, Media, CSOs, of Xenophobia*, 05/08/2022, <https://civil.ge/archives/503260> [geraadpleegd op 02/12/2022]
- Civil Georgia, *Ruling Party Criticized for Refusing ISFED at Electoral System Reforms Group*, 19/08/2022, <https://civil.ge/archives/505083> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Civil Georgia, *CSOs: Ruling Party Campaign Against Civil Society at 'Alarming Level'*, 25/08/2022, <https://civil.ge/archives/505947> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Dream Will Not Nominate Public Defender Candidates, says GD MP*, 01/09/2022, <https://civil.ge/archives/506735> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Civil Georgia, *Commissioner Olivér Várhelyi: Push Ahead with Reforms*, [1] 07/09/2022, <https://civil.ge/archives/507436> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Joint Press Release After EU-Georgia Association Council Meeting*, [2] 07/09/2022, <https://civil.ge/archives/507450> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Brief | Ruling Party Contests Civic Space*, 19/09/2022, <https://civil.ge/archives/508005> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Politicians Comment on Tightening Immigration Rules for Russians*, 23/09/2022, <https://civil.ge/archives/509035> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Ruling Party Presents Action Plan for Judicial Reforms*, 03/10/2022, <https://civil.ge/archives/510339> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Five More MPs Join Ruling Majority's Anti-Western Flank*, [1] 04/10/2022, <https://civil.ge/archives/510463> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *"Georgian Dream" Loses Parliamentary Majority*, [2] 04/10/2022, <https://civil.ge/archives/510514> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Amb. Degnan Talks Attacks on CSOs, People Power, and De-oligarchization*, 05/10/2022, <https://civil.ge/archives/510650> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Civil Society Weighs in on Public Defender Selection Process*, 10/10/2022, <https://civil.ge/archives/511130> [geraadpleegd op 25/11/2022]
- Civil Georgia, *Georgian Dream to Initiate Legal Changes on Creating Anti-Corruption Bureau*, 26/10/2022, <https://civil.ge/archives/513013> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *TI – Georgia: Anti-Corruption Bureau Proposal Fails to Meet EU Recommendation*, 01/11/2022, <https://civil.ge/archives/513400> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *Parliament Approves Changes for Creating Anti-Corruption Bureau*, 01/12/2022, <https://civil.ge/archives/517121> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Georgia, *TI Georgia: Court Decisions Against Media a Dangerous Trend*, 03/12/2022, <https://civil.ge/archives/517499> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Civil Procedure Code of Georgia*, 14/11/1997 (laatste amendementen op 09/09/2022), <https://matsne.gov.ge/en/document/view/29962?publication=148> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Coalition for an Independent and Transparent Judiciary (CITJ), *The Judicial System: Past Reforms and Future Perspectives*, 05/01/2017, http://coalition.ge/files/the_judicial_system.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]

Coalition for Equality – Sapari, *The Right to Non-Discrimination in Practice for Various Groups in Georgia (2021 Report)*, 13/06/2022, http://sapari.ge/wp-content/uploads/2022/07/DISCRIMINATIA_2022_ENG_forsend-2.pdf [geraadpleegd op 02/12/2022]

Criminal Code of Georgia, 22/07/1999 [laatste amendementen op 24/05/2022]
<https://matsne.gov.ge/en/document/view/16426> [geraadpleegd op 02/09/2022]

Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), *Helsinki Commission Report: IN BRIEF The Russian Occupation of South Ossetia and Abkhazia*, 16/07/2018,
<https://www.csce.gov/sites/helsinkicommission.house.gov/files/Occupation%20of%20Georgia%20Designed%20FINAL.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Committee to Protect Journalists (CPJ), *Journalists attacked by anti-LGBT demonstrators in Tbilisi*, Georgia, 06/07/2021, <https://cpj.org/2021/07/journalists-attacked-by-anti-lgbt-demonstrators-in-tbilisi-georgia/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Committee to Protect Journalists (CPJ), *Georgia convicts 26 people over 2021 attack on journalists by anti-LGBT protesters*, 07/04/2022, <https://cpj.org/2022/04/georgia-convicts-26-people-over-2021-attack-on-journalists-by-anti-lgbt-protesters/> [geraadpleegd op 29/11/2022]

Democracy and Freedom Watch (DFWatch), *Saakashvili's UNM splits in three factions in parliament*, 15/01/2017,
<http://dfwatch.net/saakashvilis-unm-splits-in-three-factions-in-parliament-47305> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Democracy and Freedom Watch (Tsikarishvili K.), *Evolution of clan based governance in Georgian judiciary since 2007*, 19/04/2019, <https://dfwatch.net/evolution-of-clan-based-governance-in-georgian-judiciary-since-2007-53155> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Democracy and Freedom Watch (DFWatch), *Tbilisi court imposes strict bail conditions on former Rustavi 2 director in corruption trial*, 11/08/2019, <https://dfwatch.net/tbilisi-court-imposes-strict-bail-conditions-on-former-rustavi-2-director-in-corruption-trial-53699> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Democracy and Freedom Watch (DFWatch), *Citizens Party calls off parliament boycott after GD promises reforms, rest of opposition still rejects 2020 election results*, 29/01/2021, <https://dfwatch.net/citizens-party-calls-off-parliament-boycott-after-gd-promises-reforms-rest-of-opposition-still-rejects-2020-election-results-54565> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Democracy and Freedom Watch (DFWatch), *Georgia's public defender calls on law enforcement to prosecute perpetrators of July 5 violence*, 27/07/2021, <https://dfwatch.net/georgias-public-defender-calls-on-law-enforcement-to-prosecute-perpetrators-of-july-5-violence-54775> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Equality Movement (Jalaghania L.), *A research on Social and Economic Needs of LGBTQI Community in Georgia*, 08/08/2022, https://equality.ge/wp-content/uploads/2022/08/LGBT_ENG_New.pdf [geraadpleegd op 02/12/2022]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Syria formally recognizes Abkhazia and South Ossetia*, 29/05/2018,
<https://eurasianet.org/syria-formally-recognizes-abkhazia-and-south-ossetia> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgian government offers concessions to end crisis*, 24/06/2019,
<https://eurasianet.org/georgian-government-offers-concessions-to-end-crisis> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgian political crisis highlights perils of one-man rule*, 27/06/2019,
<https://eurasianet.org/georgian-political-crisis-highlights-perils-of-one-man-rule> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia manages, finally, to hold Pride event*, 10/07/2019,
<https://eurasianet.org/georgia-manages-finally-to-hold-pride-event> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Abkhazia presidential election heads to runoff*, 26/08/2019,
<https://eurasianet.org/abkhazia-presidential-election-heads-to-runoff> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Protest season returns to Georgia*, 23/09/2019, <https://eurasianet.org/protest-season-returns-to-georgia> [geraadpleegd op 21/10/2019]

Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia adopts landmark election reform*, 29/06/2020,
<https://eurasianet.org/georgia-adopts-landmark-election-reform> [geraadpleegd op 03/09/2020]

- Eurasianet, *Dashboard: Coronavirus in Eurasia – July*, 31/07/2020, <https://eurasianet.org/dashboard-coronavirus-in-eurasia-july> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia's prime minister steps down ahead of looming clashes*, 18/02/2021, <https://eurasianet.org/georgias-prime-minister-steps-down-ahead-of-looming-clashes> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Violence by hate groups grips Tbilisi*, 06/07/2021, <https://eurasianet.org/violence-by-hate-groups-grips-tbilisi> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Eurasianet (Kucera J.), *Rising Georgian backlash to Russian influx*, 07/03/2022, <https://eurasianet.org/rising-georgian-backlash-to-russian-influx> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Eurasianet (Lomsadze G.), *Georgia's government takes its president to court*, 24/03/2022, <https://eurasianet.org/georgias-government-takes-its-president-to-court> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Eurasianet (Gabritchidze N.), *EU demands to reduce polarization and "deoligarchize" spark debate in Georgia*, 30/06/2022, <https://eurasianet.org/eu-demands-to-reduce-polarization-and-deoligarchize-spark-debate-in-georgia> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Eurasianet (Girardot C.), *Georgian village welcomes reopening of crossing points with South Ossetia*, 28/09/2022, <https://eurasianet.org/georgian-village-welcomes-reopening-of-crossing-points-with-south-ossetia> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Eurasianet (Gabritchidze N.), *Georgia struggles to cope with another wave of Russian emigres*, 04/10/2022, <https://eurasianet.org/georgia-struggles-to-cope-with-another-wave-of-russian-emigres> [geraadpleegd op 28/11/2022]
- European Commission, *Report from the Commission to the European Parliament and the Council. Fourth progress report on Georgia's implementation of the action plan on visa liberalisation*, 18/12/2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6368_en.htm [geraadpleegd op 20/04/2018]
- European Commission (EC), *Report from the Commission to the European Parliament and the Council, Third Report under the Visa Suspension Mechanism*, 10/07/2020, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/20200710_com-2020-325-report_en.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]
- European Commission, *Association Implementation Report on Georgia*, 05/02/2021, https://eeas.europa.eu/sites/default/files/2021_association_implementation_report_in_georgia.pdf [geraadpleegd op 06/10/2021]
- European Commission – High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, *Joint Staff Working Document. Association Implementation Report on Georgia*, 09/11/2017, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_implementation_report_on_georgia.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]
- European Commission – High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, *Joint Staff Working Document – Association Implementation Report on Georgia*, 12/08/2022, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11784-2022-INIT/en/pdf> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- European Commission, *Report from the Commission to the European Parliament and the Council – Fifth report under the visa suspension mechanism*, 06/12/2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A715%3AREV1&qid=1670337341649> [geraadpleegd op 07/12/2022]
- European Council, *Joint press release following the 6th Association council meeting between the European Union and Georgia*, 16/03/2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/03/16/joint-press-release-following-the-6th-association-council-meeting-between-the-european-union-and-georgia/> [geraadpleegd op 07/12/2022]
- European Parliament, *European Parliament resolution of 14 November 2018 on the implementation of the EU Association Agreement with Georgia*, 14/11/2018, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0457_EN.html [geraadpleegd op 30/08/2019]
- European Parliament, *Annual implementing report on the EU association agreement with Georgia*, 14/12/2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0442_EN.pdf [geraadpleegd op 15/12/2022]

European Union Monitoring Mission in Georgia (EUMM), *Ten Years of Continuous Presence in Georgia*, in The EUMM Monitor, Issue No. 7, 10/2018, https://eumm.eu/data/file/6486/The_EUMM_Monitor_issue_7_ENG.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]

European Union Monitoring Mission in Georgia (EUMM), *Situation at the Administrative Boundary Line with South Ossetia*, 16/09/2019, https://eumm.eu/en/press_and_public_information/press_releases/36637/ [geraadpleegd op 24/02/2022]

Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: *While GD denies mobilizing people through public servants, in Kakheti, Formula filmed how Lagodekhi Sakrebulo deputy chairman, who managed allocation of people to different vehicles, withdrew money to allegedly distribute to rally participants (some -confirmed), 27/10/2021, <https://twitter.com/Shamemovement/status/1453322594699067399>* [geraadpleegd op 04/01/2022]

Formula TV via Shame Movement [Tweet], RT @FormulaGe: *Approximately 50 GEL for attending GD rallies. There are lists of the amount of people which are expected to be mobilized from different cities and villages of Kakheti. Both alleged lists and rally attendance compensation are reported by @FormulaGe. #Gvote21, 27/10/2021, <https://twitter.com/Shamemovement/status/1453323683141926914>* [geraadpleegd op 04/01/2022]

Freedom House, *Freedom in the World 2015 - Abkhazia*, 28/01/2015, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/abkhazia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Nations in Transit 2017 – Georgia*, 29/03/2017, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/georgia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2017 - Abkhazia*, 01/09/2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/abkhazia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2017 - South Ossetia*, 01/09/2017, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/south-ossetia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Nations in Transit 2018 – Georgia*, 11/04/2018, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/georgia> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Georgia*, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 - Abkhazia**, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/abkhazia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Freedom House, *Freedom in the World 2019 - South Ossetia**, 04/02/2019, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/south-ossetia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 Georgia*, 05/03/2020, <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2020> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 South Ossetia**, 05/03/2020, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2020> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2020 Abkhazia**, 05/03/2020, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2020> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Freedom House, *Nations in Transit 2020 Georgia*, 06/05/2020, <https://freedomhouse.org/country/georgia/nations-transit/2020> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Freedom House, *Freedom in the World 2021 Georgia*, 02/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Freedom House, *Freedom in the World 2021 Abkhazia**, 02/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Freedom House, *Freedom in the World 2021 South Ossetia**, 02/03/2021, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Freedom House, *Nations in Transit 2021 Country Report Georgia*, 28/04/2021, <https://freedomhouse.org/country/georgia/nations-transit/2021> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Freedom House, *Freedom in the World 2022 Georgia*, 17/02/2022, <https://freedomhouse.org/country/georgia/freedom-world/2022> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Freedom House, *Freedom in the World 2022 Abkhazia*, 17/02/2022, <https://freedomhouse.org/country/abkhazia/freedom-world/2022> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Freedom House, *Freedom in the World 2022 South Ossetia*, 17/02/2022, <https://freedomhouse.org/country/south-ossetia/freedom-world/2022> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Freedom House, *From Democratic Decline to Authoritarian Aggression*, 20/04/2022, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-04/NIT_2022_final_digital.pdf [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Freedom House, *Nations in Transit 2022 Georgia*, 21/04/2022, <https://freedomhouse.org/country/georgia/nations-transit/2022> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Georgian Democracy Initiative (GDI), *The Judicial Reform Strategy and Action Plan Developed by the Ruling Party Do Not Address the Real Problems in the Judiciary*, 07/10/2022, <https://gdi.ge/en/news/the-judicial-reform-strategy-and-action-plan-developed-by-the-ruling-party-do-not-address-the-real-problems-in-the-judiciary.page> [geraadpleegd op 28/11/2022]
- Georgian Foundation for Strategic and International Studies (GFSIS) (Kvakhadze A.), *Far-Right Groups in Georgia*, 31/12/2018, <https://gfsis.org.ge/files/library/pdf/English-2666.pdf> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Prevention and Forms of Torture and Ill-Treatment*, 27/03/2020, <https://nodiscrimination.gyla.ge/files/news/ფონდი/ტურნირი/Prevention%20and%20Forms%20of%20Torture%20and%20Ill-Treatment.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Human Rights Council Universal Periodic Review*, 13/07/2020, <https://nodiscrimination.gyla.ge/files/news/წარმატებულები/UPR-ENG.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Judicial System Reform in Georgia 2013-2021*, 17/05/2021, <https://gyla.ge/files/news/ფონდი/2021/JUDICIAL%20SYSTEM%20REFORM-2.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Report of the Coalition for Equality and other ngos to the pre-sessional working group of the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW)*, 16/06/2021, <https://gyla.ge/files/news/ფონდი/ტურნირი/ბლოგ/Coalition for Equality - CEDAW Report - June 16 2021.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *GYLA presented N°15 Criminal Trial Monitoring Report*, 10/09/2021, <https://gyla.ge/en/post/gyla-presented-15-criminal-trial-monitoring-report> [geraadpleegd op 28/11/2022]
- Georgian Young Lawyers' Association (GYLA), *Monitoring report N°10 of the High Council of Justice*, 14/06/2022, <https://www.gyla.ge/files/2020/%E1%83%99%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98/MONITORING%20REPORT%20OF%20THE%20HIGH%20COUNCIL%20OF%20JUSTICE%2010.pdf> [geraadpleegd op 28/11/2022]
- Georgia Today (Morrison T.), *Does Georgia Face Suspension of Visa-Free Regime?*, 13/06/2019, <http://georgiatoday.ge/news/16002/Does-Georgia-Face-Suspension-of-Visa-Free-Regime%3F> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Giorgi Gogia, *If u expected deep soul searching within #Georgia's ruling party, u'll be disappointed. Irakli Garibashvili, ex-PM 2013-15 & probably closest ally to Ivanishvili is making a 2nd comeback. Known for his scathing criticism of opposition, he is unlikely to defuse political tensions* [Twitter post], 18/02/2021, https://twitter.com/Giorgi_Gogia/status/1362401440950611970 [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Global Voices (Geybullayeva A.), *Georgia and Russia spar with online bullying, historical grievances, and visa regulations*, 12/08/2022, <https://globalvoices.org/2022/08/12/georgia-and-russia-spar-with-online-bullying-historical-grievances-and-visa-regulations/> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Hammarberg T. (EU Special Adviser on Constitutional and Legal Reform and Human Rights in Georgia), *Georgia in Transition. Report on the human rights dimension: background, steps taken and remaining challenges*, 23/09/2013, http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/press_corner/all_news/news/2013/human_rights_2013/human_rights_report_2013_en.htm [geraadpleegd op 20/04/2018]

- Hammarberg T. (Special Advisor to Georgia on Human Rights, Constitutional and Legal Reforms), *Recommendations to the Government of Georgia by Special Advisor to Georgia on Human Rights, Constitutional and Legal Reforms – Thomas Hammarberg (follow up on the final mission – 4-9 June, 2014)*, 09/07/2014, http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/human_rights_2012/th_recommendations_to_the_government_of_georgia_en.pdf [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Human Rights Center (HRIDC), *Restricted Rights: Annual Human Rights Report for 2010*, 15/02/2011, <http://www.humanrights.ge/admin/editor/uploads/files/RESTRICTED%20RIGHTS%20-%20HRIDC%202011.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Human Rights Center (HRIDC), *Annual Report 2019. State of Human Rights in Georgia 2018*, 31/01/2019, <http://hrc.ge/files/119annual%20%202018%20eng.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Human Rights Center (HRIDC), *State of Human Rights in Georgia 2019*, 30/01/2020, <http://hrc.ge/files/115annual%202019-eng.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Human Rights Center (HRIDC), *Legal Analysis of the Criminal Cases commenced in connection with the June 20-21, 2019 Events*, 23/06/2020, <http://hrc.ge/files/4420-21%20ivnisis%20samarTlebrivi%20analizi-eng.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Human Rights Center (HRC), *Monitoring court proceedings of the cases with alleged political motives*, 21/12/2020, <http://hrc.ge/files/reports/35sasamartlo%20monitoringi%2025%20saqme-eng.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Human Rights Center (HRC), *State of Human Rights in Georgia 2020*, 28/01/2021, <http://hrc.ge/files/reports/30annual%20hrc%202020-eng.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Human Rights Center (HRC), *Right of Peaceful Assembly and Manifestation in Georgia – Main Flaws in Law and Practice*, 30/08/2021, <http://hrc.ge/files/reports/162RIGHT%20OF%20PEACEFUL%20ASSEMBLY%20...%20-%20Main%20flaws%20in%20law%20and%20practice.%202021.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Human Rights Center (HRC), *Monitoring the Protest Demonstrations – Summary Report (April – June 2022)*, 27/06/2022, <http://hrc.ge/files/reports/220protest%20demonstration%20-%20eng.pdf> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Human Rights Center (HRC), *Monitoring the Court Proceedings of the Cases with Alleged Political Motives – Summary Report (April-June 2022)*, 29/06/2022, <http://www.hrc.ge/files/reports/219sasamartlo%20procesebis%20monitoringi%20-eng.pdf> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Human Rights Center (HRC), *Statement by Human Rights Center regarding Shortcomings in Judicial Proceedings on the Cases of Domestic Violence*, 13/09/2022, <http://www.hrc.ge/424/eng/> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- Human Rights House, *Tbilisi pride: protect the rights of LGBT community and defenders in Georgia*, 19/06/2019, <https://humanrightshouse.org/letters-of-concern/protect-rights-lgbt-community-defenders-georgia/> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Human Rights Watch (HRW), *Crossing the Line. Georgia's Violent Dispersal of Protestors and Raid on Imedi Television*, 19/12/2007, <https://www.hrw.org/report/2007/12/19/crossing-line/georgias-violent-dispersal-protestors-and-raid-imeri-television> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Human Rights Watch (HRW), *Administrative Error: Georgia's Flawed System for Administrative Detention*, 04/01/2012, <http://www.hrw.org/reports/2012/01/04/administrative-error-0> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2018. Georgia, events of 2017*, 18/01/2018, <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2019. Georgia, events of 2018*, 02/2019, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Human Rights Watch (HRW), *Georgia: Police Use Teargas, Rubber Bullets Against Protesters*, 21/06/2019, <https://www.hrw.org/news/2019/06/21/georgia-police-use-teargas-rubber-bullets-against-protesters> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2021: Georgia*, 23/01/2021, <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2022: Georgia*, 13/01/2022, <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/georgia> [geraadpleegd op 14/01/2022]
- Institute for Development of Freedom of Information (IDFI), *Review of the OECD Pilot Monitoring Report of Georgia on Anti-Corruption Environment*, 11/07/2022, https://idfi.ge/en/review_of_the_oecd_pilot_monitoring_report_of_georgia_on_anti_corruption_environment [geraadpleegd op 28/11/2022]
- International Center for Transitional Justice (ICTJ) (Frichova M.), *Transitional Justice and Georgia's Conflicts: Breaking the Silence*, 05/2009, <https://ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Georgia-Breaking-Silence-2009-English.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- International Crisis Group (ICG), *Georgia sliding towards authoritarianism?*, 19/12/2007, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/georgia-sliding-towards-authoritarianism> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- International Crisis Group (ICG), *Georgia: Making cohabitation work. Policy briefing n° 69*, 18/12/2012, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/georgia-making-cohabitation-work> [geraadpleegd op 20/04/2018]
- International Crisis Group (ICG), *Crisis Watch – Global Overview September 2019*, 09/2019, <https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/october-alerts-september-trends-2019> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- International Crisis Group (ICG), *Easing Travel between Georgia and Breakaway Abkhazia*, 05/09/2019, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/abkhazia-georgia/easing-travel-between-georgia-and-breakaway-abkhazia> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- International Crisis Group (ICG), *The COVID-19 Challenge in Post-Soviet Breakaway Statelets*, 06/05/2020, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/b89-covid-19-challenge-post-soviet-breakaway-statelets> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- International Crisis Group (ICG) (Vartanyan O.), *In Ukraine, Georgia Sees Powerful and Worrying Parallels*, 04/03/2022, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/caucasus/georgia/ukraine-georgia-sees-powerful-and-worrying-parallels> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- International Society for Fair Elections and Democracy (ISFED), *Activities of the "Conservative Movement/Alt Info" in the regions of Georgia*, 11/07/2022, <https://isfed.ge/eng/blogi/220711014334test> [geraadpleegd op 22/09/2022]
- Interpress News Georgia, *Lelo - Partnership for Georgia initiates establishment of anti-corruption commission*, 02/06/2021, <https://www.interpressnews.ge/en/article/113829-lelo-partnership-for-georgia-initiates-establishment-of-anti-corruption-commission/> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Interpress News Georgia, *Mamuka Khazaradze: After a year-and-a-half break, the frightened government woke up and scheduled a new court hearing on July 2 - I will not use any immunity*, 23/06/2021, <https://www.interpressnews.ge/en/article/114178-mamuka-khazaradze-after-a-year-and-a-half-break-the-frightened-government-woke-up-and-scheduled-a-new-court-hearing-on-july-2-i-will-not-use-any-immunity/> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Interpress News Georgia, *Public Defender has prepared a constitutional lawsuit related to banning the Conservative Movement founded by Alt-info*, 05/07/2022, <https://www.interpressnews.ge/en/article/120731-public-defender-has-prepared-a-constitutional-lawsuit-related-to-banning-the-conservative-movement-founded-by-alt-info> [geraadpleegd op 28/11/2022]
- Jam News, *Georgians in Abkhazia changing last names – and nationality*, 27/07/2019, <https://jam-news.net/georgians-in-abkhazia-changing-last-names-and-nationality/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Jam News, *Georgian gov't, opposition standoff at an end? What's in the newly signed agreement*, 20/04/2021, <https://jam-news.net/georgian-qovt-opposition-standoff-at-an-end-whats-in-the-new-agreement/> [geraadpleegd op 06/10/2021]
- Jam News, *Fifteen political parties sign Tblisi Pride's LGBT rights protection agreement*, 16/05/2021, <https://jam-news.net/fifteen-political-parties-sign-tblisi-prides-lgbt-rights-protection-agreement/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

- Jam News, *Abkhazia preparing to adopt a law on foreign agents*, 15/11/2022, <https://jam-news.net/abkhazia-preparing-to-adopt-a-law-on-foreign-agents/> [geraadpleegd op 16/12/2022]
- Law of Georgia on the Elimination of All Forms of Discrimination*, 07/05/2014 [laatste amendementen op 15/07/2020], <https://matsne.gov.ge/en/document/view/2339687?publication=0> [geraadpleegd op 19/12/2022]
- Legal Aid Service, s.d., <http://www.legalaid.ge/en/p/1/offices> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- National Democratic Institute (NDI), *Georgia Election Watch*, 19/08/2020, <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20-%20Georgia%20Election%20Watch%20Report%20-%20Final%20-%20August%202019%2C%202020%20-%20ENG.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- Netgazeti (Kokoshvili D.), *ჯუნგლები, გვამები, ნარკოკარტელი – როგორ ჩავდი ამერიკაში* [Vertaling via Google Translate: *Jungle, corpses, drug cartel - how I came to America*], 23/11/2022, <https://netgazeti.ge/life/642307/?mibextid=Zxz2cZ> [geraadpleegd op 29/11/2022]
- OC-Media (Gogokhia V.), *Opinion | Proportional elections are an opportunity for Georgia; it's up to young people to seize it*, 14/08/2019, <https://oc-media.org/opinion-proportional-elections-are-an-opportunity-for-georgia-it-s-up-to-young-people-to-seize-it/> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- OC-Media, *Equal and more equal: Abkhazia's passport policy*, 22/02/2019, <https://oc-media.org/features/equal-and-more-equal-abkhazia-s-passport-policy/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- OC-Media, *European Georgia loses parliamentary minority status as more MPs leave ruling party*, 04/03/2019, <https://oc-media.org/european-georgia-loses-parliamentary-minority-status-as-more-mps-leave-ruling-party/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- OC-Media, *TBC Bank founder Khazaradze charged with money laundering*, 24/04/2019, <https://oc-media.org/tbc-bank-founder-khazaradze-charged-with-money-laundering/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- OC-Media, *Tbilisi marks International Day Against Homophobia with a single rainbow flag*, 17/05/2019, <https://oc-media.org/tbilisi-marks-international-day-against-homophobia-with-a-single-rainbow-flag/> [geraadpleegd op 30/08/2019]
- OC-Media, *Political tensions continue in Abkhazia as opposition loses appeal over election*, 23/09/2019, <https://oc-media.org/political-tensions-continue-in-abkhazia-as-opposition-loses-appeal-over-election/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- OC-Media, *More Georgian Dream MPs abandon party over electoral reform u-turn*, 15/11/2019, <https://oc-media.org/more-georgian-dream-mps-abandon-party-over-electoral-reform-u-turn/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- OC-Media, *Tbilisi protests again dispersed by water cannon as Georgian Dream mulls switch to fully majoritarian system*, 26/11/2019, <https://oc-media.org/tbilisi-protests-again-dispersed-by-water-cannon-as-georgian-dream-mulls-switch-to-fully-majoritarian-system/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- OC-Media, *Pro-government groups attack anti-government protesters in Georgia*, 03/12/2019, <https://oc-media.org/pro-government-groups-attack-anti-government-protesters-in-georgia/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- OC-Media, *Georgian opposition lawmaker suspended from parliament*, 12/12/2019, <https://oc-media.org/georgian-opposition-lawmaker-suspended-from-parliament/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- OC-Media, *Georgian opposition parties boycott parliament*, 07/02/2020, <https://oc-media.org/georgian-opposition-parties-boycott-parliament/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- OC-Media, *Georgian opposition leader Gigi Ugulava sentenced to 3 years for embezzlement*, 10/02/2020, <https://oc-media.org/georgian-opposition-leader-gigi-ugulava-sentenced-to-3-years-for-embezzlement/> [geraadpleegd op 03/09/2020]
- OC-Media, *Dispute over 'political prisoners' put Georgia's electoral reforms in doubt*, 13/05/2020, <https://oc-media.org/dispute-over-political-prisoners-put-georgias-electoral-reforms-in-doubt/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Georgia transforms electoral system ahead of October parliamentary elections*, 29/06/2020, <https://oc-media.org/georgia-transforms-electoral-system-ahead-of-october-parliamentary-elections/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Homophobic protesters throw paint at Tbilisi Pride office*, 09/07/2020, <https://oc-media.org/homophobic-protesters-throw-paint-at-tbilisi-pride-office/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

OC-Media, *Georgia releases 1,500 in prisoner amnesty*, 13/01/2021, <https://oc-media.org/georgia-releases-1500-in-prisoner-amnesty/> [geraadpleegd op 06/10/2021]

OC-Media (Kinch S.), *Pro-Ukraine protesters in Georgia demand government resignation*, 01/03/2022, <https://oc-media.org/pro-ukraine-protesters-in-georgia-demand-government-resignation/> [geraadpleegd op 27/09/2022]

OC-Media (Kinch S.), *Protests and Western condemnation follow jailing of Georgian government critic*, 19/05/2022, <https://oc-media.org/protests-and-western-condemnation-follow-jailing-of-georgian-government-critic/> [geraadpleegd op 27/09/2022]

OC-Media (Kinch S.), *South Ossetia to partially reopen crossing points for Akhgori Georgians*, 18/08/2022, <https://oc-media.org/south-ossetia-to-partially-reopen-crossing-points-for-akhgori-georgians/> [geraadpleegd op 16/12/2022]

OC-Media (Kinch S.), *Georgian Dream vs Kezerashvili: the end of Formula TV?*, 18/11/2022, <https://oc-media.org/features/georgian-dream-vs-kezerashvili-the-end-of-formula-tv/> [geraadpleegd op 02/12/2022]

OC-Media (Kinch S.), *Three Georgian trans men win gender recognition case at European Court*, 03/12/2022, <https://oc-media.org/three-georgian-trans-men-win-gender-recognition-case-at-european-court/> [geraadpleegd op 07/12/2022]

Open Society European Policy Institute (Hale J. et Chkhikvadze I.), *Can Democracy take root in Georgia? Policy Brief*, 05/2013, Bruxelles

Open Society Georgia Foundation (OSGF), *Charges Against the Founders of TBC Bank Raise Many Questions About the Investigation*, 25/07/2019, <https://osgf.ge/en/charges-against-the-founders-of-tbc-bank-raise-many-questions-about-the-investigation/> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Open Society Georgia Foundation (OSGF), *Statement of NGOs on the Charges Made Against former Director-General of Rustavi 2, Nika Gvaramia*, 09/08/2019, <https://osgf.ge/en/statement-of-ngos-on-the-charges-made-against-former-director-general-of-rustavi-2-nika-gvaramia/> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Organization for Security and Cooperation in Europe – Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), *Georgia Parliamentary Elections 31 October 2020 ODIHR Needs Assessment Mission Report 3-8 August 2020*, 28/08/2020, https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/461779_0.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

Organization for Security and Cooperation in Europe – Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), *International Election Observation Mission Georgia – Parliamentary Elections, 31 October 2020 - Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, 31/10/2020, <https://www.osce.org/files/f/documents/a/d/469005.pdf> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Organization for Security and Cooperation in Europe – Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), *International Election Observation Mission Georgia – Local Elections, Second Round – Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, 31/10/2021, <https://www.osce.org/files/f/documents/8/c/502704.pdf> [geraadpleegd op 24/02/2022]

Parlement van Georgië, *The working group on anti-corruption measures discussed the set-up of the independent anti-corruption agency and effective coordination between the agencies*, 12/08/2022, <https://parliament.ge/en/media/news/antikoruftsiuli-ghonisdziebebis-samushao-igufma-damoukidebeli-antikoruftsiuli-saagentos-shekmaze-da-utsqebeks-shoris-efektian-koordinatsiaze-imsjela> [geraadpleegd op 22/09/2022]

Portal for Free Legal Aid in Georgia, [website], s.d., <http://free.mylaw.ge/en.pbn> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Public Defender of Georgia, *10 December report on the situation of the protection of human rights and freedoms in Georgia*, 05/12/2017, <http://www.ombudsman.ge/res/docs/2019090410443112383.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Public Defender of Georgia, *Statement of the Public Defender of Georgia On the Situation of Human Rights and Freedoms in Georgia in 2018*, 10/12/2018, <http://www.theioi.org/downloads/8h279/On%20the%20Situation%20of%20Human%20Rights%20and%20Freedoms%20in%20Georgia%20in%202018.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Public Defender of Georgia, *5 Years after Adoption of Law on Elimination of All Forms of Discrimination*, 02/05/2019, <http://ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/5-tseli-diskriminatsiis-qvela-formis-aghmofkhvris-shesakheb-kanonis-mighebidan> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Public Defender of Georgia, *Special Report of the Public Defender of Georgia on Combating and Preventing Discrimination and the State of Equality*, 04/03/2020, <http://ombudsman.ge/res/docs/2020031712325453928.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Public Defender of Georgia, *Special Report of the Public Defender of Georgia on Combating and Preventing Discrimination and the State of Equality*, 17/03/2020, <http://ombudsman.ge/res/docs/2020031712325453928.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Public Defender of Georgia, *Special Report of Public Defender of Georgia – "Right to Peaceful Assembly and Manifestation – Sphere Protected by the Right and Standard of Management of Assembly"*, 16/06/2020, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020061620213679437.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Report of the Public Defender of Georgia On the Situation of Protection of Human Rights and Freedoms in Georgia 2019*, 04/07/2020, <http://ombudsman.ge/res/docs/2020070407523954521.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Public Defender of Georgia, *Special Report of the Public Defender of Georgia on the Impact of the So-called Checkpoints in 2019-2020 on the Human Rights Situation of the Population Living in the Occupied Territories*, 21/04/2021, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2021042112101218364.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Special Report of the Public Defender of Georgia On Combating and Preventing Discrimination and the State of Equality*, 07/05/2021, <https://ombudsman.ge/res/docs/2021051313265374968.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Human Rights and Freedoms in Georgia 2020*, 08/07/2021, <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2021070814020446986.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Public Defender's Statement on Dismissal of Individuals due to Political Views*, 01/09/2021, <https://ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/sakhalkho-damtsvelis-gantskhadeba-politikuri-shekhedulebebis-gamo-samsakhurebidan-qatavisuflebis-faktebis-shesakheb> [geraadpleegd op 01/09/2021]

Public Defender of Georgia, *Public Defender Demands Criminal Prosecution of Two Persons for Organizing Group Violence and Calling for Violence on July 5*, 06/09/2021, <https://www.ombudsman.ge/eng/akhali-ambebi/sakhalkho-damtsveli-5-ivliss-jgufuri-dzaladobis-organizebisa-da-dzaladobisken-motsodebis-faktebze-2-piris-mimart-siskhlissamartlebrivi-devnis-datsqebas-moitkhovs> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Public Defender of Georgia, *Special Report on Situation of Equality and Combating and Preventing Discrimination*, 24/02/2022, <https://ombudsman.ge/res/docs/2022022413261538101.pdf> [geraadpleegd op 07/12/2022]

Public Defender of Georgia (Jalagania L.), *The Rights of LGBT+ People in Georgia*, 04/05/2022, <https://ombudsman.ge/res/docs/2022051115380032325.pdf> [geraadpleegd op 07/12/2022]

Public Defender of Georgia, *The Situation in Human Rights and Freedoms in Georgia 2021*, 06/07/2022, <https://ombudsman.ge/res/docs/2022070612391254904.pdf> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Mikheil Saakashvili's Polarizing Legacy*, 24/10/2013, <https://www.rferl.org/a/saakashvili-mixed-legacy/25146918.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Saakashvili Convicted Of Abuse Of Power, Sentenced In Absentia*, 29/06/2018, <https://www.rferl.org/a/saakashvili-convicted-of-abuse-of-power-sentenced-in-absentia/29327555.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *10 Years After War, Russia Warns Of 'Horrible' Conflict If Georgia Joins NATO*, 07/08/2018, <https://www.rferl.org/a/russia-s-medvedev-warns-of-horrible-conflict-if-georgia-joins-nato/29417137.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Police Clash With Protesters Fighting Power Plant's Construction In Pankisi*, 22/04/2019, <https://www.rferl.org/a/georgia-pankisi-gorge-protests-hydropower-plant/29896257.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *U.S. Condemns Putin's Move To Ease Russian Citizenship For Those In Ukraine's Separatist-Held Areas*, 24/04/2019, <https://www.rferl.org/a/putin-signs-decree-simplifying-russian-citizenship-for-ukraine-separatists-luhansk-donetsk/29901043.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Small LGBT Pride Rally Held In Tbilisi*, 08/07/2019, <https://www.rferl.org/a/georgia-s-gay-pride-parade-cancelled-after-threats-received/30043630.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *More Rustavi-2 TV Journalists Quit After New Owner Fires Colleagues*, 22/08/2019, <https://www.rferl.org/a/rustavi-2-/30123256.html> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Interior Minister, Focus Of Protester Ire, Nominated For PM*, 03/09/2019, <https://www.rferl.org/a/georgian-dream-prime-minister-qakharidze/30143846.html> [geraadpleegd op 21/10/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Stage Anti-Government Protest In Tbilisi*, 20/09/2019, <https://www.rferl.org/a/thousands-stage-anti-government-protest-in-tbilisi/30175687.html> [geraadpleegd op 21/10/2019]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Police In Tbilisi Detain 12 Protesters, Including Opposition Leader*, 12/12/2019, <https://www.rferl.org/a/police-in-tbilisi-detain-12-protesters-including-opposition-party-leader/30321684.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Abkhaz Leader Resigns, No Plans To Run For New Term*, 13/01/2020, <https://www.rferl.org/a/abkhazia-leader-resigns-not-going-to-run-for-new-term/30374552.html> [geraadpleegd op 16/12/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Parties Sign Election-Reform Memorandum After Months Of Talks*, 09/03/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-parties-sign-election-reform-memorandum-after-months-of-talks/30478091.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Opposition Figure Giorgi Rurua Sentenced To Four Years In Prison*, 30/07/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-opposition-figure-giorgi-rurua-sentenced-to-four-years-in-prison/30757208.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Opposition Party Calls Elections 'Unfair,' Refuses Second-Round Participation*, 02/11/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-opposition-party-calls-elections-unfair-refuses-second-round-participation/30925995.html> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Opposition Demonstrators Return To The Streets To Call For Repeat Elections*, 14/11/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-opposition-demonstrators-return-to-the-streets-to-call-for-repeat-elections/30950269.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Dream Wins 'Overwhelming Majority' After Runoff Elections Boycotted By Opposition*, 21/11/2020, <https://www.rferl.org/a/georgian-dream-wins-overwhelming-majority-after-runoff-election-boycotted-by-opposition/30962334.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Entrepreneurs Lead Lockdown Protest*, 30/01/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-tbilisi-lockdown-coronavirus-economy-protest/31077681.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Rally In Tbilisi After Opposition Party Leader's Dramatic Arrest*, 23/02/2021, <https://www.rferl.org/a/georgian-police-storm-opposition-offices-arrest-leader-melia/31116929.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Of Georgians Take To Streets To Protest Opposition Leader's Arrest, Call For Snap Elections*, 26/02/2021, <https://www.rferl.org/a/thousands-of-georgians-take-to>

[streets-to-protest-opposition-leader-s-arrest-call-for-snap-elections/31123873.html](https://www.rferl.org/a/georgia-tbilisi-covid-restrictions-protest/31137398.html) [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgians Protest Curfew In Tbilisi As COVID Fatigue Sets In*, 06/03/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-tbilisi-covid-restrictions-protest/31137398.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgia's Main Opposition Ends Monthslong Boycott Of Parliament*, 30/05/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-unm-melia-boycott-/31281394.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian LGBT Activists Call Off Pride March After Violent Attacks*, 05/07/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-lgbt-pride-attacks/31342136.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Parliament Disrupted By Scuffles Amid Anti-Government Rallies*, 12/07/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-lgbt-cameraman-death/31354285.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Anti-Government Protests Over Journalist's Death Continue In Tbilisi*, 13/07/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-tbilisi-anti-government-protest/31355932.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Four Georgian TV Stations Suspend Broadcasting, Demand PM's Resignation*, 14/07/2021, <https://www.rferl.org/a/georgian-tv-stations-suspend-broadcasting/31357706.html> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgian Police Detain Pro-Saakashvili Protesters Outside His Jail*, 08/10/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-saakashvili-jail-protesters/31499654.html> [geraadpleegd op 26/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Thousands Rally In Tbilisi In Support For Jailed Ex-President Saakashvili*, 14/10/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-rally-support-saakashvili/31509759.html> [geraadpleegd op 26/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Dozens Of European Politicians Call For Jailed Georgian Ex-President Saakashvili To Be Freed*, 18/10/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-saakashvili-european-lawmakers-freed/31516589.html> [geraadpleegd op 26/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Jailed Ex-Georgian President Consents To Medical Help During Hunger Strike But Says He's 'Ready To Die'*, 20/10/2021, <https://www.rferl.org/a/georgia-saakashvili-hunger-strike-hospital/31520132.html> [geraadpleegd op 26/10/2021]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Alleged Police Beating Of Deaf Boy In Tbilisi Shocks Nation, Highlights Police Brutality In Georgia*, 29/01/2022, <https://www.rferl.org/a/georgia-police-brutality-deaf-boy/31677603.html> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Tens Of Thousands Rally In Tbilisi To Show Georgia's Commitment To EU Membership*, 20/06/2022, <https://www.rferl.org/a/georgia-demonstration-eu-membership-georgian-dream-russia/31907025.html> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Tens Of Thousands Resume Pro-EU, Anti-Government Rallies In Georgian Capital*, 24/06/2022, <https://www.rferl.org/a/georgia-eu-rally-ivanishvili/31914013.html> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Georgians Take To Streets Of Tbilisi In Pro-EU, Anti-Government Rally*, 03/07/2022, <https://www.rferl.org/a/georgians-tbilisi-pro-eu-rally/31927141.html> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Amid Tight EU Scrutiny, Georgian Dream Feuds With Western Envoys*, 21/07/2022, <https://www.rferl.org/a/georgia-feuding-west-eu-conditions/31954027.html> [geraadpleegd op 28/09/2022]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Fight At The Museum: The Georgian Government Takes On The Arts*, 09/09/2022, <https://www.rferl.org/a/georgia-museum-government-cultural-attack/32026232.html> [geraadpleegd op 28/11/2022]

Reporters Without Borders (RSF), *Many journalists injured during protest outside Georgian parliament*, 22/06/2019, <https://rsf.org/en/news/many-journalists-injured-during-protest-outside-georgian-parliament> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Reporters Without Borders (RSF), *Media pluralism must be preserved in Georgia, RSF says*, 24/07/2019, <https://rsf.org/en/news/media-pluralism-must-be-preserved-georgia-rsf-says> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Reporters Without Borders (RSF), *Pluralist but not yet independent*, 13/08/2019, <https://web.archive.org/web/20190813134211/https://rsf.org/en/georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Reporters Without Borders (RSF), *Georgia: Pluralist but not yet independent*, 23/09/2021, <https://web.archive.org/web/20210923143353/https://rsf.org/en/georgia> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Reuters, *Thousands gather in Tbilisi for protest against Georgian government*, 20/09/2019, <https://www.reuters.com/article/us-georgia-protests/thousands-gather-in-tbilisi-for-protest-against-georgian-government-idUSKBN1W527K> [geraadpleegd op 21/10/2019]

Rustavi2, *Ombudsman has prepared a constitutional lawsuit related to banning the Conservative Movement founded by Alt-info*, 05/07/2022, <https://rustavi2.ge/en/news/233100> [geraadpleegd op 02/12/2022]

Social Justice Center (SJC), *Signs of Impunity and Government Loyalty to Alt-Info and Conservative Movement Leaders are Obvious*, 24/05/2022, <https://socialjustice.org.ge/en/products/ashkaraa-dausjelobisa-da-khelisuflebis-loialobis-nishnebi-alt-infosa-da-konservatiuli-modzraobis-liderebis-mimart> [geraadpleegd op 28/11/2022]

Social Justice Center (SJC), *ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი კიდევ უფრო რეპრესიული ხდება* [Vertaling via Google Translate: *The Code of Administrative Offenses is becoming even more repressive*], 28/04/2022, <https://socialjustice.org.ge/ka/products/administratsiul-samartaldarghvevata-kodeksi-kidev-ufro-represiuli-khdeba> [geraadpleegd op 28/11/2022]

Tabula, *Saakashvili: European Georgia Party Strengthened Ivanishvili*, 10/10/2017, <http://www.tabula.ge/en/verbatim/125090-saakashvili-european-georgia-party-strengthened-ivanishvili> [geraadpleegd op 20/04/2018]

Tbilisi Pride, *17 May – Political Agreement on LGBTQI Rights*, 16/05/2021, <https://tbilisipride.ge/en-US/News/Details/103> [geraadpleegd op 06/10/2021]

The Central Asia - Caucasus Analyst, *Russia Continues Border Demarcation in South Ossetia*, 02/10/2013, <http://cacianalyst.org/publications/field-reports/item/12822-russia-continues-border-demarcation-in-south-ossetia.html> [geraadpleegd op 20/04/2018]

The Jamestown Foundation (Dumbadze D.), *Russia Consolidates Military Control in Abkhazia as Georgia's Ruling Party Further Eases Its Resistance*, in *Eurasia Daily Monitor*, Volume: 13 Issue: 194, 06/12/2016, <https://jamestown.org/program/russia-consolidates-military-control-abkhazia-georgias-ruling-party-eases-resistance/> [geraadpleegd op 20/04/2018]

The Jamestown Foundation (Menabde G.), *Moscow Unsure How to React to South Ossetian Referendum on Accession to Russian Federation*, 18/05/2022, <https://jamestown.org/program/moscow-unsure-how-to-react-to-south-ossetian-referendum-on-accession-to-russian-federation/> [geraadpleegd op 16/12/2022]

Tolerance and Diversity Institute (TDI), *Freedom of Religion or Belief in Georgia*, 06/05/2020, https://osqf.ge/wp-content/uploads/2020/05/TDI_FoRB-Report_Final.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International (TI), *Eastern Europe & Central Asia: Weak Checks and Balances Threaten Anti-Corruption Efforts*, 29/01/2019, <https://www.transparency.org/news/feature/weak-checks-and-balances-threaten-anti-corruption-efforts-across-eastern-eu> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Transparency International Georgia (TIG), *Corruption Remains Significant Challenge in Georgia*, 15/04/2019, <https://www.transparency.ge/en/post/corruption-remains-significant-challenge-georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Transparency International Georgia (TIG), *Corruption in Georgia: Results of Public Opinion Survey*, 10/06/2019, <https://www.transparency.ge/en/post/corruption-georgia-results-public-opinion-survey> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Small Steps Towards Big Goals: Georgia's Anti-Corruption Policy in the Context of EU Association Process*, 20/06/2019, https://www.transparency.ge/sites/default/files/association_goals_corruption_eng.pdf [geraadpleegd op 30/08/2019]

Transparency International Georgia (TIG), *Results of 2019 Corruption Perceptions Index Point to Stagnation of Anti-Corruption Reforms in Georgia*, 23/01/2020, <https://transparency.ge/en/post/results-2019-corruption-perceptions-index-point-stagnation-anti-corruption-reforms-georgia> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Address of NGOs to the Government on the Transition to the Proportional Electoral System*, 28/01/2020, <https://transparency.ge/en/post/address-ngos-government-transition-proportional-electoral-system> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Justice System Against Opponents of the Government*, 09/03/2020, <https://transparency.ge/en/blog/justice-system-against-opponents-government> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Agreement on the electoral system creates an opportunity to get out of the crisis and create a stable electoral environment*, 10/03/2020, <https://transparency.ge/en/post/agreement-electoral-system-creates-opportunity-get-out-crisis-and-create-stable-electoral> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Assessment of the Performance of the Parliament of Georgia in 2019*, 03/08/2020, https://www.transparency.ge/sites/default/files/parliament-2019-web-en_1.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Investigative bodies' practice of asking journalists to reveal their sources looms large*, 11/08/2020, <https://transparency.ge/en/post/investigative-bodies-practice-asking-journalists-reveal-their-sources-looms-large> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *A new legislative initiative, if supported, to greatly improve anti-corruption capacity of Georgia*, 01/09/2020, <https://transparency.ge/en/post/new-legislative-initiative-if-supported-greatly-improve-anti-corruption-capacity-georgia> [geraadpleegd op 03/09/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Ballot Recounts at Problematic Electoral Precincts Will Reduce Distrust Toward Results and Political Tension*, 01/11/2020, <https://transparency.ge/en/post/ballot-recounts-problematic-electoral-precincts-will-reduce-distrust-toward-results-and> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *NGOs assessment of the 2020 parliamentary elections*, 04/11/2020, <https://transparency.ge/en/post/ngos-assessment-2020-parliamentary-elections> [geraadpleegd op 05/11/2020]

Transparency International Georgia (TIG), *Corruption Perceptions Index 2020: Main Problems of Georgia's Anti-Corruption Policy Remain Unresolved*, 28/01/2021, <https://transparency.ge/en/post/corruption-perceptions-index-2020-main-problems-georgias-anti-corruption-policy-remain> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *The Analysis of the Criminal Case: The Prosecution of Nika Gvaramia*, 02/04/2021, <https://transparency.ge/en/post/analysis-criminal-case-prosecution-nika-gvaramia> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *Uninvestigated Cases of Alleged High-Level Corruption in Georgia — A Periodically Updated List*, 23/08/2021, <https://transparency.ge/en/blog/uninvestigated-cases-alleged-high-level-corruption-georgia-periodically-updated-list> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *Majority of public believes high-level corruption is common in Georgia*, 07/09/2021, <https://transparency.ge/en/post/majority-public-believes-high-level-corruption-common-georgia> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *Anti-Corruption Environment in Georgia and Recommendations for the European Union*, 08/09/2021, <https://transparency.ge/en/blog/anti-corruption-environment-georgia-and-recommendations-european-union> [geraadpleegd op 06/10/2021]

Transparency International Georgia (TIG), *Georgian government's stalled anti-corruption policy*, 14/12/2021, https://transparency.ge/sites/default/files/govs_stalled_ac_policy_eng_0.pdf [geraadpleegd op 01/12/2022]

Transparency International Georgia (TIG), *Persecution and Harassment of Critical Journalists at Adjara TV*, 01/09/2021, <https://transparency.ge/en/post/persecution-and-harassment-critical-journalists-adjara-tv> [geraadpleegd op 01/12/2022]

Transparency International Georgia (TIG), *Statement regarding the International Anti-Corruption Day*, 09/12/2022, <https://www.transparency.ge/en/post/statement-regarding-international-anti-corruption-day-0> [geraadpleegd op 14/12/2022]

United Nations Development Programme (UNDP), *Free Legal Aid Now Available by Phone*, 28/06/2018, <https://www.ge.undp.org/content/georgia/en/home/presscenter/pressreleases/2018/free-legal-aid-now-available-by-phone.html> [geraadpleegd op 03/09/2020]

United Nations Development Programme (UNDP) (Nicholson M.), *Implementation of the National Strategy for the Protection of Human Rights in Georgia 2014-2020*, 17/10/2019, https://www.undp.org/content/dam/georgia/docs/publications/DG/UNDP_GE_DG_Human_Rights_Maggie_Nichols_on_report_2019_eng.pdf [geraadpleegd op 03/09/2020]

United Nations Women Georgia (UN Women Georgia), *Two National Action Plans for Supporting Gender Equality and Women's Empowerment Approved by the Government*, 12/08/2016, <http://georgia.unwomen.org/en/news/stories/2016/08/two-national-action-plans-for-supporting-gender-equality> [geraadpleegd op 20/04/2018]

United Nations Women Georgia (UN Women Georgia), *National Action Plan on Combating Violence against Women and Domestic Violence and Measures to be Implemented for the Protection of Victims (Survivors) for 2018-2020*, 30/09/2018, <https://georgia.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/09/national-action-plan-on-combating-violence-against-women> [geraadpleegd op 30/08/2019]

United Nations Women Georgia (UN Women Georgia), *2018-2020 National Action Plan of Georgia for Implementation of the UN Security Council Resolutions on Women, Peace and Security*, 30/10/2018, <https://georgia.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/09/2018-2020-national-action-plan-of-georgia> [geraadpleegd op 30/08/2019]

United States Department of State (USDOS), *Country Reports on Human Rights Practices for 2011. Georgia*, 24/05/2012, <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011/humanrightsreport/index.htm?dliid=186353#wrapper> [geraadpleegd op 20/04/2018]

United States Department of State (USDOS), *Country Reports on Human Rights Practices for 2015. Georgia*, 13/04/2016, <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2015&dliid=252849#wrapper> [geraadpleegd op 20/04/2018]

United States Department of State (USDOS), *2017 Country Reports on Human Rights Practices. Georgia*, 20/04/2018, <https://www.state.gov/reports/2017-country-reports-on-human-rights-practices/georgia/> [geraadpleegd op 20/04/2018]

United States Department of State (USDOS), *Human Rights Report Georgia 2018*, 13/03/2019, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/03/GEORGIA-2018-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2018 International Religious Freedom Report*, 21/06/2019, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/05/GEORGIA-2018-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 30/08/2019]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2019 Human Rights Report*, 11/03/2020, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/03/GEORGIA-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2019 International Religious Freedom Report*, 10/06/2020, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/GEORGIA-2019-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 03/09/2020]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2020 Human Rights Report*, 30/03/2021, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/03/GEORGIA-2020-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2020 International Religious Freedom Report*, 12/05/2021, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/05/240282-GEORGIA-2020-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 06/10/2021]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2021 Human Rights Report*, 12/04/2022, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/03/313615-GEORGIA-2021-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 22/09/2022]

United States Department of State (USDOS), *Georgia 2021 International religious Freedom Report*, 26/04/2022, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/04/GEORGIA-2021-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [geraadpleegd op 08/12/2022]

Voices for Transparency, *From concentrated power to state capture: Georgia's backsliding anti-corruption reforms*, 14/02/2019, <https://voices.transparency.org/from-concentrated-power-to-state-capture-georgias-backsliding-anti-corruption-reforms-c94d76bb2b21> [geraadpleegd op 30/08/2019]

Women's Initiative Supporting Group (WISG), *Rights of LBT Women in Georgia. Shadow Report*, 23/04/2012, https://women.ge/data/docs/publications/WISG-LBT-CEDAW-shadow-report_eng.pdf [geraadpleegd op 20/04/2018]

Women's Initiatives Supporting Group (WISG), *Legal Gender Recognition in Georgia – Policy Paper 2022*, 16/06/2022, <https://wisg.org/Data/docs/publications/policy-paper/WISG-LGR%20in%20Georgia-2022-EN.pdf> [geraadpleegd op 07/12/2022]